

సర్వజ్ఞాన సమితి
[ప్ర] - - - - -

First Edition 1927
Second Edition 1943

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
Order No. 2747/1943

కీర్తిక

■ గణాంబాదర్శనగు శృంగేయ చత్వర్థ సుఖానుభూతి కెందును
■ నెరుగ ప్రత్యేకపతనంబును.

శ్రీశ్రీయందు నింజలి శిఖాంశమే ప్రసిద్ధతరంబై యొప్పారును.
యమునైకై యంతఃకలనములు కలగగలుగుట చక్రత్రసామూహ్యమే,
సామ్రాజ్యభారభుగంధగులకగు జనకుండు జీవించియుండగనే
దులు యుద్ధసన్నద్ధులై, కూమరపూరియుని తదున్నతఃప్రభృత
నిలించుట ఒక యసాధారణసంఘటనము. ఇట్టి యపూర్వపిషయ
దేశచక్రత్రయలను గానరాదు.

ఈ సవలయందలి ప్రధానవిషయములు చాలవఱకుఁ జదిత్ర
నములు. పాజహాన తన జ్యేష్ఠకుమారుండగు దారాను యవ
నొనరించును : ఔరంగజేబు సహింపనేరక యుద్ధసన్నద్ధు
లను : ఇంగిత మొలుంగని మురాదుమొక్క సాహాయ్యమున
తడవ—ఔరంగజేబు—విజయమొంది మురాదును వధించును :
దకు సుస్థిరబలనమన్నితుండై జనకుని ఒంధించి తాను సింహాసనా
నుండగును.

ఔరంగజేబురెమొక్క మాయోపాయపూరితప్రవర్తనము దుస్సహ
గాన్పించినను, ఆతని యాదంబరరహిత కశిపజీవనము, నిరుప
య్యైర్థ్యములు మొదలగు సుగుణములు మిగులఁగొనియాడఁ
న్నవి. అఖండసామ్రాజ్యసామ్రాజ్యయై, తనృహారాజ్యపిచ్చిత్రికి
నుగూడనై అమితదూషణభూషణములకుఁ బొల్పడిన
కూట్టుచరిత్రము ప్రత్యేకపతనీయము.

పాపహాను సార్వభౌముని పుత్రులగు రోషనారాజహనాల పాత్ర
పోషణము కడునమలనము. విశ్వ పక్షపాతినందుగు జహనారా కేయి,
కాని, దేవరంగజేలు పక్షపాతినందుగు రోషనారాచారము కొన్ని
నాటకానులవలన సామాన్యపాత్రగా నిర్వహించుచున్నది. దీనివలన
యున్నది. గ్రంథకర్త తనబాధ్యక్ష మతిచి, అధికప్రచారము లభ్య
ముగాగణించి, ప్రసిద్ధచరిత్రపాత్రలను వికలముచేయుట జీవన్ము
యము. నీ సమస్యకట్టి యుగార్థమునకు గడంక, రోషనారాచరిత్రించి
యశస్వలప్రకాశమైనది. దాదా యనరాజు. జహనార తదాధ్యక్ష
శ్రీయోధిలాషిణి : రోషనారా మునుగు గానికెరి, దారాజహనారాల
ప్రయాణముల నెప్పటికప్పుడు ప్రతిబుధించి దేవరంగజేలు కడుత
సాహాయ్య మొనరించును. రోషనార అమీయ ధర్మ సర్వమునిత్ర : పి
దోషాయధురీణ : లిసాధారణకార్యపాధన వైపుకొనిత్రావాలిని :
కావున, విజయము కాంచెను.

దారాచరిత్ర కడుముఖ్యమైనది. దారా పూతరసపుత్ర నారీ
గర్భనాభిముడు : ప్రపత్నిని సంభవించుటకు నుపనిషదాది వర్గింధ
పారంగతుడు : సకల సద్గుణగణ విరాజమానుడు. కాని, చతు
రోపాయప్రపీణుడగు రాజనీష్టుడుకాదు. అట్టివాడు విజయము
కాంచును ?

రసపుత్రుల గుణరోషములుకూడ నిందు వెల్లడియగును. ముగ
లాయినామ్రాజ్యముకు వారాధారభూతులు. దారాపాపహాను
వారిమీదనే యాధారపడియుండిరి. ఆ సూరశిఖామణులందరియే

బౌరంగజేబు భీతిల్లుచుండెను. కాని, యోధాగ్రేవరుడగు యశవంత
 సింహుడు మురాదౌరంగజేబులు కలియఁజూచునై వేళ్లుగొనకొ
 క్కని గీటడఁగింపజాలియు దుర్గర్వమున నుచిత్తించి, జూరము స్రవం
 డిపుహస్తగత మొసరించెను. అనంతర పరాశేడు పరాధానీగిగు
 కుండ, నిజరాజ్యమునకేగి, మహాసర్వసంపాదకుని భార్యచే సభిభవ
 మొంది, మగుడ రహితౌహియగును. ఐనను, నక్రిగుణము సహజ
 మగుటచేకాబోలు, బంధితృష్టిన పరాధానను విడిచిపెంజాలియు యశ
 వంతుడు నిరర్థకనామఁడాయెను. మఱియొక మహామేషమనమయమున
 నా యోధపుంగవుడు బౌరంగజేబును నమ్మించి, తద్రాజకుమారునితో
 రణమొసరింప నరుదెంచి, సూజాకు సాహాయ్యమొనరింతునని రహస్య
 ముగ వర్తమానమంచి, బౌరంగజేబు సైన్యమునైగడి దోషించేయుచు!
 ఇట్టి విరుద్ధప్రవర్తనములు నొందవుండెనను, పరాధానశౌర్యముగను
 మేటి రసపుత్రనాయకుండెనను ప్రశంసనీయుడపకాడని న్యస్తమగును.

వీరిక దీర్ఘశరంబగునను భయమున సేతురచిగి త్రొలఁములఁ బ్రశంసింప
 జాలను.

రసపుష్టికై గ్రంథకర్త కొన్ని చాత్రులను గట్టించి, ఉన్ననానని
 దేశమువగు విధమున సంస్కరించి చూసెనను సర్వోత్కృష్టముగ నొస
 రించెనని చెప్పెను.

ఇట్టిసవల ఎట్టి సవలకైనను ఊటలూరు బహుళపాతకజనాసీకము
 నకేగాక, అంధనవలాపతనము శిరోవేదనజనకమనుకొనెడు వారికిని,
 ముఖ్యముగా విద్యార్థులకునుగూడఁ జితనీయము.

ఇట్టి సవలను పరచించిన భీమప్రసాదమును, ఇట్టి గ్రంథమును గూర్చియు
గ్రహణనిపుణులగు పాఠశాలహాజరులు, పండితులు, విద్యార్థులు చదివి
శ్రీయుత అద్భుతపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయకమహాదేవుని నా కలహము వంద
నీయఁలు. చరిత్రరచనకు నొరకొని పాఠశాలాచారమును, స్వల్ప ప్రాంతం
కుద్యమించిన నేను విద్యాభిజ్ఞ విచార్యకులు చదివి నా నందములను నవ
రించుకొనుటకు సంసిద్ధుడను.

పెద్ద పీఠ,
విశాఖపట్టణము
17-9-27

}

మునుపటిదిగంటి నరసింహాచార్య

అగ్రాసగరము నేడనేక కారణములచే గలనరమున కాలవాల
మాయెను. వేయిమంది రసపుత్ర సేనకులు వివిధాయుధధారులై,
యుద్ధనృద్ధులై, యశ్వరూఢులై దుర్గముకంటే బాటలు తీర్చి
యుండిరి. ఎట్టి యసద్ధియు వాటిల్లెనోయని జనులెల్లరు దల్లడిల
జొచ్చిరి. అతి భయపడిరమగు సంగ్రామ మరుదెంచెనేమో యని
వారెల్లరు భయచిహ్నములై యుండిరి. కొంతకాలమునండియు నగరము
మొగలాయీ రసపుత్ర సేనకు నికాయములచే ఒరివృత్తమై యుండెను.
నగరమునం దెల్లడల వారశ్వరూఢులై తిరుగాడుచునే యుండిరి.
ఐసన, సేడు వేయిమంది యాస్త్రికులు దుర్గముచేత మూగియుండు
టచ నట్టి యుద్ధవము వాటిల్లెనోయని జనులు సహజముగ వెఱ
గిరిరి.

అరసపుత్ర యాస్త్రికుల శ్రమకస్మికముగ గోచరించినంతనే మొగ
లాయీ సైనికులును విస్మయకాంతచిత్తులైరి. వారి విస్మయమునకు
మణియొక కారణముగలదు. అరసపుత్ర సేనావాహినిని నడుపువాడు
అతఁడెంతయునకుండు. తా మెన్నడు గాంచినవాడును గాడు.
అకారణమున వారి విస్మయము ద్విగుణీకృతమాయెను. వా ర్థావిష
యమై తమలో దాము చర్చించిరి. ఎఱుంగని విషయమెఱుంగని
వారి తెలికాలము మోచించినను, కార్యమేమి? కావున అందొ
కఁడు రసపుత్ర సేనకుని డాసి “మిత్రాత్మ సైన్యాధిపతి యెవ్వడు?”
అని ప్రశ్నించెను. వాని కతూహల ముడిగించుట కిచ్చగింపక,
మోము చిట్టించుకొని, యరసపుత్రుండు నిర్లక్ష్యముగ నిట్లు బదు

లాడెను—“కిచ్చు పోయి రాక్షసులమునిని బ్రహ్మచర్యము” సావనా
మొగలొచ్చి సైనికులు చేయుచున్న తన బాలింబోయెను.

రసపుత్ర సైన్యాగమనము, తన సైన్యాధిపతి యపరిచితుడగుట
యును గలసి యామర్షమునందలి వారికందొక్కరు గలవరము గల్గిం
చెను. కొండొక కారణమున ఎరి సిస్టులును సైన్యాగమాయెను.
రోషనారా కత్యంబ్రయతనుచును ఘోషనాగతి గోచరించిన చూడ
వలయుచని జనాసేకము మిస్కలి తిట్టెను. దురుహిత, దాదా యిట్లు
లాడించెను—

“ఘోషనాను ఈసారి పీఠించితి. విచారణ యననరములేదు.
తోడనే విడిచివేయుడు.”

దాదా యిట్లు లాడిరించిన, సైన్యాగమన సేయంగదు. ఆ తేజం
గున బట్టువడి శృంగులాడుమై రోషనారా ముందరమునందలి తన
పంజడిన యాపరిచారిక యొకచిన్నికొట్టిన బంధువుడగుడు—

“అహ! విధివిధాన పుష్కలకౌటుక! తన యసావల్యాబుట్టికల
ముచే ముల్లోకములగడగడ లాడించు శక్తివ్యవహార యపారసైన్యా
మానములకు బాత్రులగుము, పోతట్టి మునస్థుల బాల్పడి
తిని! దారా యెంతవని జేసెను! దారాను దూరనేల? కీలుబొమ్మ
వలె నాతడు జహనారా యెట్లుత్రిప్పిన నట్లుతిరుగు నాడు. ఈ దాష్ట్య
మంతయు నామె యొనరించినచే. నృధుడై, వివేచనా సాహస
మును దొడంగిన పాదుషా తన యధీనమున నున్న కారణమున,
నాకన్నియ మిన్నుమన్నుగానకున్నది. ఎంతగర్విము! మా రోషనారా
ప్రభావమామె యెటుంగదా, అధికారిగర్వమున మమ్మాతేజంగున
దృఢీకరించు నా మాసిని కచిరికాలమున శృంగభంగము కాంగలదు.
హా! ఏమి నాయవివేకము! జహనారాను దూషించిన నాకు గోలుగు
లాభమేమి? ఈ బంధుని జీవముతో బయల్పడుటయెట్లు? మరచి

చెడ్డ లరయక విశేషధన మార్జించితి. ఇంకను నాన్జింపవలయునని యా సిందితి. అనంతరము మహావైభవముతో సుఖజీవన మొనరింప వల యునని వాంఛించితి. నాయుపలగ్నయు, హా! యాకాశహర్మ్యము లాయెకదా! నాకు దక్కెయ్యది?”

ఫతేమా యాతెజంగున నిలిపించుచుండ నాతలుపు కదలుచు ధనధనధానమొనరించెను. “కోడనే, యామె తనువెల్లెం జల్లనై కం పించెను. హృదయము వ్రయ్యలగునట్టులు నడదడఁ గొట్టుకొనెను. “హా! దైవమా! నా కాలసూచిన్నమైనది” అని యామె విలపించు నంతలో ద్వారపాలకుఁడు గోచరించెను. పిశుగుపడిన పగిది ఫతేమా యులికిపడి నిశ్చేష్టి యాయెను. కాని, ఆవెంటనే మిత్రనందర్యన మగుటచే నావనిత యొకింత సేదదేతెను. రక్కసిబాగుబోలిన హస్త మున నొక తెల్లనికేళి బూనియుండిన గామా యిట్టులనెను—

“ఫతేమా! నీవు క్షమింపఁబడితివి. నీవు నదా యదృష్టవంతు రాలవే. నీవిక నీచులకరములకుఁ బోయి యింజాబును పాదుషా పుత్రిక కొనంగుము”

ఫతేమా యానందమునకు మేలిలేదా—“ఏమి నాయదృష్టము! నేరము విమర్శింపకయే దారామహారాజునన్ను క్షమించెనా! ఇదంతయు నారాణి ప్రభావము కావలయును.”

అట్లోలోన రోషనారాకు వందననహస్రము లొసరించుచు ఫతేమా యిట్టులనెను—

“మిత్రమా! మనయేలికనాని జీవించియుండ మనకుఁ గీడొనరించు వారెవరు? రోషనారాకు వెఱచియే దారా జహనారాలు నన్నీ తెఱంగున క్షమించిరి”

అనంతర మామె కడురయంబున రోషనారా మహాలునకు బో యెను. ఆ యుదంతమెఱుంగని బంధీలందఱు, “ఫతేమా యెట్లులో

చెబునుండి తప్పించుకొనియుండునా? లేక సార్వభౌమ పుత్రుడామెను విడిచియుండునా?” యని సీపరిచారికనులు జరిగించుచు దిల్లీకి జొచ్చిరి. వాళ్లకు గుర్తుకొత్తుకభరన్యగ్రమనన్గొల్పునామెను చీర ప్రల్లిందుటకు సామానులువాలన, అనియిననుపల్లె చిత్రములవలె మిన్నకుండిరి.

సీపరిచారికను గాంచినంతనే రోషనారాసహితము విస్మయము క్రాంత చిత్తయై “ఘోషమా! నీవేనా! ఏమిది! ఇంతలోనే కానిగార విముక్త వైతివా?” యని సాశ్చర్యముగ అడగెను.

“దేవీ! నీప్రాపు నాకుండ, నాకు స్వేచ్ఛ యెట్లు లభింపకుండును? భవదీయ దుర్వార దుర్భరాగ్రహణలజ్జలకు బుద్ధిపూర్వకముగా నెవ్వరాహుతి కాఁగోరెదరు?...”

“ఓసీ! చాలుచాలు కాని, నీహస్తమున నేమున్నది?”

“దేవీ! చెప్పమఱచితి, క్షమింపుము. ఇయ్యది మహారాజకుహారం దంపిన జాబు”

ఘతేమా యాజాబు నందీయ, రోషనారా యిట్లు చమపుకొనెను. “మదీయ ప్రియసోదరీ!

నీపరిచారిక నీయనుజ్ఞ వడసి వెడలిన కారణమున, విచారించి నన సరములేదు. కావున దానిని విడిచిపుచ్చితి. నేను రాజకార్యపరిపక్వ రాలోచనాంబువుల మునింగియున్న కారణమున విషయమును స్వయముగా సవిస్తరముగా నీకెఱింగించుట కవకాశములేకపోయెను.

నీ ప్రియసోదరుడూ,

దారా”

అంత నా మందరాంగి సగర్వముగ మందహాస మొనరించి, యిట్లు లనెను—

“ఓసీ! నన్నుడలంచి వెళ్ళిగండి నిన్ను వారు విడిచిరని తలుతువా!”

కాదు. కొంతోక భద్రకారణము గలదు”

“ఫతేమా విన్నయి పరవశమయెను—

“అకారణమెట్లయో యెఱింగింప జేయెను”

“కారణమున్నది. తద్రహస్యము నీవే క్రమముగా నెఱుంగఁ గలవు. నేనిప్పుడు ఖుస్రావైగుళకుఁ బోయి విహరింపఁ గోరుదానను. కాన, నీవు నత్వరఁజేసి సంగమగట్టుదిట్టముల నొసరింప వలయునని గామా కెఱింగింపుము. నీవుకూడ రావలయు. సొమ్ము”

అతెఱంగున ఫతేమా వెడలెను. సూర్యమధ్యమున నామెను దారా కాంచి మందహాస మొనరించి యిట్టులనెను.

“ఫతేమా! నీవు మఱల నిట్టి కార్యమాచరింపరాదునుమా. ఎప్పు డైన నీకు ముప్పుదప్పదు. కాని పల్లకినుండి నీవాలెఱంగునఁ బలాయన మొనరించుట మాత్రము శ్లాఘనీయమని చెప్పకతప్పదు”

దారా తలదాచి బోయెను. కాని, ఫతేమా నిశ్చేష్టిత్వయై యట్టే నిలిచిపోయెను. సార్వభౌమపుత్రుని యంత్యశలుకుల నాలించి యామె మ్రాస్పడెను. అనేక సంకటములం దాఱితేటిన ప్రాధయాగుటచే శీఘ్రముగఁ దెలివొంది యిటునటు బరికించి యేరినింగాంచక నేమి యుందోపక నామె గామా గృహమువంకఁ బోయెను.

సర్వానర్థదాయకమగు యుద్ధ మరుదెంచిన కారణమున దారా దుర్గమునం వసతులను దిర్ఘగాడుచుండెను. స్వాభావికముగ నామహా సీయుఁడు సంగ్రామప్రియుఁడుగాఁడు. నిరంతరము సాధుజనపరివృ త్తుడై, తత్వవిచారార్థవ నిర్మగ్నుడైయుండు నాపరమపురుషునకు రణమేల? ఇంతవఱకు జనుల కాతని దర్శనమగుటయే దుర్లభముగ నుండెను. ఇప్పుడో! దుర్భరరాజ్యభారమంతయు నాతనిపై నుండెను. సంగ్రామజంఘామాదుత పీడితమై సామ్రాజ్యనౌక భగ్నము కాకుండ రక్షించుభార మాతనిపై నుండెను. అట్టి సమయమున నజ్ఞన

సాంగత్యమునకును సత్కాలక్షేపమునకును అనాశయము చేసు. కాన, నాతడేద్రనుద్ధరించునదిగా నెఱుంగునది సమస్త సయనములతో పర్వవిషయముల సరకుచుండును. అతని కుమారుడు లాష్ట్రీదర్శమునందులి సై నిక్షల్పి. అతనియందు నిక్షల్పి. అతనితో నమిత్రము విధులై కార్యముల ననుచితముగఁ జేయుచుండును. తన కుమారుని చాళిచక్రముల నెఱిగిని వాడయ్యునాతడు బెల్లులైన కారణమున దారా వానినెల్ల న్యయముగాఁ బరిశీలించుచుండును. సర్వసద్గుణ మండితుండగు దారా మంచును గణించినవిచ్చుట నెఱిగి నటునకు మాటుగ సార్వభౌముడు కాకుండుటంతయో యుద్ధి దాయనము.

దుర్గమునం దంతటను సంచరించిన యనుంతరము దారా యూపలి కరు దెంచెను. ఎటుటనుండు ముఖానముని రసవత్తమాశ్వికానీకము బొలులుతీర్చి యుండెను. వారి నాయకుండు పీఠపురుషోచితముగ సలంకరించుకొని, దీర్ఘకరాళకరవాయిము బూని ఉత్తమాశ్వులు నారోహించి సేనామంతుల నుండెను. వాని త్రేత్రాముము, కీయ గము, గంభీరాకృతి, ఆ విశాలఫలభాగమున దాండువించు స్థైర్య సైర్యములను దారాశక్తి నొనర్చుచెను. అతడుసంతుష్టాంతరంగుడై యిట్లు చింతించెను—“ఈయువకుడు సగుపమాన శక్తిసామగ్ధ్యములు గలవాడు. ఇట్టి గుణవంతుని నరసివల్యాదీ వివేకము కొనియాడఁ దగి యున్నది. లేదేని, వీరి నరికి శత్రువనిముఁ జేరియుండును.”

దారాను గాంచినంతనే, తపత్రగలవాడు నిజనిశితకరవాలమును శాలీషరాయుడు సవిషయముగఁ జెల్లెను. గౌరవముగ దారా యాశనిడాసి యిట్లు లెనెను—

“సైన్యాధిపా! నీవిక సచట నిలువ నవసరములేదు. నీ శిబిర మునకేగి యొకింత తడవు విశ్రాంతి వడయుము, అవసరమగుంతనే,

నిన్న రావించెదను.”

తోడనే, రాముడు సమీపమున నున్న సోమశుని, తన దన పిత్ర సైన్యమున కెదియో యుపదేశించి తన ఆశ్వులను పాము వేగమున బోసెచ్చెను. ఆ వేయిదంసి సైన్యము నాలిసి సమగ మించిరి.

సార్వభౌమశత్రుల హతనియగు సైన్యముతోడని బోలెడమోహంబులలో మగ్నమౌచుచుండెడి గోచరసేన యగుచుండెను. ఎవ్వరో దుగ్గము బ్రవేశింపఁ బ్రయత్నింపఁచుటండి. ద్వారపాలకులు నానిన హరించుచుండిరి. కావుననే, సందడి. దారా యంత నెఱచి, యా నూతనాగతుని దనచెతకుఁ గొనిరావలయునని యాజ్ఞ పించెను. తోడనే, ఒక యువకుఁ డాతని కట్టెనుట గోచరించెను. వాడు ధరించిన వసనములఁ బరికింప, వాఁడొక పారిసీకునినఁ బంపెను. వాని హస్తమున నొక చిన్నపాడికై నువును, పరిపూర్ణ నొక నల్లని టూటీయును నుండెను. పాని మొలసఁగి దీర్ఘకాలము వ్రేలాడు చుండెను. మీస మామంతయు గోచరింపని వాని నదమిగఁ బరికింప, వాని ప్రాయము నుచూచు యగుచుది సంహృదియు లుండఁపని తోచెను. దారాను, సమీపించి యాపిడు వంగినంగి సలాము లొసరించెను. రాజకుమారుఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను—

“నీకేమి కావలయును?”

“దేవా! నా కొక యుద్యోగము కావలయును.”

“ఏ యుద్యోగము?” అని దారా శీతలముగఁ బ్రశ్నించెను.

“మొదట నొక సామాన్య సైనికునిగాఁ బనిజేసి, త్రెమముగా దళసహస్ర సంఖ్యయుత సైన్యమున కధినాథుఁడఁ గాఁ జూతును.”

దారా దేవునియుఁ బలుకక, స్మేరాసనుఁడై గుట్టు లనెను—

“ఇందు నీ కెవ్వి నైనఁ దెలియునా?”

“తెలియదు. నేను పెరిసియా దేశమునుండి తిన్నగానే తిరిగితిని. ఈయదయమే యిగ్రామము బ్రవేశించితిని. నా కింపియో నెవ్వరితో బరిచయము కాగలదు?”

“నీ వీతెఱంగున నీ గృహము పిదపిల? నీ కెవ్వరు బంధువులు లేరా?”

“మహారాజా! నాచరిత్ర దుఃఖభూషణము. నా వారలందఱు నా మరదృష్టవశమున మరణించిరి. కావుననే, మొగలాయిదర్బారు నందు మంచి యుద్యోగము దొరుకునని యెంచి మాతృభూమి పిద నాడి యేతెంచితిని.”

“ఓయీ! మొగలాయిదర్బారు కోటిశత్రులను దయానిదేయు యంత్రముని యెంచెదనా యేమి?” అని నానా నివృత్తుల బ్రశ్నించెను.

“మహారాజా! కావలసిన చాకచక్యములుగలవాఁడు విశేషధన మార్జింపవలయునని ఏల నాసింపరాదు?” అని యువకుఁడు నిష్ఠురముగా బదులాడెను.

“నీకట్టి చాకచక్యములు నిజముగఁ గలవా?”

“కలవని చెప్పటకు నెనుదీయను. ఐనను, నే నిప్పుడు సామూఖ్య సైనికోద్యోగమునే యభిలషింతును. యుద్ధానంతరము సైన్యాధిపత్యము వడయువాఁడను.”

“రానున్న యుద్ధముగుఱించి నీ నెఱుంగుదువా?”

“మార్గమధ్యమునం దెల్లెడల నడియే ప్రసంగము. పెక్కుండు సైనికులు కావలయునని యెల్లరు ముచ్చటించు చున్నవారలు. ఆ కారణమున నేనిచటి కరుదెంచితిని.”

“నీవు రెండవపక్ష మేల చేరకుంటివి?”

“సార్వభౌమపుత్రు లందఱిగుఱించియు వినియుంటిని. అందఱి

చతుర్థ సంపుటము

కంటే నీవే నిక్కముగ రాజ్యాస్వాదవని గ్రహించితిని. కావున, భవదీయ చరణారవిందములు నాశ్రయించి యొక సామాన్య సైనికోద్యోగము సంపాదించవలయునని యేతెంచితిని. ఈదీనుడంతకంటే విశేషమిపు డర్థించువాడుగాడు. దేవరచిత్తము.”

“నీవు వైగులంపిన గూఢచారివి కావని యెట్లు విశ్వసింపగలము?”

“నీగుల హృదయము మీరు తెలుంగవలయు.”

ఆయువకుని ధీరోక్తులు దారా హృదయమును రంజింపజేసెను. మందహాస మొనరించి యాతఁ డిట్టులనెను—

“యువకుఁడా! నేను దుర్గాధిపతినిగాను. నీ కుద్యోగ మొనంగగలవారే జాతఁడే. హా! నీ యదృష్టము బాగున్నది. ఆతఁడిట్టే మాటలో యరుదెంచుచున్నవాడు. నీవిన్నప మాతఁ జాలించును.”

అంతలో, దుర్గాధిపతియగు లాల్సీ యరుదెంచెను. కుమారునిఁ గొంచి దారా ఇట్టులనెను—

“లాల్సీ! ఈపాఠశాలయువకుఁడు సైనికోద్యోగ ముపేక్షించువాడు. నీమనసుకు సద్విచార హానిమనవి చెల్లించవచ్చును. ధైర్యోత్సాహములుగల యీశాలుడు నాహృదయము నాకర్షించియున్నాఁడు.”

అని పలికె దారా వెడలెను. ఆయువకుని హృదయపుటభేదన మొనరించు తీక్షణవీక్షణములను లాల్సీ ప్రసరించెను. అనంతరమాతఁ డిట్లు చింతించెను—

“ఈతఁ డెవ్వఁడో యెఱుంగరాదు. మోతియా యైనచో నుభయపుగా సిద్ధించియుండును. పెరసియా దేశమునుండి వేసవేల యువకు లరుదెంతురు. అందు మీఁదొకఁడు. మోతియా మాత్రము కాదు.”

యువకుఁ డించుకేసెయుఁ జలంపక గంభీరముగ నట్టులే నిలచి

యుండెను. కావున, దాను గాంధువ్యక్తి మోతిమా కాజులదని లాజ్ఞ నిశ్చయించెను. ఆమెయు పెనుసిరూదేశపు యువకుని రూపుననే యీ సమయమునకే యగుబెట్టునని చెప్పియుండెను. కాని, ఈయువకుడు మాత్రము వేతాకఁడు.”

అనంతర మాతఁ డాయువకునిఁ గూర్చి,

“నీ విజ్ఞాపనమేమి?” యని ప్రశ్నించెను.

యువకుఁడు హరిదహాన మొనర్పించి, వెల్లుగ నెట్టులనెను—

“మదీయప్రౌఢయైకసార్వభౌమ! నిన్నుఁదప్ప నిన్య నునే క్షింపను.”

౨

భూరూపాంగు

యమునాదగి తీరమున రెండుద్యౌనవసములు కలవు. తమ యనుంగుఁ బుత్రికలగు జహనారా రోషనారలకై పాడుసా వానిని ప్రత్యేకముగ నిర్మించెను. ఆగ్రానగరమునకుఁ దూర్పున నొకటియు దక్షిణమున నొకటియు నమరియుండెను.

ఆనుందరారామములనైభవ మద్వితీయము. పాడుసాయంత్రవాడు ప్రత్యేకముగ నంకిల్పింప, నైభవమున కేరికొనున? వానియందు మనోహరాపూర్వసుగంధముల వెదజల్లు నానావిధక సుమరాజివరా జితంబులగు వల్లరులు వృక్షములు లెక్కకుమీఱియుండెను. వాని నడుమ ననేక జలస్తంభములు సుస్నిగ్ధచంద్రకాంత శిలానిర్మితములై కడుశోభాయమానములై నిర్మలోదకములను మనోహరముగ నెగ జమ్ముచుండెను. నానావిధకకుంతసంతానము లన్యక్తమధుర కల

కీలారవంతు పోనెగిండు-పండాదు. అండలి వనాదినము బిశివికాల
ములై, పన్నాపుల్పుననొవనొప్పొనానై మునున్. భిషానాతో నల
రారుచుండును.

మహామ్మదీయ సాంప్రదాయ సిద్ధి మను ఘోషావస్థతిని మొదట నిర్ణయముగా నుల్లంఘింపి. ౧. మహమ్మదీయ ధర్మశాస్త్రము రాజీవినానముపేడి నుండే లక్షణముగా నిరూపించుచున్నది. ఒకానొక సమయమున నామమాత్రమున శక్తి స్వహాస్యము సమస్తగ జేంద్ర మారోహించి దీనిరంగముల కే. వైదిక సమయమును. ఆమహారాజి వలెనే, సాజనము చుత్రికలు రాజీవినానమునుండి వెలువడి పురుషుల కంటబడు చుండిరి. సూర్యులారపరాయణులగు మహామ్మదీయు లట్టి వైపరీత్యమును సహించజాలకుండిరి. ఐనను, దమహృదయాభి ప్రాయమును దెలుపజాలక, అంతాధికార సమన్వితములై స్వైరవిహార మునడిచుచు నాపాగునూ పుత్రుల చుర్రాగ్రహణలబ్ధులగు గుటి కాజాలక, లోలోనగు గుండుచు మిన్నకుండిరి. వారియగ్రహము నకుఁ బ్రాప్తులై నురన్వప్తమగుతుడు, దావాసలమునఁబడి మ్రగ్గుడు శలభమువలె, భగ్గుల మింగిపోవును. ఆతెశుంగున నెండలు గతాను లైరో యెలుంగరాదు. వాగు ఒడ్డుపూర్వముగా నెండఱిని హింసిం చిరో చెన్నుట నిష్టసాధ్యము, కాని సారి యనుచుంటున్నచే మడిసినవానికి మాత్రము లెక్కలేదు.

ఆ వనములో నొకదానిని “ఖుస్రూఖాగు” అందురు. అయ్యది రోషనారాక్షుఁడెంచియుండెను. ఆ సూర్యునిగాని ననకు బుద్ధిబోడము నన్నుజేల్చి గంగ మహాబీజి నిజస్వరూపకాగణముతో నచట కిరు దెంచి విహరించును. ఒకప్పు డామోహనానికి దీనముల పర్యంత మచటనే నిలిచి మహాస్తైభవముతో భోగసాగరసర్మగ్నయై హాయిగ నుండును. కోమలప్లవరభావన మొనగించి హాయిజెంది తమయవ్యక్త

మృదుమధురాంచిత కలకలారవంబు లొసరించు శకుంతలంతాన
ములకుఁ దోడుచెఱుంగుఁ దీగెలనుటలు వెలయుండ్ర మనోహరగాని
సుధారసధారలునుగలసి యాప్రదేశమును స్వర్గమువలె తోపఁ
జేయును. జహనారా యారామముగు 'అమీనాబాగు' పరిశిష్టమును
తానందములు గానరాకుండెను. అహమనతి ప్రియమందచటనుండు
నాచారములేదు. మధ్యాహ్నమరుదెంచి యామచ్చెక్కిటి చీకటి
కాకుండగనే మగుడ రంగమహాలుకుఁ బోవును. తనజనుయిత్రీయగు
తాజమహాలు మహారాణి మరణించినదాని ఆమె యటబోవుటచే
మానివైచెను. ఒక్కదినము మాత్రము శాలీషరాయుని గాంచుటకై
యమీనాబాగున కామె పోయియుండెను.

రోషనారా నేడు ఖుస్రాబాగున కేగెను. వెలయుండ్రుగాని,
ఇతర కోలాహలముగాని నేడేమియుఁ గానరాకుండెను. పరిశిష్టాకా
బృందము సహితము గానరాకుండెను. ఫతేమా యొక్కతెయి
యామెతో నుండెను. ద్వారముచెంత గానూ తన యనుచరలతో
బాటు నిశ్శబ్దముగఁ గావలిఁ గాచుచుండెను. ఆ యారామముచుట్టు
నంబరచుంబితముగు ప్రాకారముండెను. ఆ బాగునందుఁ బొచ్చుట
కొక్కటియే ద్వారముండెను. ఆ నుండరకుసుమవనాంశర ప్రదేశము
నందలిభవనరాజ మత్యంత మనోహరమై, వర్ణనాతీతమై, అమితమంద
దాయకమై మహావైభవముతో నలగాగుచుండెను. అయ్యది భూలోక
స్వర్గమువలె నుండెనని వర్ణించిన సతిశయోక్తి కానేరదు.

ఆ తోపునందుఁ బచారు చేయుచుండిన రోషనారా యూలోచనా
పరతంత్రయై యేలకో మిక్కిలి తత్తరపడుచుండెను. తోడునీడవలె
నామె వెనువెంటనే దిరుగాడుచుండిన ఫతేమా తన యేలికసాని హృద
యము సరయగోరియు, బ్రశ్నించుటకు సాహసముచాలక మిన్న
కుండెను. అంతలో, ప్రభాకరుడు తన వేడిమి తొఱంగి శాంత

మూర్తియై ప్రవృత్తిని నిరసించుచు కిరణములు ములతో ముంచివై -
 చుగా నాశం జన్మంగతుల జూయెను. కనుకభూమిని విశ్వకర్మముగా!
 తోడు తోడుచుచునున్నవలె. నమోదానములు బయల్పెను. విశ్వకర్మము
 లోకము నానందమును అనుభవమును నిచ్చి కీమతములు తోడండు
 సెలవిచ్చుచు నానందమును దానముగాను దానముగాను దానముగాను
 నూయెను.

నానందమును కనుగొనుచునున్నవలె కానందున నగుచున్నవలె
 యున్నచున్నవలె యుండెను. ఇతేహం తమోర్మమున నున్నవలె
 ధగధగలాడు తొలుతులను నున్నవలె ధగధగలాడు నానందమును దానముగాను
 నుంచెను. తోడునూల యూచియును గానందున తోడు లా చె
 యూలోచనాసాగియును మునిగి నైనుతులయుండ, నల్లకీమోయు
 దోయు యులుకుండి విగవచ్చెను. తోడనే యూచియును యూలికి మేల్కాం
 చెను. అహంకారమును కనుగొనుచున్నవలె మున్నవలెగా నూయెను.
 నానందమును కనుగొనుచున్నవలె మున్నవలె మున్నవలెగా నూయెను.
 చిరునామ కున్నవలె గానందున చేతనునూయునో ముడిచివైచి
 యూసేమగాత్రీ యొక సిద్ధిగాపు నిశించెను.

అంతలో నాపల్లకి యూచియును మునుచు నిలిచెను. పల్లకి నేల నిడి
 నంతనే యూచియును గానందున నుంచెను. రయమున నానందము
 బోయిరి. అపల్లకి నిగిడుగముగాంచ నేయునున్నవలెగా నూయెను.
 తాళికాని యర్థముగానూ పాదుమాపుత్రమును ఏకాంతమున గాంచ
 నోగి యుచుదొదియుండెనుని స్ఫురించును. కాని అది చట్టిభ్రమ. అపల్లకి
 నుండి వెలుచుగినిది యులు కానేకాదు. వయసుమీరిన మహమ్మ
 దీయుడొకడు నున్న పెద్దగడ్డిము నాగించుచు సాక్షాత్కరించెను. అతడు
 యున్న తాళికాననున్నవలెగా నూక ఉన్నావు కానోవు. అతడు
 తత్తరపాటున నిలుచుట లేప్పగం బరికించి రయమున నానందము

మృదుమధురము

ములకుఁ దాని ప్రాయము సుమారఱువది సంతోషములును. ఇనను
అతని శరీరము మాత్రము సమున్నతమై, దృఢమై, రణవ్యాధి
చారంగఁగొండని చాటుచుండెను.

ప్రాంగణమున వేచియుండిన ఘోరమా యాహిదనుకు సుస్వాగత
మొనంగి, పాదుపాపుత్రిక యాతనికై నిరీక్షించుచుండెను. యెఱుక
పఱచి, సగౌరవముగ నాతని రోషనారా వేచియుండిన మందిరమునకుఁ
గొంపోయెను. ఆమందిరము సమీపించినంతనే “ఆర్యా! పాదుపా
పుత్రిక యిందె యున్నది. రయమునఁబోయి!” అని పలికి యాపడఁగి
యావలకురుదెంచెను. తన్మందిర సౌందర్యముఁ దిలకించుచు నాపురు
షుడు లోనికిఁ గోపవారినుగాంచి, సనిసయ్యునగు సలహా లాద
రించెను.

“సర్దారు సాహేబా! ఆయాసన మలంకరింపుడు. మిక్కిలి యెవ
సరమగుటచే మిమ్ము రావించితి”

ఆసారసాక్షి యట్లుపలుక, నాతడు సుఖసీనుఁడై యిట్లునను—

“నే నీతెఱుగున నరుదెంచిన సంగతి యెవ్వఁ గెఱుంగరుగదా?”

“ఖానుసాహేబా! కల్పనైన నెఱుంగఁజాలరు. అనుల్లెగురు ముగ
లాయీ సైన్యాధిపతి గృహమునుండి యాతనిపుత్రిక యిచట కరుదెంచి
యుండునని మాత్రము పట్లకిఁగాంచి భావించును. నాకొల్లెగురమా
యెవను యదార్థమెఱుంగఁడు. మనమిరువురము దప్ప నీరహస్య
మెఱుంగునది ఘోరమా యొక్కతయే. దానిని నీవు విశ్వసించవచ్చును”.

సైన్యాధిపతియగు ఘనసేనుఖానుఁ డిట్లు వినులాడెను—

“కాని, నిజము బట్టబయలుగనేచి, చాలగడబిడయగును. మిక్కిలి

ప్రమాదికరము. నీకొళ్లా లప్రమత్తులై కావలిగా మమకరుచు భావించును. కాని, హా! దేవీ! ఈయారామమున మునయెప్పుడు లేచగదా! ఎవ నీయలుకుచున్నాను?”

రోషనారా నహిత మానవ్యజ్ఞి నాలించెను. నివ్వరో యానుంగు రము చెంత వెళ్ళిగ నడచిపట్టు లచటియాకలంకిత గలగలలాడెను. ఆ కాలంతామణ తోడనే దిగ్గునలేచి గవ్వజుముచెంతకేగి లెస్సగలది కించెను. ఆ యంధకారమున నెవ్వరు గోచరింపకుండిరి. —

“ఆర్యా! మనము వెలువనవనములేదు. మనుజులెవ్వరుగారు. నిశాచరమగు నిక్క యొక్కటిట్టు లరుచోచియుండు. గామా సాయు ధుడై సహస్రసయనములతో ద్వారమున గాపుండ, నిందెవ్వరు చొరగలరు?”

తానాచొంగున నచూధానపడి, పైన్వ్యాధివీని నచూధానపడచి, ముఖ నానీయై, రోషనారా యిట్టులనెను. —

“నట్లుగ సా సేబా! మొగలూమీసామ్రాజ్యవిచ్ఛిత్తి నిక్కముగ నీ కనమ్యాకరమనీ భావించును.”

“దేవీ! వివ్రవంతముగు మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నము కావలయునని యెవ్వడు వాంఛించును?”

“ఆర్యా! గమనింపుము. దారా సింహాసనము నాగోపించునీని మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యము సాశనమగును. అతడు సేననకు మాత్రనే మహమ్మదీయుడని యెల్లెఱుంగు విషయమే. త్రికరణ శుద్ధిగా నాతడు మ్రోడవుడు. కావున, దారా సార్వభౌముడగునని, అతని ప్రియమిత్రులగు యశవంతసింహుడు, జయసింహుడు, రాజ సింహుడును అమితాధికారధురంధరులై సిరంకుశముగ శాసించురు. అటులొసరింపరా?”

“అట్లులే యగునని కాన్పించెడిని.”

“అయ్యది వాంఛనీయమా! అనంభవము? కేవల మనంభవము. మదీయసోదరుడు ఔరంగజేబు మిగులబుద్ధివంతుడు. మన దుగన్వేషణ వశమున నాతడు ఘోరగుటచే సామ్రాజ్యభారము నహింసచేతుకు నమ్మితింపడా యెను. ఐనను, మతాభిమానముగల నాచూసాపేరియైన మన మహమ్మదీయసామ్రాజ్యమును రక్షించుటకై మురాదు రాజ్యాధిపతి యగుటకు వలయు సాహాయ్య మొనరించుటకు సంస్థాపితమున్న వాడు. అతని మతాభిమానము దోహదపాత్యమగుది. నీకు మహమ్మదీయసామ్రాజ్యముపై నభిమానముగలదేని, నీ నామహమ్మదీయసామ్రాజ్యమునకు దోహద మొనంగవలదా?”

“దేవి! నీవు చెప్పినదంతయు నివరింపను. మేరొ సింహాసనా సీనుడైనను, జనవంతుడు సింహాసన మునోహించుచును, వ్యతిరేకము లేదు. మహమ్మదీయుడెవ్వడు సహింసజాలాడు.”

“అట్లైన, నీవు ఔరంగజేబు ప్రయత్నమునకు దోహదమునరింతు వని భావింతును.”

అట్లు తత్తరపాటున హాసనారా ప్రశ్నింప, భానుండ్ల బను లాడెను.—

“యుద్ధము సంభవమగునేని, మేలగులు, మహమ్మదీయులు గలసి ఔరంగజేబునకు దోడ్పడవలయును. రసధుత్రుల బూర్తిగ నణగద్రొక్కినగాని, మహమ్మదీయసామ్రాజ్యము నిలుననేరదు.”

“ఆర్యా! యుద్ధము గుతించి శంకింపనేల? నమరము శత్రుము. ఔరంగజేబు అప్పుడే దక్షిణమునుండి బయలుదేతెను. ఉత్తరప్రత్యుత్తరములు మాకు నిరాభూటముగ నిలిచుచునే యున్నవి.”

“ఔగాక. ఈలోన, మురాదును గుజరాతుదేశమునకు దళిమి వేయవలయునని యశవంతసింహుడు ప్రయత్నించుచున్నాడే.”

“అటులు కానేరదు.”

“మురాదు చపలచిత్తుడు : మంచిచెడ్డలెఱుగఁడు. శీఘ్రసీలహం నేనును గుఱించి యూతఁడు మఱచుచుండును. అతని ధ్యానమంతయు నాబాళిని పై లగ్నమై యున్నది. గుల్బహం నైవృత్తం వివాహ నగూడుటయే యాతని మహానాశయము. వాని కదియే లోకము. పరిశయ, యశవంశసీమాలం అతని కడిమి రాయబోక ముంపెనని నాబాళి గూఢివాని శ్రేయసరచ్చెను. ఇయనికి రూపగిములుకు వెడి లుటకంటె, సూరిననాటిజననందోహవముతో నుదాసలగర కెనునదిం చుచు సులూచితరంగములలో నోలలాడుటయే వాంఛనీయమని నెంచు నాపాదమిప్పుత్రుఁడు, తాను గుల్బహం పొందునడయు భాగ్యము గాఁచినచో మిక్కిలి మాట కెమరాడననియు, అన్నయగు వారూపై దాడివెడిలువానిను గాననియు, బాసక వించెను. తాను గుజరాతు దేశమునకుఁ గ్రామాణముగుటకు గూడ నొడంబడెను.

గోపనాథు నుండి హాస మొసరించి పుట్టుల కెను—

“త్రానెలతయో మేధాసంతుండనని యశవంశుఁడు విక్రమింతును. మురాదును భ్రమగొల్పి వంచింపఁజేయసగునని యూతఁ జూపించును. నుదాసంత ఛేతకానివారలమా ? గుల్బహం జూడ సరయుట కై జహ నానా విశ్వప్రయత్నము లొనరించియు విఫలమనొంది యై కుందు చున్నది. ఈ యశవంతుఁ డాబాలికిను మురాదునకంటిచ్చువాఁడును, వానిని గుజరాతున కంపువాఁడునా !”

“దేవీ ! నీవట్లు నిరసింపరాదు. ఆ బాలిక యశవంతుఁ డి యధీనమున నున్నదని సూక్తిగఁ జెలియవచ్చెను. ”

“యశవంతుని చాక్షుముచనా ! అనంద్యము ! కేవలమనంద్యము !” అని బాళినా రి. శీవముగఁ బలికెను.

“శేష ! నీ నైఖ్యంబునిషయ మెఱింగించితి. నాప మానిర్భాగ్య రాలు యశవంతుని యధీనమున నున్నదనియే విశ్వసించును. ”

అంత రోషనారా యావేళపూరితస్వాంత్యయై, సంభూతుణరాగ దీప్తితాసనయై యుచ్చైస్వరంబున నిట్లు వాక్రచ్చెను—

“ఆర్యా! ఇది యొక క్రొత్తగాథ. ఒకవేళ నొకమనుషుగాన. మనుకే లాభకరము. గుల్బుహారును గానని జహనారా, తన ప్రియం గాంచని వ్యాఘ్రము పగిది, దుర్దాంతక్రోధాతిరోమున ఘూర్ణిల్లుచు భూమ్యా కాశముల గాలించుచున్నది. ఇట్టి విషమ మోటింగియు యశవంతుడ బాలికను సంగ్రహించి మురాదున కొనంగజూచుగా! ఈనహన్యము జహనారా యెఱుంగునేని, యశవంతుడ డెంతటివాడైన నేమి, దర్బారు నందు వాసికింకను స్థానముండునా! కాని, వర్తమాను! నీనావిషయమున విశ్వసించువా!”

“చెప్పజాలను. యశవంతుడను మురాదున కనిన రాయబారమున గమనించి యట్లు లూహించితి. నిజమై యుండును.”

“మితవిత! నాకెన్నడు స్మరించజేను. ఆ బాలిక నిక్కముగ యశవంతుని హస్తమున బడియుండినచో, నీవు డాగ్రానగిరముననే యుండవలయును.”

“లేదు, లేదు. ఇచట నా బాలిక లేదనియే నే ద్రవికొంటిని.”

“సర్దారుజీ! ఈవిషయము కడుచోద్యముగ నున్నది; కడుచోద్యముగ, గడు సద్భూతముగ నున్నది. ఒకానొక సమయమున నీబాలిక వలననే మొగలాయీసామ్రాజ్యమునకు మున్న వాటిల్లునని జోస్యము బలికి యుంటిని. నావచనము లమోఘములని యిప్పుడు తెల్లమగుచున్నది!”

“గుల్బహుని యశవంతుని యధీవమున నుండుగాక లేకుండుగాక. ఆవిషయము జహనారాగుఁ దెలియుచుతనే భయంకర దావానలము చెలరేగును. రసపుత్రస్వపాలులకు శృంగభంగమగును. ఆ తెఱంగున నామేకివీరుఁడు గారావు వికనాడునేని అతఁడు నింహానరా సీనుఁ డగుట కష్టపాప్యము. అసాధ్యమని చెప్పవచ్చును. మనకు విజయము నిశ్చయమగును.”

అట్లు రోషనారా పలుక, హుస్సేచుఖానుఁ డిట్లు బదులాడెను—

“ఈవిషయము నిశ్చయమని మనకుఁ దెలియుచుతకు, మనము భద్రముగ నుండవలయును. అన్యులికను నెఱుంగరాదు.”

“మనము చక్కగ విమర్శించియే యాచరింపవలయును. రోష నారా తీవ్రపడి కార్యమును భగ్నిచూచునదికాదు. ఈలోపున, గుల్బ హుని నిజముగ యశవంతుని చెతనున్నదో లేదో యరయఁ బ్రయ త్నింతును. నాగూఢచారు తెల్లెడల సంచరింతురు. కావున నేనెఱుంగని రహస్య ముండఁజాలదు.”

“నీమహిమ జగద్వ్యాఖ్యాతము. నీవు రెండవ నూర్జహనువని జను లెల్లరు నుతింతురు.”

“నర్దురుక్ష! మాకిరువుకొక న్యత్యాసముగలదు. నూర్జహను మూర్తీభవించిన స్వార్థసంతృప్తము. నీసట్టిదాసనుగాను. నేను కేవలము మురా జొరంగజేబులకై పాటుపడుచున్నదాసను. యశోభరితమగు మొగలా యీ సామ్రాజ్యము పవిత్రపంథమగు మహమ్మదీయ మతము ఆచంద్రార్కము నిలుచుటయే నాస్రధాన లక్ష్యము. ఇట్టి

మహాత్మాగారు చలించిన నాకు భారతదేశము నొప్పుతో ఉన్నట్లు నని విశ్వసించును”.

ఆ కలకంఠి మా తెలియని నుపన్యసించుకొంటి నామి అంతయు మధురస్వరము విచారాక్రాంతమై పొందుచును. అంతలో మహాత్మాగారు నానికి స్వరము నవసించి సుధాస్వరము చిల్లిగా స్వరమయ్యెను. నిట్లు లనెను—

“నందూజీ! నీవీక మానవులు నాడవని భావింతును.”

“కోమలూగీ! నాహృదయ మీరెందుకు పరిచయము. ముప్పది సంవత్సరములనుండియు మాకానందసాక్షాత్తులని ముప్పదిని దిని మది యంతవాడనైతిని. దేవీ! నిక్కమొకిందిచెవ, గమనములు. నాకెందోని ప్రత్యేకసౌకర్యము గోహరించినాని నీయిట్లును సారము వర్తింపజాలము.”

“ఆర్యా! మురారు సింహాసనానీరుడగు సంతతి, నీవు “భాగ్యభాను” అను మహావిరుదము నడయంగలవు.”

“పాదుషాకుమారీ! అవ్యశనమసాన్య మగునన్యమన్యమన్యమను మదధీనమై యున్నదని చెప్ప నొప్ప. అట్టి నాశనమనమనము బ్రయోజనమేమి?

“అట్టులైన, నీవు సుబేదారుడవు కాంగలవు. కోటగారమునుండి నీవు కోరునంత ధనమును నడయంగలవు. ఈకొండనుగాక, దక్కను నందలి అత్యుత్తమవిరుదము సహితము నీవు గ్రహించుంగలవు.”

“కాని ఈలాభములన్నియు యుద్ధానంతరము గానవలసిగూడ నాకు లభించును. అంతమాత్రము నామహానీయుని విడనాడి ముగ్ధుల చరణమునకేల గడంగవలయును? జాతకము పాదుషానాని (మధి) ప్రాయమును దారా కనుకూలముగా నున్నది. న్యాయముగ నాతోడ భావిసామ్రాజ్యాధిపతి. నేనాతని నేల వంచించవలయును?”

బాధెను. ప్రజ్వలితాగ్నిశణమువలె నాగ్రహణికముచే గణకణలాడెను. స్రవంచసార్వభౌముని యనుంగుల బుత్రిక కెంతటి తలవలపు ఘోరైదు! శీఠికంఠ మొనరించినంత మాత్రమున సత్యత్వక్షీటకమువలె సలిగిపో జాలు మానవాధమున కంతటి దురహంకారమా! చిత్తము సుసలు క్రాగుచున్నను, ఆవివేకవతి నిగ్రహించికొని, కార్యభంగమల కాకుండ స్వేరాసనయై, సమయానుకూలముగ నిట్టులనెను—

“ఆర్యా! మహమ్మదీయసామ్రాజ్యమునకును, మహమ్మదీయ మతమునకును, ఉపద్రవము సంభవించునన్న యీ క్లిష్టసమయమున, ఈ మృణ్మయశరీరము గుఱించి విచారించుదానఁగాను. మన పవిత్ర సంకల్పము నెఱవేఱుటయే నా మహాదాశయము.”

పలుసేనుఘాసుఁ డమరదానందభరితుఁ డాయెను—

“హేమగాత్రీ! నీవు దయార్ద్రహృదయవై నన్ను భన్యమృగింప రించుటకు సమ్మతించ, నేనా వెనుదీయువాడను? నేటినుండియు వీడు భవదీయనుందరపాదారవింద నేనాపరాయణుడని యెఱింగి ఆజ్ఞా పింపుము.”

“మహనీయా! నీవంటి యసామాన్యపురుషపుంగవుని బిరుదు గాంచు మహాభాగ్య మెంతటిదాని కబ్బును! మహమ్మదీయ మత సామ్రాజ్యమును బదిలపఱచుటకై కంఠబద్ధునైయున్న నాకు నీసాలగ త్యమెంతయు వాంఛనీయముగదా.”

ఆసేనాని తనఁడెందమునఁ బొంగిపోరలు నానందము నడంపఁజాలక బిగ్గరగ నిట్లు లఱచెను—

“బౌరంగజేబు సింహాసనాసీనుడగునట్లు తోడ్పడెదనని నేనిదె బాసచేసితిని.”

ఖాను రోషనారాను వివాహమాడునంతమాత్రమున సంతసించు వాడుగాఁడు, వాని హృదయాభీప్రాయము వేఱుగనుండెను. కావున

నాతోఁ జనంతరముట్లు చింతించెను—

“తొలుత వివాహము కానిమ్ము. ఆపైని, నాహు సేనఖాను తప్ప, ఔరంగజేబుకాని గివురంగజేబుకాని సింహాసన మారోహింపజాలడు. ప్రేయసీ! నీవప్పుడు రెండవనూర్జహానునై ఖ్యాతిగాంచగలవు!”

అహ! ఖానుహృదయమున నెంతటిని యాహులున్నవి!

“ఆర్యా! ఔరంగజేబు కేవలము సకీర్తు. సాధుజనమునెప్పుడూఁడై జనంతరము వైవచితానిమగ్నఁడై యుండు నాపుణ్యపుణ్యమునకు సామ్రాజ్యమేల? ఆతఁడు నమ్మితిందిని యన్వేషిమే. కాని నోదరుఁడొల్లఁడు.”

“ఐన నష్టమేమి? మురాదు కలఁడుగదా.”

అనంతర మామోహనాంగి మనోహరస్మేరానందై, పసిరికిని కాండము నీనడించు తన నుండరకర్ణము నావృద్ధనరదాచు కలసిచ్చి, ప్రమాణమొసరింపవలయునని కోరెను. నవనీలనదృశమగు నాకోమల కిరీస్లవము నంటినంతనే యాఖానునిమేను జల్లుచునెను. తత్పాణి గ్రహణపరజనితామంచాసుందాతిశేకమున నాతఁడు పరవశుఁడై, పరమాత్ముడుసాక్షిగా, మహమ్మదుసాక్షిగా, కొరానుసాక్షిగా, త్రికరణ శుద్ధిగా ద్రోహమొనరించి సాహాయ్యమొసరింతునని శపథమొసరించెను. ఇట్టి పాపాత్ములవలననే ఇట్టి రాజద్రోహులవలననే మహమ్మదీయసామ్రాజ్య మంతరించెను.

మందహాస మొసరించుచునే రోషనారా ఖానుని హస్తమువీడి, యిట్లులనెను—

“యుద్ధానంతరము నిన్ను వివాహమాడుదునని నేనును బాస చేసితిని.”

తోడనే, ఖాను వివర్ణపదమఁడాయెను. వాని యుత్సాహమంతయు నంతరించెను. పాదుషాపుత్రిక జెట్టబట్టి సమరముడుగగనే తానే

పాదుసాకాగోరి ఆనందబలధిశరంగముల నిశ్చలమిది బలబాహుచుండిన
ఆయాశపోతునకు విశ్రాంతిమగు నాశాభంగము నీత గను. పాపదూతము
విచారాక్రాంతచిత్తుడై బెగడుచుడి కండ్లుచికిలించుచు నల్లని పట్టు
ప్రశ్నించెను—

“యద్ధముముందు కారాదా!”

“ముందా! అనంభవము! చాలా సహించుచుండెడి కారము.”

“అనియు నొకమే.”

“మురాదు సంతోషము మా గోహించుచుండలేనే వివాహము
కాగలదు.”

“సార్వభౌము డేమగును?”

“జవనత్వము లుగిరి, న్యాయశ్రద్ధయున్న పృథ్వీరాజు రాజ్య
భారము వహింపజేయుచున్నాడు. వానిభుజిపట్టులున్నారో అప్పుడు నల్లని
యుందురు.”

అట్లుచెప్పిన రోషనారా దగ్గరనుంచి, నుగుడనిట్లు పలికెను—
“సర్దారుషాహేబూ! కార్యక్రమ మిదిను బాలగలదు. సీమిం
బోవచ్చును. పరమాత్ముడు నీకాయురారోగ్యము బాగుగలుగూక!”

వివాహము పెంటనే కాలేదుగదా అను విచారముచేతను, కొంత
యాలస్యమైనను సార్వభౌమపుత్రి కోమలశరంగహామము తప్పదుగదా
యను ఆశాసంతోషములచేతను, సంతోషించు హృదయముగల యా
భాను తనకట్టెదుట్టు నిద్రుల్లతవలె దీశించు పౌండర్యరానికి నవినయ
ముగా సలాములాచరించి, భద్రముగా నావలికేగి, తనకై వేచియుండిన
పల్లకి నారోహించి నిర్గమించెను.

అనందారుడు వెడలిసంతనే సంతోషము యగుచుండెను. అంతదనుక
సహించుకొని యుండిన రోషనారా యాగ్రహాధికముచే బండ్లు
కొటికి, రుద్ధస్వరంబున నిట్టులనుకొనెను—“ఏమి వివికావరము?

సూర్యునికొక్కై మొదలు శ్వానమువలె నీకార్యాగ్ర్యుడు నన్ను
 ధి—”

ఇంతేమా యగుదెంచివంతనే, బ్రాహ్మణసభారమాగు సువర్ణకలశ
 మునుననునిలికసాని కందిచ్చెను. మధ్యపాసనున్న మండిపడునారం
 గడేబుసకు వెంచి యాకెన హిరంగముగా నా సాసీయమును
 గ్రోలుట చూచుచున్నెను. పట్ట రహస్యప్రదేశములంగు మాత్ర
 కూమార్తెకలశ మనకులగ నామధురనము గ్రోలుచుండెను. ఆ సువర్ణ
 కలశ ముండినంతనే యానుండరి నేద జేసి, తాబూలమందుకొని,
 మందహాసమునరించి యిట్లులనెను—

“ఇంతేమా! నేడొక సునార్త.”

• “ఏమిది?” అని ఇంతేమా విస్మయాక్రాంతచిత్తయై యడిగెను—
 “అశుభవార్త యొక్కయొ సత్సరిమెఱింగింపుచు. దేవీ! నామనం
 పుడొడు దత్తరహస్యచున్నది.”

“నాకింతకాలమునకు వివాహము.”

• “దేవీ! వివాహమా!—”

అనియ పిదపరమ బురలొ గలగలనవ్వుచు గోమనారా యిట్లు
 అమలాగెను—

“దేవీ! నీవంత విస్మయమేల? నే నానాన్యాయము కన్యనై యండ
 నలయ నా!”

దేవీ! అనికాకు. నీవయస్సెంతను వివాహానుకూలముగా నున్న
 దని యెఱుంగుచు. నీనాయభిప్రాయమేమన, ఇంతకాలము నీ వావిష
 యము గిరువల పట్టకుంటివి?”

“కావుననే, ఇంకాదు.”

• “దేవీ! నీవంటి యమూల్యాభరణముచే విరాజమానుడై వెలుంగ
 గల యాభాగ్యునితడు డెన్నడు?”

“మొదటయూరూపముననే పరమబ్రహ్మంబును బ్రాహ్మణుని నేనొని ననుకు
మానెనుభూను నెఱుంగుచుగదా?”

“అతేమా నెలవెలబోయెను—“అయ్యునునాదా?”

“ఏమి! నేనంత భ్రాతృభావమున్నదా?”

“అతేమా మాతృభావము కనకాశమునందే, నానా భావములలో
యందుదెంచి, “హింగును నానుడేదెంచె” నని విన్నవించెను.
రోషనారా యిట్లు బ్రాహ్మణులనెను—

“హింగు నానాచ్యును. అలోపకర్మము రావడం కనుపట్టెను.
భద్రము! అతేమా! నీచారణమునందే చిట్టి వేదమున్నును.”

గానూ అతేమాలు వెచ్చినివంతనే, హింగునొక్క భ్రాతృభావమునందెంచుచు
హింగును అనుదెంచెను. నీచారణమునందే నీచారణమునందే నీచారణమునందే
కనకమునలె నాభూనునై ఖిది కిదు నికృష్టముగ నుండెను. ఏమనగా
వాని యాకృతిగాంచుట కిచ్చుంపక రోషనారా పెడవోయునెన్నెను.
మందబుద్ధియగు హింగును ఆ విషయము నెఱుంగుకొనినాడెనునుచే
సవనూనమున కనకాశము చేర్చుకొన్నెను. తన సమాజ సమృద్ధియందు
రాంచిత స్వరంబున రోషనారా యిట్లు నెను—

“హింగును, అసేనులవుగమ్ము. నీనొక కార్యార్థము పలిపెం
చితిని.”

అపలుకు లాలించినంతనే గానూ సంతోషముచే నున్నాడెను—

“దేవీ! నేను నీచరణదాసుడను. ఎట్టి కార్యమైనా జేయునాడెను.
సెలవిమ్ము.”

“నీవు చేయరాక కార్యమెట్టి?”

“దేవీ! నీకై నా ప్రాణమైన నగ్నింపగలను.”

రోషనారా స్మేరాననయై యిట్లు నెను—

“నీప్రాణమునకంతవిలువా? ఐనను, నీమరణముకోరుదాననుగాను.

నీహాసరింప వలసిన కార్యమొకటిగలదు. నుసిద్ధుడౌనె యుండువా ?”

“ నెలవిమ్ము ; అక్షణాల చేతుల వాడను.”

“ తస్యమే గదా ?”

“ అంతకుండు నెక్కువగ సిద్ధముగ నున్నాను.”

“ ఆ రంగానీ యువకుని నెఱుంగుచున్నదా ?”

“ ఎఱుంగనా ? వాని కొడుకు సచేతన వేదకొంటిని ! ఎంత ప్రయాస పడితిని ! కాని, చాచు వట్టి విశ్వాసభూతగణు.”

“ వాడిప్పుడు దారా కుమారుడగు లాట్టికి గుడిభుజమువలె నున్నాడని విని యుండువు.”

“ ఆతనికి రసపుత్రపై న్యాగపశ్యము లభించె నె యిప్పుడే వింటిని. ఏమి యవృత్తము. లాట్జీసాహేబుయొక్క హృదయము నెట్లు లాకర్షించెనో ?”

“ వాని కాభాగ్యమెట్లు లభించిన నేమి ! మనకావిషయముతోఁ బనిలేదు. నీవిప్పు యాసరింపవలసినకార్యమొకటి యన, సీప్రోత్సాహముచే నారసపుత్ర పై నెకు లాయునకుని తదధికార పద భ్రష్టు నొనరింప వలయును.”

ఇాను యొక్క యుత్సాహ మంతయు సంతరించెను. భావసూక్ష్మ మగు తన బుట్టను దడవికొనుచు వాడిట్టులనెను.—

“ ఆకార్యము సాధ్య మగునా ?”

భానుఁడ్లెల్లు పలికి సంతసే, యవలముపై గుగ్గిలము చల్లి నట్టులు కోపనారా సుందర వదన ముగ్రహముచే నెట్టబొడెను.—

“ హింగళ ! నీహాసారి ఆయువకునతో మైత్రి నెఱసి యుంటివిగదా. నీవుమగుడ వాని సాంగత్యము సంపాదింప వలయు. ఆ యువకునకును రసపుత్ర పై నెకులకును మిత్రభేదము కలుగవలయు. నీచావిభేదబీజముల నాట వలయు. నీవాస్సెనెకుల చెంతకేగి, “మీవంటి పరాక్రమవం

తులు మూత్ర పై మీసములేసి యొక జింభకునను, అన్యదేహమునకు, అననుభవన కొదిగి యుండుట వేయము, లక్ష్యము” అని నోచుకొని, వారిన ద్వేషపుంతుల నొసరింప వలయును. ఓయీ! హృదయమును నేనొసరింప జాలను. నీవు నవయును కలుముగాఁ బ్రయత్నించి కార్యము నా భంజవలయును. రిపభక్త స్త్రీనివలయుననిభింపి. హృదయము, యాగ్రహ నవవస్తులై శాలీకురారుని నెడలగొట్టి మలమును. గమనించితినా! అవసరముగినా, నిష్కలాయల నిష్కలము లుపరింప జేయ వలయును. నీవట్టి కార్యములను నెవరియైనను గానినా? నీవట్టి మెరింగింపము : వేటొరికిని నియోగింతును.”

మందబుద్ధియగు హింగను తనపై నంతటి హాసాత్మకకార్య భరియి పడునని యెఱుంగఁడు. వాడు ప్రాంస్పిడి, నోరు పెరువలయునని మిన్నకుండెను. రోషనారా యిట్లు గర్జించెను.—

“బుద్ధిహీనుడా! మాట్లాడవేమి? చెవులు చిల్లులు పడెనా? నాకు తెలిపోయెనా?”

ఆణిలిగొన్న సింగము నలె పాదుసా పుత్రి యట్లు గర్జించుచుండ హింగను ఇట్లు చింతించెను.—

“అహ! ఈశ్రీ యెంత కఠినాత్మురాలు! ఎంతకైన తగునీ! ద్వివ సమానుడగు తన సోదరుడు, దారానైనను, నిరుపమాన సోదరుని సోకుమావ్యములతో నెలరారు లాల్లీ నా హేబు నైనను గడ్డ నోర్చుటకు బ్రయత్నించు నీసాహసికురాలు ఎంతటి దారుణ మొనరించును నని వెను దీయరా? ఏమైనను, ఆగొడవనాకేల? నాకు గొవలసినది మంచి బహుమానము”

“ఓరీ, మూర్ఖా! ఇంకను మాట్లాడవేమి?” అని రోషనారా ముగుడ గర్జించెను. హింగను ప్రకంపిత స్వరంబున నిట్లు పలికెను.—

“రాజకుమారి! నాకొనంగు బహుమానమెద్ది?”

ఆమె సొందర వదనము అసహ్య భావాచ్ఛాదితమయినది. —

“బహుమానమా! నీకేమి కావలయును?”

“కాశ్మీరదేశపు సుబేదారీ: ప్రస్తుతము, బిక్ లక్షనుచిత్త నాణెములు.”

“నమ్మతము. కాని, కార్యమొనరింపవేసి, సీతగీర్వాన భయంకర శౌనెముల కాహారము కాంగలదు. భద్రము.”

రోషనారా దారుణముగా నట్లు పలికి, వానోసోసక బ్రసంగించుట కిచ్చగించక, జీవ్వున నావలకుఁబోయెను.

కార్యము భగ్నమైనచో, దనకురాంగల సుహృదోపద్రవమును దలంచి హింగను భయవిహ్వలుడై యట్టే యాసీనుడై యుండెను.

౪

యశవంతుని మాయోపాయము

సార్వభౌమ కుటుంబకలహము నిరపాయముగా నంతరించు ననకాశము కానరాకుండెను. సార్వభౌముడు సజీవుడై యుండగనే, పుత్రులందఱును దత్తింహాసనమునకై యుద్ధసన్నద్ధులగుచుండిరి. ఎంత విపరీతము!

మూరారు గుజరాతు దేశమునకుఁ బోవలయుననిగదా, రాజాజ్ఞ తదాజ్ఞకు విరుద్ధముగా నాతఁడు మార్గమధ్యమున విడిసియుండెను. రసికజనశిఖామణియగు నారాజకుమారునకు యుద్ధముమీదఁ జీలంపు లేదు. చిరతరానంద దాయకంబులగు కాంతాపాసీయములతో నాతఁడు కాలవిలంబన మొనరించు చుండును, ఒకింతస్మృతి కలుగునపు డాతఁ డిట్లు పలవించు చుండెను.

“నాకాబాలిక పొందుకావలయును. పాదుషాయుద్ధపడిన, గాగున మరణింపవలయును. నేనందులకు వగచువాడేగాను. నా హనుంగరి మాత్రము లభింపవలయు.”

గుల్బర్గారాతని హృదయమున గాఢముగ నాటుకొనియుండెను. కావుననే ఎంతత్రావినను, నుందరనారీ జననందోహముల నడుచునెంత విహరించినను గుల్బర్గారు మఱివునకు రాకుండెను.

వ్యసనలోలుడగు మురాదు ఆలోచనకు నక్కరిగుఱుడని బేరంగజే బెఱింగియుండెను. కావున ప్రధానవిషయముల నాతని సైన్యాధిపతియగు టోకిఖానునకే బేరంగజేబు వ్రాయుచుండెను. ఆ సైన్యాధిపతికి నెన్నియో బహుమానముల నొసంగెదననియు ‘ఖానేఖాను’ అను సమూల్యబిరుదము నొసంగుదుననియు నొరంగజేబు అననెట్టి యాతనిని వశపఱచుకొనెను.

ఆశాబద్ధుడైనకాని మనుజుడెవడు? బేరంగజేబు చెప్పినచొప్పున మెలంగుటకు ఆఖానుఁ డొడఁబడెను. అతని యాజ్ఞ ననుసరించి టోకిఖాను తన సైనికబలము నెక్కుడు చేయ నారంభించెను. క్రొత్త సైన్యముల నాయత్త సఱచుటయేగాక, రసపుత్రసైనికుల మనసు జెఱిచి వారిని దనదేన ద్రిప్పికొనవలయునని యాతఁ డెంతయో ప్రయత్నించెను. హైందవసామంతస్వపాల కుటుంబములందుఁ గలతలను గూడ నాతఁడు రగులఁగొల్ప బ్రయత్నించెను. అతని గూఢచారులు కడు నిగూఢముగ సముచితప్రయత్నము లొనరించు చుండిరి. కాని, తా నెట్టి ప్రయత్నము లొనరించినను, సైన్యాధిపతి యా విషయములను మురాదున కెఱింగింపలేదు. ఎఱిగించుట యనవసరమనియే యాతని యభిప్రాయము. బేరంగజేబునకు మాత్రము తన సన్నాహముల నాతఁడు ఎప్పటి కప్పుడు తెలియఁ జేయుచుండెను.

దక్కను దేశమునకుఁ బోవలసిన బౌరంగజేబు మార్గమధ్యమున నిలిచి, మురాదుతో నుత్తరప్రత్యుత్తరములను నెఱిఁపుచుండెనుగదా. మురాదు సైన్యమాతని యధీనమాయెను. మార్గమధ్యమునఁ జక్కు సైనికుల నెల్ల నాతఁడు తన సైన్యమునఁ జేర్చుకొనఁదొడంగెను. అంతేగాక, స్వామిభక్తిపరాయణులగు రసపుత్ర సైనికులగూడ నాతఁడు ప్రోత్సహించుచుండెను. బౌరంగజేబుయొక్క రాజ్యశాంతి జ్ఞాత అద్వితీయము. ఆతనికిఁ గల నైపుణ్యము, బుద్ధికుశలతయును నిరుపమానములు. మహమ్మదీయ పరిపాలకులలో సంతటివాఁడు లేడని చెప్పదగును. ఆతని యాధ్యాత్మిక ప్రవర్తనము తత్వజ్ఞులకు సహిత మాదర్శప్రాయమై యుండెను. మాల్వీల కాతఁడు గురు ప్రాయుడై యుండెను. ఆతెఱంగున నాతఁడు సర్వమహమ్మదీయజనా రాధ్యుడై యుండెను. మాల్వీల కాతఁడు డెంత పూజనీయుడై యుండెనో, యాతని సోదరుడగు దారా వారికంత నిబద్ధుడై యుండెను. దారా సైందవమతసూక్ష్మములపై సభిమానముగల వాఁడుగదా. కావున, బౌరంగజేబుయొక్క మతాభిమానాది నుగుణ జాలముల గుఱించియు, దారా యొక్క స్వమతాభిమానశూన్యత గుఱించియు, వారు బహిరంగముగాఁ బ్రశంసించుచుండిరి. తత్ఫలిత మేమన, మహమ్మదీయసంఘహృదయమును పూర్తిగ బౌరంగజేబు ఆకర్షించుకొనఁగలిగెను. ఆతని బాహ్యప్రవర్తన మంతస్థాఘనీయముగా నుండెను. కాని, ఆతనిహృదయ ప్రకృతింగాంచుట కవకాశ ముండునని, జనులాతని నెట్లు లాదరింతురో ! కవటప్రవర్తనముచే జనులఁ గన్నుబ్రమి, సింహాసన మారోహింపవలయుననియే, యాతని హృదయాభిప్రాయము.

.. యుద్ధము ప్రమాదభూయిష్టమని యాతఁడెఱింగి యుండెను. యుద్ధమున నొకఁ డోడుననియు, వేటొకఁడు జయించుననియు నిశ్చ

యందు రాను. యందును పులిసెను వారి నోరందుడుటయు, దీక్షించు సేవలనినను
వాడు విజయుండఁపడుటయు నాధారణ నుభయములై యున్నవి. ఇట్లు
మూలమోషాయమే మూచరణీయమని జేసిరిగానియు భావించును. రస
పుత్రరాజన్యలలో నున్నవారు మిగిలిన సర్వాశ్రమపరిత్రులును, నిత్యేంద్రాధి
కారసమన్వితరులునును యుండిరి. సారాస్వతీని దేవతాధిపతీయని యశ
వంతినింహుండఁ, మేవారిని సారాస్వతీనిండఁగి నివసించుచును, అందులను
సంతతిభూషణుండఁగి యనింహులును మూలనిగిని గణనీయమసాశ్రమ
శాఖలు అప్పడుపాదునిం కాలముల ప్రసను గానరాకుండఁజేసి. అట్టి
మహాసేయులు దారాహిమియను నుండు సంతతికాలము జేరంగఁజేయు
సథలగునోరధుండఁపడు యనింధనము. కానిన. వారిని బ్రహ్మచిత్తుల
జేసికొనువలయును యాతఁడు నిర్విప్రయాత్మముగా నుండుననిన. కాని,
మానసభనులు, స్వామిభక్తిపరామర్శులును నుండుననిన. అగ్రగణ్యులు చిత్తు
ములు చలంపకంబును. చారిత్రు సత్పులచిత్తులై యుండుటయేగాని
జేరంగఁజేయు అట్టిదారుణశృత్యము నొనరింపఁగఁడఁగిటు కేవల మవివేక
మనియు, స్వర్గాభీముఖుండై యుండిన సింహముకునిగ గాలనిసింహులగున
బ్రతిఫలముగాఁ దన యవసానకాలమున నాతఁడును, (జేరంగఁజేయు)
దనపుత్రుల కారణమున నిట్టి ముక్తిముఖులను గుహమననీయు నొనరిన
పుత్రరాజపుంగవులు సిస్పష్టముగా నక్కాఁడిరాచిరి. పాపము, తిత్తి-
లికవిజయముఁ గాంచిన గాంచుగాకి, శత్రుల మూలలోకమును సనుభ-
వంపక శిష్టుడు. సోర్వగోముని లసణమూ గుహము. అందున్నటికిని
విశ్వాసభూతకముగా బ్రవర్తింపఁ జాలవని. చారు త్తలియఁబ్రవచిరి.
అంతేగాక, పామసామిపైఁ దిరుగఁబడ సహసింను చేసెటలు మన-
మడంపఁ దాము సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నలసియుండుట యుండు
మనియు వాని స్పష్టమొచ్చిరి.

కావున ధైర్యము జేయునకు రసపుత్ర నాహుయ్య మలపడు సహకారము

శిష్యు లీడను. ఐనను రాష్ట్రసంపాదనాభిలాషకూత్రమంతరింపకండెను. కావున, సుపాయాంతర మనసరవగాయెను. ప్రభుభక్తిపరాయణులగు ముగ్గులూ సైన్యసంఘముల హృదయము నాశ్రించుట మూచుచో యునాయెను. ముగ్గులూ జనస్వభావము నాతడు పూర్తిగ నెఱింగి యుండెను. కావున, నాతడు వివిధోపాయములచే వారిని వశపఱచి కొనబ్రయత్నించెను. ఉపాయగురీణయుగు గోషనారా నేల సోదరుని కొనిపట్టి మహత్తర ప్రయత్నము లుపరించుచుండెనో గమనించి గోయుంటిను.

గోషనారా గోరంగజేబు తెచ్చి చాళుక్యములు గలచారిత్ర సను, ముప్పది నలుబది సంవత్సరములనుండియు వృత్తిప్రాయముగా నాటికొనియున్న భక్తిచిహ్వాసముల నొక్కసారి నిష్పంనమునరించుట దుస్సాధ్యముగ గోచరించెను. ఐనను, గోరంగజేబుమొక్క యాశా నిర్భరప్రవాహమున, సర్వతముంటి నమున్నన చుత్తేభము సహితము స్త్రోమన యుముగాఁ గొట్టికొని నోవును. ఆభయంకర పురుషుడు భ్రాతృసౌమ్యమునకైన, పితృభూతమునకైనను వెనుదీయువాఁడు గాఁడు. దయాకహితుఁడగు గోరంగజేబు తన కార్యసాధనము సులభ తరమగుటకై దారా లాష్ట్రీలను గడతెచ్చుటకై నను సంసిద్ధుడై యుంటును. రసపుత్రులు తన పక్షముఁజేరకున్న సుజామురాదుల పక్షముఁగూడఁ జేరకుదా యని యాతడు సంతసించెను. అంతర మానారి నెట్టిలైన సాక్షర్నింప నగునని యాతడు భావించెను. అట్టి యోరంగజేబునకు గోషనారా బానటయై, విప్లవదావాసలమునుబ్రజ్ఞ లింపజేయు కుంతయు విచారికరము. చక్రత్రసంపాదము లందిట్టి నైప రీత్యమెచ్చుటను గానరాదు. గోషనారా సాహాయ్యములేకండ, సామ్రా జ్యసింహాసనము నోరంగజేబు గడింపనేరడు. ఇయ్యది నిక్కువము. ఆమె ముగ్గులూ సామ్రాజ్యము పాలిటి దురదృష్ట దేవత ఆయెను.

మేటి మొగలాయీ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమగుట కామె పూర్వకా రణమాయెను.

అనవసరకార్యములలోఁ జేయు నెట్లుట నూజా నెయిక్క న్యభావ ముకాదు. ఆతఁడెన్నఁడు సామ్రాజ్య సంపాదనము నానింపజేసెను. బంగాళాదేశమున నుండి, సామ్రాజ్యమును బెంపు జేయవలయుననియే యాతఁడు వాంఛించెను. కాని, ములాహారంగజేబు సన్నాహముల నెఱింగి సంతనే, యాతఁడును ఆశాపరుఁడై ఆగ్రానగరమునకు, బ్రయాణమాయెను. ఆ తెలింగుని సోదరులు ముప్పును మూఁడుమూర్తి ములనుండి రాక్షధానినిఁజేరగఁడంగి. వారిని వారించుటకై రసపుత్ర సైనిక నికాయములు, అమర్చిని యినుపగోడలవలె, ముగ్ధమధ్యమున నిలిచియుండెను.

బేరంగజేబు ఎంతటి ఉపాయ శక్తివైయును, ఆతని మించిన వా డింతోకఁడుండెను. వివేచనము సందును, ఉపాయాన్వీషణము సంఘ ను, రాజతంత్రజ్ఞత యందును ఆతఁడొరంగజేబునకుఁ దీసిపోవు వాఁడు గాఁడు. మూర్ఖులు దేశాధిపతి యగు యశవంతుఁడే యాప్రసిద్ధపూ రుఁడు. ఆతని నొక్కరిచలంబియే, బేరంగజేబు తల్లడిలుమలడెను. తక్కుంగుల వారి సందతిని ఆతఁడు తృణప్రాయముగాజూచుచుండెను.

యశవంతుని యభిప్రాయము మనకుఁ గరతలామలకమే గదా. మాయావియు, విశ్వాసాపాత్రుఁడును నగు నొరంగజేబు నింకానెవ మారోహింపరాదని యాతఁడు తలపెట్టెను. బేరంగజేబునకు హిందువులపైఁ గల ద్వేషభావ మొక ప్రబలకారణము. మొగలాయీ సైనికులపై యశవంతున కనుమాన మువయించెను. వారివల్ల మోసము వాటిల్లునని యాతఁ డనుమానించెను. కావున, నాతఁడును బేరంగజేబువలె మాయోపాయమునకుఁ గడంగెను. ఆతఁ డొక నాఁ డాకస్మికముగా మురాదు శిబిరమునకు స్వయముగాఁ బోయెను.

అశని యాగమనము కడు విపరీతముగా గాన్పించెను. విశ్వసనీయు లగు యోధుభిక్షువు మాత్ర మాత్రేని నెంటునుండి. ఆకారణ మును వారల డొంగి సామాన్యసహస్రండునియు, కాసిహో, రాయ బారి కానినోనునీయు ముగ్గులు భావించిరి. యదార్థము తెలిసి సంశయ, నానందము పుట్టినప్పటియైనా తాతచిత్తులైరి. కారణమేమి? ఏనుషాపీఠంబు నను పలుకొనె బికొనవలయునని మౌళంగజేబు మహాప్రయాత్నము చేసిరించుచుండ, యో మహాపురుషుండే నేయ అపాపకాయమానస్సే శత్రుఃసమధ్యమున కరుదెంచెను! సైన్యాధిపతీయగు లోక్మీనా ఆరాఃపుంగవునకు సముచితముగ సకారవముగ సుస్వాగత మొనంగెను. ముగ్గున కాతడు తోడనే వర్తమానమంపెను. అంతులేని మానవసాగరమున మునింగియుండిన యా పాదస్తాపుశ్రుంగ, చేతననిశేక, నయమున నటుబోయెను. అతని గాంచినంతనే యశవంతుడు ఎదురై, ప్రేమపూర్వకముగా గాఢాలింగన మొనరించెను. నిగ్గు చాతని దన శిబిరమున కాహ్వానించెను.

యశవంతుడు డనంతరము నిశ్చలస్వాంత్యుడై యిట్లు పలికెను—

“సాగ్వభామహత్రా! ప్రవృత్తపరిస్థితులు పరిస్పృటములు. వాని గూర్చి చర్చింపఁబూనుట యనంగతము. మొగలాయీసింహాసన మాగోపింపఁదగినవారి కెవ్వడని విచారించి, సర్వసాధ్యభామలక్షణ లక్షింపఁదగిన సీపు తక్కు- ముఖి యొక్కను తగఁడని మేము నిశ్చయించితిమి.”

ముగ్గు చానందవనివశుఁ డాయెను—

“రాజోస్తమా! నాపై నీకలశటి యభిమానము! సోదరుడొరంగ జేబును నిట్లులే యనువాఁడు. నేను మాత్ర మున్యధా శలంతును.”

యశవంతుడు లోలోన నవ్వి యిట్లుల నెను—

“గుణాభిరామా! నేను ముఖస్తుతి యొనరించితివని శోభింపకుము. కొండలయండఁ గావునముందు మాబోటివాగు నూయనవర్జము లెఱుంగరని యెఱుంగుము. నీవే సింహాసనము నలంకరింపదగినవాడవని యేల సత్యయింగితిమో వివరించెన, గమనింపము. చాచా గుడించి ముందుగ వక్కాణించెన. ఘట్టకాట్టి పుష్పం. సహస్ర దీయుడు: కాని, వాని యాచారపహారములను గమనింప మీరి, హైందవుడని చెప్పనలయును. కావున నాశంకు మాహమ్మదీయుడని గాని హైందవుడనిగాని చెప్పటకు వీలులేదు. అట్టివానిని మాహమ్మదీ డగువా? మఱియొకటి. ఇతఁ కొని వేసె సామ్రాజ్యభీషి క్తుడగునని, మాహమ్మదీయులు సహింపఁజాలకు చారు తిరుగఁబడుట తథ్యము. అయి కుమారా! నిక్కము దాపనేల? హైందవసామ్రాజ్యమును నెలకొల్పి వలయుననియే మదాశయము. కాని, అందుల కనేక యడ్డంకులు గలవు. కావునఁ దదభిప్రాయమును విడనాడితిమి. ఇతఁ నుజ్జాచూరంగ జేబుల గుడించి విచారితము. రసపుత్రులన్న నూజ్ఞా కమ సనన్వితం చును. అట్టివానిపై మాకభిమాన మెఱుఁగుదును? బేరింగ జేబున్ననో, కేవలము శకీరు. అట్టి నిస్సంగునకు రాజ్యమేల? కావున, ఎంత యోచించినను, నీవే రాజ్యాహ్లాడవని యేర్పడుచున్నది. మాయాను వెనుక నీవే నూసార్వభౌముడవు.”

మురాదునకుఁ గలిగిన యాచందమునకు మేరిలేదు. సామ్రాజ్య మప్పుడే తనహస్తగతమైనటు లామూఢుఁడు పొంగిపోయెను. డెంద మునఁ బొంగిపోరలు సంతసము నొకింతయడంచి, యాశఁ డిట్టుల నెను.

“రాజపుంగవా! నేను మీకెంతయు గృతజ్ఞుడను. యశోభరిత మగు నీ మొగలాయిసామ్రాజ్యము రసపుత్రభుజిబుముపై నాధాగ పడియున్నదని యెవ్వ రెఱుంగరు?”

“రాజకుమారా! ఒక్కవిషయము గమనింపవలయును. మేమంద

అము సోపానము సార్వభౌముని యన్నము దినుచున్నారము.
అ కారణమున, నా మహానీయుడు జీవించియుండగనే నిర్యాణసముత్తమై
కలహింపఁట మేము సహించఁజాలము.”

“మేము గూడ సహించువాఁడము.”

మురాదట్లు విన్నవముగాఁ దోచునది, ముగించునది యిట్లు లనెను.

“కలహములవలనఁ బ్రయోజనములేదు. నెలసూక్ష్మలకుఁ దావిచ్చి
నచో, నయ్యది యుద్ధముగఁ బరిణమించును. మానవరుధిరము రుద్రీవ్రవా
హమువలెఁ బ్రవహింపకుండ, దారా సింహాసనమును గోల్పోవు
వాఁడు కాఁడు. నీకు గోపనారా వలెనే దారాకు జహనారా వలయు
సాహాయ్యము నొడగూర్చును. ఆమెకుఁ గల పలుకుబడి అధికారమును
మంత్రయెవ్వరికి లేదని యెఱుంగుచుగదా.”

“రాజా! అదంతయు నేల? ఇట్టి సమయమున నీవు నా కొసంగఁ
గల సలహా యెద్దియో యెఱింగింపుము. సరిస్థితు లిప్పుడు మిక్కిలి
క్లిష్టముగా నున్నవి. నీహితోపదేశ మెద్దియో యట్లులే యాచరిం
తుము.”

యశవంతుడు మంగహాన మొనరించి, యిట్లు లనెను—

“రాజకుమారా? మా హితోపదేశ మాలింపుము. యుద్ధమున కిది
యదనుగాదా. తదుద్దమము నిప్పటికిఁ గట్టిపెట్టుము. నీవు తలపెట్టిన
పివాహము ముందుగా జరుగవలయును. పివాహానంతరము సమర
మవసరమగునేని మేము నీ పక్షమూని నిన్న సామ్రాజ్యాభిషిక్తు
నొనరింతుము.”

యశవంతుడు, మురాను

భావగర్భితములగు యశవంతుని. వచనములు మురూరినకు ముహూర్తము లాయెను. కాన నాతడు విస్మయనినశుద్ధి యిట్లు లనెను—

“రాజా! సీ యభిప్రాయము నాకు గ్రాహ్యము కాకున్నది.”

“గ్రాహ్యము కాకేమి? చెప్పవలసిన విషయమును ద్వివిధముగా జెప్పియుంటినే. మఱియు, బుద్ధిమంతుడవగు నీవెఱుంగని విషయముండునా?”

కార్యసాధనమునకై యశుతమాడుటకునైన వెనుదీయని యశవంతుడు మగుడ నిట్లులనెను—

“మీజనకుని యనంతరము జ్యేష్ఠకుమారుడగు దారా తత్సామ్రాజ్యభారధురంధరుండగుట సాంప్రదాయసిద్ధము. ధర్మవిహితుము గదా. ఐనను, తన హక్కును విడనాడుట కాతడు సంస్థిగ్ధుడై యున్నాడు. కాని, నెందు వరతులు.”

మురాను విస్మయస్ఫూరిత వదనమాయెను.—

“నన హక్కును విడనాడునా?”

యశవంతుడు లోలోన నవ్వి యిట్లులనెను.—

“రాజకుమారా! ఇదియొక వింతకాదు. ఔరంగజేబు ధీమతు గదా. అట్లులే దారాతత్సామ్రాజ్యము. సూర్యులు మొదలగుసాధుజనులచే బరివేష్టితమై యారంగజేబు నిరంతరము మతమిమాంసయందు మునిగి యుండుట కుత్సహించును. దారా హైందవతాత్వికజనపరివృతుడై వేదాంత పియాసాంబువుల నిరంతరము ద్రావుటకుత్సహించును. పర్యవసాన మేమి? ఔరంగజేబు వలె దారాకును రాజ్యా

“వేత్తులేవని వ్యక్తులుగుచున్నది. జాభారతీజీవుండగు జనకునిమాట
[నోసివేయ జాలకనేదాగా రాజ్యవిషయములను జక్కవెట్టవాలను.”

“రాజా! నిక్కము. వారయివురును నాహతులు. ఏహికవిషయ
ములపై వారి చిత్తము చొరనేగదు.”

“సందేహమేమి? పరమపూజ్యుండగు మోక్షకుండుగిరించి యుండు
సంతకాలము నీ వత్యాచారములకుం గడంగక నిహించియుండువేర
రాజ్యసూక్ష్మ డమితాసంసముతో నీ గర్వింపగలడు.”

మురాదు పృథ్వీయావేశపరు బుయెను—

“మదీయ జనకుని మానసమును గలత వెట్టువాడనుగాను. నేనట్లు
బాచరింపనని నమ్ముము.

“దాశాకూడ నట్టులే బాసచేసి యున్నాడు. మన సాదుపా
జేవించియుండునద నాలమాలడు సింహాసనాగ్రోహణమునకు గడంగు
వాంపగాడు. అసంతరము సిగ్గె యోగిహాసనమున బ్రతిష్ఠింప
గలడు.

“కెండవది?”

“జహనారా ముఖ్యముగ బ్రసన్నచిత్తురాలు కావలయు. ఆమెకు
బాధకరముగ నుండు కార్యము దాదా చేయజాలడు.”

“ఇది చిక్కే. ఆసోదరి మమ్మేనగించును. అది మాచిరదృష్టము.
ఏమి చేయగలము?”

“గతవృత్తాంతము గుఱించి నిచారింతుట నిర్లభము. ఎట్టులైన
నామె పృథ్వీయాము నాకర్షింపవలయును.”

“తత్కార్యము సాగించుటెట్లులో నీవే యెఱింగింపవలయు. నీ
వెట్లు పంచిన నట్లుచేయదును.”

యశవతుడు మందహాస మొనరించి యిట్లులనెను—

“ఆ వివాహము గుఱించి చింతించువాడను.”

“మా ర్పా రు వేదాధిపా ! నీ యశ్శివాయమమి ? యాగునేనుకము. సర్వర మోక్షంగియము. విషయమేమో వేటయింతుట మాని నీ విష్ణు నిరూపముగ మంత్రపింఛేల ?”

“నా యశ్శివాయమమి నీకొకిగో పోలికెనో ముందును. మానా యోచనావహుడగు కారణము నీతో సంప్రతించిన విషయమేగాని, వేదాధిపాతాను. జహనారా మోహనాక బాలికను నని పరిచిప్రాణ ముల్లతఁడే త్రేయించును. ఆ బాలికను నీవు వినాహమాడితివా, పార్థివ మతి సుభవుగాఁ జక్కబడును.”

“హూ ! ధౌరంగజేయ కూడ స్మృతి యుపదేశించెను. ఆ సుహ నీయుని పలుకులు ననుసరించినో సార్వభౌమునికు సంబేధమంటి యుంటివి. కాని, పామిసా యెంతవిసేరికముగ మోలెగెను ! నాప్రార్థన పాలించుటకు మూలగు, నాపై స్నేహములు పెరిపెను. నా కింతో యగో రుపహా ? ఆ బాలికను ఆ బందీని భార్యగా వడఁచుటకు నీ సర్వదేవ గానా ? యుద్ధమెంతి యగర్థదాయకము ! జనుల కెంత హింసాకరము ! అందు ముఖ్యముగా సార్వభౌముడు సామ్రాజ్యై యుంక సంకల్పమున్న నా చిత్త మెంతమాత్రము చొరమెరగు. సామ్రాజ్యసంపాదనమునుకై నా చిత్తము తత్కర్తవడుటలేదు. ఇది నీ సమరసన్నాహమంతయు నీల యని ప్రశ్నింతువేమో ? నుండినాంగియగు నా బాలికను వినాహ మాడుటకే. సామమున మదాశయము నిర్ధింపదేని యుద్ధము తప్పదు.”

“కాదవమునా ! నీ యూహ కేవల పూర్వరహితముని యెఱుం గుము. జగద్రక్షకుడగు సార్వభౌముని పుష్కండవు. నీ యంతనాం దొక బాలికను వినాహమాడఁ జూచునపుడు ఎవ్వరు కాదనగలరు ? ఏల కాదనవలయు ? అటుగాక, మహాభాగ్యమని సంతరింతురు. కాని ఒక్క వైషణ్యము సంభవించుటచే విషయమిట్టా అనందర్థముగాఁబరిణ

మించినది. నీసంబోధ నాంధకముంగే నూతానిక యాకస్మికముగా నంతర్భూత మయినను నాటంగోలె నాచిన్నది యెంత వెదకించినను గానరాకున్నది.”

“అట్లు! గుంభానామ నేదనబడినది యుంటిని నీ వాదునా యను నునించునా యీది?”

“శన న త్తత్పత్రిక చుట్టూ లాకస్మికముగా నంతరించినంతనో, అహ నా నీ పాదాభిరమ్ముల గ్రుంగిపోయెను. అహ యట్లు దుఃఖవివశయై యున్న నమయమున నీసందేహ మరు దెంచెను. నమయ మా జ్ఞాంగుల బ్రతికూలముగ నుండుటచే, నీవే యట్టి యాగిడ పొనరించి యుంటి నని పోన సహజముగా ననుమానించుచుండును. దాన నంత గండ్ర గోరము, ఇంత కలవరమును బుట్టెను. అట్టి దుర్భిప్రాయమున కింక నెడమగోమ : కాన, నీవివాహమున కింక సభ్యులగు ముండనేరదు. యోగిమంత్రి! యానాథ పుంసగుము. తన కారణమున రణమగుట నహంకారాలకి, తన కారణమున నాప్రహేళ్యమంతయు దారుణాధిర పూరింపగుట నహంకారాలకి, గుంభానామ నిన్ను వివాహమాడు టకు నమ్మితిరాదను. కాన, పాదుసావారి చిత్తము సహిత ముపశ నించును.”

“కానీ, ఆనుండకి యెందున్నదో తెలియనే.”

“రాగి మారా! ఆవిషయము గుఱించి యనంతరము ముచ్చ టింకము. నీవు సింహాసన మారోహించుట జహనారా కెంతయు నానందదాయకముగా నుండును.”

“నాట్లు లుపదేశించినవాడు బేరంగజేసేనుమా.”

“అతని తెలివితేటలు నిరుపమానములని నేనెఱుంగనా? అతనితో మన మెన్నఁదము సరిరాము. కావున, నాతఁ డట్లు లుపదేశించుట సహజము.”

“రాజకుమారా! నీపాదధూళిచే మాచగరము సావనము కారాదా! నాగట్టి భాగ్యమేల నలుగరాదు?”

“రాజా! నీనవ్యభూ తలంపనలగు నాభిభ్యంతరమేమి? నీరాజ భాసి కవశ్య చుచుచేయును. అంతకుండు సంతోషముగనుపయము నానికొకటి లేదు.”

“రాజకుమారా! భవ్యుడను చిరకాలము నుండియు మదీయ హృదయరాజమున నణియున్న యాశెయమింత కాలమునకు ధరింప గలదు. నీ నుచుచుండిగి నీసంగము—సాహజ్ఞాభిము—“మాహాహాను” అను స్పృహనిధి బిరుదుమును మేవారునందు భరించెనని నీ వెఱింగియుండువు.”

“ఎఱుంగకేమి? పరాక్రమముతులగు రసపుత్రుల సాహాయ్యము ననే, మనీయనకుండు సింహము మాలోహంపల జాలెనని చెప్ప నొప్పును.”

“నీటికి పుంసమార్పాని దేవులు చుట్టు వచ్చినది. మారాజధాని యందు నీ వివాహము జరిగవలయును. అంతరము, నీ సార్వభౌమ త్వముగూడ సచటనే ప్రకటితము కావలయును”

“నాకేమియు నభ్యంతరము లేదు.”

“సార్వభౌముని, కారాను, జహనారాను, తమిళదల నందఱు గూడ వశపఱచికొంటిని సుమా.”

“అహ! ఏమి నీ ప్రభావము! నీవు ముగలాయీసామ్రాజ్యమున కాధారభూతుడవు. అట్టి నీవు సాధింప నీరస దేముండు?”

“అట్లున్న న, నేజెప్పినదొప్పున నాచరించుటకై నీవు తప్పక యోధపురమున కేఁగెనువుగదా?”

“ఇంకిను సందేహమా! ముమ్మాటికి సంసిద్ధుడను.”

“కావున, మనమిది జాగునేయరాదు. ఈ శిబిరమును వెంటనే

ఎత్తివేయవలయును. మనము మార్పారునకు సత్వరము ప్రయాణము కావలయును. నేనుపాదుషావారినిఁగూడ నాహ్వానించియుండును. మనము తలపెట్టిన శుభకార్యమునకు వారిరాజు యంతయు సుధప్రదముగా నుండును. కాని, వారు వ్యాధిచేతిలోనుండి రావలయు. పాదుషావారిని అట్టి స్థితియందు వీడిరచ్చుట మాకు సమానములగు బాధికారు.”

“కాని, రాజా! గుల్బహారు రంగమనాలువీడి, యంగసెవ్వున నున్న యోధపురమున కెట్లుపోగలిగెను?”

“అనియొక పెద్దగాఢ. తద్విషయముగా మెదనే సీకు సప్తైరముగా నెఱింగించును—అనన్యసామాన్యహువైభవసముష్టులుండవగు సీ రాజు కై యాకన్నెమిన్న దీప్తిమంతుండగు దినకరుని పరివర్తనము న్నకై వేచియుండు పద్మినివలె నిరీక్షించుచున్నది. మఱియు సనేక సంగతుల నా సుందరి సాంగత్యమున నరసికొని హన్సపులకాంకిత శరీరుండవు కాగలవు. అంబరు, మేవారు, కొటాబూండి, బిగనీరు, ఎనల్మీరు మొదలగు రసపుత్ర రాజకంఠీరవులను నీవివాహమున హాహ్వానించి యుంటిని. లేసే మనము రాజపుతానాభిముఖులము కావలయును. యుద్ధమిక ననవసరము కదా. కావున, మన మిదట నడయుటనుచి తము. మఱియు, మన ప్రయాణమునకు పాదుషావారి యనుజ్ఞ వడసి యే యుంటిని.

“రాజా! యోధపురము జేరవలయునని నామనం బెంతయుఁ దత్తరపడుచున్నది. నేడే ప్రయాణ మొనరింతము.”

“రాజకుమారా! నీవివేకము కడు ప్రశంసనీయము. ఆలసించిన, అమృతము విషమగునని పెద్దలు చెప్పెదరు. కావున, బుద్ధిమంతుఁ డెన్నఁడు కార్యాచరణమున నాలసింపడు. ఔరంగజేబున కీవృత్తాంతము విపులముగా వ్రాసి పంపితిని. నా రాయబారి నేడే తిరిగి

నచ్చెను. సర్వసంగపరిత్యాగ మొనరించిన కూ సాధుజనుడు పూర్ణిగా నామోదించెను. అట్టి మహాసీమముడు ముగ్ధుడు. మన్నను, రక్తి పాశమున్నను సహింపనేరడుగదా! అతడు పోడనే దక్కను పేశమునకుఁ బ్రామాణమాయెను.”

“నూ సోదరుడు కూడ సంతోషించెడివాఁడా. అలా! ఇతఁ బాగేల ?

“పాగేల ? నాకితఁ సెల వొనరును.”

యశవంతుడు లేచింతనే, మురాను కుడి నిట్టవారేచి, మూరూఁడు పుంగవుని డాసి, వినముడై యిట్లు పలికెను—

“రాజోత్తమా ! నాపై వాత్సల్యముంచుము. అమేయః పరా క్రమ సంపన్నుడవు. నీ సాహాయ్యభాగ్యమునఁ గాదె, నేతునీతనగ మధ్యస్థ విశాలధరణీ సామ్రాజ్యాధిపత్యము నహింపనున్నాడను. సార్వభౌమ బిరుదాశ్రయ నై నను, సత్కార్యభారమును నీవే, మీరవసూత్ర పీర్వాగేనయలే నహింపవలయును.”

“సందేహమేమి ? కుమారా ! భీతి దక్కియుండుము.” అని పలికి, యాస్త్రిపచంద్రుడు ప్రేమాస్క్రిందితముతో మురారుని గాఢాలింగన మొనరించి, తోడనే యశ్వనూఢుడై సిన్ధుమించెను. మురారు మొక్కి మంత్రులిగ్గు రచటనే యుండి యాసంభాషణ మాలించిరి. తా'క్షిగాను సహిత మచటనే యుండెనుగాని, మానము నహించెను.

తన యనుచుఁ లిర్వురును వెంట నరుదేర, యశవంతుడు ఉత్తమ తురంగనూఢుడై నడినడి పోవుచుండెను. వెనుక నరుదెంచు యోధు లలో నొకఁడు పట్టజాలకుఁ ఁక్కున నవ్వెను. యశవంతుడు రయమున వెనుదిరిగి, యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“సగరమల్లూ ! ఏమా అట్టహాసము !”

“మహారాజా ! ఎంతకాలము సహించి యుండును ? మాయావి

యగు నౌరంగజేబునకుఁ జక్కని మోసము జరిగినది. అబ్బా! తమ బుద్ధికౌశల మెంతయపారము! ఎంత శ్లాఘనీయము! ఔరంగజేబు మీచరణశుభమున కై నను సరిరాక పోయెనే!”

రెండవ పీఠఁ డిట్లు లనెను—

“మహారాజా! తురుంపుడు. మీరాతెఱంగున నట్లు బుర్రుగొలకు లేక యన్యతములాడుట నాకుఁ గడు దుస్సహముగ నుండెను.”

యశవంతుఁడు భట్లన నవ్వి యిట్లు లనెను—

• “గూరుఁడా! సమయానుకూలముగా వర్తించువాడే వివేక వంతుఁడు. దుష్టులతోడ వ్యవహరించునపుడు తదనుగుణముగ నేమిలంగ వలయును. పురాణాది ప్రమాణగ్రంథము లియ్యది ధర్మనిహితమని యుద్ఘోషింపుచున్నవి. ఔరంగజేబు దుష్టాత్ముఁ డగుటచే, నాతని నడచియుంచుట కన్యతమే శరణ్యము.”

“మహారాజా! ఏమేమో సెలవిచ్చెదవు. మురాదు ములకు వచించిన వాక్యములలో నొక్కతైనను నశ్యమా? ధర్మపరుడగు రఘుపుత్రున కట్టి మాయాప్రవర్తనము తగునా?”

“ఓయీ! నీవు వట్టి బేలవు. వైరిజనసమూహముల మన్తకములఁ ద్రుంపమన్న, తోటమాలి ఫలములు గోయు చందమున, ద్రుంపఁ జాలుదువుగాని, నీవిట్టి రాజకీయ మర్మములను గ్రహింపఁజాలవు: ఊరకుండుము.”

మందహాస మొనరించుచు, యశవంతుఁ డట్లు పలుక, నగరమల్లిట్లు లనెను—

“మహారాజా! నీపలుకులను విశ్వసించి మురాదు యోధపుర మున కరుదెంచుననియే తోచుచున్నది. అనంతరము మీ గేమి చేయుదురు?”

“ఔరంగజేబుయొక్క కోటల నూడబెటుకువలకును మురాదును మన దుగ్గమున బంధింపవలయును.”

యశవంతాడట్లు అనుచర సమేతుడై యరుగుచుండెను. మహారాజు మాటసనునరించి, యానరదారు లిర్వురు నాతనితో సరిగా నిటువంటి బోసాగిరి. చెండవ సద్దారుడగు లక్ష్మణసింగు నుద్దేశించి, యశవంత సింహుడట్లుల నెన—

“వీరుడా! నాపలుకులు నీకు చుచింపవు. రాజకీయము లట్టివి. కాని పరిస్థితు లెటులున్నవి? చౌరంగజేబుయొక్క పన్నుగడ యతి దాగుణముగానున్నది. మందుడగు మురాదునకు మహాసామ్రాజ్యము నానవెట్టి తన కృత్రిమప్రవర్తనము ముగుగువెట్టి, యాతని సైన్య సాహాయ్యము వడసి, జనుకుండగు సార్వభౌముని, యునరాజగు ధారాను ద్రోసిపుచ్చి, సింహాసన మారోహింపవలయునని చౌరంగజేబు నమ కట్టియున్నవాడు. దాన నెంతటి యుపద్రవము సంభవించును? దానా నలకీలాభీలంబగు సంగర ముదయించును. శాంతయుతమై సౌఖ్యప్ర దిమై సన్యశ్యాపలశోభితమైయున్న యీ ప్రదేశమంతయు భస్మీ భూతమైపోవును. ఇట్టి తఱి మనకు గర్తవ్యమెది? ప్రభుభక్తి పరాయణులమగు మనము మన సాదుషా వారిక్షేమమరసి, యుక్తాయుక్తము లరయక యుద్ధసన్నధులగు గురాత్ముని పీచమడంప వలయును. కాని, లక్ష్మణా! సార్వభౌముని మొగలాయీ సైనికులను నేను విశ్వ సింహజాలనునుమా.”

“మహారాజా! అట్టి యవిశ్వాసమున కాధారమేమైన గలదా?”

“ఓయీ సైనికులనీల, వృద్ధసైన్యాధిపతియగు హుస్సేనుఖాను సహితము విశ్వసనీయుడగుండెనయే యనుమానింతును.”

యానరదాగు లిక్కరు గ్రహించిరి. అంత నాతడు మగుడనిట్టలనెను—

“సరణాసులారా! ముర్రానుముంగలి నాదు పలుకు లన్నియు ప్రశస్తియు అన్యతాపయములుగ గోచరించినన, సత్యములగును నుడి.”

“మహారాజా! ఎట్లు?” అని వారిరువురు నేకకంఠమున బ్రశ్నింప, యశనంతుఁ డిట్టల నెను—

“ఇట్లుటి పరిస్థితులబట్టి, నావలుకు లసత్యములుగ దోచెడిని. కాని, అట్టులే యగును.”

“మహారాజా! మాకింకిను అగవ్యముగ నున్నది.”

“బాగు, బాగు! ఆపాటి గ్రహింపజాలరా? నావలుకు లమోఘములని యొలుంగుఁడు. సత్యాసత్యములు మీకే విశేషము కాఁగలవు. మఱియొకటి: ఔరంగజేనునంటి యసాధారణమనుజుని వారించుట సులభసాధ్యముకాదు. మామోహయ మావశ్యకము.”

“మాకు సర్వముగవ్యము.”

“పనుఁడు. గుల్బహారును వినాహమాడవలయునని చలము వహించి గదా, మురాదు యుద్ధసన్నద్ధుఁడాయెను. నేను తలంచిన, వివాహము కాఁగలదు; లేకున్న, కాజాలదు.”

“మహారాజా! ఆ బలిక యెందున్నదో మీరు సిక్కిముగ నెఱుంగుదురా? ముందుగ నావిషయ మెఱుంగవలయునని మేము మిక్కిలి తత్తరపడువారము.”

“అయ్యది యసాధ్యమా?”

“పాదుషా పుత్రిక యెంత గాలించి పెదకించినను ఆకన్నయ కాన రాకుండెనని వీని యంటిమే!”

“ఔ”గాక పాదుషాపుత్రిక యరయజాలకున్న నేమి? ఆమెను మించిన వార్డుండరాదా?”

“ఔను వాహరాజా! కాని, వివాహముగలవలెనే మూరంగు సలత
సింది యన్యథా ప్రవర్తించుకొనుచు నిర్భాగింతువా?”

“ముక్కలుమువ్వివ వట్టబడియుండును. ఏమన, సామ్రాజ్యాధిపత్య
మును మురా వాసిండుటలేదు. అంతటికంటె, కాలమునుబట్టి వానిని
బధ్యములు. యోగపురమున కాతడు స్వేచ్ఛ ప్రయాణముగలవని
చెప్పగలను. అతని బంధించుట వానిని కలుపుచుండును. నుండును
వశపడికొనిమేని, మురాను కుదులుడును నెట్లుగ వీలుగను సతు
డగును. కావుననే, ఈ వివాహము నెఱుఁగిన నానని నిడినది మను
రాజధానికి గొంపోవువాడను. సార్వభౌముడు నెఱిచింపబడు నంత
కాలము, అతని కుమారులు రణమునకు పోయిండు మనుము కి నెట్లు
వలయును.”

“మన యుద్ధమునుబట్టి నా నిర్భాగింతు నాధునికమునను
వ్యక్తమగుచున్నది.”

“ఔను. ప్రయాణమున నా మనస్సేపింది, నుండునీ యు
రించుకొనవలయును.”

అట్లు పలుకు యశవంతుని ముఖమునను నింతివ్వగలను గమ
నింప, గుంబునకు సంబంధించిన నిమయముల నింత నానడలేరియు
దమకు నెఱింగించుట కిచ్చగించుకొనెనని నగ్ధాగలు గుర్తించిరి. యను,
వారేమియు మాటాడక, తమ యుచుండుని నెఱుఁగి బోవుచుండిరి.
యశవంతుడు డాలోచనావరుడై కాలము భరించెను.

యశవంతుడు నెడలినంతనే శిబిరము నెత్తివేచునలయునని మురా
దాజ్ఞాపించెను. సైన్యాధిపతి యగు టోక్కిను లండులకు సమ్మతింప
కండెను. మురాదు మోముచిట్టింది యట్లులనెను.

“సైన్యాధిపా! నీయభిప్రాయమేమి? ఊరక నా సౌఖ్యమున కంత
రాయము కల్పింతువేల?”

“రాజగుమారా ! ప్రియింపుడు. యశవంతుని విశ్వసింపరాదు?”

“ఏల?”

“రసపుత్రులందఱు దారావక్షుచాతులు. కావున మరకు విరోధులు. విరోధివాక్యములను నిశ్చయింపఁగలవా? నీ విపుడు తీవ్రచాటున యోగ్యురమున కేటచేసి ప్రమాదము సంభవించుచున్నాడు. మఱియు తానే తెలుసువఱకు నీవిచటనే నిలువవలయుననియే యతారంగజేటు నభిప్రాయము. ఆచూకీయు డభివక్తానునగు రాంగలడు. అంతదనుక మనమిందే యుండవలయునని నాయుగ్నిప్రాయము.

“కాని గుల్బహారును విషాహ మాడవలయునని యాతఁడును జెప్పెనా.”

“ఐనను, యశవంతుని మాశ్రము సమ్మరాదు.”

“రసపుత్రు లావర్ణప్రాయులు. అట్టివారిని విశ్వసింప రాదనుట యసంబద్ధము.”

కౌగాక. యశవంతుఁ డితగులవఱివాడు గాఁడు.”

“ఐన, నీయగ్నిప్రాయమేమి?”

“బౌరంగజేటు అరుదెంచువరకును, నీవు కాలుకదపరాదు.”

“భీ! అట్లులెస, యుద్ధము శుష్పము.”

“యుద్ధము నాకెంతయు నసహ్యకరము. యశవంతుని హితోపదేశమే నాకు మిక్కిలి యనుకూలముగా నున్నది.”

“సన్మృడను. ఇదె, రాయబారి యరుదెంచెను.”

ఆముహూర్తముననే, ఒకరాత్రు వాయువేగమున పరుదెంచెను. నీటిలో స్నానమొనరించిన వానిచందమున వారిమేనంతయు ఘర్మజలముతో నిండియుండెను. కమ్మరివాని కొలిమిత్తులవలెవానిప్రక్కలధికాయానముచే నతిరయమున నెగురుచుండెను. వాని యశ్వము గూడ నట్లులే మిక్కిలి యలసి ఘనరాసులబోలిన సుధగలను వెడల

గ్రక్కుచుండెను. మురారును డాసివంశనే యానాడు గొబ్బుచ బుడ
మిక్కి లంఘించి, సవిసముగా వాగినది నలములొనరించి, తా
దెచ్చిన జానునందెచ్చెను. మురారుణ్ణి చువుగొనెను.

“ఎన్నఁదైన నను విశ్వసింపుము. నీవున్న స్థలమునుండి బ్రక్కయందుకు
మొదలు గవలరాదు. నేను శీఘ్రముగ నిన్ను గలసికొందును.

బొరంగజేబు.”

తనకు బెన్నిధి యచ్చిచట్లు తోగింఁగాను మిక్కిలి సంతసించి
యిట్లులనెను.—

“రాజకుమారా ! చెప్పితిగదా యారంగజేబు పట్టి పాయమిట్టిదని”

కాని మురారు కయ్యది కనుంగడు మన్మహముగనుండెను—

“అహ ! మీరందరు గలసి నావివాహమును జెడగొట్టుచుగే ! మీ
కతమున నా యుత్సాహమంతయు మంచునలె గరిగిపోయినది. యశ
వంతుడు సూక్ష్మోపాయము నుపదేశించెను. వివాహమట్లు జరిగెనేని
యుద్ధాదికష్టములుండవే. క్రమముగా సుఖపుగా సార్వభౌముడ నగు
దునే. ఛీ ! నా సౌఖ్యము భగ్నమాయెను...”

౭

ప్రాతఃపుత్రులు

ఉపాయధురీణుడగు యశవంతసింహుడు డాబెటంగున మురారునో
ముచ్చటించుచుండిన సమయమున నవీనగృహాంతర్గతుడై యుండిన
శాలీషరాయుని దర్శించుటకై హింగనుఖాను పోయెను. వృద్ధ నేనకుడు
గంగారాముడు వసారాయందు సుఖముగ నాసీనుడై తంబాకు

నేవించుచుంచెను. ఖానుఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను—

“శాబూసాహే బెక్కడ?”

రాముడు బదులాడక మిన్నకుండెను. బదులాడకుండుటయేగాక వాఁ డాఖానునిఁ గాంచనైనను గాంచఁజాయెను. హింగను సహజముగా నాగ్రహపరవశుడై మఱల బిగ్గరగ, బ్రశ్నించెను. రాముఁ డంత వానిచంక ననలోకించి చేతులెత్తి చెప్పునుమానుకొని నేరకంపముచే దన యజనూని యింటలేడని తెలియఁజెను.

రాముడు బధిరుడని యెంచి హింగను వానిని శాసి మగ్గుర బిగ్గరగ నిట్లు ప్రశ్నించెను—

“శాబూసాహేబు ఎందున్నవాడు?”

రాముడు తొంటి యట్లులే బదులాడెను. తదభిప్రాయము ఖాను గుర్తింపనేరక మఱింత సమీపించి మఱింత బిగ్గరగ బ్రశ్నించెను. ఖానుడు కాలుమేఘమువలె గడ్డించినను రాముఁ డించుకేనియుఁ జీరికి గొనక, మగుడ నట్టులే తల నూపెను.

“ఈ దొర్భాగ్యుడు పూర్తిగఁ జెలిటివాడు గావలయు. రాయుఁ డింటలేడని భావింపవలయును. గృహమున నుండునేని నా కేకలు విని యైన రాకుండునా? ఏమిదురవస్థ! కాని రాయుడు లేకున్న నేమి? అమితోత్సాహజనకంబగు మధురసం బొకింత త్రావినగాని నా చిత్తము నిలువనేరదు. లోనికేగి కృతకృత్యుడ నగుదును.”

ఖానుఁడట్లు చింతించి యా సదనముఁ బ్రవేశింపఁ గడంగెను. అంత దనుక మొద్దువలె నద్దునేయక వేఱుప్రపంచమున నుండిన తెఱంగున నుండిన రాముడు దిగ్గున లేచి అడ్డునిలిచి ఖానును వారిం చెను. ఖానుడు విస్మయవ్యాకులమనస్కుడై యిట్లు లనెను—

“ఏమీ యనన్ద! పిలిచిన మాటాడఁడు. లోనికిఁ బోనియెడు!

ఈ పశుప్రాయుని యభిప్రాయ మేమై యుండును? ఏమైనను రాయుఁ

జేతెంచువటకు వేచియుండుట తప్ప గత్యంతరము కానరాదు.”

రాము డంత మెల్లగ నిట్లు లనెను—

“అయ్యా! లోనికి బోయారు. అంతఃపురమునందు అంగనాజనమున్నది.”

“అంగనాజనమా? అంగన లెట్లు రేతెంచిరి? శాలీషహాయుం డవి వాహితుండే!” ఖాను డట్లు సాశ్చర్యముగ జెందమునఁ జింతించి రాము నుద్దేశించి యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“రాయుండు వివాహ మాడెనా? ఎంతటి యదృష్టము! ఉన్న యోద్యోగముతో బాటు భార్యయు లభించెగా!—”

వా డట్లు రాయుని యస్త్రస్త్రము నుగ్గడించుచుండ నెనుకనండి పండేజీ యిట్లులనెను—

“ఖానుసాహేబా! వనము వీడిన సింగమువలె నీ వట్లు గర్జించుటకు గతం బెద్ది?”

“మిత్రమా! ఏతెంచితివా? నే నెంత యటచినను ఈ చెవికి జుతువు పలుకకున్నాడు.”

“అట్టి వానితో నీకు బనియేమి? చెవిటిముందు శంఖమును నార్యోక్తి నెఱుంగవా? శాలీషబాబు యింటలేడని స్పష్టమగుచున్నది. సదనముననుండునేని ఘనఘనానినాద మొసరించు యమునా న్రవంతి కావలివరి నుంకినను నాకు శ్రవణగోచరమైన నీదుశంతరము మన మిత్రుని శ్రవణపుటముల నీసరికి వ్రయ్య లొసరింపకుండునా? కావున, నీ వకారణముగ నీ కంఠమును శోషిల్లజేయకుము. రాయు డరుదేరువఱకు వేచియుండము.”

“నేనును ఇందు వేచియుండవలయుననియే యెంచితిని. కాని, ఈ వృద్ధమూర్ఖుడు నన్ను వారించెను. ఇందు రాయుని జనానాయున్న—”

జనానా యనినంతనే సంతోషి విస్మయభ్రాంతి దుష్టా డాయెను-
“జనానా?”

“అవును. నా డట్టులే యనెను.”

పివాహము, ఉద్యోగము నొక్కసారియే!”

“రాయుడు గృహస్థుడైన కారణమున, నొక నెల కూలినిగూడ
దెచ్చియే యుండును.”

“మఱియును నుంచిన. మనము మనస్థైర్యముతో నుండుగా
గలముగ గడుపవచ్చును.”

“ఒక వేయి పై న్యాయమునకు వీడివును నాయకుడై యున్నవాడు.
వీని భాగ్యమునకు నేనెగదా కారణము. పాదుషాపుత్రిక నావచనము
లాలించుటచేతనేగదా, వీని కింతటి దశపట్టుట!”

“మనకు బాలాసంగువతికు వీనిని విడువరాదు.”

“వీడు మనకు న్యాయముగా నంతీ చూడెనా, పిరిపని పట్టుకము.”

“మూర్ఖుడా! నోరుమూయుము. ఎలుగెత్తి మాటాడరాదు.”

“ఏమిథయము! ఆబోతువలె అంకెలు వైచినను, ఈ ముసలిపినగు
వినజాలడుగదా!”

“కాని, వీని పనిపట్టుట యెట్లు?”

“వీని సంతరింపజేయుదుమేని, పాజాడీ మనపై సుచర్ణవృష్టి గురి
పించును.”

“ఏల? వీని కీయద్యోగ మొనరిగిన దామెయేగదా?”

“అదియే చోద్యము. పాజాడీ మనోవికాగముల నెవ్వడు గుర్తింప
గలడు? మన కాగొడవయేల? నీవు సాహాయ్య మొనరింతువేని, మన
దారిద్ర్యము తీరగలదు.”

“నాసాహాయ్య మేల? నీవాపాటి చేనుజాలవా?”

“నేనా! నాకంత చాకచక్యము చాలదు. ఇట్టి కార్యములలో

నిన్ను మించినవారుండరు. కావున, సేవస్వధా తలంపకుము. లాభ నిరసప్రరము సందికొంతము.”

“నులభసాధ్యము కాదు. మన కేమిత్తురు?”

“లప్తకానులు.”

“అబ్బో! ఈకార్యమున కంత బహుమానము!”

“మందుడా! ఇదియొక యజ్ఞురమా? లాల్సాహేబును బరివేష్టించియుండు నంగరక్షకానికమున కెల్ల నా డధినాథుడుగగా. మొదట మంచిమాటలచే వానిని మరదన మరచివొసంగ బ్రయత్నించెదము. సాధ్యంజాలునుమా, నంతోపము. లేదా, సమయము చూచి, వానిచొప్పు మానవలయు. అనంతరము, తండ్రికుమారుల నిర్వహణ గూడ గడపేర్పవలయును.”

“చాల కష్టము. క్షాని, నోరుమూయుము. పచ్చుచున్నాడు—”

రాయుఁ డంతలోఁ బ్రవేశించెను. తోడనే, సింగను పండ్లకీలు దిగ్గునలేచి సగౌరవముగా సలాము లొసరించిరి.

వారి సంతర్థని సాలించినంతనే, రాయుఁ డొకింత కలవరపడుంగి, తోడనే సహాగగాంభీర్యముఁ దాల్చి, పాపాత్ములుగా నాచెనటుల నెటుల కీఘ్రముగాఁ బరివేయనగునా యని చింతింప దొడంగెను.

రాయుఁ డాకారణమున నేమియుఁ బలుకకుండుటచే, పండ్లకీ సవ్వచు నిట్టులనెను—

“శాలీవ బాబూ! మామిత్రభావ మింత యుక్తప్రమేనదో, ఎంత యమోఘమైనదో యెఱింగితివా? అమూల్యమగు సింగను ఖాను సాహాయ్యములేకున్న, సకింతటి యుద్యోగము లభింపదు గదా.”

నిశ్చలస్వరమున రాయుఁ డిట్లు బదులాడెను—

“ఖాను సాహాయ్యముచే నా కీయుద్యోగము లభింపలేదు.”

హింగన భాను విస్మయపరాభవాక్రాంతచిత్తుడై యిట్టు
లనెను—

“ఏమి కలికాలమహిమ? కానిమ్ము. నీ వాక్కులను గాఢను
వారము గాము. నీ కీ మహోద్యోగము లభించినందులకై సేమిత్రు
లిదె యభినందించుచున్నవారు.”

“ఏకాకియై యిందందు దిరుగాడు మన మిత్రుడు జనానానమే
తున్నై యున్నందులకు మఱియు సభినందించువారము.”

పండ్లె యిట్టు లనినంతనే, రాయుడు విస్మయవిస్ఫూరితనయన
యగ్రభుక్తై తదనుగుణస్వరంబున నిట్లు లనెను—

“జనానా?”

హింగను నవ్వి యిట్లు బదులాడెను—

“మిత్రమా! మమ్ము గాంచిన నీ కింత జెమకల? సభాగృహమును
హరించుమా? నంతోపకరంబులగు నిట్టి విషయములను మాబోటి
మిత్రుల కెఱింగింపకుండుట సాడిగాదు.”

రాయుని విస్మయము ద్విగుణీకృత మాయెను—

“మీకీ విషయము నెవరుచెప్పిరి.”

“ఎవరా! నీ నేవకుడే! ఆ చెవిటివాడే!”

రాయుని విస్మయము అధికతరమాయెను.—

“నాచెవిటి నేవకుడా? వాడెవడు?”

హింగను విసుగుజెంది యిట్లులనెను.—

“అటచి యటచి నాగొంతు బ్రద్దలుచేసికొంటిని. పొట్టపగిలినది.
ఎంత చెముడు!”

రాయుడచటనే యుండెను. రాయుడు వాని పదనముదలకించెను.
కాని అయ్యది శిలాప్రతిమవలె జేతనావిహీనమై యుండెను.
రాయునకు విషయమపుడు వ్యక్తమాయెను. ఆదురాత్ముల నాతెఱుం

పిమ్మట కథితార్థగర్వాభిలేంబున మంచిచెడ్డ లరయక నన్ను విడ
నాడ జూచెనవా? నామహిమ నెఱుంగవు. మిత్రద్రోహులను పశ్చాత్త
ఘాతుకులను ఎరిగితింకటిన్ గాంచెయ్యుంటిగాని నీ వంటి యథ
మాత్ముని మాత్రము గాంచి యెఱుంగను.”

రాయుడు దురదృష్టోభవింపకు డాయెను. ఆ సాహసీకులకు బుద్ధి
యలవఁపట్టు పాదితానినఁ జూపించి యా మోక్షకుల నావలకు
గెంకివేయవలయునని భావించుచు మానిండు యోచించెను. కాని అట్లు
లోపరించుట యోగ్యము కావనియు దానంగళమనియు నెంచి
వారితో మాటాడక రాయుడు నిగ్గమింపఁ గడంగెను. అంతలో
పండో దిగ్గున లేచి మాంగము నిరోధించెను. అయ్యుండిట్లు ప్రశ్నించెను.

“నీ కేమి కావలయు?”

“నీవు భాగ్యవంతుడ సైతి. నా ప్రసాదము?”

“ప్రసాదమా? ఎఱులకు?”

“నీ కొఱకు నేను పడిన శ్రమకు. నే జెనునరించిన సాహాయ్యము
నకు.”

“మీ సాహాయ్యము చేతనే నాకీ యుద్యోగము చేకూఱెనా?”

“నీవే యెఱుంగవలయు.”

సైతానువలె దావరించిన పండో దుస్వభావము వ్యక్తమాయెను.
కాని రాయుడు తొంటివలె నిర్భాగ్యుడుగాఁడు. మిత్రరహితుఁడు
గాఁడు. అనామధేయుఁడుగాఁడు. రాయు డిప్పుడు సహస్రసంఖ్యా
యుత సైనికాసీకమున కథినాథుడై పాదుషా పాత్రుని యపార
ప్రేమాభిమానములకుఁ బొత్తుడై యుండెను. కావున వారిని సరకుఁ
జేయ నవసరములేదు. ఐనను రాయుడు నిశ్చలహృదయుడై నిశ్చల
స్వరంబున సమయోచితముగ నిట్లు లనెను—

“ఇప్పుడు నా వద్ద నొక పైసయైనను లేదు. ధనము నా యధీన

మున నుండునపుడు నన్ను గాంచుడు : నా శక్తికొలది మిమ్ము నంతోప పెట్టువాడను. అంత దనుక పాపపంకనంకభీషములగు మీ వదనములను గాంచవాలను.”

పంజేనీ యిట్లు లెక్కనక్కెము లాడెను—

“పాపపూరితమగు ఈ వదనమే యొకపుడు నీ కన్యూతప్రాయముగా నుండెను గదా. కానిమ్ము. అభికారగర్వముచే నీ వెంత త్రుల్లిపడుచున్నను మాబారినుంకి తప్పించుకొనజాలవని యెఱుగుము. భనము నీ వార్జింపనేల?”

“ఆ పని మే మొనరింపజాలునుము. మేము చెప్పిన చొప్పున మాత్రము నీవు మెలంగవలయు?”

“దెంగమున బొంగు నాగ్రహము నెట్టులెట్టులో యడంచుకొని రాయు డిట్లు ప్రశ్నించెను.—

“మీరు కోరునదేమి?”

“గమనింపుము. మే మిరువురము వలలను బట్టి యున్నవారము. వలవైచినంతనే సువర్ణటంకములు నముద్రమునంపలి మత్స్యములవలె లెక్కకు మీటి చిక్కగలవు.”

పంజేనీ యట్లు సగర్వముగ దర్ప మొచ్చుటకు రాయు డిట్లు ప్రశ్నించెను.—

“మీ పలుకు లొక సమస్యవలె నున్నవి. నాకు గ్రాహ్యము కాకున్నది. మీ యభిప్రాయమేమి?”

“అవును. నీకు దురూహ్యమే యగు. గమనింపుము. నిహనారా పెంపుడు పట్టి కానరాకున్నదని యెఱింగియుందువు?”

“ఎఱుంగుదును. ఐననేమి?”

“ఆ కన్నీయ జాడ నెఱింగించువానికి పాదుషాపుత్రిక విశేష బహుమాన మొసంగును,”

“జౌను. నే నా నమాచార మెఱుంగుదును.”

“నే నా రహస్య మెఱింగింపఁగలననుకొనుము. నా కెంతటి భయ మానము లభించును?”

“నేను సరిగా నిఘోషింపఁజాలను గాని అశ్శక్తికముగ గుఱునని మాత్రము చెప్పఁగలను.”

“నీ కందుఁ బాలు నాగా?”

“అక్క పై నయైనను వలదు. కాని, జాగునేమక ఆ దౌర్భాగ్య రాల్చెందున్నదో సత్వర మెఱింగింపుఁడు.”

రాయుని హృదయావస్థ యెఱుఁగుండెనో గమనింపవలయును. ఏరిని గాంచినంతనే యమితక్రోధానహ్యుపసన్నుడై యెట్టులైన వానిని సాగశంపవలయునని తత్తరపడుచుండెనో అట్టి పాపాత్ములనే నిలిపి వారినుండి తన ప్రేమైకనిధానమగు గుల్బహారు నమాచార మరయవలయునని రాయుఁడు తత్తరపడుచుండెను. రాయుని హృద యాందోళనమును గుర్తించి వికవిక నవ్వి పండేటి యిట్టులనెను.

“చూచితివా! మా ప్రభావము?”

రాయుఁ డాదుష్టాత్ముని యుపాలంభనాలాపంబులం జీరికం గొనక ఇట్లు ప్రశ్నించెను.—

“ఆ బాలిక యెందున్నదో నీవు నిక్కముగా నెఱుంగుదువా?”

“పండేటి యనంబద్ధముగఁ బ్రలాపించువాఁడు గాఁడని యెఱుంగుము.” అని వాఁడు బింకముగాఁ బలికెను.

“మీ రకారణముగా మాటలచేఁ గాలహరణ మొనరింపక ఆ కన్నియ యున్న ప్రదేశ మెఱింగింపుఁడు; అమితమగు ధనరాసి మీ యధీన మగును.”

“ఎంత విపరీతము! ధనము మా చేతఁ బడకుండ మా రహస్యము నెఱింగించుటకు మే మంత భేదముమా?”

“అట్లునైనా లాజ్జాపాపేంబు ద్వారా ఈ వనమాచారమును జహానారాకు నివేదించును.”

“అలాగే నానుభవముగల పంజీరి ఆపాకి గుర్తింపవలెనా? కాన నాకు గారావు మానసము ప్రార్థనమగును.”

“నీ విట్లు సంశయించువేని నాజానీ కెంతవలెనా? ఇంతవలెనను నెట్లు వడయంగలవు?”

“మూర్ఖుడా! అందులకే సాహాయ్యము కావలసియున్నది.”

“నా సాహాయ్యమా! ఏల?”

“ఆ ధనము నీవు మొదట సంగ్రహింపవలయును. నా పని నంతయు తెలుపరాదు. ధనము నీయగ్గిరి మగుసలకేనే, నీది పరమ రహస్యము నెరిగింపగలను. ఈ వ్యవహార మిటుండ, మింగినుఖాను మహిమను వ్యాపారిభాగము వహించి యగుదెంచి యున్నాడను.”

ఖానుడంత రాయునిడొని, చెవిలో నెద్దియో చెప్పిపోడంగను. వాడేమి చెప్పినోగాని, రాయుడు దప్పిగిలి దిగ్గునలేచి, గోమడిమాయ తాత్పర్యము, యానురాగమున బావగొట్టి వెడలగొట్టెనటను. ఇది, యంతలో, తన మనోహరితయగు గుల్బహారు సుందరవదనబింబము రాయుని డెందమునందొచ్చెను. ఆ దూరస్పృహతగుణులు ఆ దూరాశ్చలకుఁ జిక్కియుండవచ్చును. కావున, తీవ్రపడినచో, గుల్బహారు ధీమతింత యుపద్రవకరము కానోపు. కావున, నాగ్రహమంత దుర్భరముగా నుండినను నహించుకొని, శాలిషరాము మిన్నగుండెను. పంజీరి గుల్బహారు నవ్వి, యిట్లులనెను.—

“చూచితివా, మిత్రమా! మిత్రపాతములు సుఖిపుణా దెగునవి కానని యెఱుంగుము. నునమైత్రి యమోఘము. తీవ్రపడుట ముఖ్యమంతులకుఁ దగదు. శిశులహృదయుండై సావధానమహమ్మండై యోచింపుము. గోపు మఱి నీకేండువారము.”

హింగును పండేటిలు నెత్తుచుండగోరుచు నుండెడిది. ఇట్టిచోదాయుని యవస్థను గ్రహించు నెడపంగడు నిర్భయముగా నుండెను. పోవననుభవము నైత్య విధి ననురంభింప నుండుచుండెను. గుల్మహరిని నిర్భయమున తలచుకొంటి. రాముని హృదయము నిరసింపఁజూపును. ఆ సోదాగ్రహారాలు సంగనన వేషధారులుగ నారక్కసులకుఁ జక్కఁగాబోలు! దయారహితులుగు నా ముఱకులెంతటి యకార్యమొనరింపఁగలరు. కావున నీ, రాముని భయవిహ్వలుఁ డాయెను. కాని, ఆ సురాత్ముల కత్యంత ప్రయతమమగు వదార్థమెద్ది? ధనముగదా. కావున, ధనాశాపీడితులుగు నామ్రుచ్చులు ఆ మచ్చెకంటె క్షేత్రయశాయమునను బాసీయును. దుర్భర సింహాసనంబుకారబంధురము యుండిన రాముని హృదయాసీను ఆ కారణమున నొకింత కాంతివంతమాయెను. చిత్త మా తెఱంగున గుల్మహరిని లగ్నమై యుండిన కతలమున హింగును చెప్పిన దారుల పరమము గుఱించి రాయుడు తలంపఁడాయెను.

కాని, రాముని యవస్థ కను సంగ్రహముగా నుండెను. హింగును పండేటిల యుదంతము లాట్టికి ఎక్కరింపనలయునా? ఎక్కరిచింత నీ చుగా రావకుమారుడు రక్కసుడగు పండేటిని బట్టి బంధించును. ఎందు బ్రయోజనమేమి? ఆ కంటకుడు తా నేమియు నెఱుంగనని చింతముగా బొంకివేయఁగలడు. అప్పుడు రాముని మాట వోల్లు నోవును. దాని లాట్టికి గల గౌరవవిశ్వాసములు తొలంగును. రాజోద్యోగమహాస్థానాంతభాగము నెలకరింపవలసిన రామునకుఁ బ్రథమ సోపానమున నీ విఘాతము కల్గునని ఆతని యాశలన్నియు నాకాశ

సాధములగును. నిన్ను ఈ సాపాత్యములను విశ్వసించి నిన్ను కలవటమును బాధించును. ఇది క్రిందనిచో గుల్మహారము కట్టి సంకటము ప్రాపించునో యెఱుంగరాదు. ఆ యబలను సాధ్యమగునంత నీ ప్రముఖ నా సాధముల బాధించునది రక్షించుటయే క్షేమకరము : వాంఛనీయము.

రాయుడు యాజ్ఞాంకుని చేమిచేయవలయునో నిర్ణయింపనేరక ఖోలాంతరీక్షితమానసుడై తల్లడిల్లుచుండ గంగారాముడు మెల్లగ నరుదెంచి నిట్టులనెను—

“అయ్యో! లోనకి దయచేయుడు.”

వానట్లు లోనకదిగిరి. లోని కేగినంతనే రాముని భద్రముగఁదలుపు బిగించి హైవ్యస్వరంబున నిట్టులనెను—

“ఇట్లుపై న ఈ దొంగలను రాసెయరాదు. వారితో మాటాడ నెనను మాటాడవలను.”

రాయుని యభిప్రాయముగూడ నట్లులే యుండెను. ఐనను నేనకు నుద్దేశించి యాతఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను—

“గంగారామ! కారణమేమి?”

“రాజకమారా! గమనింపుము. యామంతయో టక్కరివాండ్ర మని యా బద్ధాశులు గర్వించి నేను బహుశుడ నని భ్రమించి నా ముందనేక రహస్యములను ముచ్చటించిరి.”

“ఏమి రహస్యములు?”

“ఏమి రహస్యములూ? తలచినంతవారైనను దేహము దద్దరిల్లు చున్నది. నిన్నంతరింగజేసినచో నెవ్వరి వారికి గొప్ప బహు మాన మొనంగెదనట.”

రాయుడు మ్రొక్కుడి నిట్లు ప్రశ్నించెను—

“నన్నా?”

“జూను, రాగా! నిన్ను నేను స్వస్థముగా నిశ్చయింపి. సందేహములేదు.”

“కారణ మేమై యుండును?”

“అది నాకుఁ దెలియదు. కాని వారాపియము గుఱించి నా యెదుటఁ బ్రసంగించిరి.”

రాయఁడంతఁ బానా మానవాధముల పలుకఁగలిగిన సమాచారమును నిసవేషకున పెట్టి గించుట పాడియకుఁగా కాదా, యని యొక్క నీ మేషమాత్ర మాలోచించి రాము నూఁడించుటకై యాతఁ డిట్లులనెను.—

“రామా! భయ మొందకుము. నేనప్రహతుడనై యుందును.”

“రాజా! నేను నీయండనుండునంతకాల మాబద్ధాఘలేమియు హాని చేయఁజాలరు. కాని, నేను సర్వకాలములందును నీ వెంటనుండఁజాలఁ గదా యని విచారించునాఁడను.”

“విచారించకుము. నేను మిక్కిలి మెలకునగా నుందును.”

“అంతలో హయరింఖాసినాడములు డమడమ విసవచ్చెను. అశ్వములు రాయని హర్షముచేతనే నిలిచెను. కాన, నాతఁడు శరవేగమున నావలికేగి పరికింప, సైనికవస్త్రవిభూషితాంగులైన వీరులిద్దరు గోచరించిరి. రాయఁడరుదేరునకి వారు తురంగములను డిగ్గుచుండిరి. అందొకఁడు పాదుషా పౌత్రుఁడగు లాల్టీయని రాయఁడు చూచినంతనే గుర్తించెను. రెండవయువకుఁ డెన్వఁడో మాత్ర మాతఁ డరయజాలకుండెను.

విశాలభరణీ మండలమును శాసించు పాదుషావారి ముద్దుల పౌత్రుడు తనకై సమయము కాని సమయమున సరుదించుటగాంచి శాలీషరాయి విస్మయభ్రాంతచిత్తుఁ డాయెను. రాజపుత్రుని రాక కెద్దియో గొప్పకారణ ముండవలయును. ఎద్దియో యత్యంతతీవ్రకార్య

మంచినగాని లాజ్యస్వయముగా నరుచునునా? లాజ్య సంగత్యములు
దేవమున నెడివెడి పెరుగుచుచుండి, భిక్షగారములు లుట్టిపడ
నలాము లాచరించును వాయుడు లాజ్యని పెరిగించెను. పాదుసా
పుత్రుడు మందహాస మొనరించి యిట్లునెను.

“రాయుడే! డిర్బాగునందు మాత్రము నన్ను చూడవలసిగి
నెంచి తదనుగుణముగ నెరింగి పలుకును. ఇతర స్థలములందు నుండు
మిత్రులవలె మెలంగువముగానీ.”

“రాక్షసురారా! నీయభిమాన ముపారము. నీయభిమాన స్థానము
నకు స్వయముగా రాసేరి? నీవ్వనెచే ప్రాణ గణుగింపఁడో మాత్రమున
నేను పెరుగుచుండున నేతెంచి యుండునే?”

“ఒకానొక లొండరకార్య ముండుటచే నీ నేతెంచినాడను. కాని,
ఈవ్యక్తి యెవ్వఁడు గుర్తింపఁగలవా?”

రాయుడెంత నడికించినను, ఈవ్యక్తి యెవ్వఁడు నెఱుంగఁజాల
కుండెను. ఇతని యసహనము గాంచి లాజ్య మందహాస మొనరించి
యిట్లునెను—

“గుర్తు తెలియకుండుటయే ముండు. నీ నెఱుఁచిన కార్యము
నిక నెఱింగింపఁ గోరెదను. అధ్యంతర నుంకిరిమునకుఁ బోదము
రమ్ము.”

శాలీషరాయి యంతి రాముని నిశించి, ఎవ్వఁడు లోయరాదని
అజ్ఞాపించెను. వారింతట లోసికఁ బోయిరి. శాలీషరాయిని హృదయ
మువలె నిర్మలమైన నొకించిన గదయందు చుట్టఁబెట్టెమును విడం
బించు తల్ప మొకటి యమరి యుండెను. లాజ్య యందు సుఖానీనుడై
రాయుని గూడ నాహ్వానించెను. అసంహారమాత్రము సుందరమందహాస
విలసిత వదనుడై యిట్లునెను—

“సైన్యాధిపా! మన మీప్రదేశమునఁ గూడ నిర్భయముగ నుండఁ

జాలము గదా! మేము సర్వదా ఆయుధపాదులమై యుండ వలసి యున్నది, ఇచట నున్నను, శత్రువు లేకుండును పోయితిమి నైతిమి దుగో యెటుంగగదా.”

శాలీషరాయి మిక్కిలి విస్మయపడునొంది యిట్లు ప్రశ్నించెను.
“అంతటి యువద్రవి మేమున్నది?”

“ఏమున్నదా? మాప్రాణములొక్క క్రొత్తమైన సురక్షితముగా నుండ జాలవు. మెదలగాయిరాముమాహుల యశస్తి మట్టిది. ఒక దినము నేను మృత్యువశన గర్హరము చొచ్చియు, గోవల మద్యప్రమున బ్రాణముతో నెరువడితిని. కావుననే మేము సర్వకాల సర్వావస్థలయందును అప్రమత్తులమై యుండఁజుమును. రాయుడా! ప్రసంగపశమున బ్రాన్తుపొచ్చుచుంటిని. నీవు శత్రుణము యోధపురమునకుఁ బోవలయును.”

“యోధపురమా! ఏల? కార్యమేమి? ఇట్టి మహావిషయమున నిన్ను పీడుట పాడి యగునా?” అని శాలీషరాయి కలవరపాటునఁ బ్రశ్నించెను. లాజ్జీ యిట్లు బదులొడెను—

“మిత్రమా! నేను ఒకఁడు జనపరిశ్రుతుఁడనై యుందును. కావున, నాకాపద వారయనేరదు. మఱియు, నీ వొనరింపవలసిన కార్యమున కొరల నియోగింపరాదు.”

“మహాభాగ్యము. కార్యమెంత దుష్కరమైనను సాధించి మెప్పుఁ గాంచెదను.”

“ఒకానొక గూఢచారి ఈ విషయముల నెఱింగించెను. మహా రాజా యశవంతసింహుఁడు మురాదు శిబిరమునకుఁ బోయి ఆ షాజాడను దర్శించి, గుల్బర్గాకు శస రాజధానియగు యోధపురమున నున్న దని తెలియబడినది. మురాదు యోధపురమునకుఁ బోవు నేని, అతఁడా కన్నెమిన్ననువివాహమాడ వచ్చునని గూఢ యశవంత

“సింహుడు పలికెనట.”

రాయుని సన్నసోత్సాహము చూక్కూరి యుత్తరించెను. ప్రయ్యలగు హృదయము నెట్లుగో పదిలపఱచికొని, తడియూరిన గొంతును అట్టులే నవరించి గడ్గడ స్వరంబున “నశ్యమా?” అని ప్రశ్నించెను.

“జూను. నాకట్లు తెలియవచ్చెను. నత్యానశ్యముల నెట్లు నీగూ పింప నగును? గుల్బహారు గ్రాహగరము నింత గూకస్మికముగా వీడి యోధపురమున కెల్లుపోయెనో గ్రాహ్యము కాకున్నది. మిత్ర యొక విషయము తెలియవచ్చెను. మురాదగుదేగు నంత నే యాతనిం బట్టి బంధించుటకై యశనంతుండు నన్నాహము చూపించు చున్నాడట. ఇందలి నత్యానశ్యముల నగయుటకే నీ నా నగరమునకు రయమునఁ బ్రయాణము కావలయును.”

“రాజకుమారా! నే నెఱింగిన విషయము నివేదింప వలయును. గమనింపుము.”

ఆతఁడంత ప్రోతివాగుఁజింది పంజేనీ తెల్పియుండిన సమాచారము నెఱింగించెను. తోడనే, లాట్టి సుందరవదనము సతిశోభాయమానముగ నలంకరించు మందహాస మంతరింప, నా రాజవట్టి యిట్టు లనెను.—

“ఏని గుఱించి నీవు చాలకాలము క్రిందటనే ప్రసంగించి యుంటివి. ఆ దురాత్ముని విశ్వసించరాదు. ఐనను ఈ సంగర్భమున నుపేక్షించుటయును సమంజసముకాదు, మిక్కిలి ప్రమాదకరము. గుల్బహారు యోధపురమున నున్నదని వాఁ డెఱుంగును గాబోలు.”

“ఆర్యా! గుల్బహారు అంతదూర మరిగియుండదని భావించెను. ఇచ్చటనే యే నిగూఢప్రదేశముననో దాగియుండును. మహారాజు నధీనముననే యుండునేని యాతఁ డీతెఱంగునఁ బ్రవర్తించు వాఁడు

కాడు.”

“గొప్ప సమస్యయే! నీవిప్పుడు యోధపురమునకుఁ బ్రయాణము కావలయునా, యని యాలోచింపవలయును. ఈ దుర్భాత్ముఁ డెట్టులోఁ గుల్బహారుజాడఁ గనిపట్టియుండును. లేకున్న, వాఁ డీవిషయము నేల చర్చించును? వెంటనే వాగినిబట్టి బంధింతుమన్న నిష్ప్రయోజనము: తా నేమియు నెఱుంగనని వాడు శ్రమణము చేయఁగలడు.

“తానట్లు చేయుదునని వాడు నాతో చెప్పియున్నాడు.”

“కాబట్టి మంచిమాటలచేతనే వాని రహస్యమును గ్రహింప వలయును. ఈ కార్యము నీవలననే నెఱవ్ఱేటవలయును. నీవు యోధ పురమునకుఁ బోరాడు. కాని, నీ వొంటరిగా సంచరించుట శ్రేయ కరముగాదు.”

“రాజకుమారా! నాప్రాణమునకై నే సంతగ విచారించువాడను గాను. ఈ సందర్భమున నీ వొకింత యూర్ధ్వపవనియున్నది. గమనింపుము.”

అంత శాలీషరాయి గంగారాముడు తన కెఱింగించిన దారుణ విషయమును లొల్లికి దెలియఁబఱచెను. పాదుషాపుత్రుడు విచార మనస్కుడై యిట్లు లనెను—

“హా! దైవమా! మా ప్రాణములకేగాక, మాయం దభిమానము కలవారి ప్రాణములకుఁగూడ శ్రేయములేదా?”

ఆతని దీనాలాపములను శహింపఁజాలక రాయుడు నిజహృదయ వికారమునడంచి యిట్లు లనెను—

“రాజకుమారా! నా ప్రాణమొక తృణమువలె గణింతును. నీ ప్రాణసంరక్షణార్థము మదీయప్రాణము సర్పింపఁజాలుదునేని, నేను మిగుల ధన్యుడను.”

“రాయుడా! నీస్వామిభక్తి ప్రశంసనీయము. గుల్బహారు

యొక్క యదార్థ సమాచారము నరయుటకై నిన్ను యోధపురమున కంప నెంచి యిటుకేతెంచితినిగదా! కాని, షాజాదీ జహానారాతోడను, పూజ్యసియూరాలగు సన్యాసినితోడను యోచించుట మిగుల నవ సరమని తోచెడిని.”

లాల్జీ ఆలోచనాపరుడైయుండెను. అపుడు, హింగనుభాను తన కెఱింగించిన దారుణవృత్తాంతమును శాలీషరాయి తెలియఁబఱచెను. తోడనే, భయంకరమృత్యుచేవత్తున గాంచిన చందమున లాల్జీ భయ వివ్వలుఁడై, హృదయము దడదడ రొడచేయఁ నాతఁ డిట్లు లనెను—

“అనంబద్ధము! అనంభవము! మా యత్తయగు రోషనారా, ఔరంగజేబును ప్రేమించుగాక; ఇట్టిదౌష్ట్యమునకుఁ గడంగునదికాదు. ఔరంగజేబుమాత్ర మెంతకైనఁదగు. ఆతనిచేతనేగదా! ఆతని కుతంత్రముల ప్రభావముచేతనేగదా! మనము భయానకవాతావరణమునఁ జిక్కియున్న వారము. ఆమెయంతదయారహిత, కఠినహృదయకాదు.”

అనంతరము లాల్జీమగుడ నిట్లులనెను—

“నీవిప్పుడు దుర్గమునకు రావలయును. అక్కడి యాలోచన లెట్లు పరిణమించెనో, తదనుగుణముగ మనము మెలంగ నలయును. మనము కలసి పో నవసరములేదు. నీవు కడు భద్రముగ నుడనలయును. ఏరినిఁ జేరనీయరాదు. మంచిచెడ్డ లరయకుండ నెవ్వని తోడను గలసిమెలసి యుండరాదు. జనానీకమునకు నీవెంత దవ్వున నున్న సంతమంచిది. మన మిత్రులెవ్వరో, శత్రువు లెవ్వరో యెఱుంగము. ఎఱుంగఁజాలు నవకాశము లేదు.”

లాల్జీ యంత లేచెను. అంతవఱకును నాతని యనుచరుఁడు చంద్రకాంతశిలాప్రతిమవలె నొక యాసనము నలంకరించి యుండెను. లాల్జీ రాయలంతకాలము ప్రసంగించినను, ఆ యువకుఁ డొక్కసారి యైనను నోరు మెదల్చక మూగవానివలె మిన్నకుండెను. లాల్జీతోఁ

బాటు. ఆతఁడును లేచి ఛాయవలెనాతని వెంబడించెను. ఆతఁడెవ్వడో గుర్తింపవలయునని రాయఁ డెంతయో ప్రయత్నించెను. కాని ఆతఁడెంత వెరికించినను, నిరర్థకముగ నుండెను.—

“ఈ మానవుఁ డెవ్వఁడు? ముఖలక్షణములు నే నెఱింగినవే. ఈ మూర్తి నాకపరిచితముకాదు. ఐనను, ఎవ్వరో గుర్తింపఁ జాలకుంటిని...”

అట్లు పరిపరి విధములు, రాయఁడు చింతించుచుండ, లాల్చి తురంగాయాధుఁడై యాతని నుద్దేశించి, “శీఘ్రముగ రావలయునని హెచ్చరించెను. అనంతర మాతఁడు తన యనుచరునితో నిట్లు లనెను.—

“నీ యశ్వమును నాప్రక్కను నడిపింపుము.”

“రాజకుమారా! వెనుక నడుచుటయే క్షేమకరము: దురాత్ముఁ డెవ్వఁడని నీసై గుండునో బాణమునో ప్రయోగించునేని, నేను వారింపఁ జాలుదును.”

రాయఁడు వారి సంభాషణము నాలించెను. ఆతని కతూహలము ద్విగుణీకృత మాయెను. ఆ యువకుఁ డెవ్వఁడై యుండునో యని యాతఁడు ఆలోచనా పరుఁడై యుండ, నా యశ్వములు రెండును దృష్టివధమునండి తొలంగెను.

౯

తాజమహాల్ సమక్షము

మిత్రసమేతుఁడై లాల్చి యాగ్రానగరమునందలి వీధులను దాటుచు నడినడి పోవుచుండెను. ముట్టనుధ్యాన్నానూయెను. గ్రీష్మకాలము. ఆగ్రానగరపు గ్రీష్మాదిత్యుని తీక్షణ ప్రతాపము ననుభవించ వలయును

గాని పట్టించుకొనికాదు. మార్గము జన శూన్యమైయుండెను. ఒకటి
కొండు చిన్న శకటములు మాత్రము పోవుచుండెను. నగరము సం
దెల్లెడలనవర సన్నాహములు జరుగుచుండెను. సైనిక నికాయములును
అశ్విక దళములును సందడిగా నడుచుచుండెను. కావున, రాజ
కుమారు నెవ్వరు గాంచలేదు. గుర్తించిన వారు మాత్రము పాదుషా
పాత్రుని గాంచినంతనే సవినయవగు సకౌరవముగా సలాము
లొసరించిరి. కాని, లాల్లీ యిటు నటు బరికింపక ననుచర సమేతుడై
పోవుచుండెను.

దుర్గమవంక బోక, లాల్లీ వేటొకదారిఁ బట్టుటచే నాతని యను
చరుఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను—

“దుర్గమునకుఁ బోవలదా? ఈ ప్రశ్నోపన్యస ద్రోశ్చిహామే!”

“నా మానసము సంక్షుభితమై యున్నది. కావున, చిత్తశాంతి కై
తాజమహాలునకుఁ బోవలయును.”

“ఈ సమయముననా? ప్రమాదములేదా?”

“మిత్రమా! పట్టపగలు భయమూ? మఱియుఁ నీవు నాయండ
నున్నావుగదా.”

వారంత సహాసముని ప్రయోణ మొనరించి, తాజమహాలును
జూసిరి. పాదుషాపాత్రుని గాంచినంతనే యచ్చటి రక్షకభటులు భయ
భక్తియుతులై యశ్వమును దాటి ఖలీసమును బట్టి లాల్లీ పుడమికి
లంఘించెను. అనంతర మాతఁ డనుచరసమేతుడై యా సుందరో
ద్యానవనముఁ బ్రవేశించెను.

వా రిరువురు మాటలాడకనే యరుగుచుండిరి. నాడు ఏ చంద్ర
కాంతలిలావేదిక చెంత న్నా యపూర్వసుందరాంగుండు ఒక సరాధ
ముని క్రూరకరవాలమున కెర కావలసియుండెను నంతటి ప్రమాదము
సంభవించెనో, యావేదిక యంతట గోచరించెను. తోడనే తన

యనుచు నుద్దేశించి యాతఁ డిట్లులనెను—

“ప్రేయసీ! ఈవేదిక నాకెన్నఁడు మఱుపురాదు గదా!”

“రాజకుమారా! తద్విషయమును దలంపవలదని ప్రార్థించు దాన.”

లాట్లీ వెంటసంటి రాయుని గాంచి తాపముహలున కరుదెంచిన యనుచుఁడు మోతియాయని పాఠకులు గ్రహించియే యందును. ఆకోమలి సుందరవదనసన్తోషమునుఁ దిలకించి రాజకుమారుఁ డిట్లు లనెను—

“మోతీ! ఆపందదాయకంబగు నీ మహీరుహచ్ఛాయను విశ్రమితము, రమ్మ.

“రాజకుమారా! షీనుమహలునందు హాయిగ విశ్రమింపవలసిన నీవు ప్రచండభానుని నిశితకిరణశరజాలంబునకు గుఱియై యిందందు సంచరించుట పాడియగునా? సుధాకరబింబమువలె నిరంతరము గళ కళలాఁపచు సుందరశీతలమందహాసమృతులను వెడఁపల్లు నీవదన బింబము తాపాధికముచే సంధ్యారుణబింబమువలె రాగదీపితంబై యున్నది.”

“సుందరీ! నీవదనబింబము నహితము సుందరారుణకాంతులను బర్వజేయుచు నధికశోభాయమానమై నయనరంజకమై యున్నది సుమా.”

లాట్లీ యట్లు మందహాస మొనరించి పలుక, మోతియూ యిట్లు లనెను—

“ఈయల్పురాలు ఏలినవారి దయకుఁ బాత్రురాలై యున్నది. అంతియ చాలును.”

“సుందరీ! నీకొక విషయమును రహస్యముగ నెఱింగింప నీప్రదేశ మున కేతెంచితిని.”

“భవదీయ చరణచాసినః సోవిమ్ము.”

“అసంతృప్తై నిష్కలంకై యగ్నిశీలైర్బుధై యుష్మై స్మిహిమ నాశ్చ తేయ సౌఖ్యప్రదై యున్నది. కాని, నేనొక విధానునకృత్య మొనరింపవలసి యున్నది.”

“ఆర్యా! నీయాచేశ చెట్టిచైతన్య, కుబాసన ప్రాణము నొకచీగికొనక శిరసావహించి కృతకృత్యమగుటకు సంస్థితుడైనావు యున్నది. అజ్ఞయేమి? నీకరువాకీతామిపేక్షణముచేత, అర్హులనిలచుదానగాను.”

“మోతీ! పలుమాటలేల? నేనొకమనక బేల్చి యూలనించితి. ఇకనైన గాలయాపన మొనరింపక నీన్న నిరాహు మోడవిలయు. పూజ్యులగు మత్స్యశృశితామహులకు నేజే పువభీష్ట మొంగింప నిశ్చయించితి.”

“రాజకుమారా! నావినయ స్రవర్తనమును మన్నించి గమనింపుము. నేనొక సామాన్యపరిచారికిను. సామ్రాజ్యాధిపతులగు భవదీయజనకు లెట్లు బిచ్చకొందురు? ఉపేక్షించుగాని ప్రతిష్ఠాగౌరవము లటుండ, నిట్టి వివాహము రాజసీకిల గూడ విరుద్ధము. ఏమహమ్మదీయ రాకొమరితకో, సునశ్ర రసనశ్ర గర్భనాజాత సుందరీమణికో నీన్న బరిణయమాకు భాగ్య మబ్బుగలను. అట్టి శాంధవ్యమే సామ్రాజ్యమునకు క్షేమకరము. నీవచిరకాలమున సార్వభౌముడవు గావలయుగదా?”

“నాసార్వభౌమత్వము జ్ఞానమొలుగు.”

“నేనుగూడ నీయభిప్రాయము నామోదించజాలను. సామ్రాజ్యాధిపత్య సంపాదనమునకై దారుణశిలహ ముప్పుడే రగిలియున్నది. నీశంక్రమందఱు యుద్ధనన్నద్ధులై యున్నవారు. కావున, నీవు పరిస్థితులను బరికించి, ప్రజలులగు రసనశ్ర మహమ్మదీయ నాయకులలో నొక్కని పట్టి జెట్టగట్టుము. ఇదెంతయు వాంఛనీయము.”

“మనోహరిణీ! నా హృదయ మెఱింగియు నీ విట్టలాడనేల? ఇప్పు డైన గమనింపుము. నీను నివాహ మాడుచునేని, నిన్నుదక్క మఱి యేకాంతమైనను దలంచువాడెగాను.”

“రాజకుమారా! నన్నింతగి జేసి యిట్లు సంకల్పించుట పాడి యగునా? విశాలధరణీ సామ్రాజ్యభారధురంధరుండనై వెలయవలసిన నీ యట్టివానికి సర్ధాంగిని గావలయునని యాశించుదానగాను. కల కాలము భవనీయ పవిత్రపాద సేవాపరాయణనై మనినజాలును.”

నవినయముగా నట్లుపల్కిన మోతిమానునిజీవీర్థ భుజపంజరమున బట్టి, గాఢాలింగన మొనరించి, ముగ్ధులౌలుకు నామచ్చెకంటి నున్న గ్ధభాసుర కపోలంబుల నా రాకొమరుడు మనమలర నవిరళముగ ముద్దాడెను. ఆతఁ డామోహనాంగికోసంగిన ప్రత్యుత్తరమయ్యడే.”

అనిర్వాచ్యానందసాగరనిర్మూలమైన యా కాంత కొంత కాల మొడ లెఱుంగకండెను. తత్పరవశ్య మడంగిన యనంతర మామె మందహాసవికసితాననమై యిట్టులనెను.—

“రాజకుమారా! పురుషుని సేతెఱుగున నాలింగన మొనరించు టయు, ముగ్ధాడుటయును పాడియగునా? ఎవ్వరైనఁగొంచిన నేమందురు?”

“నీవు నాయండనుండ నెవ్వరేమన్నను నేమి?”

“రాజకుమారా! ఒక్కమనవి; చెల్లింతువా?”

ఆనందపరవశుడై యుండిన లాల్లీ తదనుగుణముగ, “చెల్లింపను”. అని పలికెను.

“పరిహాసమున కేమి, గమనింపుము. సామ్రాజ్యరిష్టదాయకం బగు నీ కుటుంబకలహ ముడుగువఱకును వివాహముం దలపెట్టనని బాసచేయుము. తీవ్రపడుదేని, నీవైరు లీకలహమును మఱింత పెంపు చేయగలగు.”

“మోతీ! సీతలుగలెంతయు సమంజసములు. నీకుగల సూక్ష్మ జ్ఞానము ప్రశంసనీయము.”

“సైకై నను, ఈ సామ్రాజ్యమునకై నను సంకటము దెచ్చు కార్యము నొనరింపజాలను. నేనొక సామాన్యపరిచారికనుగదా. నా కదియే మహాభాగ్యము. సిద్ధిగములకు నా శక్తికొలది నేవజేసి ధన్యతఁ గాంచెదను. ఈ యంతభూమండలంబున నే నెఱుంగువాఁడ వీ వొక్కఁడవే. నీ పాదపద్మముల నా ముందున నిల్పుకొని అన్యముఁ దలంపక నిశ్చలచిత్తమై యుండుదానను.”

“మోతీ! నీవు మనుష్యమాత్రపుగావు.”

లాల్జీ యట్లు పలికి లేచి మగుడ నిట్లు లనెను.—“మదీయ పితా మహియు జగన్మాతయునగు మహ్మదముహమ్మదుగారి పవిత్రసమాధిని దర్శితము లెమ్ము.”

అంత వా రిరువురు నటుబోయిరి. ప్రపంచమునందలి యపూర్వ వస్తువులలో నెల్ల సమూర్వమైన నా దివ్యమందిర మొక పెద్దముత్యము వలె గడు మనోహరముగ గడు శోభాయమానముగ యత్యంత వైభవముగ కేవలము వర్ణనాతీతముగ వెలుంగుచుండెను.

ఆ పవిత్రమందిరద్వారమును సమీపించినంతనే వా రిరువురును దమ పాదరక్షలను విసర్జించిరి. రాజకుమారునిఁ గాంచినంతనే యచ్చటి మాల్వీలు వినయగౌరవపూర్వకముగా దారి యొసంగిరి. పాదుషా పాత్రుఁ డెల్లవారలకును గౌరవనీయుండై ప్రేమాస్పదుండై యుండెను. వారి నుద్దేశించి యాతఁ డిట్లులనెను.—

“పూజ్యులారా! పరమపావనియగు మా మాతామహిసయాధి యంతఁ బరమాత్మునిఁ దలంచుకొందుము. ఏకాంతముగ నుండగోరె దము. అవకాశ మొనంగెదరా?”

“ఇదియే ప్రభు చిత్తమందును.” అని లోలోనఁ దలంచి

యాహూర్వీలు ఆప్రదేశము వీడిరి. వారు నయనవధమునుండి తొలంగి సంతనే మోతాయా కరాట్టమునుబట్టి లాల్లీ లోనికి బోయెను.

తాజమహలు మహారాణి సవిత్రకళేబర మడంగియుండిన సమాధి యొక గుహయం దుండెను. అదియొక రమణీయమందెరము. నూరు బాహులుగల దీపరాజ యొక డందు ప్రేమానుండెను. రంగురంగుల క్రొవ్వువత్తు లాయాబాహువులయందు ముచోహరంబుగ జేయఁగఁచుండెను. ఆ మందిరము పుష్పకర్పూరాని పరిమళద్రవ్యములతో నిండియుండుటచే నుగంధబంధురంబై యప్పుప్పుడందదాయకంబై యుండెను. ఎక్కి పాపపూరితహృదయమైనను అంకుర బ్రవేశించి సంతనే పాపరహితమై పవిత్రసంతము కాక తప్పదు. సుప్రసిద్ధ మాజ హను సార్వభౌమునకుఁ దన యధాంగిపైఁ గల నేనుయెట్టిదో యందుఁ బ్రవేశించినంతనే జెలియఁకలదు.

మహారాణి సమాధి సుస్నిగ్ధచంద్రకాంతశిలానిర్మితమై యుండెను. శిల్పుల యద్వితీయకళానైపుణ్యవైభవములందుఁ బ్రతిఫలించుచుండెను. దేదీప్యమానముగ వెలుంగు దీపపుటమిరళకిరణకాంతులచే నయ్యది మఱింత నయన పర్వమొనరించుచుండెను. పరిశుద్ధ పరిమళ నిలయంబులగు పుష్పము లా సమాధిపై రాజిల్లుచుండెను. బాల సూర్యప్రభాదీపితంబై యొప్పు పెద్ద వజ్రమొండు సమాధిని సముచితముగ నలంకరించి చూపరులకండ్లు మిఱుమిట్లు గొల్పుచుండెను. మహారాణి సజీవయై యుండిన కాలమున నావజ్రరాజమామె కీరీటము నలంకరించి యుండెను. ఆమె మరణించుటచే నా యపూర్వ వజ్రమామె సమాధి నలంకరించెను. తన యనంతప్రేమాభిమానములకు సాక్షి భూతముగ మాజహను సార్వభౌముఁ డట్లు లొనరించినను, ఇప్పుడా వజ్రరాజ మచట గానరాకుండుట కడు విషాదకరము.

భక్తిపారవశ్యమున లాల్లీమోతాయాలు ఒక్క తడవట్టులె నిలిచి

పోయిరి. భక్తితో బాటు విస్మయాశ్చర్యములు సహితము పెరిగిని
 తుంటెను. మోతియా హృదయము భావోద్వేగపూరితమాయెను.
 రామకూమరుని చర్య యాచేశు కేవల మగమ్యముగ నుండెను.
 సమయముకాని సమయమున నామె నచటికేల తీసుకురావలయును ?
 ఎంత యోచించినను ఏ కారణ కేసుయు దోషకరకెను. చిత్త
 మేలకో తన్నవడసాగెను. హృదయ మొకో నడినడి బరుగులిడఁ
 జొచ్చెను. అధికకాలతిపగిస్తూ యున్న మంగిర మేలకో యంధకార
 బంధురంబాయెను.

ఆ తెలింగున వికలమైన చిత్రమును జేరఁగిసి మోతియా పరికించి
 నంతనే, యామె భయభ్రాంతచిత్తయాయెను. కారణమేమి? ప్రక్క
 నున్న లాట్లీ యామె కరమునుబట్టి మోతరింపుమని కోరుచుండెను.
 ఆతని పలుకులాసమయమున నామె నిగూఢహృదంతరాశముఁ జొచ్చి
 కలంచి నైచెను. ఆమె చైతన్యవిహీనయై కేవల మొక కీలుబొమ్మనగిది
 నట్టులానరించెను. అప్రక్కనే లాట్లీయును మోతరించెను. అసంత
 మాతఁడు నిజసితామహి సమాధిని దాఁకుమని కోరెను. మోతియా
 యట్లు లొంగరించెను. తానేమి చెయ్యవలెనుచుండెనో మంత్రసంమే
 యెరుంగదు.

లాట్లీయంత నాసమాధిని భక్తిపూరిత సత్సలహృదయముతోఁగలిగి
 “నేను చెప్పుతెలింగున నీవును జెప్పవలయును”ని పల్కి యామె
 వెన్నుపై వామహస్తమునిడి విస్మయముగ నిట్లుబసెను—

“మేమిగుప్తము నొక్క నాననే యాశ్రయించి యున్నాఁగము.
 మేమిదె నూ పితామహి సమాధిసరిటి ప్రమాణమచేయువాఁగము.
 ఈజగన్మాత సమాధిసాక్షిగా మేము నైవాహితపాశబద్ధులమైతిమి.
 ఈవివాహపాశ మెవ్వరును ఛేదించఁ జాలరు.”

కీలుబొమ్మనలె పేవేచనాశక్తిపిరహితయైయున్న మోతియా

ఆపలుకులు సప్రయత్నముగా నుచ్చరించెను. అసంశయ మాన్యపకుమా దుసోదోగెంటు నామెయును. లేచెను. హృదయంకోశము దుర్భరముగ నుండుటచే నాకోమలి తిరిగివచ్చును లక్ష్మణులపూరితము నామెను. మహోత్పలముల వెంబడి జూరెను. సామాంబుబందు సం గోహములవలె నాసుందరి తాదృశకారులయచములనుండి బొప్పిచారి బొటబొట వెల్లువెను. ఆ యబలామ కి గల్గిన స్వరంబున నెన్నఱ్ఱముగ నీట్లులనెను. —

“రాక్షసమారా! నీ వేమొందించితివి?”

సచానాసపూర్వకముగా లాజ్ఞి యాసుందరి నుండఁబోసయును బట్టి ముద్దులవన్నము గురిపించెను. ఆ రమణీయభాసురనిదనబింబముపై కమనీయ పూక్తికములవలె రాక్షిలు సుర్యకణముల వల్లన నుడిచినైచి లాజ్ఞి యిట్లులనెను. —

“క్రేయసే! ఏను ముఖి మొకకార్య మొనరింప నలసెయున్నది. నా రెండవ ప్రాణమువలెఁ బ్రేమించు గుంబుహుగు తన పృథ్వీయమును జూలెషరాయన కర్పించియున్నది. ఆమెయెడఁగల ప్రమోదతంబున నా ఒంగాళీయువకుసకు దర్బారునం మువ్వోగ మొనఁగితి. ఆతఁడు సర్వకాలములందు నన్ను గనిపట్టియుండునట్లు లేర్పఱచితి. వారి వివాహమింక గావలయు. నేనంత గృహకృత్యుడఁ గాఁగలను. అంత టికో నేను సఫలీకృతమనోరథుడ నాయెదను.”

మోతీయా తత్తరచాటున నిట్లు పలికెను.

“గుంబుహు వివాహ సువశ్యముకాఁగలను. కాని రెండవయాళ్ళకు సార్పభామునినలె నీప్రకృత్యుత్పత్తితలమును, బ్రతన్నగతిఁ ఒరిపాలింప వలసిన నీవిట్టిలాడుట పాడియగునో?”

నిజహృదయవేదన సూచకంబుగ మన్యురను నీట్లూర్పు విడిచి, “మోతీ రమ్మ” అని యవ్యక్తముగ లాజ్ఞ పలికెను.

లాట్టి: యీ సుందిరము పీడెను. మోతియా నిజప్రాణవాధుని వెనువెంటనే యుండెను. తత్సమయ విషగీతపరిణామంబు కారణంబున నా ముద్దయ శూన్యపృథకుయై యుండెను. అప్పుడాస్వస్థుడనగు మున నాకస్మిముగ ముసంగిన రూపడంతో నర్వ మగన్మయుగం దోచుచుండెను.

నాకట్లు కొంత దవ్వరిగి వాళ్ళిలు గోచరించిరి. వానితో గాట్టి యిట్లు పలికెను.—

“నా జ్యోతాలగు నుత్పితోమహా జ్ఞాపకార్థము నేడు నేయుమంది శక్తులను ముక్త్యవార్తను భుజింపజేయుదు. నలయు భగమిప్పడే యంభునాడెను.”

లాట్టి కాగ్యము లాభప్రదచగుటచే నా పూజ్యపురుషులు సంతోషింతురంగులై సతాములపై సలాము లొచరించిరి.

తదానరణము గడచినంతనే మోతియా లాట్టిలు అశ్వారూధులై దుర్గమువంక వడినడి బోయిరి. ఖరకరుణా మధ్యాహ్న సమయమున సత్యగ్రుడై యసలము గురిపించుచుండెను. అట్టి సమయమున పాదుషాపౌత్రుడు తురంగాహ్వనంబై నెడలుట గాంచి జనులు విన్న యాక్రాంతచిత్తులైరి. కాని పాదుషాపుత్రులు దురంతదురాశా పరులై యుద్ధస్పృహలై యుండిన సమయమున దారాకుమారుని మధ్యాహ్న విహారమున కెద్దియో కారణ ముండునని యా జనులు తమ్ము దా సమాధాన పఱచికొనిరి.

హింగునుఖాను గృహము

హింగునుఖానునకుసంసారమాలేదు. ఆ కారణమున నాతాశ్రయము లేవియును లేవు ఒక శిథిలగృహమే వాని శిశ్రూక్షణము. అందలి సామాను లన్నియుఁ బురాతనమునైనవి. గృహము శిథిలమైనను సామగ్రి ప్రాతవశియున్నను, దర్బారులందుఁ దిరుగువారి డగుటచే నా ఖానుఁడు తన మందిరము నొక చిన్న దర్బారువలె నలంకరింపఁ గడంగెను. గోడలం దమరియున్న అలమరులందుఁ బరిమళము వెద జల్లు పలు తెఱఱగులగు “అట్టో” లుండెను. మధురసుగంధ బంధు రంఘు పన్నీరుగూడ నుండెను. గౌరవనీయులకుఁ బ్రధానచిహ్న మగు హుక్కాగొట్టము కూడ నర్పమువలె జుట్టుకొని యుచట నుండెను.

ఆ గృహముచకుఁ దగిస్తట్టి యుద్యాపనన మొందు చిట్టునుండెను. కుక్కుటము లందందు మేతమెనవుచు నుంచుచునుండెను. కోళ్ళు కుక్కలు మొదలగు జంతువులుండు గృహమెంత శుభ్రముగనుండునో, ఖాను గృహము నట్లులే యుండెను.

ఖానునకు కాశీమాలీయను నేవకుఁడు గలఁడు. వాఁడొక నేవకుఁడే కాఁడు. వాఁడే నంటలవాఁడును, వాఁడే యనుచరుఁడును, వాఁడే మంత్రీయఁగూడనై యుండెను.

దర్బారులందలి ఖానుసాహేబులో హింగును ఒక్కఁడు. వానిఁ బోలినవారు దర్బారులం దినేకు లుండిరి. ఈ సాహేబులు తమతమ యాసనము లలంకరించుటతప్ప వేటుపసలేదు. వారికొకమాసాదాయ మేర్పడి యుండెను. కుటుంబభారవీరిహితుండైన హింగునుఖాను ఆ

వేషముతో నుభయముగా నానందము చేయుచుండెను. ఏమిటో యెంత ప్రాప్తికమునను బాలును. అట్టి యువోగములు మనస్సుగా లభించుదురైతే. సొంగిననుపై సత్త్వము సంచరించెను.

సాయంకాల మాయెను. క్షీణితులగునను నొక ప్రాంతమునను నరికియింపని ఖానును కుంభుడి గుండునెప్పుడు యువలించుచు నున్నా సౌఖ్యము ననుభవించుచుండెను. అట్టి సమయమున నొక మహమ్మదీయ యువకుడు వచ్చెనని, చిట్టచు వచ్చి, “ఖానుసాహేబు సినెలించు గృహమునెదే నా?” యని ప్రశ్నించెను.

“ఓకీ! ఖానుసాహేబు లనేకులున్నారని. ఏమి నున సేబు సీకుర గావలయును?”

అట్లు హింగిను ప్రశ్నించు నాయువకుడు నిమిషమున అట్లు లెనెను—

“దర్బారున నిలుకొని ప్రాంతమున హింగిను ఖానునకు గేను సొంతిని. ఆ మహానాయుడు డిండున్నవాడ?”

“నేనే యని యెఱుంగుము.” అని సగర్వముగ గంధముగ ఖానునకు పలుక, నాయువకుడు యువయు సమీపించి అట్లు అనెను—

“నీ కొడుకెహ్వ మెఱుంగునలసియున్నది; లోనకు పోదము.”

హింగిను దర్బారునకు సంచరించువాడయ్యు నుంచి మర్యాదల సంతకము సంతకమునాడు పోయెను. అతడు ముగ్గు మోము చిక్కించి మాసి, చూపుచేత, సగము చిక్కియున్న నొక కింకరమును బొది, యందుపై గూర్చుండుమని యాతడు మోహగ్గ బలికెను.

యువకుడు దాద్రాకార ముసీనుడై అట్లు అనెను—

“అర్యా! నీవయ మతిరహస్యము. ఇచట జెప్పవచ్చునా?”

“భయములేదు. నా సేవకుడు తప్ప మఱి యెవ్వరిండులేదు. నా సేవకులకు జెనుడు.”

యువకుడు లోలోన నవ్వుకొని, యిట్టులనెను—

“నే జెప్పిన గతి రహస్యమా—”

“ఔగాక. అట్లు నీ వెన్నడవో యెఱుంగను.”

“ఎనకేమి? గమనింపుడు. నేను పెరికియా దేశస్థుడను. నాకేరు
భజూలుఖాను. ఈ దేశమునకు గొత్తగు పనిజేంచితిని.”

“నీవు రావలసిన యవసరమేమి? నీ దేశము కేల పీడించి?”

“భగవాన్ నా యవసరము : అది యేకారము. శక్తిసామర్థ్యములుగలవాడను కల్లిడర్బారు న శ్రయించి భవనంతుడనుగా నగునని వింటిని.”

హింగను విచారసూచకముగ నవ్వి యిట్టులనెను—

“నీవు చెప్పినది యెల్లరకు వర్తింపను.”

“ఔను. తగిన సమగ్రత యుండవలయును.”

“ఓరీ! నీ యుపోద్ఘాతమునకేమిగాని, సహచారమేమో యెఱింగింపుము.”

“కాని, నీవు మిత్రుడవో, అమిత్రుడవో ముందుగ నెఱుంగవలయు.”

“అగియే నీవు ప్రథమమున నుడువనలసిన విషయము.”

“అట్లైన గమనింపుము. మాగ్గమధ్యమున మురారు శిబిరమున కరిగియుంటిని. అసాజాడ నా ప్రసర్తనముగనిపట్టి నన్ను దన భృత్యవర్గమున జేర్చెను.”

“ఎనకేమి?”

“నేనా పాదుషాపుత్రుని గూఢచారుడను. ఆపనిమీఁదనే యిచ్చట కే తెంచితిని.”

“నిన్ను విశ్వసించుట యెట్లు? నిదర్శన మున్నదా?”

“నిదర్శనమా? నీవు మానాడవు.”

భూతాతకం శాస్త్రే నిభిసూతము.”

“భూసూ! నిభిసూతము. నీకున్నా నాకానాక కార్యభార మామె
మోరియున్నది. నీవాకార్య తెలుసుకొనువేని, నీకు విశేషధన మొనం
గెనని నిదానాక కావనమను. నీవుచూచు?”

అనునది భూసూతము నాచిందినంతనే భూసూతము గాంధీర్య
సంగతము అనిచెప్పెను. విశ్వయోగమునకు, వాచానిహస్త్య పెట్టె
తెరిచియున్నది. విశ్వయోగమునకు వాచానిహస్త్య పెట్టె
వాచానిహస్త్య పెట్టెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.

“అయితే నీ విశ్వయోగము? అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.
నీవు చెప్పినట్లుగాను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.
నీవు చెప్పినట్లుగాను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.”

ఏమి చెప్పినట్లుగాను? అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.
అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను. అనిచెప్పెను.

“భూసూ! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!
నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!
నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!”

“ఏమి సాధించితివి?”

“అనునది సాధ్యముకానిది నాకు సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను.
సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను.
సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను.
సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను. సాధ్యమాయెను.”

“నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!
నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!
నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!
నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు! నీవు!”

“జనుల కంతటి కష్టమాచట?”

“ఎలా? అట్టి యువ్యోగము సాధారణమైనదికాదు. అధిక విశ్వాసపాత్రుడగునీ వేళొకడు పాపముకాదు. అంతటి యువ్యోగమును విదేశస్థున కొనగట్ట వింతకాదా?”

“మంచిచెడ్డ లభయక అట్టి యువ్యోగము నెవ్వనిచేసిన నొసంగెదరా? కాపలసిన చాకచక్యము లున్నవాడే బీదనగలుగు. సామర్థ్యముగలవాడే ధనవంతుడు కాగలడని మొదటనే చెప్పియుంటిగదా. హత్యకాటి. తాను పాదుషా యగునంతనే నాకొక నుబేదారీ యిచ్చెదనని ముహూదు బాటచేసెను.”

“నేను ప్రధానమంత్రినైన జాతి. దేశదేశములు తిరుగజాతను.”

“నీకు మంత్రిపదవి తప్పదు. నాకొక చిక్కు దాపరించినది. స్వయముగాఁ బోయి పాజాడీ రోషనారాను దర్శించి ప్రసంగించుటకు నాకు వీలులేదు. గూఢచారులు లెక్కకుమీటి నిరంతరముఁ దిరుగాడుచుండురు. కావున, నేను ప్రయత్నించుటయైనను అసంబద్ధము. నీకట్టి బాధలేదు.”

“అవును. పాజాడీ వాయెడల సర్వదా అభిమాన మూనియుండు.”

“కావుననే నీవు వతియునపుడెల్ల రోషనారాను జూడఁగలవు. కాని, గమనింపుము. లాల్లీయేగాదు, దారా పాజహావలుగూడ నాయధీనమున నున్నారు. ఆమఱాడు ప్రాణములు నాచేతిలోనున్నవి. పాజాడీతో మాట్లాడవలసిన విషయ మిదియే. నీవు పోయి నీవేదింపవలసిన విషయము నిదియే. పుత్రపౌత్రసహితముగా పాదుషావారిని గడతేర్చవలయునని యామె ప్రయత్నించుచున్నదిగదా. ఆకార్యము నెరవేర్చినచో, నాకేమి యొసంగునో నీవరసి యొక జాబుఁ గొని రావలయును. నీకుఁ బాతానంగదను.”

“నాకొక వంతుదారుఁ డున్నాడు.”

యువకుఁ డత్యంత విస్మయముతో నిట్టులనెను—

“సంతుదారుఁడా! ఎవ్వరో!”

“అతిరహస్యము. మూడవవానితోఁ జెప్పరాదు.”

“పోనిమ్ము. పాజాడీ యెఱుంగువా?”

హింగనఁ ఘాను సంశయించుచు నిట్టులనెను—

“పాజాడీ యెఱుంగవలసిన యవసరములేదు. నారహస్యము చెప్పెద, నిషము. స్త్రీయును, పాసమును మాత్రము నాకుఁ గావలయును. సరహస్య నాకు దుస్సహము. కాని, ధనాశ నాకు మెండు. ధనాశకుఁ డొకఁడు పాజాడీ యభీప్రాయమున, డిల్లంఘించుటకు పిలువేని యాజ్ఞయే. ఈకాతలములచేఁ దగినవాని నొకనిఁ జేరఁదీయవలసి వచ్చెను.”

“కాని, వాఁడెవ్వఁడు? నమ్మదగువా?”

“వాని మంచిచెడ్డలు నాకుఁ దెలియును. కాశీనగరము వాని నివాసము. ఎన్నియో హాస్యలొసరించి యూరిలేతిన ప్రతాపవంశీయు. వాడొకనాడు తాల్గిన హేమను అతి నిగూఢముగ సతిచిత్రముగ వధింపఁబోయెను. రాజకుమారుఁ డా ముసూర్తమున తారిన మరణింపవలసినదే. అంతలో మన దురదృష్టవశమున నెవ్వరో యెఱుఁగుటలే సరిబడించి ముగ్ధువడుటచే రాజకుమారుఁ డింకను నజేవుఁడై యున్నాఁడు. కాని నామిత్రుఁ డెన్నటికైనను వాని ప్రాణము హరింపక పూసఁడు.”

“నీమిత్రుఁ డెవ్వఁడైనను మిక్కిలి తప్పిరియై ముండవలయును. పొనిని రాజకుమారుఁడు గుర్తింపలేదు కాఁజాలి.”

“లేదు.”

“అట్లు లుప్తపడిన జెన్నరో నీమిత్రుఁడు గుర్తింపలేవా?”

“అవకాశము లేకపోయెను. వాడొకప్రముఖుఁడై బిలామున ముస

లింగులచో, సత్కృత జన్మమునలసి పోయే.”

యమకందు లోలోన శత్రుత్వము చేయనిపు నాని మనవినిగల గూడఁ దాండఁజించెను. కాని అదృష్టవశాత్తూ పొందిన గిర్రునినిబోయి. అంత నా యమకందు మోహము పడని, గిర్రునినిగ నెట్లు లనెను—

“నీమిత్రుఁడు పూర్తిగా విశ్వసనీయుడన. నీవలెగఁ జెప్పినపుడు నాకు నందేపామేల? నీవలె నామను మాత్రము నామిత్రునిగా నెఱుఁగి మును మన మిత్రుఁడే యొనరింపసూయును.”

“అవిద్యయందు వానికి నహానుభవ్యునిగా నున్నది.”

“నేనుగూడ వలయు సాహాయ్య మొనరించువాడనను. శత్రువులతో సంభాషించును. కాని, కోపనారావద్దనుండి దొడ్డి పట్రియి మోత్రము కొనిరావలయును.”

“దానికేమి, నే శత్రులైనను నే బ్రతుక్కిచ్చెనును.”

“పత్రమేల యని యడిగెడవేసెను. పాదాదేల మునునయు లలి చంచలములు. మన మధికాగ్రత్రమ. పరివారింతుల కాన్యమును జింతుమేని, మన తల తెరిచివును.”

“నిజము. పత్రము తప్పక యననరము.”

“నీబుద్ధి ఒహు గొప్పది : మురాదొనియో ముచ్చొనిననుండును. మంత్రిపదవికి నీవు తప్పక తగినవాడవు. కాని, మన మిత్రుఁడెందుండును?”

“శత్రు డిచ్చటికే రాగలఁడు.”

“బాగు. నేనిచటనే వేచియుండును. ఈలోన నేవ్వనిచ్చెడఁ బలి మధురము కొంచెము తెప్పించు.”

హింగను దర్బారునభ్యుత్థింపన, ధననంతుడు గాఁడు. అనుమ యముఖ జేతయందొక పై నయైనను భేద. మధురనే మన్నంతనే

మానసము సముద్రమంత్రపాంగెను. కాని, ధనలోపముచే, పాపము, వాని యుత్సాహమంతయు సంతరించెను. యువకుఁ డంతట సారాయికై యొక సువర్ణనాణెము నొసంగెను—

మిత్రవా! రెండుమంచిబుట్లను, ఫలములనుగూడఁ దెప్పింపుము.”

పొంగను సంతోషమెట్లు వర్ణింపగలము? నంతోపేచారవశ్యమున నాఱాను “కాశీమాలీ! కాశీమాలీ!” యని తనసేవకునిఁ బిలిచి, యిట్లు లాక్ష్యపించెను—

“నాలుగు సీసాలు, మంచిబుట్లు, అత్తరు,—ఇంతకంటెముఖ్యము చక్కనిపడుచుసానిపాపను గూడ శ్రీఘముగఁ గొనిరమ్ము. పొమ్ము!”

౧౧.

౬ వజ్రమును వజ్రమే కోయును

యువకుఁడు సవ్యచు నిట్టులనెను—

“ఁగానుసాహేబు చుందిరమున నేడఁ గొప్పసాసయాట.”

“సేవంటిమిత్రుఁడరుడెంచునపుడు వినోదముంటనలయును.”

కాశీమాలి యెన్నఁడు వచ్చునో, సారాయి యెప్పుడు నోటబడునో, వెలయాలిని దర్శించుభాగ్యమెంత శీఘ్రముగ నబ్బునో యని ఖాను నిరీక్షించుచుండెను. కాని, ఆసేవకుఁడు మొద్దువలె నింకను గడఁక అచ్చటనే యుండెను. ఆకారణమున ఖానుగారికిఁబట్టరాని యాగ్రహమంకురింప నిట్లుగడ్డించెను—

“ఓరి, పశువా! నీవింకనుజోషేమిరా?”

కాశీమాలి బుట్టదడవీకొనుచు నిట్టులనెను—

“అయ్యా! ఈ స్వల్పభోజమునకు మంచివెలయాలు రాదని చింతించుచున్నాను.”

యువకుడు సవ్యచు నిట్టలనెన—

“ఎంతటి కడుదనకంటె, యంతయు నిచ్చెదను.”

“ఆనీ! అసహ్యస్యమైనదానిని దేవలయునుమా.”

అట్లు హింగను అనితతో తాహముతోఁ బలికినంతనే నేవకుడు వెడలెను. నేవకుడు నిద్రించిసంతనే, పండేజీ ప్రవేశించెను. తన మిత్రుని గృహమునఁ గ్రొత్తపూనిసి గోచరించుటచే వాడు విస్మయముఁజెంది, మగ్ధభేదకంబులగు నిశితనిత్యజములతో నా యువకుని బరీక్షించెను. పండేజీ హింగనునందలి మందుఁడుకాఁడు.

అంత వివేకరహితమగు సహజ గంభీర స్వరమున హింగ నిట్లు పలికెను—

“పండేజీసాహేబూ! నేను గొప్పనుతి నము. మనకొక మంచి మిత్రుఁడు దొరకెను. భగవంతుని సారాయి వచ్చుచున్నది. హాయిగ నుండము. రమ్మ, కూర్చుంటుము.”

తోడనే, యువకుని కెదురుగా పండేజీ యాసీనుఁడాయెను. యువకునిపై తీక్షణములు నిల్చి వాడిఁగ్లు ప్రశ్నించెను—

“ఖానూ! ఏదెవఁడు!”

యువకుని నామధేయము ఖానుసకు జ్ఞాపకములేదు. అసలు తన నామమును యువకుఁడెఱింగించెనో, లేదో, నహిణము వానికిఁ దెలియదు. కావున ఖానుడిట్లు బదులుఁడెను—

“ఈతఁడు పెరసిబ్బా దేశమునందలి యొక ధనికుని కుమారుఁడు. నేటినుండి మననుండఁజు మిత్రుఁడము.”

ఖానుయొక్క యనంత ధూలావములను సరకుగొనక యువకుని నుద్దేశించి పండేజీ యట్లు ప్రశ్నించెను—

“అయ్యో! నీకేదేమి?”

“నా నేరు ధజూలుఖాను.”;

“నీనీ దేశమునకరుదెంచి యెంతకాటమైతి?”

“ఈమధ్యనే యేతెంచితిని. నాది పెరసిచూచేశము. నానమా చారమంతయు నీఖాను ఎరుంగును.”

హింగను ఇట్లు గంభీరముగఁ బలికెను—

“ఔనాను. వాని చరిత్రయంతయుఁ బెలిసికొనితిని. ఉంజు, ఉండు; సారా, సానీ రానిమ్ము. నీ కంతయుఁ తెలిసికొనెను.”

అట్టి వర్ణప్రలాపము పండేజీకి నాగ్రహముఁ గలిగించెను. అతఁ డింకను దన వాడి చూపులను యువకునిపై బ్రసరించుచునే యుండెను. అట్టులుండియుండి యాతఁడు హతాత్తుగ నిట్లనెను—

“ఖానుసాహేబా! మీ రిరువురను సంతోష సముద్రమున మునిగియుండుడు. నాకు వేటొక మిక్కిలి అందరవని యున్నది.”

అంత నా పండేజీతో యువకుఁ డిట్లులనెను—

“ఒక్క విషయము చెప్పవలసియున్నది.”

“ఏమది?”

“నేను లాలీసాహేబుయొక్క అంగరక్షకుఁడను. నా సమాచార మును బూర్తిగ ఖానుసాహేబున తెలిసిందితిని. కావున వివరము లను సావకాశముగా నరయఁగలవు. సాజాజీ బహానారాయొక్క పెంపుడుబిడ్డయగు గుల్బహారు దాగియున్న స్థలము నీ వెలుంగుదువని లాల్జీకిఁ దెలియవచ్చెను. నీవును ఖానుసాహేబును ప్రాణమిత్రులని గూడ రాజకుమారుఁడు తెలిసికొనెను. ఈ పందర్బభముననే నే నీచటి కేతెంచితిని—

పండేజీ యాగ్రహాయ త్తచిత్తుండై యిట్లుతనెను—

“మిత్రమా! భ్రమపడి యకారణముగ ననుమానగ్రస్తుడవైతివి.

ఖాను నడుగింము; నేను మీ పక్షములోనివాడనీ.”

“సంతయాసంతయముల నవనరజేపాదా. లాల్లీసా నీ యింకా ప్రయత్నము చేసి గ్రహించిన సమాచారము వట్టి బూటకము.”

“మూర్ఖుడా! ఇటు రమ్ము. నీతో మాట్లాడవలయును.” అని అరగంతు పంజాబీకి ఒలుక; యువకు డిట్టబడినను—

“మిత్రమా, పంజాబీ! ఈ రహస్యమును రాజకుమారికి తెలియ గొంతువేసి, ఎంతవలెనైనను సంపాదింపవలెను. నీ ప్రయత్నము.”

అంతట అరగంతు దిక్కున తేచి, పంజాబీ చేయినిట్టి నేతల గుంట్లోని కీడ్చిగొనిపోయెను.

అరగంటు మీటివన, వారింకను నిరిగి రాలేదు. ఆమెత్రు లేమి ప్రసంగించు చుండిగో తెలియదు. యువకుడు దొంగిలించి యుండెను. ఆ గది అంధకారమయమైనదే, కాని, తలుపులును కీటి కీలును దెబ్బచియుండుటచే నంత బాధకరముగ రేగుండెను. వినోద పచార్థములకై పోయిన సేవకుడు కాశీమాలియైన నింజను రాకుండెను. యువకున కేమియు దోషక, ఆ చీకటిగృహమున నుండ జాలక, ఆవలనున్న వరండామీదకు బోయెను.

ఖానుయొక్క గృహముచుట్టు సశేక గృహములండెను. జాల కిరుప్రక్కలను గొన్ని యంగడులుండెను. సూర్యుడు ఉత్తమించి చీకటలు క్రమ్ముచుండుటచే దుకాణదారులు దీపములను వెలిగించు చుండిరి. సాయంకాలపు శీతలపమీరవినరణంబులు యెల్లటి ప్రచండ గ్రీష్మాతపబాధితజనానీకమునకు హాయి గలిగించుచుండెను. పైకి రాజాలక దివాంధములవలె దమతమ యిండ్ల నడంగియుండిన నరులు కమ్మని మందమారుత సుఖంబు సమృద్ధిచుటకై తమతమ యరుగులపై గూర్చుండి సరస సంభాషణంబునకు గడంగుచుండిరి.

ఖాను గృహము బజారునకు జాల దవ్వున నుండెను. ఆ కారణ

మును జనసంచార మంతగాలేదు. మార్గస్థు లెన్నఱో యత్సల్పసంఖ్యా కులు మాత్రము మార్గమువెంబడి పోవుచుండిరి. నగరమునందలి యొక మాటుమూలనుండిన యా ప్రదేశమున సామాన్య మహమ్మ దీయ సలసారీలు మాత్రము నివసించుచుండిరి. వా రెవ్వరు నెట్టి కలహములకునైన దొరకొనక సద్దుగా మనుచుండిరి.

యువసింహు పరంతాయుడు నిమేషమాత్రముండి, ఏలకో వెను కిక్కి మఱిలి బొటలి చూచుచు రస్తానకు పోయెను. అట్లు పోవు నపుడు నాడు యథాలాపముగ సమీయుఁ గోచరివానివలె నీల వైశికోనెను. వాని యాల ముగిసినఁజేసే, యెన్నఱో యదేవిధముగా నీల్పబడిరి. ఆ యాల ముగిసినంతనే యువకుఁడు మఱి నీలవైచెను. ఆ క్షణమున హింగను పండ్లలు గృహమునుండి యనుదెంచిరి. వాని పతెంచినంతనే యువకుఁడు నిర్దికారుఁ డాయెను. సహజగంభీర స్వరమున హింగను పట్టలనెను—

“ఈ పండ్ల వట్ట మూర్ఖుఁడు, ఆవగించుకొనెనను జ్ఞానములేదు; మీకి సచ్చఁదెచ్చుట నాకుఁ గాదుగద, నన్ను బుట్టించినవానికైనను జేతగాదు. నిశ్రమ! చాలశాలమైనది. పానము! ఇంతకాలము నీ వొక్కండ వుంటివి. ఈ నేనకుఁ జింకను రాఁడేమి?”

“మిత్రులారా! మీ యాలోచన మెంతకైనను మగియ దాయెను. గదియం దొక్కండ నుండబాలక, పరండాలు లేకు వచ్చి, పచారచేయుచున్నాను.”

యువకుఁడట్లు సవ్యముఁ బలుక, పండ్లకే యిట్టలనెను—

“నీ యాల ఎంత చక్కగానున్నది!”

“బాల్యమునుండియు నాకిది యభ్యాసము.”

“మఱి యెన్నఱో కూడ నీతోఁబాటునీలవేయుచుండిరే!”

“లేదే! ఎవ్వరు ఈలవేసిరి?

“సీవు పూర్తిగనే మరి మైమఱచియుంటివి కాబోలు?” అట్లు నిందాపూర్వకముగఁ బలికి, పండేజీ హింగనుతో నిట్లున్నెను—

“ఖానూ! సీవిక్కడనే యుండుము. ఇప్పుడే వచ్చెదను.”

“పండేజీ! నిష్కారణముగఁ జెడిపోయెదవు. సారా, సాని వచ్చుచున్నవి. ఉండరాదా?”

ఖానుయొక్క యాలాపములకు సరకుజేయక వాడురస్తామిఁనకుఁ బోయెను. “ఈకాశరులకు నపుడు ప్రపంచజ్ఞానము వచ్చునో,” యని హింగను విసుగుకొనుచుండ, కాళీమాలీ యరుదొచెను. వాని చేతియందు మధురసపూరితములగు కాచసాత్రములేగాని, వెంట నప్పరస గోచరింపకుండెను. ఖనను, కంటఁబడిన మద్యమునకై ఖాను అమితానందపరవశుఁ డాయెను. వెలయాలు వెనుకనుండి యరుదొచుననియు, ప్రభువువారి వినోదమునకై నలయు నుచిత సన్నాహము లొనఁించుకొను చున్నదనియును సేవకుఁడు మనవి జేసెను. కాని; ఖానునకప్పడు మధురసమునందే పరమాత్ముఁడు గోచరించుచుండెను. కావున, సేవకుని సమాధానము నాలింపక అత్యాతురముతో నొకబుడ్డినందుకొని, వేసవికాఱమున మట్టరుధ్యా హ్నానమయమునఁ దిరిగి తిరిగి యలసి సాలసియున్న పాంథునిచందమున సర్థభాగము గడగడద్రావి, యువకునినంగతి పూర్తిగామఱచి, గదిలోనికిపోయి, అయ్యది అంధకారబంధురమై యున్న విషయమే యెఱుంగక, మిగిలిన సగముబుడ్డిగూడ నొక్కగ్రుక్కను ద్రాగి వైచెను. సేవకుఁడంతలో దీపము దెచ్చియుంచెను. ఖానుగారి మధురసాస్వాదనోద్రేకము జల్లారెను. యువకుఁ డంత తలంపువకు వచ్చెను. ఒక్కగిన్నెడు త్రాగవలయునని ఖాను వానినపుడు కోరెను.

అట్టిసమయమున పండేజీ యరుదొచెను. ఆతఁడు యువకుని ప్రక్కనే గూర్చుండెను. యువకుఁడు దవ్వునకుఁ దొలంగఁబ్రయ

జ్ఞింప, వాని కరమునుబట్టి వారించి పండేజీ యిట్టులనెను—

“శజ్ఞాన్! నీవృత్తాంతమంతయు హింగనుఖానువలనఁ దెలిసి కొంటిని. మనము నేటినుండియుఁ బ్రాణన్నహితులము. రమ్మ, నాస్రక్కనే కూర్చుండుము.”

హింగను సురాపానములో మునిగియుండెను. సారాయిమైకముచేఁ దన యాననమునుండి వాడు మేజాకిందకుఁ జారిపోవుచుండెను. యవకుడు త్రాగుటనూని, త్రాగినట్లులే సఠించుచుండెను. అతడు తనవలె చిత్తుగఁ గ్రోలెననియే ఖాను భావించెను. పండేజీ మాత్రము ఒక్కచుక్కయైనను, గొనక బహు జాగ్రహకతతో నుండెను. సారాయిఁ ద్రావిన ఖానునకు సాని తలంపునకు వచ్చెను. వాడంత మిక్కిలి యాగ్రహముఁజెంది పశ్యాంగనను వెంటనే కొసరావలయునని కఠినముగాఁ దన నేవకు నాజ్ఞాపించెను. నేవకుడు వెడలెను. సానిలేకున్న సారాయియైనఁ ద్రావవలదా యనియెంచి హింగను మఱియొక మోతాదులు పుచ్చుకొనెను. తోడనే, వాని మెదడు వేడెక్కినను. సముద్రమువలెఁ బొంగిపోయెను సుత్సాహము సడంపజాలక నాఖాను గార్వభకోమలస్వరంబున గానముచేయ నారంభించెను. ఖరమునకుఁ గానకళాప్రాప్త్యా మలవడునేని, అట్లులే యుండును. యవకుడు పట్టఁ జాలక పకపక నవ్వెను. తనమిత్రుఁడు సంతోషించెగదాయని ఖానుఁడు మఱితగంభీరముగా నాలాపించెను. పండేజీ వానిని వారింపబోయెను. వాడు మఱియు విజృంభించెను.

వేడిసదార్థము చల్లారునట్టులు, వాని యుత్సాహమును గ్రహముగాఁ జల్లఁచెను. అంతట వాడును పండేజీయును గలసి యవకునిఁ బాడుమని కోరిరి. పజాలుఖాను తప్పించుకొనఁ బ్రయత్నించెను. పండేజీ ఒలవంత మధికమాయెను. తనకిష్టములేకున్నను, ఇంకను చలమువహించి నిరాకరించినచో గలహము సంభవించుననియెంచి,

యరకుడు వెళ్లగాఁ దొడవారఁగలఁడు. నానినృపమనీషిరంగము
అన్యతప్రాయమై నీవును పొందొనఁగెను. అనునాహ్వానములు
కోకిలస్వరము అగ్రాహగమునందిలి సోకోకిలకాంత్యభయము నిచ్చి
ధ్యము. పంజీ బుక సహంపజ్ఞుల గ్రహితులను నయనదిచి,
నయనములను బద్ధించి, స్థిరముచి, తీవ్రముగ వర్ణన వ్రాసెను—

“ఇంకను మోసపోయెను” అనునాహ్వానము కానవచ్చి యన
కాశములేదు. నీవు చురుకుదనుగావు. నీచెవ్వఁడో మోసవిద్యములు
సరయుటకై పోయెమునహించి యరుచిచెప్పింది. ఎంతమోసము! ఇంక
నెందుబోయెదవు?”

కుశిన్ధుఁడగు పంజీ యరుచిగఁ జెప్పిపోయెను. కాని యరుచిగఁ
డంతలో ముఱపు మెఱసివెల్లు చుట్టించి, ప్రక్కనఁబెట్టింది, మొలనున్న
వాఙ్మిమవు నుడచిసి, దీపము నాట్టిచెను. స్రవ్యకుఁ ధోలంగు
టయు కృపాణము నవరించుటయు, నీపము నాట్టిటయు నొక్క కెప్ప
పాటు కాలమున సంభవించెను. అంతరమేమాయెనో యగమ్యము.
ఒక యీల వెలునడెను; ఏమ్మట నొకపెద్ద యీల. అట్లుముననే
అనేక దృఢగాత్రులందుఁ బ్రవేశించివెల్లు దడదడ భావములు నివ
నాయెను. భయవిహ్వలార్తశ్వుని యవ్యక్తముగ నివనచ్చెను. వెంటనే
మందిరము పూర్తిగ బ్రశాంతమాయెను. ఏమియు నందచిలేక నిశ్శబ్ద
ముగ నుండెను.

ఈవై పరీత్యము జరిగిన యరగంటకు సేనకుడు కాశీమాలి యొక
నుందరాంగిని వెంటబెట్టుకొని స్రవేశించెను. గాఢాంధకారబంధురంబగు
మందిరముఁగాంచి వాడు భయవిస్మయాకులితచిత్తుఁడాయెను. తన
స్వామిని ఎలుగెత్తి పిలిచెను కాని ప్రత్యుత్తరములేదు. సేనకుడు
మఱితేభయమొంది, దీపము వెలిగించెను. పాపము! అచ్చటిదృశ్యముఁ
గాంచి మొదలునటికిన చెట్టువలె వాడు నేలఁగూలెను.

గదియందలి కంబు ముక్కముక్కలై యుండెను. సాధాయిసీసాలు ముక్కముక్కలుగఁ బడియుండెను. హింగనుఖాను త్రాగఁగా మిఁలేకు నుభయరసము లక్కచో మధుగుకట్టి యుండెను. భయంకర మానవరుధిర మచ్చటచ్చట వెచ్చగ నిలిచి, సంధ్యానూకాంతులను వెదజల్లుచుండెను. చినిగిన వస్త్రములంశటను బడియుండెను. కాశీమాలి దైత్యమువహించి నులలఁ బరిసించెను. కాని, సింగను పంజేజీలు గోచరింపజేదు. నేర కుండు భయవిహ్వలులై యచేతనుఁజాయెను. ధనమున కాసింది, సింగాఁదికొని యరుదెంచిన వారకాంత భయభ్రాంతచిత్తియై గర్లద న్గరంబున, “ఇదియేమి?” యని యఱచెను.

నేవకుండుమాత్ర మెఱుంగునా ?

౨

భ తే బా దు మా గ్గ ము

తన రాజ్యానియగు యోధపురమునకు మురాదును రప్పించునలయునని యెంత ప్రయత్నించినను, యశవంతసింహుండు భగ్నమనోరథుఁ డాయెను. ఔరంగజేబే సఫలమనోరథుఁ డాయెను. ఆయన్నగారి యాదేశము ననుసరించి మురాదు ఆగ్రానగరముమీఁదకుఁ బ్రయాణ మాయెను. వేటొక మార్గమునుండి యౌరంగ జేబుకూడ సమరసన్నా హములును సమచిత్తముగ నొసరించుకొని వెడలుచుండెను. ఆమహ నీయుఁ డింతవఱకును దన హృదయాభిప్రాయమును మఱుగువెట్టెను గాని, అంతటితో సట్టి రహస్యప్రవర్తనమును విడనాడెను. సర్వ సన్నాహములును బూర్తియైనపిదప నింకను ప్రచ్ఛన్నప్రవర్తనమేల ?

సార్వభౌముడగు పాపహనును, తత్సముండగు దాదాను భంగపఱచి, సామ్రాజ్య సింహాసనమును గడించుటయే మురాదారంగజేబుల యుద్ధ కారణమని యెల్లరకుఁ జెల్లచూయెను.

పాదుషా నగరునందుండియు, రోషనారా ఔరంగజేబు పక్ష పాతియై, ఎప్పటి సమాచారము నప్పు జాతసినిఁ దెలియఁజేయుచు సర్వవిధములఁ దోడ్పడుచుండెను. తన సోదరియొక్క దారుణప్రయత్న ములను బ్రతిఘటించుటయునని జహనారా మొదలగువారు చాల శ్రయత్నించుచుండిరి. రోషనారా కృత్రిమ వ్యాసారము తుదకు పాదుషావారికి సహితము తెలిసెను. కాని, నిజభార్యానియోగానల దండవ్యూహసహాయమునఁజే నిస్సంగుఁడైయున్న వృద్ధసార్వభౌముడు ఆదారుణవిషయము నాశించియు, “పరమాత్ముని సంకల్పము నెఱవేఱును.” అని మాత్రము పలికి మిన్నకుండెను.

సామ్రాజ్య సంరక్షణభార మంతయు దారాపై నాధారపడి యుండెను. ఇంటిగుట్టును శత్రువుల కెఱుకపఱచు రోషనారా ప్రవర్తనము దారాకుఁ గడు దుస్సహముగా నుండెను. ఆమె దౌష్ట్యముల నడంపవలయునని జహనారా సహితము ప్రబలప్రయత్నము లొనరించుచుండెను. అసాధారణమేధావంతురాలును, వివిధోపాయ ధురీణయు నగు రోషనారాను అరికట్టుట కేవల మసాధ్యముగ నుండెను. ఆమె ప్రవర్తనము ధర్మరహితముగ నున్నను, ఆమె చాకచక్యములును తెలివితేటలును అసాధారణములు, వర్ణనాతీతములు, ప్రశంసనీయములనియు సంగీకరింపవలయును. ఆమె ప్రవర్తన మెంత భయంకరముగ నున్నను, అంత రహస్యముగ నుండుటచే నామెపై నొక నేర మారోపించుటకును, శిక్షించుటకును అవకాశము లేకుండెను. ఈవిషయము ఘతేమానుఁ బట్టి, శిక్షింపఁ బోయినప్పుడే తెల్లమాయెను. మఱియు, ప్రబలులును ప్రముఖులును నగు ఉమ్రావుల నుపాయబలముచే రోషనారా వశపఱచికొని యుండెను. ప్రధాన

సామ్రాజ్య సర్వసైన్యాధిపతియగు హుస్సేనుఖానుగూడ నామెకు వశుఁడాయెగదా. అట్టి కారణములచే నామెను ఆకస్మికముగా నిర్బంధింపఁ బూనుటయును మిక్కిలి యుష్పద్రవకరముగా నుండెను. కావున, రోషనారా యెట్టి కుతంత్రములఁ బన్నుచున్నను, ఎట్టి దారుణప్రయత్నము లొనరించుచున్నను, దాదా జహానారాలు బ్రతీకార మొనరింపజాలనివాడైరి. ఏమన, రోషనారాను శిక్షింపఁ గడంగినచో మహమ్మదీయ నాయకులు దారా యధికారమును ధిక్కరించి యకారంగజేబు పక్షముఁ జేరెదరు. దాన శత్రుబల మధికతరమగును. కాన, తన వినాశమును దలపెట్టి తత్కార్యసాధనాయత్తచిత్తయైయున్న సోదరినేమీయు జేయజాలక, దారా కేవలము పరమాత్మునిపై నాధారపడవలసిన వాఁడాయెను.

మురాదారంగజేబులు వివిధమార్గములనుండి రాజధానిపై నరుదెంచుచుండిరని తెలియవచ్చెను. కావున, దారా కర్తవ్య మాలోచింపవలసినవాఁడాయెను. మొగలాయీసామ్రాజ్య మహాసౌధమునకు గంబములనడగు రసపుత్రనాయకులతో నాతఁడు ముచ్చటించెను. మురాదారంగజేబులను మార్గమధ్యమున నిరోధింపవలయునని వారు నిశ్చయించిరి.

రసపుత్రసైన్యములకు యశవంతసింహుఁడు సైన్యాధిపతియై యుండెను. కోట మొదలగు రసపుత్రమహారాజులుగూడఁ దమతమ సైన్యములతో బయల్పడలిరి. సముచితసమరన్నాహము లొనరించుకొని యాసైన్యములు పైజాబాదు జేత్రముఁ జేరెను. యశవంతసింహుఁడచటనిలిచి శిబిరములు వేయించెను. మహమ్మదీయ ప్రధానసైన్యాధిపతియగు హుస్సేనుఖానుగూడ మొగలాయీ సైన్యసమేతుడై యరుదెంచికొంతదప్పున విడిసెను.

యశవంతసింహుఁడు తన శిబిరమున నుఖోపవిష్టుఁడై యుండెను,

అతని సహకారులగు నితర సనవుత్రనాయకులు చుట్టును గూర్చుండిరి. కోటపురాధీశుఁ డిట్టులనెను—

“యోధపురదుర్గాధిపంద్రమా! గమనింపుము. ముఠా, ధోరంగజేబు లిచ్చురింకను వివిధప్రదేశముల నున్నవారు. ఆఁలకు నేనావాహినులును గలియుకుండ నెరించుటయే క్షేమకరము. దన్నుదన్నునఁ బ్రవహించు చిన్నచిన్న సదీనదంబులు నిరోధించుననినయ్య భూమి వాలు ననుసరించి సంగమించినచో సునివార్యమగునట్లు, ముఠా, ధోరంగజేబుల సైనికకాయములు కలసివచ్చి నాగించుట ఇష్టమగును. కావున, మనము శిబిరములను వెంటనే యెత్తివేయుము. ముఠాను సైన్యమును సుత్తుచియొనరించి యారాజుగ్రోహంబు బంధించుము. అనంతరము ధోరంగజేబు మదమడంతము.”

“అపలుకులెంత సమంజసముగనున్నను, యశవంతుఁడు సరకుజేయఁ డాయెను. ఆతఁడెంతటి వీరాగ్రేసరుఁడో, ఎంతటి రాజ్యాచారపారంగతుఁడో, యంతటి గర్వి. గర్వాతిశేకమున యుచితముచింతములను గణంపక, దర్పమొప్ప నాతఁ డిట్టులనెను—

“మహారాజా! ఈరాజుగ్రోహంబుల గీటడగించుట కింతప్రయత్నమా! విశీలికాది ప్రాణులబోలు నీయల్పులకై రెండు యుద్ధము లొనరించు వాడనా? సిగ్గు సిగ్గు. ఆసోదరు లిరుద్ధరుఁ గలియుచునుగాని, మత్త గజేంద్రము మాడ్చి వారి నొక్కసారియే మట్టివేయఁగలను.”

ఆహా! యశవంతుని యవివేకమెంత యనర్థదాయకముగఁ బరిణమించెను. ఆయోధాగ్రేసరుఁ డాసమయమున గర్వితగర్వాభిమానముల దొరికి వివేకముగ మెలంగియుండెనేని, దారా సాహసములు దురంతరదురవస్థకుఁ బాల్పడకుండెడివారు. ధోరంగజేబుమొక్కఁ డురాశాసాధము భగ్నమై యుండెడిది. హైందవచారిత్ర మన్యథా

పరిణమించి యుండెడిది. కాని; సర్వసైన్యాధిపతియగు యశవంతుని వారింపఁజాలక వారు మిన్నకుండిరి.

సార్వభౌముని క్షేమమరసి ప్రవర్తింపవలసిన యశవంతుడా తెలుగున మందుడై యుపేక్షించెను; కాని, సామ్రాజ్యసంపాదనాకారైక్ తత్పరుడై. యున్న యారంగజేబు తననుగుణముగ సర్వవిధముల సర్వకాలసర్వావస్థలయందును బ్రయత్నించుచుండెను. ఆతఁడును సముచితసమరసన్నాహము లొనఁగించుకొని పైజ్ఞానాదు క్షేత్రము సమీపమున విడిసియుండియు, ఉపాయాంతర మాలోచించుచునే యుండెను. వెంటనే రణమునకు దొంగొనుటకు మాటుగ, నాతఁడు పాదుషా యొక్క సైనికుల రాజభక్తిని జెఱచి తనదేన ద్రిప్పఁ బ్రయత్నించెను. స్వామిభక్తి పరాయణులగు రసపుత్రసైనికులు నిశ్చలహృదయులై యుండిరి. కావున, తనదృష్టి నాతఁడు మొగలు సైనికులుమీఁదనే కేంద్రీకరించెను. ఆతని మాయాకల్పనములచే మొగలుసైనికులు రసపుత్రులపై ససూయాపరులైరి. ఔరంగజేబు మాయవదంతులను వ్యాపింపఁజేసెను. దొంగజాబులను నృప్తింది వదలెను. ఇట్టి కారణములచే యుద్ధమొనరింప నేతెంచిన పాదుషావారి మొగలు రసపుత్ర సైనికులు పరస్పరద్వేషపూరితులైరి. అట్టి సైన్యమునకు విజయమెట్లు చేకూరును?

ప్రధాన మొగలాయీసైన్యాధిపతియగు హుస్సేనుఖానును రోష నారా నాఁడెట్లు వశపఱచికొనెనో గమనించియే యుంటిమి. రాజద్రోహమునకు వెనుదీయని యాఖానుఁడు దండు విడిసినదాది యారంగజేబుతో నిగూఢముగ నుత్తరప్రత్యుత్తరములను సడుపుచుండెను. రసపుత్రు లారహస్యము నెఱుంగరు.

ఔరంగజేబు యుద్ధసన్నద్ధుడై యుండియు, నాడంబరరహితముగ సొక ఫకీరువలెనే యుండెను. అతని వస్త్రములుగూడ తదనుగుణముగ

నిరాడంబరముగనే యుండెను. జపహార నొండు హస్తమున ధరించి కేవలము శర్వనంగపరిత్యాగివలె నాతఁ డనుడు. అప్పుడు “అల్లా” నామమును స్మరించుచుండెను. అట్టి యకారంగజేబు తనసోదగుండగు మురాదును అభిమానముతోపడ గాఢాల్నిగన మోసరించి యిట్లునెను—

“సోదరా! సామ్రాజ్యసింహాసనము శలంకరించుటకు నీవే తగిన వాడవని గుర్తించి, నేనిట్టి కార్యమునకుఁ బూనుకొంటిని; కాదేని, నావంటి ధర్మిని నకు రాజకీయములేల?

“అన్నా! నీయుపదేశము లేకుండినచో, నాకు సామ్రాజ్య సంపాద సేచ్ఛజనించి యుండదునుమా. సత్యమొకటింగించెద, సార్వభౌముండ గావలయునని నేనెన్నఁచు నాసింపలేదు.”

భౌరంగజేబు గంభీరముగ నిట్లు పలికెను—

“సోదరా! ధర్మాచరణ మెల్ల వారలకు సమష్టేయము. నీవంటి యుత్తనువునుఁడు సామ్రాజ్యాధిపత్యము వహింపఁడేని, పవిత్రవంతుడు మహమ్మదీయమతము ధ్వంసమగును; సాటిలేని మేటిమొగలాయీ సామ్రాజ్య మంతరించును. కావున, నీవు సార్వభౌముండవు గావలయును. మతమును సామ్రాజ్యమును రక్షింపవలయును. సోదరా! ధర్మనిర్వహణార్థమే గదా నేను మక్కాకుఁ బోవుటమాని, నీకై యింత ప్రయాసపడుచుంటిని.”

“అన్నా! నీకు నాపై సభిమానము మెండు. అపారమగు నీకరుణాతిశయముచే నేను సార్వభౌముండనైతిని. కాని, నీహాసరింపవలసిన కార్యమింకొకటి కలదు.”

“ఎద్దియో చెప్పుము. సంసిద్ధుండనై యున్నవాడను.”

“నీహితోపదేశమును బాటించి నేనొకానొక పరిచారికను వివాహ మాడఁ దలంచితిగదా. ఆపరిచారిక నొసంగవలయునని నేనుగోర, దాఁదా జహసారాల ప్రోత్సహముచే జనకుండు నన్నవమానించిన

విషయము నీ షాకింగియేయందువు. ఆ బాలిక స్వేచ్ఛలై నను బాంశవల యును.”

“సోదరా! సార్వభౌముడవగు నిన్ను వారింప నెవ్వరు సాహసించుదురు? కాని, ఆ బాలిక యాకస్మికముగ మాయ మాయెనని వింటిని.”

“లేదు. ఆ బాలిక యశవంతుని యగ్రీసమున నున్నది. రెండుమర తుల కియ్యకొంటునేని తానా బాలికను నా కొనంగెడనని యామహారాజు బాసచేసెను.”

“మరతులా! ఏమవి?”

“మన జనకుడు జీవించియుండు సంతకాలము నేను సామ్రాజ్య సింహాసనము గుఱించి తలంపరాదట. రెండవది, నేను యోధపురము నకుఁబోయి ఆ బాలికను వివాహమాడవలయునట. కాని, నీహితవా క్యమును మీఱువాడెఱ్ఱఁగాను. కావున, యోధపురమునకుఁ బోలేడు”

“తమ్ముడా! మంచిపని జేసితిని. నీవు యశవంతుని పేటఁబోతి వేని, ఈసరికి ఏబంధిఖానాయుండో కుండుచు నుండెడివాడవు.”

“బంధిఖానా! నాకా? సోదరా! యశవంతున కంశః సాహసమా? అనుహారాజు ఉదారవంతుడే.”

హృదయపూర్వకముగా నట్లు పలుకు మురాదును వారించి, బొరంగజేబిట్టు అనెను—

“యశవంతుని నైజము నీ వెఱుంగవు. అట్టి మాయాబి, అట్టి కుటిలాత్ముడు, అట్టి తంత్రజ్ఞుడఁ జేతొక్కఁడు కానరాడు. అట్టి వాని సంతమాత్రము నమ్మరాదు. అన్నిటికంటె నెక్కుడైనది, మతాభిమానము. వానికిఁగల స్వమతాభిమానము పవిత్ర మహమ్మదీయ మతవిద్వేషమును మఱి యెన్నగ్గిని. లేవు. మహమ్మదీయుఁ డనిన వాడు మండిపడును.”

“అట్టులనా! తప్పక మర్యాదగ్గఱ్ఱే.”

“సందేహమేమి? కాని, నాకు శక్తిసాహాయ్యము లిచ్చుట అమీలు. వానికి నుంచి వలకుబడి కలదు. అట్టి యిహమును నునున నొక్క యుంచనియెడల, విశేషప్రసాదము సంభవించును.”

“ఇప్పుడు కర్తివ్యమెద్దియో చెప్పుము.”

“విడిసియున్న పాదుకాచాది సైన్యములపై బడుటయే కర్తివ్యము. మొగలు చమూనిచుండును శాసించు హుస్సేనుఖాను యుద్ధ సమయమున నునవేసఁ గిరుగుపని విశ్వసించును. రసపత్రోచ్చితముల నంతజించి చెండాడుట సులభసాధ్యముగదా.”

“అన్నా! నీవెంత విచేతకుండువు. నీమట్టి యసాధారణ మేధా నంతుఁడు. నాకు మంత్రప్రయోజుండ, నాకేమి కిదుమి? నను ధన్యుడను, మిక్కిలి యదృష్ట తుండను.”

మందబుద్ధియగు మురాదు వచనముల నాలింపక, బేరంగజేబు ఆలోచనాపరుడాయెను. గానున్న యుపద్రవము సొంగుక, మురాదు సంతోషపారానారమున మునిగి తేలుచుండను. పాప మూమంద భాగ్యుడు సామ్రాజ్యాధిపత్య మలవడినట్లులే, అఖండైవ భవ సము జ్వలంబగు ప్రసిద్ధమయూరసింహాసనము నాగోహించి నట్లులే సరసా నందభరితుడాయెను. నిచారమెఱుంగని యారాజకుమారుండ బేరంగ జేబు వెడలిసంతనే, సుందర వారనాగీయపరివృత్తుండై, మధుర సాస్వాదనాకారైక్యతత్పరుడై, మహాభోగార్హ పతిరంగముల నోలలాడఁ దొడంగెను.

కాని, బేరంగజేబు శిబిరమున నట్టి భోగములకుఁ దావులేదు. కేవలము ఘోరునివలనే యాతడు సదా ప్రవర్తించుచుండెను. మధుర సంతోషికి విషప్రాయముగ నుండెను. వెలయాండు ఆశిబిరము నకుఁ గనుచూపుమేరఁ గానరాకుండిరి. ఆతని మంత్రులును అనుచరు

లును గూడ విషయాలనులుగాక, ఆతనివలెనే నిరాడంబరముగా నుండిరి. ఆతఁ డెల్లప్పుడు ముల్లాలు మొదలగు సాధుజనులచేఁ బరివేష్టితుండై యుండెను. అట్టి యారంగజేబు విజయమును నిశ్చయముగా నడయుటకు వలయు సర్వప్రయత్నములను అప్రమత్తుడై యొనరించుచుండెను.

భౌరంగజేబు రసపుత్రుల శౌర్యసాహసముల నెఱింగియుండెను. వారి ప్రథానసైన్యాధిపతియగు యశవంతసింహుని రణవ్యాపార ప్రావీణ్యమును లెస్సగా నెఱింగియుండెను. పాదుషావారి మొగలు సైనికుల రాజభక్తినిఁ జెఱచియు మానధనులగు రసపుత్రులను జయించుట కష్టసాధ్యమని యా రాజనీతిజ్ఞుఁ డెఱింగియుండెను. కావున, నాతఁడు ప్రెంచితుపాకిదళముగూడ నాయత్తవఱచెను. అరుణోదయము కాకపూర్వమే యాతఁడు పైజాబాదుక్షేత్రమునకుఁ బ్రయాణమూయెను.

౧౩

ఫతేబాదు యుద్ధము

ప్రసిద్ధిగాంచిన ఉజ్జయిని నగరమునకుఁ బదునారుమైళ్ల దూరమున పైజాబాదుక్షేత్రము కలదు. అంతులేని ఆ యనంతక్షేత్రమున పాదుషావారి మొగలు రసపుత్రసైన్యములు విడిసియుండెను. సార్వభౌముడని తలంపక, ప్రాణప్రదభార్యవియోగానలత ప్తచిత్తుడగు వృద్ధుడని జాలిఁగొనక, తండ్రియని యభిమానమైనను లేక దురంతరాజ్యసంపాదనామలినమనుస్కులై యుద్ధనన్నద్ధులై యరుదెంచు మురాజౌరంగ

జేబుల రాకకై వారు నిరీక్షించుచుండిరి. మాజహాను సార్వభౌముఁ డెంతటి మరదృష్టవంతుఁడు! తాజమహాలు నుహా-రాని ఘరగించిన దాని యుజ్జేడు సౌఖ్యవైట్టిదో యెఱుంగక, సుఖయనునదే 'తెలియ', బ్రదుకొక మర్భరభారముగ నెంచి శయ్యాగ్రకుండెయెను. సామ్రాజ్యపరిపాలనామహాభారమును చారాసైనికి తాను నిశ్చింతతో బరమాత్ముని దలంచుచు మనఃవలయునని యూతఁ జూపించి యుండ, నాతని కుమారులు నూజామురాచారంగజేబులు యుద్ధ సన్నద్ధులై యరుదెంచుచుండిరి. సాధ్యమతల్లి తాజమహాలు మరణముతోడనే నశ్శులు కావలసిన ఆహ్వాదయమున కింక శాంతి యొక్కడ?

అహ! బలవంతుడగు యశవంతుఁ డెంతయవివేకముగ నంచ రించెను! ఎంతటి యకార్యమొనరించెను? ఆసింహాపరాక్రముఁడు మురాచారంగజేబులు కలియకుండ నెదిరించియుండినచో, నెంతబాగుం డెడిది. భారతచారిత్ర ముశ్శుష్టుముగనే యుండెడిది. కాని, విధివిధాన మొక తెఱంగుననుండ, యశవంతునకు వివేక మెట్లు కలుగును?

సూర్యోదయమైసంతనే యారంగజేబు గణక్షేత్రము జేరెను. విషయప్రవృత్తుండగు మురాదును నెనుకనుంచి, చక్కని శృహ మునుబన్ని యారంగజేబు పాదపావారి సైన్యములను దాకెను. అట్టి మహాసమయమున తెఱవెఱుంగని రసపుత్రసైనికులు మిక్కిలి కలవరపడిరి. కారణమేమి? ఔరంగజేబు రసపుత్రసైన్యమును దాకి నంతనే, హుస్సేనుఖాను తన మొగలుసైన్యములతోబాటు శత్రు పక్షమునకు బోయెను. సార్వభౌముని యన్నముఁ దెగఁదిని వర్ధిల్లిన యావృద్ధుఁ డామహాసమయమున సంతటి ధావద్రోహ మొనరించు నని రసపుత్రు తెఱుగఁగైరి. రసపుత్రజనవిభ్రముమున కదియే కారణము. ఖానుయొక్క విశ్వాసఘాతుకకృత్యమువు, తనసైనికుల కలవర

మును గాంచి, యత్యుగ్రుడై, అభినవజలధరముజ్జ్వలై యశవంతుఁ
డిట్లు గర్జించెను—

“మిత్రులారా! రసపుత్రులారా! అన్మద్దేయిలారా! మీ
కీకలవరమేల? హుస్సేనుఖానుడు రాజద్రోహి యగుగాక: మొగ
లాయీ సైన్యములు మనల విడనాడి శత్రువుల నాశ్రయించుగాక.
ఐననేమి? మనము ముప్పదివేలమంది యున్నారము. పవిత్ర రసపుత్ర
వంశోద్భవులము. పౌరుషపరాక్రమగుణ విరాజితముగు మనకు
రిప్పునైన్య మెంతయున్న నేమి? ఈ రాజద్రోహులందఱు మన
పరాక్రమాన్ని యందులబడి శలభగణములవలె జత్తురు. తెండు,
వైరుల పీచమడంపుడు. సాదుఁడవారికిని రసపుత్రాన్వయమునకును
యశమార్జింపుడు.”

యశవంతుఁ డాతెఱంగున హెచ్చరించినంతనే, వీరులగు రస
పుత్రునెనికులు తెగఁబడిన వ్యాఘ్రములవలె యుద్ధమునకుఁ దలపడిరి.
యుద్ధము క్రమముగా నతిదారుణమామెను. నాటిసంగరము అసా
ధారణము, అపూర్వము, కేవలము విపరీతము. మొగలాయీ
సామ్రాజ్య విచ్ఛిన్నమును మొగలాయీలే తలపెట్టిరి. తత్సామ్రా
జ్యమును నిలువఁజూచువారో, హిందువులు! ఇంతకంటె విపరీత
మేమి కావలయు? మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యసంరక్షణ కార్యదీక్ష
పరతంత్రులై పోరాడు హిందువుల రుధిరము కాల్వలుగట్టి ప్రవ
హింపనారంభించెను. ఐనను, స్వామిద్రోహ మెఱుంగని రసపుత్రులు
తమ ప్రాణములపై నానవీడి సహజసాహస పరాక్రమములతో
హోరాహోరి పోరాడి వీరిస్వర్గము నలంకరింపఁబోయిరి.

యుద్ధము దినమంతయుఁ గడు భీభత్సముగఁ జెల్లఁజేసెను. కాని
జయోపజయములు సమరారంభముననే నిర్ణీతము తాయెను. రాజ
ద్రోహియగు హుస్సేనుఖానుడు ఘోర సంకటసమయమున నట్లు

హేయముగ మెలంగినప్పుడే ఫలిత మేర్పడెను. మణియు, ఔరంగ జేబు సామాన్యుడుగాఁడు. అతని రణపాండిత్య మన్నితీయము. సర్వానర్థ దాయకమగు గర్వము నాతఁ డెఱుంగఁడు. అతని సైన్య పూర్వపరచన ప్రశంసనీయము. అంతకంటె, సైన్య పూర్వరణయంత్రములుమియు భయంకర తీవ్రాన్ని గోళములు హైందవ జనకాంతారమును దహించివేయుచుండెను. ఐనను, సూర్యుఁ డస్తమించునరికి రసపుత్రు లింకను వెనుదీయక అసామాన్య ధైర్యసాహసములతోఁ బోరాడుచునే యుండిరి. కాని, అంత జీకటు లలముకొనుచుండుటచే నుభయసైన్యములను దమతమ రణవ్యాపారములను నిలుపుచేయ వలసినవారలైరి.

ఔరంగజేబు ఎన్ని కుతంత్రములఁ బన్నినను, మహమ్మదీయ ప్రధాన సైన్యాధిపతియగు హుస్సేనుఖానుఁ డెంతటి స్వామిద్రోహ మొనరించినను, వాటి నంగరమున రసపుత్రు లపజయముఁ గొంచ లేదు. ఐనను, బ్రయోజనమేమి? నగముమంది రణభూమిస్సఁ ద్రెల్లరి. హుస్సేనుఖానుని సాహాయ్యము కారణమున ఔరంగజేబు సైన్య మింకను లెక్కకు మిఱియుండెను. అట్టి ప్రతికూల పరిస్థితులందు మఱిల యుద్ధమునకుఁ దలపడరాదని యెంచి, యశవంతుఁడు సైన్య సమేతుఁడై వేటొండు ప్రదేశమునకుఁ దొలంగెను. దారా సర్వ భూముఁడు కావలసిన యవకాశము నాఁడే యంతరించెనని మనము గమనింపవలయును. సూర్యుని గ్రహములవలె దారా నాశ్రయించి యుండు లాల్జీ, మోతియా, గుల్బహారులనంగతి యేమగునో?

యశవంతుఁ డా తెఱంగున భంగపడెనుగదా. అతనివలెనే, సార్వభౌముని రెండవకుమారుడగు సుజాను వారించుటకై యంబర దేశాధీశుఁడగు జయసింహుఁడు బంగాళాదేశమువంక సైన్యసమేతుఁడై పోయెను. తక్కుంగల రసపుత్రనాయకులు పైజాబాదునకుఁ బిలువ

నాగ్రానగర సమీపముననే విడిసియుండిరి. యశవ, నా భాగ్యవశ
సుఖవుగాఁ గలియవచ్చును. కాని, ఆతఁడేలొో యట్టు
తన పై న్యమునంతయుఁ దరలించి తన దేశమునకుఁ బోయెను.

పై రిసైన్యములు భయంకర దావానలజ్వాలలవలె రాజధానిపైఁ
బఱతెంచు సమయమున, దనను విశ్వసించి, తనపై నాధారపడి
యుండిన దారా షాజహానుల యశవంతుఁ డేల విడనాడెనో యెఱుంగ
రాదు. పైజాబాదు యుద్ధమున నాతఁ డోటువడెనని చెప్పటకు వీలు
లేదు. అయ్యది యపజయము కానేరదు. అపజయము కాకుండుటయే
గాక, నాటి రణరంగమున బ్రచండమార్తాండునివలె దుర్నిరీక్షుండై
యనదృశ ధైర్యసాహస పరాక్రమములను బ్రదర్శించిన యావీరాగ్రేన
రుఁడు శూలాయుధునివలె నొక కఱకుటీపెను జేతఁబూని, గజ
యూధముఁ గాంచు భయంకరసింగంబు పగిది హుమ్మని హుంకరించి
మురా దారంగజేబులను నవ్వుదవ్వులకుఁ బొఱఁద్రోలి సింహనాద
మొనరించి, తాఁగోల్పోయిన పదునేడువందలమందికి బదులుగా బది
వేలమంది పై రిసైనికులనుఁ జించి చెండాడి అఖండయశోవంతుఁ
డాయెను. అట్టి యోధపుంగవుఁడు, మఱల కార్యమునకుఁ గడంగక,
అనదవిధమున నిజరాజ్యభిముఖుఁడు గానేల?

మంచికంటఁ జెడ్డయే శ్రీఘ్రతరముగఁ బ్రయాణ మొనరించునని
చెప్పదురు. అట్టులే, యశవంతుని యుదంత మాతఁడు చేరకముందే
యాతని దేశస్థులకుఁ దెలియవచ్చెను. తమ నృపాలుఁ డాకస్మికముగ
నరుదెంచుటచే నాతఁడు పరాజితుఁ డాయెననియే వారు భావించిరి.
మూర్తిభవించిన పౌరుషమనఁదగు యోధపురమహారాణి యావార్త
నాలించి ధురంతపరితాపమొంది, దుర్గద్వారము మూయించెను. ఆవిష
యము నెఱుంగని యశవంతుఁడు రాజధానిఁ బ్రవేశించి, దుర్గము
తనకై తెఱచియుండుటకు మాఱు బిగిసియుంటఁ గాంచి, క్రుద్ధుడై

హేయముగ మేలై నున్న మహారాజా! యాతనిఁ గాంచి గంభీరముగ జేబు సామాన్యము పలికెను—

సర్వానర మహారాజా! పగతుఁజకు వెన్నిచ్చి పక్షులకుఁగాదు ఈదుర్గము. రణరంగమునకు మజల మజలుడు; విజయముఁ గాంచుడు యశో భరితులై యరుదేరుడు. అపయశోపంకమగునై మాత్రము గావలదు; పోయి.”

యశవంతుఁడు దైన్యముగ నిట్లు పలికెను—

“యుద్ధమున నోటువడితివా? ఎవరు చెప్పిరి?”

“ఐన, మహారాజా! నృద్ధసార్వభౌముని విడనాడి యిటు రానేర!”

యశవంతుఁడు సమాధానపూర్వకముగా నెంత పలికినను, తన ప్రవర్తనము నెంత సమర్థించినోనఁ బ్రయత్నించినను, మహారాజా విశ్వసింపలేదు; ద్వారము తెఱువలేదు.

చేయునదిలేక యశవంతసింహమహారాజు నిజదేశమువీడి యాగ్రా నగరమునకుఁ బోయెను. అతఁడు రణరంగమునుండి తొలంగెనని విని సంతనే యారంగజేబు అనందపరవశుఁ డాయెను. అనంతరము దారాయే స్వయముగా నారంగజేబును నిరోధింపఁ గడంగెను. కాని, అతఁడు భగ్నమనోరథుఁ డాయెను. అంతటితో నారంగజేబు నిరాఘాటముగా నాగ్రానగరమును సమీపింపఁజాతెను.

రసపుత్రులు వీడిన శిబిరమును ఔరంగజేబాక్రమించెను. తానుఁ గాంచిన మహావిజయము చిరస్థాయిగా నుండుటకై యాక్షేత్రమునకు ‘పైజాబాదు’ అను సార్థకనామ మొనంగెను. క్రమముగా నావిజయుఁ డచట నొక నగరమును నిర్మించెను.

యుద్ధానంతర మాతఁడు మురాదు శిబిరమునకుఁ బోయి, యాతని గాఢాలింగన మొనరించి యిట్లులనెను—

“తమ్ముడా! మన యాశ లిప్పటికి శలించినవి; నా భాగ్యవశమున సంకల్పసిద్ధుడనైతిని; నీ విక పాదుషా నైతివి.”

మురాధునకుఁ బట్టరాని యాసండము కలిగెను. తన యన్నగారి ప్రేమాభిమాన పరాక్రమముల నాతఁడు వేసోళ్ల నుగ్గడించెను. వర్ణశాతీతమగు స్వార్థరాహిత్యము నభినయించి చూరంగజే బిట్టులనెను—

“తమ్ముడా! నేనొక ఘనఁడనే? దక్షిణామయుడగు పరాత్పరుఁడు పవిత్ర మహమ్మదీయమత సంరక్షణార్థము నీ కీ మహావిజయమును బ్రసాదించెను. కావున, పరమపురుషునకు వందనము లర్పింపుము.”

“అన్నా! భగవంతుఁడే కృతజ్ఞతాపూర్వక వందన సహస్రములు. ఐనను, నీ సాహాయ్యము నెన్నఁడు మఱువజాలను.”

“అల్లావారి దయ. తమ్ముడా! ఆగ్రానగరమునకు రేపే ప్రయాణము కావలయును. ఒక క్షణమైనను జాగునీయరాదు. సిద్ధముగ నుండుము.”

మఱుచటి దినమువఱకు ననకాశ ముండెగదా యని యెంచి, తన సోదరుఁడు వెడలినంతనే మురాదు సుందర వారకాంతాజననం నేనితుండై భూలోక పియూషసాగరమున మునిగి హాయిగా నుండెను.

౧౪

మతిహాలినభోగము

మురాదు విభిము ప్రత్యక్షస్వర్గమువలె నుండెను. తాను బాదుషానైతిని యాతఁడు వినియుచుండెగదా. ఆ పాదుషా స్వర్గాధిపతి

వలె మహానైభవ సమన్వితముడై యుండెను. రంభాద్యప్సరాంగనల బోలిన సవలావణ్యతారుణ్యవిలసిత విలాసినిగణంబు లాతని బరివేష్టించి యుండెను. అమరుల కమృతముకంటె మర్త్యులకుఁ బ్రయతరమై యొప్పు మధురసము అవిచ్ఛిన్నముగఁ బ్రవహించుచుండెను. మధురసమునకుఁ దోడు మృదుమధురగాననుధారసము కూడ దోరంబై శ్రవణపర్య మొనరించుచుండెను.

కాంతాపానంబుల సదుమఁ జిక్కి చొక్కు మురాదును వర్ణింప నలవికాదు. ఆ రాజకుమారునిఁ జుట్టియున్న పరిచారికా నివహము నందలి యొక్కతె యాతనిపై నెక్కు డభిమానముఁ గలిగి యుండెను. నాఁడతఁడు ఆనందసాగరమునఁ బూర్తిగ మునిగి యుండెను. అతఁడెంత మధురసము త్రావెనో యెఱుంగరాదు. స్మారకము సన్నగిల్లుచుండినను, మధురసముపైఁ గల మోహముమాత్ర మధికమగుచుండెను. ఆ పరిచారిక మాత్ర మాతని వారింపఁ గడంగెను. మిగిలిన పరిచారిక లందఱు మురాదువలెనే యొడ లెఱుంగక సంతోషసౌఖ్య జలధితరంగముల నోలలాడు చుండినను, ఆ పరిచారిక మాత్రము తన స్వామిని వీడకఁ గనిపట్టుచునే యుండెను. ఆ నుందరాంగు లందఱు నందందు డెందమలర నాటపాటలలో మైమఱచి యున్నను, ఆనుందరి మాత్ర మాతని చెంతనే యుండెను. ఏలకో, మురాదు ఎంత నిర్విచారముగ, నెంత యానందముగ నుండెనో, యామె అంత విచారముగ నుండెను.

యుద్ధము ముగిసినంతనే, యాతనిపై భక్తివిశ్వాసములుగల సభ్యుఁ డొకఁడు మురాదును డాసి, యాతనితో నొరంగజేబు గుఱించి యేమియో చెప్పబోయెను. తనకు సామ్రాజ్యాధిపత్య మప్పుడే యలవడినట్టులే మహాభోగసాగర నిర్మగుండై యున్న మురాదు వాని కవకాశ మొసంగలేదు. తా నెఱింగింపవలసిన విషయము

మిక్కిలి ముఖ్యమైన దగుటచే గాబోలు, ఆ సభ్యుడు తన స్వామిని మఱల మఱల సంబోధించెను. కాని, కాలము సమీపించిన వానికీ మిత్రవాక్యము రుచింపదు. మృత్యునదనగహ్వరమునఁ బడవలసిన మురారునకు వానిఁ గాంచుటయే దుస్సహ మాయెను. తాను పా మ్మన్నను బోక తనయెదుట నింకను నుండ శాహసించిన యా సభ్యునిఁ గొరడాతోఁ గొట్టించి యావలకు నెట్టించెను.

అట్టి సమయమున నారంగజేబు యొక్క పరిచారకుఁ డొకఁ డరు దెంచెను. ఏ పరిచారిక మురారునిఁ బ్రాణప్రదముగాఁ గని పట్టు చుండెనో, యామెను వెంటనే బంపవలయునని యారంగజేబు కోరె ను. కారణ మేమి? ఆమెతో నెద్దియో యొక రాజకీయము గుఱించి ముచ్చటించవలయునట! ఆ సందేశము నాలించినంతనే యాపరిచారిక భయవిహ్వల యాయెను. మురారుడైనను ఆమెను ఆ మహాసమయ మునఁ బోనిచ్చువాడు కాఁడు. కాని, తనను సార్వభౌము నొనరించుటకునై యంతగఁ బాటుపడుచుండిన సోదరుడు కోరునపుడు కా దనుట పాడికాదని యెంచి మురారు సమ్మతించెను. పరిచారిక చేయునదిలేక పోవలసిన దాయెను. తనకు విశ్వాసముగల యొక కాంతను జేరి తమ స్వామిని అప్రమత్తతతోఁ గనిపట్టవలయునని ఆ పరిచారిక హెచ్చరించెను. రాజకుమారున కామెయే మధురన మొసంగవలయుననియు నామె హెచ్చరించెను. కాని, ఆ రెండవ పరిచారిక యేలేంచునంతలో నాచెంత నున్న మఱియొక కాంత ప్రథమ పరిచారిక చేతియందలి పాసపాత్రమునుబలాత్కారముగాలాగి కైకొ నెను. ప్రథమ పరిచారిక రక్తారుణ నేత్ర యాయెను. ఆమెయెద్దియో పలుకఁబోయెను. కాని, మురారుదామెను వారించి వికటముగనవ్వి, పాసపాత్రమును లాగి యందుకొనిన మోహనాంగిని జేరదీసి మొదటి పరిచారికతో నిట్లు లనెను—

“ప్రేయసీ! అంతకోప మెందులకు? నే నెల్లప్పుడు నీ బాహుపంజరముననే బంధింపబడి యుండవలయునా? పొమ్ము, ఫకీరు, ఔద్దియో సీతో! శ్రవణించువాడట.”

ఆ పరిచారిక వదనము మఱింత రాగభాసురంబాయెను. ఐనను, సెజభావోద్రేకమును లోలోన నడచి మాటుమాటాడక, ఆ పరిచారికునివెంట నామె పోయెను.

శౌరంగజేబు. స్వభావము నామె యెఱింగియుండెను. కావుననే, ఆతనిపేరు వినిసంతనే యా పరిచారిక భయభ్రాంతచిత్త యాయెను. మురాదున కపాయము వాటిల్లునని ఆమె యుప్పుడే యనుమానించెను. మందుడై స్వర్గసౌఖ్యము ననుభవించు నా దురదృష్టవంతుని వీడుట కామె మనసొప్పకుండెను. కాని, దైవసంకల్పము నెఱవేఱవలయునుగదా.

శౌరంగజేబు శిబిరము కడు నిరాడంబరముగ నుండెను. మురాదు శిబిరమునందలి వైభవమును, భోగవరాయణత్వమును అందుగానరాకుండెను. మురాదు శిబిరమునుండి యరుదెంచిన పరిచారిక కయ్యది స్వర్గమునుండి గాఢాంధకారబంధుర మందిరమున కరుదెంచినట్టు లుండెను. ఒక సామాన్య కంబళముపై నౌరంగజే బాసీ నుండై యుండెను. పెద్ద గ్రంథములను, జేతఁబూని పొడుగాటి నల్లని గడ్డములను గలిగియుండిన మాల్వీలాతనిచుట్టు నుండిరి. వారిలో నౌరంగజేబు ప్రధానమత విషయములగుఱించి చర్చించుచుండెను. దినమెల్ల భయంకరనంగర మొనరించినవాడి యశౌరంగ జేబేనా యనునట్లు లుండెను.

పరిచారిక యరుదెంచి యా ఫకీరునకు సవినయముగా సాష్టాంగము లొనరించెను. ఆతఁ డిట్లు లనెను—

“నీవు సమ్మక మొనదానవని భావించెదను.”

“చిత్తము. ఏలినవారికి నాపై సఖిమానము.”

“నీవెల్లపుడు మా సోదరునిఁ గనివట్టియుందువుగదా.”

“చిత్తము : ఏలినవారు నాకట్టి యవకాశము ననుగ్రహించిరి.”

“మంచిది. నాప్రాణముకంటె నాతనిప్రాణము మిగుల మహత్తరమైనది. ఈవిషయము నీవెఱుంగనిదికాదు. అల్లావారి దయచేమురాదు పాదుషా కాజాలెను. పాదుషావారు జ్ఞేమముగనున్నగదా, మనవంటివారికిఁగూడ జ్ఞేమము. మనమాటకేమి? మహమ్మదీయా న్యయమునకెల్ల మురాదు పూజ్యసీయుఁడు. మహమ్మదీయమతమున కాతఁ డాధారభూతుఁడు. నీవంటి గుణవంతురాలు మాసోదరుని జ్ఞేమము నరయుచుండుట మాభాగ్యము. కాని ఎప్పు డేవమాదము వాటిల్లునో యెఱుంగరాదు. దురాత్ము లెవ్వరైనను ఆతని ప్రాణము హరించుటకై పోంచి యుండవచ్చును. కాని, పరిచారికా! తమ్మునకుఁ బరిచర్యచేయు మిగిలిన బంధీలనుగూడ విశ్వసింప వచ్చునా?”

“దేవా! అందఱివంటిదానను నేను. స్త్రీలకు మాతృర్యము మెండు...”

“ఓసీ! సత్యము. ఇతరుల మంచిచెడ్డలు నీకు దెలియవందువా?”

“దేవా! విశ్వసింపఁదగినవారినే యేలినవారిచెంత నుండనిత్తుము. కాని, ఎవరిహృదయ మెట్టులుండునో నేఁ జెప్పఁగలనా?”

“నీవినయప్రవర్తనము ప్రశంసనీయము; నీస్వామిభక్తి యసాధారణమని చెప్పవలయు. కాని, నీ స్వామికై నీవు చేయఁగలకార్యమెద్ది?”

“అవసరముగనునేని, నాప్రాణమునైన నర్పింపగలను.”

“సెజామ్! మాసోదరుని గుఱించి నాకింక భయములేదు. నీవాతని యుండనుండు సంతకాలము నెట్టియపాయము నొరయనేరదు. మహమ్మ

దీయ సామ్రాజ్యము మతమునుగూడ నాతని మీదనే పూర్తిగ నాధారపడియున్నవని యెఱింగి మాసోదరుని గనిపట్టుచుండుము. ప్రత్యక్షముగ నెట్టి ప్రమాదమును వాటిల్లకుండ మేము చూడగలము, కాని, పరోక్షమునఁ బ్రాపించు సంకటములను వారించుట మాకసాధ్యము. ఆబాధ్యత నీపై నున్నది. యుక్తాయుక్తముల నెఱింగినదానవు నీకు విశేషముగఁ జెప్పసక్కరలేదు. అప్రమత్తతతోఁ గనిపట్టి యుండుము, సొమ్ము.”

ఆపరిచారిక యకారంగజేబు శిబిరమును వీడునరీకిఁ జాల రాత్రి యాయెను. ప్రదేశమంతయు సంధకారమయమై యుండెను. దినమెల్ల యుద్ధమొనరించి మిక్కిలి బాధపడి యలసిసాలసి యున్న సైనికులు మైమఱచి హాయిగ నిద్రించుచుండిరి. మొగలాయి శిబిరము కడు నిశ్శబ్దముగా నుండెను.

పరిచారిక మురాదు శిబిరమును నమిపించెను. శిబిరమును నమిపించిన తోడనే యామె మిక్కిలి కలవరపడెను. కారణమేమి? నకల వినోదములకును నాకరమై, సంతసోద్రేకజనిత కోలాహలమున కాస్పదమై యొప్పు నాశిబిరము శూన్యమందిరమువలె నిశ్శబ్దముగా నుండెను. ఆవైభవము, ఆవినోదము, ఆకోలాహలము నేమాయె? మురాదు శిబిరమిదియేనా? నాస్వామి ఇంత యాకస్మికముగా నిదురింపనేల?

అట్లు పరిపరివిధము లాపరిచారిక చింతించి, ఏమియు నెఱుంగఁ జాలక, శిబిరముఁ జొచ్చెను. అచట బరిచారిక లెవ్వరు లేరు. ఒక్కదీపము మాత్రము వెలుగుచుండెను. నవీనసార్యభామ బిరుదాంకితుండైన యారసికాగ్రేసరసార్యభామునకు సౌఖ్యమొడగూర్చు వారకాంతలైన నచటఁ గానరాకుండిరి. మురాదు ఒక్కడే యొక మంచముపై నిద్రించుచుండెను. అతని యాకృతి బరికింప, గాఢనిద్రా

పరుడై యుండినటు లుండెను. సామాన్య పరిచారికయయ్య నాకాంత తనహృదయము సాతని కర్పించి యుండెను. పతిభక్తి పరాయణయగు నిల్లాలివలె నామె యాపాజాడాను ప్రేమించెను. ఆకారణమున నాకాంత యాపురుషునిపై నమితానురాగముఁ గలిగియుండెను. దడ దడలాడు హృదయము నొకింత పదిలపఱచికొని, యామె మురాదును డాసి యాతని వదనమును బరికించెను. ఆవదనము కళావిహీనమై యుండెను. శరీరముతో నంబంధము లేనియట్లు వాని శిరసు ఒక ప్రక్కకు నొరిగియుండెను. పరిచారిక యనుమానము ప్రబలతర మాయెను. పాపమాయబల ప్రకంపితహృదయయై గడగడ వడంకుచు, మురాదు మస్తకమును దన యంకతలంబున నిడి పరికించెను. ఆతఁడు స్పృహతప్పి యుండెను. నిద్రకాదు. బింబనమానశోభాయమానము లగు నాతని యధోష్టములు నురగలు గ్రక్కుచుండెను. అయ్యది మధురసముయొక్క ప్రభావము కానేరదు.

ఆపరిచారిక యవస్థ దుస్సహముగా నుండెను. ఆతొయ్యలి చయ్యన బోయి సుగంధబంధుర క్షీతలోదకముఁ దెచ్చి యావివర్ణవదనముపైఁ జల్లెను. కాని, ఆమె ప్రయత్నమంతయు వ్యర్థమాయెను. మురాదు నచేతనుఁడు గాకుండుటయేగాక, ఆతని వదనమింకను వన్నెదొఱంగి యుండెను. పరిచారిక హృదయాందోళన మధికమాయెను. దురదృష్ట వశమున పాజాడా విగతభీవుఁడాయెనేమో యనుభవముచే నామెహృద యము వికలమాయెను. కర్తవ్యమేమి? అట్టి మహానంకటనమయమున వైద్యసాహాయ్య మవసరము. కాని చెంత నెవ్వరులేరే. ఆహా! ఎంత దురన్యాయము? చతుస్సముద్ర మధ్యస్థమహిమండలాధీశుండై దిగంత యశోవిశాలుడై వెలుంగు పాజహను సార్వభౌమునిపట్టి ఎట్టిదురవస్థకుఁ బాల్పెడను! ఛీ? వ్యర్థాలాపంబులఁ బ్రొద్దువుచ్చిన, గార్యమేమి? బందీ యెవ్వతెయో మధురసమున విసముఁ గలిపియుండును. ఈనిష్కల్మష

చిత్తుఁ డామోసము నెఱుంగక ద్రావించుడు. ఇట్టి పాపకార్యమున కుద్యమించిన రక్కసియెవ్వతెయో! ఎవ్వతెయైనను, దనకుఁ గలుగు లాభమేమి? కాదు. దురాత్ములెవ్వరో ప్రోత్సహించి యుందురు. ధనమున కాసింది, పాపకార్యమని వెనుచీయక, స్వామిద్రోహమని గమనింపక నొక్క యథమాత్మ యిట్టి యకార్య మొనరించెను.

పరిచారిక యాతెఱింగున విలపించుచుండ, నడుగుల చప్పుడాయెను. ఆయేతెంచువాఁడెవ్వరు! తానొనరించిన రాక్షసకృత్యమెట్లు పరిణమించెనో కాంచి యానందింపవలయునని యారక్కసి యరుదెంచియుండు నా! కాదు, కాదు. పరిచారిక మోమెత్తి పరికింపగానే, బేరంగజేబు యొక్క గంభీరాకృతి గోచరించెను. తోడనే యాకాంత యులికిపడి నిలుచుండెను. బేరంగజేబులనెను—

“అమితపానముచే సోదరుడిట్టి దురవస్థకుఁ బాల్పడియుండును. ఒకానొక రాజకీయము గుఱించి ప్రసంగింప నరుదెంచితిని. ఆ ఏమిది! నిండుచుందురు నపహసింపు మాయస్థుంగుసోదరుని వదనమిట్లు దైన్యముగ నుండనేల?”

అతఁడంత మురాదు వదనమును బరిశీలించి ఆతురమాట్టిపడు స్వరమున మఱల నిట్లులనెను—

“సోదరుడు వ్యాధిగ్రస్తుడై యున్నవాఁడు. తగుచికిత్స చేయించినగాని యపాయమా నంభవించును. ఆలసించుట యవివేకము.” అట్లు పలుకుచు నౌరంగజేబు రయమున నాశిబిరము వీడెను. పరిచారిక చిత్రమువలె నిశ్చేష్టితయాయెను.

అనతికాలమున నౌరంగజేబరుదెంచెను. అతనివెంట నలుగురు ముష్కరులుండిరి. వారేమియు మాటలాడక, ఇటునటుఁ బరికింపనైనఁ బరికింపక విగ్రతజీవునివోలె బడియున్న మురాదును దమభుజములనెత్తుకొని పోయిరి. పాప మాపరిచారిక ప్రకంఠిత శరీరయై, ప్రకంఠితహృదయయై ముక్తాఫల నదృశశోభాయమానఘర్మకణ విరా

జితాననయై, దుర్భర చింతాపీడితస్త్వాంతయై, కరములుజోడించి, ఔరంగజేబుపాదములకుఁ బ్రణమిల్లి నిజహృదయ వేదనానుగుణ్య రుద్ధ స్వరంబున నిట్లు కడుదైన్యముగఁ బ్రార్థించెను.

“దేవా! ఆ మహాసీయుని యండ నన్నుఁగూడ నుండనిండు. దయార్ద్రహృదయులై నాప్రార్థన మన్నింపుడు.”

ఔరంగజేబు ఒక్క ఖైదనూత్రకాల మాలోచించి నమ్మితిం చెను. పరిచారిక శరవేగమున నా శిబిరము వీడి పరికించెను. సడగొండలం బోలు నాలుగు మత్తేభములు అలంకరింపఁబడి యుండెను. నాలుగు వందల మొగలాయీసైనికు లశ్వాఘ్రులై నిరీక్షించు చుండిరి. మురాదునుఁ గొంపోయిన వా రాతని నొక యంబారీయందుఁ బరుం డఁబెట్టిరి. ఔరంగజేబుయొక్క యనుజ్ఞ యగుటచే నా పరిచారిక యాతనిచెంత నాసీనయాయెను. తన సోదరున కెట్టి కొఱంతయు రాసీక, సదుపాయముల సరయుచు, సర్వోపచారముల నొనరించుచుఁ గనిపట్టవలయునని యామె ఔరంగజేబు హెచ్చరించెను. ఆహా! ఏ మాసోదర వాత్సల్యము!

పరిచారికకు విషయ మపుడు తెల్లమాయెను. ఔరంగజే బానరిం చిన మహామోసము వ్యక్తమాయెను. మురాదుపై నాతనికిఁ గల యభిమాన మెంతో స్పష్టమాయెను. ఫతేబాదు యుద్ధము ముగిసి నంతనే ఆ సోదరుని యవసరము తీతిపోయెను. ఆతని పరిచారికలను బందీలను ఔరంగజేబు నుభువుగా వశపఱచికొనెను. ఒక్క పరిచారిక మాత్రము నిశ్చలముగ నుండెను. సమయమున కామె రంగమునుండి యెట్లు తొలగింపఁబడెనో గమనించియుంటిమి. ఆ పరిచారిక యశారంగజేబు నాజ్ఞ ననుసరించి యాతని సాన్నిధ్యమునకుఁ బోయెగదా. ఆ సమయము, పానపాత్రము లాగిన బందీ తీవ్రమగు మత్తుమం దును మధురసమునందుఁ గలిపి యా దురదృష్టవంతుని నోటి

కందిచ్చెను. తత్ప్రభావముచే నాతడు తోడనే ఘోరార్థాగతుడాయెను. ఆక్షణముననే యాతడు మరణించిన నెంతయో బాగుండెడిది.

ఔరంగజేబు నాలుగు గజముల నాయత్తపటచుటకుఁ గల కారణ మేమి? జనానీక మెఱుంగజాలని రహస్యస్థలములకు మురాదును బంపి వేయ వలయునని ఔరంగజేబు సమకట్టెను. ఆకారణమున, మురాదు ఏయేనుఁగు నాహింపించెనో తెలియకుండవలయునని యాతడు నాలుగింటి నాయత్తపటచెను. పరిచారిక కూడ సంభారీయందుఁ గూర్చుండినంతనే యాదంతావశములు నాలుగు నాలుగువైపులఁ బ్రయాణమాయెను. ఒక్కొక్క దంతి వెనుక నూర్గురు రాతులు పోయిరి.

మురాదుయొక్క దానీజనులందఱు ఔరంగజేబునకు వశులై యుండిరిగాదా. కాన, వారారహస్యమును బయల్పఱచువారుకారు. మురాదుపై మక్కువగల యొక్క పరిచారిక మాత్రము మిగిలి యుండెను. ఆకాంత, తానొనరించిన మోసమును గ్రహించినపిమ్మట లోకమునఁ జాటునని యాతఁ డెఱింగియుండెను. కావున, దాని నెట్లు లైన్ గడతేర్పవలయును. కాని, మురాదుతో నేగుదునని యామెయే కోరుటచే, నప్రయత్నముగా సమస్య పరిష్కారమాయెను. తన రహస్య మింక బయల్పడనేరదని యెంచి యాతఁ డామెనుఁ బోనిచ్చెను.

తన యవస్థకై పరిచారిక యణుమాత్రమైనను విచారింపలేదు. తన హృదయాధినాథుని గాంచు భాగ్య మబ్బెగదా యని యామె సంతసించెను. మురాదుయొక్క శిరమును దన యంకమున భద్రముగ నిడికొని తన పైటచెఱుగుతో నాకాంతామణి వీవదొడంగెను. ఆహా! మురాదు ఎంతటి దురవస్థకుఁ బాల్పెడను! అఖండ భూమండలాధిపత్యము నపేక్షించిన యా పాదుషాపుత్రుఁ డెంతటి

దైన్యమునకుఁ బాల్పడెను ! సామ్రాజ్యము పోయెను ; రాజ్యము పోయెను ; తుదకు స్వాతంత్ర్యమే పోయెను. ఆమందభాగ్యుడు జెలివొంది కనువిచ్చి పరికించుసరికి, భయంకర గ్వాలియరు దుర్గమున బంధింపఁబడియుండెను. తన సార్వభౌమత్వము తుదకట్లు పరిణమించెనని యాతఁ డపుడు గ్రహించెను. పాదుషా నొనరింతునని భ్రమింపఁజేసి యింత దారుణమొనరించిన పురుషుఁడు ముందేమిచేయునో యెఱుంగరాదు. మురాదు ప్రాణమున కేక్షణమున భంగము కలుగునో యెఱుంగరాదు.

మురాదు దురవస్థ వర్ణింపవలవికాదు. యుద్ధానంతర మాతఁడు స్వగ్రీయసౌఖ్యము ననుభవించుచుండెను. కనువిచ్చి చూచునంతలో నఱకముఁబోలిన గ్వాలియరు దుర్గమునఁ ద్రోయఁబడెను. అధిక విషాదభరమ్మున నాతఁడు ఉస్సురని పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి యిట్లు విలపించెను—

“దైవమా ! భయంకర క్రూరదాసపులు సరవేషధారులై నంచరింతురని నేనింతదనుక నెఱుంగనైతి. ఎంత ఘోరము ! ఎంత దారుణము ! ఎంత ద్రోహము !...”

అంతలో నాతనికిఁ బరిచారిక గోచరించెను. గ్రీష్మమునందలి పాంథునకుఁ బానీయమువలె, నేదకుఁ జెన్నిధివలె, రోగార్తునకు నైద్యునివలె వికలస్వాంతుఁడైన మురాదున కాయితీ గోచరించెను. తోడనే, కృతజ్ఞతాదైన్యవిచార సంతనము లుట్టివడు స్వరంబున నాతఁ డిట్లులనెను—

“ఈ ప్రపంచమున నివసించువారందఱు రక్కసులేయని యనికొంటి : నిన్నుఁ గాంచుటచే, నదయులగు మానవులుగూడ గొందఱుందురని తెలిసికొంటిని.”

ఫతేబాదు యుద్ధసమాచారము ఆగ్రానగరవాసులకుఁ దెలియవచ్చెను. ఆ వార్త పిడుగువలెఁ దెలిసినంతనే జనులందఱు భయవిహ్వలులైరి. యశవంతుని సలాయనముచే వారి భయము ద్విగుణీకృతమాయెను.

జంగ్ఘామూరుత వీడిత పారావారమువలె రంగమహాలు ఘూర్ణిల్లఁ జొచ్చెను. రోషనారా జహనారాల స్వభావములను పరస్పర ద్వేష భావములను మనము గమనించియే యుంటిమి. ఔరంగజేబు శ్రేయ మరయు రోషనార మఱింత విజృంభించెను. జహనారాకు ఆమె ప్రవర్తనము దుస్సహమాయెను. ఆమెను తక్షణము బంధింపవలయు నని దారాకు జహనారా యుపదేశించెను. వారి గుట్టుమట్టులను రోష నారా యెప్పటికప్పుడు ఔరంగజేబునకుఁ దెలుపుచుండెను. అట్టి రోషనారాను తప్పక బంధింపవలసినదే. కాని, దారాకు, అంతటి ధైర్యము లేకపోయెను. అట్లు లొనరించుటకు మాఱుగ నాతఁడు తన జనకుని చెంతకు బోయి యిట్లు పలికెను—

“నేనే రణరంగమునకుఁ బోవలయునని నిశ్చయించితిని. నేను లేని సమయమున మీ రిందుండుట శ్మశ్మకరముగాదు. కాశ్మీరము, ఆరో గ్యసిలయము. మీ రాదేశమునకుఁ బోయి కొంతకాలము విశ్రమింపుడు.”

విచారపూరితమగు మందహాస మొనరించి, షాజహాను సార్వభౌముఁ డిట్లులనెను—

“తనయా! కాలమునకై నిరీక్షించుచున్నవాడను. తాజమహాలు నయనగోచరముకాని ప్రదేశమున నుండజాలను. ప్రాణములు తొలొ

గునంతనే యీ బొందెను నాయర్థాంగిచెంతకుఁ జేర్చుడు. ఇంతకుఁ
టేనా కేమియు వలదు. మీలో నెవ్వఁడు సార్వభౌముడైనను,
ఈపాటి నా మనోరథము నెఱవేర్చుకుండునా? ”

ఆ చెల్లెలును జహానారా గడ్గడకంఠియై యిట్టులనెను—

“తండ్రీ! ఔరంగజేబు సార్వభౌముడగునేని, నాగతియేమగునో?
ఐనను, నిన్నుమాత్రము వీడుదానఁగాను.”

షాజహాను సయనములు ఆనందబాష్పవారిపూరితములాయెను.

ఔరంగజేబునుఁ దాకుటకై దారానన్నాహము లొనరింపఁగడం
గెను. యశవంతుఁ డావిధమున భంగపడి తన దేశమునకుఁ బోయెను.
మిగిలిన రసపుత్ర వీరాగ్రేసరులు తమతమ సైన్యములతో నాగ్రానగ
రముచుట్టునుఁ గడియముఁ గట్టియుండిరి. ఇనుపకవచమునుఁ బోలిన
యా మహాసైన్యమును భేదించుట యౌరంగజేబునకైనను గష్టసా
ధ్యము. మఱియుఁ నాతఁ డెంత రహస్యముగ నుంచినను, మురాదు
గోచరింపకుండుటచే నాతని సైన్యములు తహతహపడి, మఱిచెడి,
మిక్కిలి యల్లరిచేయుఁ దొడంగెను. వారి నెట్టులైనను. శాంతిపఱుప
కుండ నౌరంగజేబు అగ్రానగరముపై బోఁజాలఁడు. కాని, అగ్రానగ
రమును సమీపింపకముందే యాతనికి బుద్ధి సెప్పవలయునని యెంచి
దారా యుద్ధసన్నద్ధుడాయెను. సన్నాహములన్నియు సమకూడిన
పిమ్మట నాతఁడు తన కుమారుడగు లాల్జీనిఁ జీరి యిట్లునెను—

“లాల్జీ! సూజాను అడ్డగించుటకై జయసింహుఁడు పోయి
యున్నాఁడు. నీవు తక్షణ మైదువేల సైన్యముతో నేగి యాతనికి
సాహాయ్య మొనరింపుము.”

అనేక కారణములచే నాగ్రా నగరము వీడుటకు మనసొప్పని
యా కుమారుఁ డిట్టులనెను—

“తండ్రీ! దుర్గసంరక్షణభారము నెవ్వరి కొసంగవలయును?”

“నేనా విషయ మాలోచింతును. నీవు పొమ్ము.”

జనకుని యాజ్ఞను శిరమునదాల్చి, సెలవుఁ గైకొని, శాలీష రాయునిఁగాంచి, తన సమాచారము నెఱింగించెను. రాయుఁడిట్లు లనెను—

“ఔరంగజేబుతో రణ మాచరింపవలయునని నాచిత్త మెంతయు తత్తరపడుచున్నది.”

“నీవు రణరంగమును గాంచుటయే కల్ల.”

రాయఁడు విస్మయాకులిత చిత్తుఁడై యిట్లులనెను—

“అట్టులననేల? నేను నీ యంగరక్షకుఁడను గానా? నీడవలె నీవెంట నెల్లప్పుడు నే నుండవలయును.”

“మిత్రమా! గమనింపుము. నేనేగాక మదీయ జనకుఁడును అగ్రా నగరము వీడువాఁడు. ఇఁక నిందు మిగిలియుండువారిలో మిత్రులెవ్వరో శత్రులెవ్వరో యెఱుంగరాదు. రంగమహలునందే యుండి మన నాశనముఁ దలపెట్టి కుట్ర లాచరించువా రున్నారని నీ వెఱింగియే యున్నావు. జహానారా యొక్కతెయే మన శ్రేయ మపేక్షించును. కావున, నీవంటి విశ్వాసపాత్రు లిచట నుండుట మిక్కిలి యవసరము.”

“ఆర్యా! నీ విశ్వాసమునకుఁ బాత్రుఁడనగుటచే ధన్యుఁడనైతి. కృతని.”

“ఇఁక “గాని” యనుట కవకాశము లేదు. నీ విచటనే యుండి, వైరి రహస్యముల నెల్లఁ గనిపట్టి మాకు రహస్యముగా సర్వము నెఱింగింపవలయును.”

“ఏమైనను నిన్ను వీడియుండఁజాలను.”

“మిత్రమా! కార్యాచరణ మొనరింపవలసిన యవసరమున నిట్లు శలము వహింపరాదు. మఱియొక ప్రధానవిషయమును గమనింప

వైతివి. గుల్బహారు నింకను సరయజాలవైతిమి. బీగము మహాలు నందున్న సన్యాసిని క్షేమమునకుఁ గొఱత రాసీయరాదు. మేము మఱల నాగ్రా నగరమున కెప్పు డరుదేరుదుమో చెప్పజాలము. ఈలోన, భాగ్యవశమున నీవు గుల్బహారును గాంతువేసి, సన్యాసి నితోఁబాటు మీ రిరువురును మీ స్వదేశమునకుఁ బోవచ్చును.”

రాయఁడు నిజభావనాప్రపంచమున మునింగియుండనిచో, లాల్జీ దురంత సంతాప తప్తహృదయుఁడై యుండెనని గ్రహించియే యుండును. దారా కుమారుఁ డెంత నిగ్రహింపఁ బ్రయత్నించినను, ఆ మనోహరాకారుని మధుర మందహాస విరాజమానమందరా సనము తద్విచారముచే వెల్లవాయెను. రాయఁ డిట్లు ప్రశ్నించెను—

“అర్యా! కానిమ్ము. కాని, నేనొనరింపవలసిన కార్యము లెవ్వి?”

“నీవనుదిన మొనరించునవే. నేటినుండియు నీవుపాదుషావారికిని జహనారాకును అంగరక్షకుఁడవు. తదుచితముగ మెలంగుము.”

“నే నెవ్వరి యాజ్ఞలను నిర్వర్తింపవలయును?”

“పాదుషావారుగాని, షాజాడీ జహనారాగాని చేయు నాజ్ఞల ననుసరించి సంచరింపుము. ఇతర విషయములందు నీ కెయ్యది సమం జనమని తోచునో యట్లు లొనరింపుము.”

“నీ ప్రయాణ మెప్పుడు?”

“ప్రయాణమా! ఇప్పుడే. ఆలసించుటకవకాశములేదు. మిత్రమా! చెప్పమఱచితి. మిగుల ముఖ్యము. కొందఱు కుటిలాత్ములున్నారు. వారినిఁ గడుజాగరూకతతోఁ గనిపెట్టవలయును. పరాత్పరుఁడు నీకు దోడ్పడుగాక!

లాల్జీవెడలెను. అసకలసద్గుణ విరాజితుండు నయనపథమునుండి తొలంగువఱకును జూచిచూచి, నిజమనోవ్యధాభరమ్మున నొక నిట్టూర్పువిడచి రాయఁడిట్లు చింతించెను.

“అహా! ఎట్టిదుర్ముహూర్తమున నాగ్రానగరమున కేతెంచితి నో గాని, నాచిత్తము శాంతియెట్టిదో యెఱుంగకున్నది. అగ్నిగుండముఁ జొచ్చినపగిది నాయొడలు దహించుకొని పోవుచున్నది. ఈనగరము నకు గంపెడాసతో నరుదెంచితి! చెప్పరాని నికృష్టావస్థకుఁ గాల్పడితి. పూర్వజన్మ సుకృతంబున నోయన, రాజనన్మానముఁగాంచి ధన్యుడ నైతి. మదీయ చిత్రాపహరణమొనరించిన యాసాగనులాడి గుల్బ హారు పొందుఁగూడ నందఁజాలుదునేని, నాజన్మము సార్థకమగునని గర్వించియుంటిని. దైవమెంతలోఁ బ్రతికూలుఁడాయెను! ఔరంగజేబు ప్రప్రథమముననే మహావిజయముఁగాంచి గండుమీటియున్న వాఁడు. ఇంకముందేమి కానున్నదో యెఱుంగరాదు. నాగతియేమి కావలయును! నేను దారాపక్షపాతినిగదా. ఏక్షణమున నాకంతము తెగునో చెప్పఁజాలను. ఏముహూర్తమున గుల్బహారును గంటినో గాని, ఆముహూర్తమునుండియు విపత్పరంపరలు ప్రారంభమాయెను. ఆనుందరి వదననందర్శనావసరనంజనితదావానల. మింతటితో నంత రించునట్లు కాన్పింపదు!!

రాయఁడట్లు విలపించుచుండ, నావలగొప్ప సందడియాయెను. ఎట్టియుపద్రవము వాటిల్లెనోయని యెల్లరు సంక్షుభిత మనస్కులై తత్తరపాటునఁ బరువెత్తిపోయిరి. అధికారభారధురంధరుఁడగురాయఁ డును ధయమునఁబోయెను.

రాయనీవీడిన లాజ్ఞీ తనశయ్యాగారమునకుఁ బోయెను. వీరభట్ల వేషముననున్న మోతియాయొక కుర్చిపై నిద్రించుచుండెను. రాత్రి యెల్ల భయంకరకార్యసాధనాయత్తచిత్తయై కడు డస్పియుండుటచే నాకాంతామణి దారాకుమారునిరాక నెఱుంగక హాయిగా నిద్రించుచుండెను. మందహాసనిలయమగు నానుందరాననము నట్టే తిలకించి, లాజ్ఞీ ముద్దాడెను.

తోడనే, మోతియా దిగ్గున మేల్కొంచి, వీరపురుషోచితముగా రోషభీషణాకృతిఁదాల్చి, విద్యుద్వేగమున దశఖడ్గము నూటఁచి సెను. అంతలో నిజహృదయాధినాథుని మనోహరాసనము సుధాకరబింబము వలెఁదోప, నవ్వుచు, “నీవా” యని నమాధాన పూర్వకముగా మోతియా ప్రశ్నించెను.

“సుందరీ! అన్యులకింతటి సాహసమా!”

ఆపలుకుటను బాటింపక, తత్తరపాటున మోతియా యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“ఆర్యా! నీవగనము విచారాక్రాంతమై యున్నది. కారణమేమి?”

“నిన్ను వీడిపోవలయు. నాకు సంతన మెటులందును.”

“ఏడుదువా! ఎందుబోయెదవు! నీయభిప్రాయమేమి!”

అట్లు తత్తరపాటునఁ బ్రశ్నించు మోతియాతో దారాకుమారుఁ డిట్లు పలికెను.

“జనకునియొక్క, రణతంగమునకుఁ బోవలయు!”

“అట్టులనా. వీరాన్వయంబునఁ బ్రభవించితివి. నీతాత యశో వంతుడగు వీరాగ్రేనరుడు. జనకుడు వీరపురుషుడు. నీవో! మహా వీరుడవు. సంగరము మీఁకొక సామాన్యధర్మము. అంతమాత్రమున కింతపంతయేల!”

“మొగలాయిపంశ నిర్మాతయగు బేబరువంశజునకు శస్త్రజీవనమే తగియున్నది. కాని నిన్ను వీడవలయునని మాత్రము చింతించు వాడను!”

“ఏమీ! వీడవలయునా! ఎవ్వరిని! ఏల!”

“మీయందఱను!”

“నన్నుదప్ప. ఔను, నిక్కువము. నీవెందున్న నేను నందుండ వలయును. అట్లు కాదేని, ఈపురుషవేష మేల! మఱియు, వెఱి

పెఱుంగని తురుష్కనారీగర్భమున జనించిన నేను యుద్ధమన్న వెను దీయుమా?”

“నుందరీ! తొందరపడకుము. శాలీషరాయుడుగూడ నిట్టులే తీవ్రముగఁ బలికెను. కాని, పరిస్థితులను విశదపఱచినంతనే యాతఁ డాగ్రానగరమున నుండుటకు సమ్మతించెను.”

“మీరు తండ్రికుమారు లిర్వరును రణరంగమున కేగునపుడు రాయఁ డిచట నుండుటయే శ్లేమకరము——”

మోతియాను వారించి, మందస్మితవదనారవిందుఁడై లాల్జీ యిట్లు లనెను——

“నివుగూడ నిచట నుండుటెంతయు వాంఛనీయము, శ్లేమకరము, ఆవశ్యకము.”

“ఆర్యా! నీకు సహస్రవందనము లర్పింతును, అట్లు లాజ్ఞాపింప కుము. నీతోడిదే నాలోకము. అన్యథా పలుకవలదు.”

“యక్తాయుక్తములను విచారింపుము. దురాచారపరులగు మన వైరుల మాయలను నీవు కనిపట్టంగలవు.”

“రంగమహలునందు డులాలీయును, బాహ్యప్రదేశమున శాలీష రాయుడును సహస్రనయనములతో సంచరించుచుండ, నింకను భయమా?”

“మోతీ! నుదుట వ్రాసిన వ్రాత యెటులున్నదో యట్లు కావ లయు, కాక తప్పదు. తద్రహస్యమును మానవుఁడు ముందుగా నరయఁ జాలఁడు. కాని, మనము ఆగ్రానగరమునకుఁ దిరిగి రానేరమని తోచు చున్నది.”

“అట్లు లాడరాదు. కొలఁది యెఱుంగక మింట కెగురు వైరుల మదమడంచి నుస్థిరవిజయలక్ష్మీనమేతుండవై యచిరకాలమున నగు దేరఁ గలవు.”

“ప్రథమ సంగ్రాహమున నొరంగజేబు విజయఁ దాదెను. సమర సమాచారముతోఁ బాటు మురాదు ఆకస్మికముగా మాయమాయె ననియు వింటిమి. అదృష్టదేవత యొరంగజేబునే వరించినట్లు కాస్పిం చెడిని. మన దురదృష్టవశమున మనము కూడ నా క్రూరాత్ముని వాఁతఁ బడుదుమేని, మనకును మురాదుగతియే పట్టునేమో.”

“నేను గూడఁ బొల్లొందును.”

“మోతీ! నీవు బందీవి కావచ్చును. అప్పుడు—?”

“ఆర్యా! ఈక్షైదువున్న ప్రయోజనమేమి? పరిస్థితులు చేయి మించునపుడు ఈ తురుష్కు-బాలిక ఈ ఖడ్గముతో నిజహృదయ విచ్ఛేదనకార్య మొనరింపఁగలదు.”

“కోమలీ! మనము వారికిఁ జిక్కుదుమేని, శిరచ్ఛేదనము తప్పదు నుమా.”

“తలవరి రెండుశిరముల నొక్కసారియే త్రుంపవలసియుండును. కాని, రాజకుమారా! ఇట్టి యనంబద్ధ సంభాషణ మొనరించుచు, గాలహరణ మొనరించుట పాడియగునా? నీకు జయము తథ్యము. పూజ్యాడగు నీ జనకుఁడు పాదుషావారి సింహాసనము నారోహించును. అతని యనంతరము నీవు తత్సింహాసనాధుఁడవై కీర్తి సాంధ్రుఁడవు కాఁగలవు. కావున, ఈ యనుచితవచనములఁ జాలించి కదనమునకుఁ గడంగుదము. లెమ్ము.”

లాల్జీ నిట్టూర్పు విడిచి, స్వరము కంపింప నిట్లు లనెను.

“మోతీ! మొగలాయీవంశ చారిత్రమును నీ వెఱుంగవు. కా నిమ్ము. విధివిధానమనివార్యము. ఏమైన నేమి, నీవు సిద్ధముగ నుండుము. మనము రెండు గంటలలోఁ బయలుదేఱవలయును.”

“ఆర్యా! రెండు గంటలేల? ఈక్షణముననే రాఁగలను.”

లాల్జీ విచారాక్రాంతచిత్తుఁడై, యిట్లు చింతించెను—

“అహా! ఈబాలిక యనురాగ మనస్యసామాన్యము, నిర్మలము! నిశ్చలము. ఈ పరమసాధ్వినీ నేనెట్లు సుఖపెట్టగలనో తెలియకున్నది. దైవమా! నేను కడు దురదృష్టవంతుడను. నేను సుఖపడజాలను: ఒకరిని సుఖపెట్టజాలను.”

పాదుసావారి క్రియపాత్రునకు సంభవించిన యాపదయేమి? అతని మనస్తాపమునకుఁ గారణమేమి?

౧౬.

మార్పు

ఆగ్రానగరము పూర్తిగా మాజీపోయెను. ఔరంగజేబును బరాజితు నొనరించుటకై దారా శతనవాస్రసైన్యముతోఁ బోయెను. కొంత ఫిరంగిదళముకూడ నాతని వెంటనుండెను. జయసింహుఁడును ‘లాల్సీ’ యును సార్వభౌముని రెండవకుమారుడగు నుజాను వారించుటకై వెడలియుండిరి. వారిఁజూచి రాజధానియొక్క శోభయు నంతరించెను. నగరజనులకు నోరు తెరిచి మాటాడుటకునైన సాహసము చాలకుండెను. భయంకర యుద్ధపరిణామ మెట్లు లుండునోయని జను లెల్లరు విహ్వలచిత్తులై నిరీక్షించుచుండిరి.

మొగలాయి సామ్రాజ్యమునకేగాక, ప్రపంచమునకెల్ల రాజధాని యనఁదగు నా మహానగరమునందలి వర్తకవ్యాపారములు పూర్తిగాఁ గట్టువడెను. కోటిశ్వరులగు వణిగ్రాజులు బెగడువడి నగరమును వీడిరి. వీడఁగా మిగిలియుండిన వ్యాపారస్థులు నివాంధముల పగిది తమ తమ ధనాగారములం దణగియుండిరి. నానాదేశాగతజనాసీకముచే నిరంతరము ఘూర్ణిల్లు మేటిపట్టణము శూన్యనగరమువలెఁ గడు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. సముద్రకెరటములవలె నడఁతెగక

సంచరించు పౌరజనుల కోలాహలముచే నిరంతరముఁ గళకళలాడు నాగ్రానగరము నిర్జనారణ్యప్రాయముగా నుండెను. విచార మెఱుంగక సౌఖ్యముల నోలలాడు నమీరులు ఉద్రావులు మొదలగు భోగపరాయణులు సాయుధులై రణమొనరింపఁబోయిరి. అందు గొండఱు దారాపక్షము; కొండఱు ఔరంగజేబు పక్షము. ఏపక్షమైనను నగరమునందలి ప్రముఖులందఱు నగరమునువీడిరి. ఇంతకాలము విచార మెట్టిదో యెఱుంగక హాయిగానుండిన పౌరులు భయభ్రాంతచిత్తులైరి. దివ్యకాంతి ప్రభాదీపితంబగు తాజమహలునుగాంచి, నకలనద్గుణ సంశోభితయగు నమ్మహారాణి మరణించుటతోడనే తమసౌఖ్య మంత రించెనని జనులు విలపింపజొచ్చిరి. ఆగ్రానగరరాజ్యము విహతమేఘావృతమై, అచేతనమై, జీవరహితమై యుండెను.

నగరమువలెనే దుర్గముకూడఁ జిన్నవోయెను. ఆజీముఖాను అను నాయకుడు దుర్గమును సంరక్షించుచుండెను. ఆతనియధీనముననున్న సైనికు లల్పసంఖ్యాకులు. శాలీషరాయి యధీనమున నుండవలసిన వేయిమంది రసపుత్రసైనికులు ఎప్పటియట్లు యమునానదీతీరమున విడిసియుండిరి. ఆసైన్యమున కాలఁడు చేరునకు మాత్రము దళవాయి. వారిప్రవర్తనము విపరీతమాయెను. రాయుని యధికారము వారింకను ధిక్కరింపలేదు. కాని, వారిని నమ్మరాదని మాత్ర మాతఁడు గ్రహించెను. నమరమున విజయ మెవ్వనికీఁ బ్రాపింపఁగలదో వాని పక్షమున నుండుట కాసైనికులు సంసిద్ధులై యుండిరి. వారిప్రవర్తనము తదనుగుణముగా నుండెను. రాయఁ డాకారణమున భీతచేతన్ముఁ డాయెను. తానొనరింపవలసిన కార్యమెద్దియో యెఱుంగనేరక ఆతఁడు విహ్వలచిత్తుఁడాయెను. లాల్జీ మోతీయా గుల్బహారు లెవ్వరు లేకుండుటచే నాతనియవస్థ ముతంత నికృష్టమాయెను, దుస్సహమాయెను. దొల్లిటి మిత్రులగు హింగనుపండేజీలైనను గోచరింపకుండిరి. రాయఁడు

వారియుదంత మెఱుంగడు. కావున వారాకస్మికముగా నేలయంతరింప వలయునని యాతఁడు విచారింపఁ దొడంగెను.

బీగము మహాబుకూడ జీవరహితముగా నుండెను. పాదుషావారు శయ్యకంటియుండిరి. పితృసేవైకపరాయణయగు జహనారా యాత నిని నిరంతరముఁ గనిపట్టి నర్హోపచారము లొనరించుచుండెను. ఓచారికలెవ్వరు నెలుగెత్తిచూటాడక కేవలము బొమ్మలవలె దిరుగాడుచుండిరి. అచటి పరిస్థితులను బరికింప నొక మూగనాటకమువలె నుండెను.

జహనారా యాతెఱంగునఁ బితృసేవాపరతంత్రయై యుండిన కారణమున, రోషనారా పూర్తిగా విజృంభించెను. పాదుషా దుర్బలుఁడు అన్వతంత్రుఁడు, వ్యాధిగ్రస్తుఁడు. దారా లాల్జీలు రణరంగములకుఁ బోయిరి. జహనారా యన్యమనన్కుయై యుండెను. అంతకంటె రోషనారా కేమికావలయును? దారా యాగ్రానగరమును తిరిగిచూడఁ డనియు, ఔరంగజేబే సార్వభౌమ బిరుదాంకితుండగుననియు, నామె నిర్భయముగా బహిరంగముగాఁ బలుకనారంభించెను.

దులాలీయంత జహనారాచెంతకుఁబోయి యిట్లులనెను.

“కుమారీ! ఇక నేనిచట నుండరాదు. పోయివచ్చెదను”

జహనారా హృదయము బెగడొందెను. ఆమె యవస్థ కడుదుస్సహముగా నుండెను. దారా లాల్జీలు లేకున్నను దులాలీయైన నుండగదాయని యామె యొకింత ధైర్యముగా నుండెను. కావున, తనజనకుఁ డట్టి స్థితియందుండునపుడు తమ్మువీడుట పాడిగాదని జహనారా పలికెను. దులాలీ యిట్లు బదులాడెను.

“కుమారీ! ఆగ్రానగరమును వీడిపోవుదాననుగాని ఈబీగము మహాబునకు వెలిగానుండినచో నేను దారాకు నెక్కుడు సాహాయ్యము

మొనరింపఁగలనని విశ్వసించును!”

“జనకున కెఱింగింతునా”

“వలదు, వలదు, అధికరోగార్తుఁడై కుండు మహారాజును మఱియు బాధింపనేల! అవకాశము చిక్కునపుడు నేనుమగుడ నరుదెంచెదను!”

జహనారా యిఁకఁగాదనక నమ్మించెను. ఆమెకొఞ్జాగనీ యరుదెంచి ప్రయాణనన్నాహము లొనరించెను. ఆసాయంకాలమే డులాలీ బీగముమహలునుండి వెడలెను.

శాలీషరాయఁ డొక్కనాఁడు ఛాయామాత్రద్వితీయుఁడై తన మందిరమునఁ గూర్చుండెను. ఆతనిచిత్తము వివిధత్రివాలోచనలచేఁ గ్రాగుచుండెను. అందొకటి గుల్బహారుయొక్క ఆకస్మికనిర్గమనము. ఎంతప్రయత్నించినను, ఆమెజాడయణుమాత్రము తెలియకుండెను. ఆలావణ్యవతి నజీవియైయుండువా! ఛీ, సుజనరక్షణాపరతంత్రుఁడగు పరాత్పరుఁ డట్టినుగుణరాసి కపాయము గలుగనిచ్చునా! ఐన, నింతకాల మాబాల యెందుండును!

రాయఁ డాతెఱంగున నాలోచనాపరతంత్రుఁడై యుండ, నామంధిరద్వారమున నొకింతశబ్దమాయెను. సూర్యుఁడు చాలాకాలము క్రిందటనే యస్తమించెను. లోక మంధకారబంధురమై యుండెను. రాయనియాలోచనకు భంగము కలుగునో యనునట్లు వాతావరణము నిశ్శబ్దముగానుండెను. ఆయువకుని గదియందొక క్రొవ్వువత్తిమాత్రము వెలుంగుచుండెను. రాయఁడులికిపడి తలుపువంకజూడ, నొక స్త్రీగోచరించెను. ఆతనికలవరము ద్విగుణమాయెను. అంతలో నావనిత రాయునిసమీపించెను. ఆమె డులాలీయనిగ్రహించి యాతఁడు విన్మయానందపరవశుఁడాయెను. ఆమె యిట్లులనెను—

“కుమారా! నేనుబీగము మహలువీడివచ్చితిని. అందడగియున్న క్రయోజనములేదు. ఈవలనుండియే మనకు సాధ్యమగు సాహ

య్యము నొనరింపవచ్చును.”

“మంచిపనిచేసితివి. ఏకాకినై, మిత్రరహితుఁడనై, యేమిచేయుట కున్న దోపకబాధపడుచుంటిని. నాకింకనీసాహాయ్యలాభముచేకూతెను. కాని, మనకిప్పుడు కర్తవ్యమేమి!”

“దురాత్ముల బారినుండి గుల్బహారును దప్పించుట ప్రధాన కర్తవ్యము.”

“గుల్బహారునుదప్పించుటయా! నీకామెయునికి తెలియునాయేమి?”

“నేనింతకాలము రంగమహలునందుండి కండ్లుచెవులు మూసికొని యుంటినను కొందువా!”

“లేదు, లేదు. కాని, యాధపురమునందుగదా యున్నది!”

“వట్టియబద్ధము. యశవంతుఁ డట్టులేలపలికెనో తెలియకున్నది.”

“అయ్యత్తరదేశస్థుఁడు తనకుఁదెలియుననియు వలయు ధనమొసంగినచో నారహస్యమును దెల్పెదననియు నాతోఁ బలికెను!”

“వాఁడెవడు!”

“నాతోఁ గాశీనగరమునుండి యరుదెంచిన పండేజీ.”

“వాఁడా? తెలిసినది. వాఁ డిప్పు డెందున్నాడు?”

“కొన్నిదినములనుండియు వాఁడు కాన్పించుటలేదు. వానితోఁ బట్టు వాని మిత్రుఁడు హింగనుఖాను గూడ నప్పుడే మాయ మ్మాఘను. కారణము తెలియదు.”

“లాల్జీనిఁ బ్రశ్నింపలేకపోతివా?”

“అడ్కితిని, కాని, ఏమియుఁ బలుకలేదు.”

“వా రేమైరో నీవే యరయఁ బ్రయత్నింపలేకపోయితివా?”

“ప్రయత్నించితిని. ఖాను గృహమునకుఁ బోయి వానిసేవకు నరసితిని. వాడు నహిత మేమియు నెఱుంగఁడట. ఒకనాడు నూర్య స్వప్నయనమయమున నొక సుందరాంగియగు వారకాంతను గొని

రమ్మని వానిని ఖాను పంపెనట—”

“వాని కంత ధన మెక్కడిది?”

“మహమ్మదీయ యువకుఁ డెవ్వఁడో యరుదెంచి వలయు. ధనము నొసంగెనట. మంచి ఫలహారములను ఘనమైన సారాయిని నేవకుఁడు ముందుగ గొని తెచ్చెను. వాఁడు మగుడఁబోయి, పఞ్చాంగనతో నరుదెంచునరికి, నాగది యంధకారమయమై యుండెను. అం దెవ్వ రును లేరు. గదియందలి సామానులు తమ తమ స్థానములు తప్పి క్రిందిమీదలై యుండెను. ప్రదేశ మంతయు రక్తస్థిక్తమైయుండెను. అంతయు భయంకరమగు నిద్రజాలమువలె గోచరించెనని ఆశీష కుఁడు వర్ణించెను.”

“ఆ ఉత్తరదేశస్థుఁడు గూడ మొదట సం దుండెనా?”

“ఉండెనట.”

ఒక్కక్షణ మాలోచించి, డులాలీ యిట్లు లనెను—

“ఆ మహమ్మదీయ యువకుఁడు మోతియా కావలయును.”

రాయఁడు విస్మయపరవశుఁ డాయెను—

“మోతియా! మోతియాకుఁ బనియేమి?”

“తప్పక మోతియాయే. ఆ దురాత్ముల రహస్యము నరసి పట్టి బంధించుటకై యా చిన్నది పురుషరూపమునఁ బోయి యుండును. తత్ఫలితముననే చాఁగా కుమారుఁడు పొంచి యుండును—”

“ఆ రహస్యమును నాకేల నెఱింగింప లేదు?”

“అదియే రాజచిత్తము. కారణముకూడ నుండవచ్చును. ఆక్షస్మిక ముగా గుల్బహారు దివ్యస్వరూపమును నీయెదుట నుంచి నిన్ను విస్త యానందసాగరమున ముంచివేయవలయునని, యాతఁడు తలంచి యుండవచ్చును.”

ఆ సమాధానము రాయనకు రుచింపలేదు. గుల్బహారు నామము

వినినంతనే యానుందరి యాతని మనోనయనమునకు గోచరించెను. ఆతఁ డాలోచనాపరుడై యనంతర మిట్లు బ్రశ్నించెను—

“గుల్బహారు ఎందున్నదో నీ వెఱుంగుదువా?”

“బీగము మహలునం దుండి యనేక రహస్యముల గనిపట్టితిని. అది దిది యొకటి. రోషనారాయే యా బాలికను ఎందో దాచి యున్నదని నేను విశ్వసించును.”

“రోషనారా! రోషనారాయేనా? అవసరమేమి?”

“అవసరమా? జహనారాపైఁ గల క్రోధభావముచే నట్లు లొన రించి యుండును. ఇతరకారణములు గూడ నుండును.”

“దారుణము! పాప మాగోల యెంత గుందుచున్నదో—తల్లీ! మన ముపేక్షింపరాదు—”

“కుమారా! తీవ్రపడకుము.”

“తల్లీ! నా తీవ్రపాటును సైరింపుము.”

“గుల్బహారు ఎందు దాగియున్నదో యింకను బాగుగూఁ దెలియ లేదు. రోషనారా యొక్క బందీ నొక్కతెను వశపఱచుకొంటిని. అది నా కీసమాచారమును దెల్పును.”

“నీ వెఱుంగు సమాచార మెద్దియో నత్వర మెఱింగింపుము. మానస మువ్విఘ్నముచున్నది.”

“నీ సంతకముగల దొంగజాబును జూచి, మాయాపరికల్పితమని యరయఁజాలక, గుల్బహారు ఫతేమాను వెంబడించి దుర్గమును రహస్యముగా వీడెనట.”

రాయుఁడు రోషకషాయతాక్షుఁ డాయెను—

“హా! ఉత్తరమా? నా సంతకమా? ఎంత మోసము! ఎంత దారుణము!”

“కుమారా! శాంతింపుము. నీకెద్దియో గొప్ప విపత్తుఁ సంభవించె

ననియు, నీవు వెంటనే పోయి యాతనిఁ గాంచవలయు ననియు నందు వ్రాసి యుండెను.”

“దారుణము! దారుణము!”

“ఉత్తరమును విశ్వవించి గుల్బహారు దుర్గమును వీడునంతనే పట్టి, బంధించి, తన చెంతకుఁ గొనిరావలయునని తన సేవకులను మురాదు నియోగించెను. గుల్బహారును వివాహ మాడవలయునని యాతని రోషనారా ప్రోత్సహించినదయ్య నాబాలిక యా మూర్ఖునకుఁ జిక్కరాదని యామె సంకల్పించెను. కాని, తన యభిప్రాయమును మురాదున కెఱింగింపక, వాని మనుష్యులకుఁ దెలియకుండ రోషనారా తన సేవకులను వేఱొక స్థలమున నిలిపెను. గుల్బహారు మురాదు మనుష్యులకుఁ జిక్కునేని, వారిపైఁబడి యా బాలికను దన చెంతకుఁ గొని రావలయునని రోషనారా తన సేవకుల నాజ్ఞాపించెను. అనంతరము జరిగిన చిత్రకథ మనకుఁ గరతలామలకము.”

“ఎంత విపరీతము! సోదరునియెడఁ గూడ మిథ్యాప్రవర్తన మేనా?”

“మురాదు జహనారాల సేవకులు గుల్బహారునకుగాఁ బోరాడు చుండ, మేఁ మాబాలికను సంగ్రహించితిమి. కాని, మే మెవ్వరమో యరయఁజాలక భయవిహ్వలయై బాలిక మమ్ము దప్పించుకొని పాఱిపోయెను. కావున, నా కన్నియ తప్పక రోషనారా సేవకులకుఁ జిక్కియుండును.”

“రోషనారా బందీ యేమన్నది?”

“అంతకంటె సధిక మెఱుంగదు.”

“ఎంత దురదృష్టము! గుల్బహారు మిమ్ములను దప్పించుకొని పాఱుట చాల పొరపాటు.”

“మాచెంతనే యున్నను బ్రయోజనము లేదు. రక్కసులబోలు

నా ముచ్చటలు కనుమొగిడజేర్చి గుల్బహారును గొని పోగలరు. మేము నిరూపించుటకు.”

శాశివరాముడు త్రోవ్విఘ్నముజ్జితవదనుఁ డాయెను. తా నానమయమున నుచున్న నుండినచో నాదురాత్ములను ముక్కముక్కలుగఁ జెక్కొడి గుల్బహారును పట్టించి యుందునని యాతఁడు చింతించెను. మురారు రోషినిరాలచై బట్టరాలి యాగ్రహము, గుల్బహారు స్థితి దలంచి చుట్టెనుపొదయును నాశని చిత్తమును గలంచివైచెను. తుద కాతఁడు విజయదయాతాపము నడంచికొని తా మొనరింపవలసిన కర్తవ్య మేమని ప్రశ్నించెను. పుత్రులీ యిట్లు పలికెను—

“రోషనారాయే నున గుల్బహారును మన కందరాని నిగూఢస్థలమున నెందో దాచియున్నదని విశ్వసించును. దారా లాల్జీలు లేరు గదా. జహానారా ప్రతీకార మొనరింపనేరదు. ఇక మనమే ప్రతిక్రియ నొనరింపవలయును. కుమారా! రోషనారాకన్యాపహరణ మొనరించు నపుడు మనము మాత్ర మేల అన్యథా ప్రవర్తింపవయును? మనకు నదియే సాధనము.”

౧౦౯

అశావిచ్చిత్తి

దారా యాశలన్నియు నడుగంటెను. ఔరంగజేబు నాతఁడు మహా సత్సంగముతోఁ దృప్తిపెను. ప్రయోజనమేమి! ఆగ్రానగరమునకు ముప్పది మైళ్లదూరమునో నమమరు మైదానముగలదు. అమహాజ్ఞాతమున సోదమిల్పిరువురు యుద్ధమునకుఁ దలపడిరి. ఔరంగజేబు మహావిజయముఁ

గాంచెను. దాదా పూర్తిగ నోటువడెను.

దాదా శదుదురదృష్టవంతుడు. దురదృష్టమే దాదాహాపమున మూర్తిభవించెనని చెప్పినను, అతిశయోక్తి కానేరదు. ఆతడుపాద్యుషా ప్రియపుత్రుడు; జేష్ఠకుమారుడు; సామ్రాజ్య సరిపాలనా ధూర్జ్య హుడు! అచిరకాలమున ధర్మసమృతముగాఁ గలిటధారణ మొనరిం పవలసియుండెను. పాదుషా వారిపై దండెత్తి సాహసించిన యశారంగ జేబును నలిపివేయవలయునని యాతఁడు ననుకొన్నాడు. తనపైస్వము సోదరునిపైస్వముకంటె మూడింతలధికముగా నుండుటచేఁ దనకు జయము తథ్యమని దాదా విశ్వసించియుండెను. పురజనులుగూడ నట్టులే యభిప్రాయపడియుండిరి. అపరాధేనగూడెన్నడు విజయలక్ష్మియై నమేతుండై యరుదెంచునో యని వారు నిరీక్షించుచుండిరి.

కాని, విధివిధాన మెప్పుడెఱుంగగలడు! ఎప్పుడు తప్పింపగలడు! మహాసముద్రమునుబోలిన తనమహాసైన్య మధ్యమున దాదాగజా రూఢుడై నీలిచి తనవారలకు ధైర్యోత్సాహములు గలుపుచుండెను. సైనికులు విజయసంపాదన కార్యైకతత్పురులై ప్రాణములను త్యజిం ప్రాయముగా గణించి పోరాడిరి. రసపుత్రులు తమ ప్రాణములు పోవు వఱకును భయంకరముగ శత్రుసంహార మొనరించి తమ ప్రసిద్ధిపొరుష పరాక్రములను నిలువఁబెట్టిరి. ఔరంగజేబు సామాన్యుఁడు గాదు. అతని ధైర్యమపారము. సైన్యమఖండము. సేనానాయకత్వ మద్వి తీయము. వేసవికాలమగుటచేఁ బ్రచండమార్ద్రాదుఁ డుగ్రుడై లోక మును దహించివేయుచుండెను. దాదా యమితధైర్యముతో, సైన్య ముతో నాత్మ విశ్వాసముతో, మహా సందంభముతో; చణ వ్యాపారమును సాగించుచుండెను. దురదృష్టవశమున నంతలో నొక పిరంగి గుండు మనోవేగమున నరుదెంచి యాతని మత్తై

భమును చేదించెను. దెబ్బ తగిలినంతనే మేఘమువలె నాయేనుగు ఖీంకార మొనరించి, మతిచెడి, యంకుశమునకు లొంగక స్వైర్య విహారమొనరింపఁ దొడంగెను. చేయునదిలేక దారా పుడమికి లంఘింపవలసిన వాడాయెను. ఆముహూర్తముననే, మఱియొకండు తగిలి, యంబారీ తుత్తునియలాయెను. దవ్వుదవ్వుల బోరాడుసైనికులు, అంబారీ మాయమైనంతనే తమనాయకుడు దారా మరణించెననియే విశ్వసించి, తోడనే శస్త్రములను జారవిడిచి, వెనుదిరిగి పిక్కబలిమిఁగొలది పరుగిడుచు, బోయిరి. విజయుడు గావలసిన దారారణరంగమునుండి రయమునఁ బలాయన మొనరింప వలసినవాడాయెను. ఆసత్పరుషుని యదృష్టభానుడ స్తమంచెను. ఇక గత్యంతరము లేదు.

ఆగ్రానగరవాసులకు యుద్ధసమాచారము పిడుగువలెఁ దెలియవచ్చెను. వారు పూర్తిగ భయవిహ్వలైరి. సద్గుణగరిష్ఠుడగు దారాయెల్లవారలకు బ్రేమాస్పదుండై యుండెను. బేరంగజేబుయొక్క కఠిన స్వభావమును వారు పూర్తిగ నెఱింగియుండిరి. కావున, పురజనులు దుర్భరవిషాదాయ త్తచిత్తులైరి. అందు హిందువుల యవస్థమఱియు దుస్సహముగ నుండెను. ఏక్షణమున నొరంగజేబువచ్చి పైబడునోయని వెఱచి, వారు పరుగుపరుగున నగరమునుండి పాఱఁదొడంగిరి.

రాజధానియందు శాంతియంతరించెను. నగరరక్షణము హుళక్కియాయెను. దోపిడి ప్రారంభమాయెను. పట్టణస్థితకడునికృష్ణమాయెను. తన సైన్యసాహాయ్యముచే సరాచకము నడంపవలయునని రాయుడు ప్రయత్నించెను. కాని, వానియాజ్ఞల నపహసించి ధిక్కరించి యాసైనికులు తమదాటిని బోయిరి. రాయుడు చిన్నబోయెను. తన సైనికులను దహించివేయునంతటి యాగ్రహము జనించెను. కాని, ప్రయోజన మేమి !

శాలీషరాయఁడెంత దురవస్థకుఁ బాల్పడెను! క్రిందటి క్షణము వఱకును నాతఁడు గొప్పసైన్యాధిపతియై యుండెను. ఒక్క తెప్పపాటు కాలమున తడున్నతాధికారభ్రష్టుడై, విగతబాంధవుడై, దారిద్ర్య పంకమగుఁడాయెను.

బీగము మహలుకూడఁ జెప్పరాని దురవస్థకుఁ బాల్పడెను. అందలి బందీలు. ఎవరికి దొరుకునది వారు చిక్కించుకొని మాయమైరి. వారిని శాసించువారు ఎవ్వరు లేరుగదా. సూజామురాదారంగజేబులు తమ తమ దారాఫూత్రాదులను బందీలను తత్పూర్వమే కొంపోయియుండిరి. దారా కుటుంబమొక్కటియే యావిశాలమందిరమున నుండెను. యుద్ధ సమాచారము వినినంతనే వారును అపారభయాకులితచిత్తులై నమ్మక మగు నేవకులను సాయముగొని లాహోరునగరమునకుఁ బాటిరి. ఓటు వడిన దారా యానగరమున నుండెను.

నగముచచ్చి పడియుండిన పాదుషాయొక్కఁడే దుర్గమునందుండెను. పితృనేపాషరాయణయగు జహనారా యాదురదృష్టసార్వభౌమునకు సర్వోపచారము లొనరించుచుండెను. తనప్రాణముకంటె దండ్రినేవయే యాపరవపాపనచరితకు నెక్కుడుగ నుండెను. రోషనారాయన్ననో, విజయుండగు తనసోదరునభినందించుటకై సంతసోద్రేకపూరితమాన నయై వెడలి యుండెను.

రాయునికి జగమంతయు సంధికారబంధురముగాఁ దోచుచుండెను. ఉద్యోగపదభ్రష్టుండగుటయేగాక, వాని తనువునకే ప్రమాదముప్పత్తిల్ల నుండెను. ఆతఁడు దారా పక్షపాతియని బేరంగజేబులుగనునంతనే ఘానికంతము నుత్తరించును. కావున, బేరంగజేబు పురప్రవేశమొన రింపకమున్నె, యాతఁడు స్థలాంతరమునకుఁబోవుట క్షేమకరము. కాని, గుల్బహారు ఆనగరముననే యుండెనని యాలించుటచే, రాయని కాళ్ళు కుంటువడెను. ఎంత యుపద్రవకరమైనను, రెండుదినము లాతఁ

డంజేయుండెను. డులాలీ వర్తమాన మంపునని యాతడు నిరీక్షించుచుండెను. ఈరెండు కారణములచే నాతఁ డాగ్రానగరమును వీడఁజాలని వాఁడాయెను. కాని, మూడవదినమున సర్దసైన్యసమేతుఁడై యారం గజేబు ఆగ్రానగరము సమీపించెనని తెలియవచ్చెను. ఇంకను నందుండుట కేవలము షకార్హమనియెంచి రాయఁడు సగరమును రయమున వీడెను. గంగారాముఁ డాతని వెనువెంటనే యుండెను. సగరవానులు పెక్కుం డ్రాతెఱుంగున దళదళల పరుగులిడుచుండుటచేతను, రాయఁడు సామాన్యసత్తములనే ధరించుటచేతను, ఆతని నెవ్వరు పరిశీలించలేదు.

ఆతఁడు డులాలీయొక్క గృహమానకుఁ బోయెను. కాని, ఆమె యచట గాన్పించలేదు. సూర్యోదయమునకు ముందుగనే యామె యెచటోయేగి యింకను దిరిగిరాలేదు. తుపాను సమయమునందలి సముద్రమువలె నాప్రాంతమంతయుఁ గడునల్లకల్లోలముగ నుండుటచే నావృద్ధాంగనకీమి యపాయము వాటిల్లెనోయని రాయఁడు తహ తహలాడెను. కాని ప్రయోజనమేమి? డులాలీ వెడలిసస్థలము నెవ్వరెఱుంగరు.

ఏమియుఁదోపక రాయఁడు యమునాఘట్టమునకుఁబోయి కూర్చుండెను. గంగారాముఁ ప్రక్కనే యుండెను. సముద్రజలమధ్యమునఁ జాక్కానితెగి నింగినంటు భంగంబుల తాడనంబులచే నిట్టట్టు నూగు లాడు నొకవలె నుండిన తన దురవస్థను దలంచి రాయఁడు దురంత సంతాపతప్తహృదయుఁ డాయెను. నిజమనోభవతరంగిణియం దాతఁడు మునింగి బాహ్యప్రపంచమును మఱచియుండ, నడుగుల చప్పుడు వడి వడి వినవచ్చెను. రాయఁడులికిపడి వెనుదిరిగి చూచెను. అప్పుడు తొమ్మిదిగంటలరాత్రి. అంధకారమున నాతఁడు పరికించుచుండ, దా నెవ్వరి కొఱకై తత్తరపాటుతో నిరీక్షించుచుండెను. యాపవిత్రగ్రాత్ర డులాలీయే గోచరించెను. రాయఁడు హర్షపులకాంచితశరీరుఁ

డాయెను. కాని, యాతడుమాటాడు సవకాశము నొసంగక, డులాళి యిట్లులనెను.—

“శీఘ్రము! ఒక్కక్షణ మాలసింపరాదు: సర్వనాశనమగును. మంచితరుణము! లేమ్ము!...”

ఆమె యంతగ నేల తీవ్రపడుచుండెనో యెఱుంగక రాయడు ప్రశ్నింపబోయెను. అతని వారింది డులాళి యిట్లు సలికెను—

“కుమారా! లేమ్ము! ఆలసింపకుము. అసంతోషము నీ కంఠము విశదమగును.”

రాయడు తోడనే యామెతో నాగృహముఁ బ్రవేశించెను. అందు దృఢగాత్రులగు మొగలాయీసైనికులు సాయుధులై యుండిరి. రాయడు ప్రాస్పడి వారినిఁ దిలకించుచుండ, డులాళి యావృచ్చు పట్టులనెను—

“వేషముఁ గాంచి భ్రమింపకుము. మీరు నా మనుష్యులే. నీవు కూడ మొగలాయీసైనికు నాకృతిఁ దాల్పవలయును.”

“ఏల? ఎచటికిఁ బోవలయును?”

“అగ్రానగరమునకు గుల్బహారును రక్షింపఁ జాలుదుమేని, ఈ రేయియే రక్షింపవలయును. ఈయదను తప్పినచో, నీ కెప్పటికిని సాధ్యముకాదు.”

రాయనిహృదయముఁద్రేకించెను—“ఆమెయున్న రహస్యస్థలమును దెలిసికొంటివా యేమి?”

“తీవ్రపడకుము. నీకు సమస్తము క్రమముగా దెలియఁగలదు. నృథాలాపములతోఁ గాలయాపన మొనరింపక మొగలాయీ యోధుని యీ దుస్తులను దాల్చుము.”

“కాని, ఈమాటలు కూపమేల?”

“నగరముచుట్టు శత్రుసైన్యములు విడిసియున్నవి. కావున, మొగ

లాయిసైనికునివలె గాక అశ్వధా సగరప్రవేశ మొనరింప గడం గుడువేసి, ప్రమాదము సంభవించును.”

ఇక నూతాడక, రాయడు మొగలాయిసైనిక వస్తుధారణ మొనరించెను. పులాలీ నాహాయ్యముచే. నాతడు పూర్తిగ మొగలుని పలెనే గోచరించెను. వైరికంపవిధారణ మొనరించు నొకకళకుఁ గరవాలము నామె రాయనికీ దగిలించి యిట్లు లనెను—

“వీరుడా! నీకు భుజిలము కలదుగదా.”

రాయడు సగర్వముగా నిట్లు పలికెను—

“దురదృష్టవశమున నాశక్తిఁ బ్రదర్శింపఁజాలు తరుణ మింకను రాలేదని విచారించుచున్నాడను.”

“విచారింపకుము. మహాతరుణ మరుదెంచినది. బలమేగాక ధైర్య మును గూడఁ జూపవలయు.”

“కాని, మన గమ్యస్థాన మెద్ది?”

“తొందరపడనేల? నీవే యెఱుంగఁగలవు. గుల్బహారును నీవు ప్రాణసమానముగాఁ బ్రేమింతువని విశ్వసింతును. ఆమె సంరక్షణ మునకై ప్రాణము నర్పించుటకునైనను వెనుదీయవని యెఱుంగుదును. గోపనారా యిప్పుడు సర్వాధికారిణియై యున్నది—”

“కాని, దారా సమాచార మేమైనఁ దెలిసినదా?”

“ఆభాగ్యహీనుఁ డోటువడినంతనే పాటిపోయెను. ఆతఁ డీక సార్వ భౌముడగుట కల్గ. సజీవుఁడై యుండునని యైనను దోపడు. దుర దృష్టవశమున నాతఁడు పట్టువడునే! శిరచ్ఛేదము తప్పదు.”

“ఎంత ఘోరము! లాల్జీ యేమామెనో!”

“జయసింహుని సాహాయ్యముతో నాతఁడు సుజాను బరాజితు నొనరించెను. కాని, ఔరంగజేబు విజయుఁ డాయెనని యెఱింగిన తోడనే, జయసింహుడు దారా కుమారుని పీడెను. అల్పపరిజన

పరివృత్తుడై లాల్జీ యెచటికో పోయెను.”

“అహా! దై నమా! ఎంతవాని కెంత దురవస్థ ప్రాప్తించెను! మోతియా యేమాయె?”

“మోతియా యింకను సజీవముతో నుండునని, నానా పుచూరుని వెంటనే యుండును.”

రాయఁడు దుర్భరవిషాదాయ త్తదిత్తుడై సిట్టార్పు విడిచి, యిట్లు విలపించెను—

“ఐనది, సర్వము నాశనమైనది. ఈ మొగలులచేత నుండుటయే పాపము. వీరలు దయాదాక్షిణ్యముల నెఱుంగరు. తలదండ్రులపై నభిమానములేదు, గౌరవము లేదు. భ్రాతృవాత్సల్యము సున్న. ప్రేమాది సహజమానవగుణములు మచ్చునకైనను గానరావు. హా! ఎంత సంతాపకరము! తలంచునంత మాత్రమున హృదయము వ్రయ్యలగుచున్నదే. “మొగలాయీవంశము దారుణశాపదప్తమై యున్న”దని లాల్జీ యిందులకే సర్వదా అనుచుండెను.”

డులాలీ విచారఘర్షితహృదయమై యిట్లులనెను—

“దయారహితుఁడగు నౌరంగజేబు నెవ్వరు తప్పించుకొనఁజాలరు. ఆ రక్కసుఁడు తన జనకుని నైనను వధించునేమో యెఱుంగరాదు.”

“అంత దారుణమా! అంత ఘోరమా! ఎంత కఠినుడైనను, ఎంతక్రూరుడైనను, మానవుఁ డట్టి యకార్యమునొనరింపఁ జాలఁడని భావించును.”

“కుమారా! ఔరంగజేబు స్వభావము నీ నెఱుంగవు. అతని పద కోశమునందు “అకార్యము,” అను పదములేదు. మురారుగతి యేమాయె? తమ్ముని అఖండ భూమండల సామ్రాజ్యాభిషిక్తు నొన రింతునని యాననెట్టి కార్యము తీజినంతనే, వాని యవసరము తొలంగినంతనే వాని నంతరింపఁ జేయలేదా! వానిగతి యేమాయెనో.

దైవమెఱుగు, తదితర బంధుజనులను మాత్ర మాత్ర డూరక పోనిచ్చునా!”

“ధర్మైకతత్వులుగు రసపుత్రులైన వారింపరా?”

“వా రా మాయూవిశారదునకుఁ జాలరు. మఱియొక విషయము. హైందవులవేరు చెప్పనను, బౌరంగజేబు నహింపఁజాలడు. కుమారా! హైందవవిద్వేష మనెడు కఠినపాపాణమును దాకి, మొగలాయి సామ్రాజ్య మనెడు నౌక భగ్నముకాక తప్పదు. పూజ్యురాలగు తాజమహలు మహారాణిని సమాధిచేయు సమయమునఁ బలికిన నా జోస్యము* మృతకాదు. సమ్రాజ్యవిచ్ఛిన్న మానాఁడే ప్రారంభ మాయెనని గ్రహింపవలయును. విషబీజము నాడు నాటికొనెను. ఇక నీ సామ్రాజ్యము విశేషకాలము నిలువనేరదు. ఏమైనను, మన కీపు డావిషయముతోఁ బనిలేదు. గుల్బహారును రక్షించుటయే మన ప్రకృత కర్తవ్యము.”

‘గుల్బహారు’ అనునంతనే రాయని యుల్లము జల్లునునెను—

“అలస్యమేల? లెమ్ము, పోదము.”

“అలస్యములేదు. అల్లదె శౌక మనకై వేచియున్నది. తత్సాహాయ్యమున, నాగ్రానగరమును మనోవేగమునఁ జేరఁగలము. పండ్రిండు గంటలు కౌకుండ మనము గమ్యస్థానము చేరవలయును.”

రాయఁడు తోడనే యామె వెంటఁ బోయెను. ఒక నౌక ఘట్టమును నొక్క చెట్టునకు గట్టియుండెను. వారం దాసీనులై సంతనే నావికుఁ డాత్రాఁటిని సడలించి నౌకను శరవేగమున నడిపెను. అవ్వలితీరమును వారతీక్రమముగాఁ జేరిరి.

* “మహారాజా! ..... నీ యనంతరము నీ పుత్రుఁడొకఁడు సింహాసనా సీనుఁడు కాగలఁడు: అంత, మొగలాయి సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమగును—” మొగలాయిదర్బారు, తృతీయ సంపుటము 37.

రాయఁ డొకసారి యీ నౌకయందే దా.రాకుమారునితో జలవి
హార మొనఱించెను. నే డా సుకుమారు జేమాయెను? సకల
జన ప్రేమాస్పదుం డగు లాల్జీ యెందున్నవాడు? మనోహర
నారీ జన మన్మథుం డగు నా సర్వాంగ సుందరాంగుఁ డెందు
దాగి యున్నవాడు? సుందర సుధాకరబింబ సదృశ విరాజ
మాన స్మేరాననుఁ డెందు గుండ్లచున్నవాడు? అఖిల రాజన్య
గ్రహపరివేష్టిత భానుమంతుఁడై ప్రసిద్ధ ఢిల్లీసామ్రాజ్యమును శాసించ
వలసిన యా కుమార శ్రేష్ఠుఁడెం దణగియున్నవాడు? శయ్యాహా
రవిహారముల నెఱుంగక ఆ యాగర్భ శ్రీమంతుఁ డెంతటి కష్టముల
సనుభవించుచున్నాఁడో యెఱుంగరాదు. ఆ కరుణార్ద్రచిత్తుని యపా
రకృపాతిశయముచేగాదె, సర్వముఁ గొల్పోయిజన్మభూమి వీడి దిక్కు
మాలిన యనదవిధమున దలదాచి కొన నెలవుఁగానక నిందందు దిరు
గాడు నీ మందభాగ్యుఁ డున్నతాధికార సంపన్నుఁడాయెను! అహా!
విధి సంకల్ప మెంతవిచిత్రము! మహాదృష్టతరంగ శిఖరమున రాజిల్లు
శ్రీమంతు నొక్కక్షణమున నధఃపతితు నొనరించునే. దా.రాకుమా
రుని చారిత్రమే యిందుకు దార్కాణము. ఇందు నా దోసమాంప
తయులేదు. తన వెంట నరుడెంచుట కనుజ్ఞ నొసంగవలయునని నే.
నెంత ప్రార్థించినను యాతఁడు నిరాకరించెను. మద్యేయవృద్ధయాప
హరణమొనరించిన గుల్బహా రెందున్నదో సహితము తెలియ
కున్నది. ఆ బాలికామణిం గాంచని జీవితము నిరర్థకము. ఆ కన్న
యనరసి, ఆమె జనసీజనకులకప్పగించినగాని నాడెందమునందలికొంద
లఘాటు తొలంగ నేరదు. వారి శొనరింపవలసిన ప్రతిశిక్షయదియే.

అట్లు పరివేదనాదూయమాన మానసుడై యున్న రాయఁ డదరి పడునట్లు, డులాలీ యిట్లు లాకస్మికముగాఁ బ్రశ్నించెను.—

“కుమారా! నరవధ యవసరమగునేని, నీవు వెనుదీయవుగదా?”

“యుద్ధసమయమున నట్టి వధ దూష్యముకాదు. కావున, యోధ వురుషుఁడేల వెనుదీయును?”

“పోరాటమున కవకాశము రాని తెఱంగుననే ప్రవర్తింపఁబ్రయత్నింతుము. కావున, కావలియుండు పారావాండ్రును బరిమార్పుట యవసరమగును.”

ఆ వలుకుల నాలించి సంతనే రాయఁడదరిపడెను. వాని మేనెల్లయుఁ గంపించెను. ఆ సుగుణకీలుండు జన్మమెత్తి యొక చలిచీమనైనను జంపి యెఱుంగఁడు. అట్టి భూతదయా పరతంత్రుండు నిరపరాధులను నిష్టేతుకముగా నెట్లు వధింపఁగలడు?—

“అట్టి ఘోరకార్యము నొనరింపజాలను; ఒకఁ డొనరింపఁబోయినను, నహింపజాలను.”

మందహాస మొనరించి, డులాలీ యిట్లులనెను—

“కుమారా! నీ కనుభవము చాలదు. నేను బాల్యము నుండియు మొగలాయి బీగము మహాలునం దుంటిని. కావున, నరవధ యన్న నాకు భయము కలుగదు. అనేక దారుణకృత్యములను గాంచితిని. కొందఱు దుగ్గళిఖరములనుండి నేలకుఁ బడదోయఁబడుచుండిరి. కొందఱు ఏనుగు పాదములక్రింద మట్టింపఁబడు చుండిరి. కొందఱు భయంకర శ్వాసములకుఁ గబళములై మరణించు చుండిరి—”

“ఇంక వివరజాలను. నా చిత్త మిప్పటికే సలసల క్రాగుచున్నది. ఇంత దారుణమా? ఇంత యమానుషకృత్యములా? ఈ మొగలులు మానవవేషధారులగు రక్కసులు కాబోలు.”

“ఘోర గాఢ. కాని, రక్కసులతో జోక్యము కలుగునపుడు మనము

కూడ రక్కసులవలెనే మెలంగ వలయును. కాని, అసవనరముగా హత్యఁ గావింపుమని ప్రోత్సహింపను. గుల్బహారు సుఖపుగా మనకు జిక్కునేని, చాల సంతోషము. అసనరము కలుగునపుడు మాత్రము వెనుదీయరాదు. ఈ యిరువురను గూడఁ దీసికొని వచ్చుట కిదియే కారణము. తమ బాకులతోఁ జీకటి చాటున నెవ్వనిహృదయమును భేదించుటకు నైనను, మీరు జంకరు.”

రాయని కట్టి పలుకులు దుస్సహముగా నుండెను. ఐనను, ఆతఁ డేమియుఁ జలుకక మిన్నకుండెను. డులాలీ మగుడనిట్టులనెను—

“కుమారా? కాంచితివా? ఈ భాగమంతయు మొగలాయీ జనసంకీర్ణము. ధనాగార మారంగజేబు హస్తగతమాయెను. సంతోషాతిరేకమునఁ దనస్సైనికుల కాతఁడు ఒహుమానముల నొసంగెను. మధుపానాద్యనేక సౌఖ్యముల నోల లాడుచు వారందఱు మైమఱచి యున్నవారు.”

“అగ్రానగరము లోనికిఁ బోతివా యేమి?”

“పోయి యుంటిని. లేకున్న, ఇంత సమాచార మెట్లు తెలియును? నగరమును జొరఁ బూనుట కడు సాహసము. ఎంతటి ధైర్యవంతుఁ డైనను, వెనుదీయును. ఇక స్త్రీల సంగతి చెప్పనక్కరలేదు. ఫార కారితలు తమ మాసప్రాణములను బిడికిటఁబూని యున్నారు.”

“ఎంత భయంకరము! ఎంత సాహసము! ఇట్టి సమయమున నీవు పోరాదు సుమా.”

“కుమారా! నాకు భయమేల? కాటికిఁ గాలు సాచికొన్న వెలిదానివలె గోచరించు నన్నెవ్వరు పరిశీలింప లేదు.”

“పాదుషావారి సమాచార మేమైనఁ దెలిసినదా?”

“పాదుషావారు తమ ప్రియపుత్రితోఁ బాటు బందాలై యున్న వారు.”

“అంతఃఖోరము! అంతదారుణము! కన్న జనకునే యింతగఁ గష్టపెట్టుటయా!”

“ఔరంగజేబు దుర్గముఁ బ్రవేశింప లేదట. తన ప్రవర్తన మవ్యక్తముగఁ గాన్పించినచో క్షమింపవలయునని యాతఁడు లిఖించి పాదుసాహెబ్ కంపెనట. దారా స్వీయమతాభిమాన మెఱుంగఁడు. కాఫరు; ప్రేమాభిమాన పాత్రుఁడుకాఁడు; కావున నర్జునీయుఁడు—అని యశాంజజేబు కోరెను. దారా యింక రాజ్యాస్థుఁడు కాఁడని విస్తృతముగ బ్రకటింపవలయునని యాతఁడు కోరెను. పాదుషా వాగ్దాని సమ్మతించును? కావున ఔరంగజేబు తనకుమారుఁడగు మహమ్మదు సుల్తానును దుర్గాధిపతి నొనరించెను. షాజహాను సార్వభౌముఁడు తన ప్రియపుత్రికతోఁ బాటు బంధితుని వోలెఁ బోయియున్నవాఁడు”

“హా! క్రూరాత్ముఁ డెంతటి దుర్మార్గ మొనరించెను! విశాల భూమండలాఖండలుండై వెలుంగు రారాజును గారాగృహమునఁ బడ ద్రోసెనా?”

“అంతటి యక్కటికమున కింకను దొరకొనలేదు. బాహ్య ప్రపంచము తోడి సంబంధము వారికి వీడిపోయెను. అభిషిక్తుఁడు కాకున్నను, ఔరంగజేబు సార్వభౌముఁడని చెప్పవచ్చును.”

రాయఁడంత నదీ తీరమును దిలకించి యిట్టుల నెను—

“అగ్రానగరమును దాటి పోవుచున్నాము!”

“ఔను. రోషనారా యారామముగు ఖుస్రూబాగునకుఁ బోవలయును.”

“రోషనారా యారామమా! మనకుఁ బనియేమి? గుల్బహా రం దున్నది కాబోలు?”

“అంచే యున్నదని వింటిని.”

“నిశ్చయమగునా?”

“సిశ్చయమనియే చెప్పగలను. రోషనారా యందుండిని సమయమున నొక దర్వాను ప్రత్యేకముగాఁ గావలియుండును. వానితోఁ జరిచయము చేసితిని. సడిలేయి నాకై వాడు వేచి యుండును.”

“గుల్బహారు అందున్నదని వాడు చెప్పెనా?”

“లేదు. వాఁ డావిషయము నెఱుంగఁడు కాఁబోలు. దిగమునకొక్క నేవకుండు కావుండును. వీఁడే యుదయముననే యరుదెంచెను. తెల్లవాఱుసంతనే పోవును.”

“అంత కట్టుదిట్టమేల?”

“నాయనుమానమున కదియే కారణము. కావున, గుల్బహారు తప్పక అందే యణగియుండును. ఆదర్వాను సమ్మతించుటచే, నేను బాగునందుఁ దిరుగాడితిని. నేనెవ్వరినిఁ గాంచలేదు. కాని, అందు రహస్యమందెరము లున్నవని విశ్వసించును.”

“గుల్బహారు ఎందుండునో?”

“గమనింపుము. ఒక్కచోట నొకకొఱ్ఱ కడుశ్రద్ధగా పారాయించుచుండెను. ఆవెనుక నొక లతాగృహ మున్నది. అచటికిఁ బోవలయునని ప్రయత్నించితిని. కాని, దర్వాను నన్ను వారించెను. కారణమడిగితిని. అయ్యది రోషనారాయొక్క ధనాగారమనియు, కొఱ్ఱాయొకఁ డచట రేయింబగళ్లు కడు బాగదూకతతోఁ గాచుచుండుననియు, వాడు తెలిపెను.”

“నీ నయనములకు మందెరము గోచరించెనా?”

“లేదు. తత్ప్రదేశమంతయు అతానికుంజ సమృద్ధము. తత్సౌందర్య లతానిలయములమధ్య రహస్యమందెర మడగి యున్నదని విశ్వసించును. భాగ్యహీనురాలగు గుల్బహారు అందుండును.”

“ఏమో. అది కేవలము ధనాగారము కారాదా?”

“ఐన, గావచ్చును. కాని, మన సంశయములు తీరవలదా?

“నీ స్వస్థలమున నుండెడిదానివుగదా.”

“దైవప్రేరితము : మనము విచారింపదాను.”

నావ యంతలో నిర్ణీతస్థలముఁ జేసెను. క్రొత్తదేశమునఁ జునుటకు సంచారము లేదు. గృహములైనను గానరాకుండెను. చుట్టఁ జూచు లును, మిగిలిన యిరువురును గూడ వెంటనే నేలకు జిక్కిరి. నానికు నుద్దేశించి, చుట్టఁ జూచుట నెఱచెను.—

“మే మరుదెంచువఱకు నెచటనే యుండుము. భద్రము.”

వారంత ముందుకు సాగిరి. నాటినికే కడు సంభకారబంధురమై, భీకరమై, దుస్సహమై యుండెను. నిశాకాంత మొద్దునిద్దుర జెంది యున్నదోయన, ప్రదేశము కడు సిశ్యముగా నుండెను. కీచురాళ్ళ కీచుకీచురవంబులును, సురాపానాద్యనేక సౌఖ్యముల నిమగ్నులగు మొగలాయీపై సికుల కోలాహలమును మాత్ర మప్పుడెప్పుడు విన నాయెను.

కొంత దవ్వడిగిసెపిపి చుట్టఁ జూచుట నెఱచెను.

కుమారా! చావారికుండు మనలను వాడెలపడు. ఆ భారము నాది. సాయుధుడై కాపుండు కొజ్జామాత్రము నీ వంతు. సమయ మును బట్టి కర్తవ్యమును నీవే నిర్ణయించుకొనవలయును. అవసర సమయమున, నీ రిరువురు నీకుఁ దోడ్పడుదురు.”

“వనమునందు మఱి యెవ్వరైన నుండురా?”

“నేను చూచినపుడు దర్బాను కొజ్జామాత్రమే యుండిరి. కాని, తోటకాపులు పదిమంది—యే మూలనో నివసించుచున్నారని విని యుంటిని. వారపుడు నిద్రించుచుండిరో, లేక, ఉత్సాహతమకమున నాగ్రాసగరమునకుఁ బోయిరో యెఱుంగను.”

అంతలో వారు ఖుస్రూబాగు సమూహించిరి. చుట్టఁ జూచుట ముగిసిన నిట్లుం నెను.—

మఱియు, తన ధనరాసి నొక మార్గప్రదేశమున రోషనారా దాచి యుంచునని తలంపరాదు. గుల్బహారునే యంగు దాచియుండును. దర్బారు లా రహస్యము నెఱుంగరు. నేను కావలియుండువాఁడు లే పుండఁడుగదా.”

“కాని, మొగలాయిదుర్గము నే డొకని యధీనమున నుండును; ఎల్లి యింకొకని యధీనమగును. మనకీవిషయము స్రత్యుత. సిదర్శనము. ఈదుర్గరాజము మొన్నటివఱకును దారా యనుభవమున నుండెగదా. నేడో! ఔరంగజేబు హస్తగతమాయెను. కాన, నిట్టి విపర్యయములు కాలమహిమచే సంభవించునని రోషనారా యెఱుంగ వచ్చును. ఎఱింగి, తన ధనమును దన బాగునందు నిక్షేపించి యుండును.”

“నీయాహ యుక్తియుక్తముగా నున్నది: కావచ్చును. ఐనను, నాయభిప్రాయము మిథ్యకానేరదు. ఏనున, ఒకానొక కార్యావసరమున గుల్బహారును రోషనారాయే దొంగలించెనని వింటిని: నీగము మహానుండు గుల్బహారు లేదు. కావున, మన బాల రోషనారా వనమునందే యుండవలయును.”

“ఒకవేళ లేకున్న, నిష్కారణ సరహత్యాదోషమునకుఁ బాల్పి డును.”

“నేను మాత్రము అనవసర మనుష్యమారణము నొసరింపవందు నా? పరిస్థితులను గమనించి మెలంగవలయును. కాని, నాబాధ్యకాలమున నేను మొగలాయి వాతావరణముననే గడిపితినిగదా. ఎన్ని కష్టముల పాలైతిని! ఎన్ని యసాధ్యములను సాధించితిని! ఇప్పుడు గూడ నట్టి యవస్థలోనే యున్నాను.”

“అహ! సాచార్యగృహేవత నిన్నును బాధించుచున్నది. ఈమంద భాగ్యుడు మార్గనుభ్యమున గోచరింపకున్నచో, నీవు హాయిగా

“నీ స్వస్థలమున నుండెడిదానివుగదా.”

“దైవప్రేరితము : మనము విచారించరాకుండు.”

నావ యంతలో నిర్ణీతస్థలముఁ దెలుసు. తప్పుదేవుఁడు మనస్వస్థ సంచారము లేదు. గృహములై నను గానిరాకుండెను. చులాచి రాయలును, మిగిలిన యిరువురును గూడ వెంటనే నేలకు దిగిరి. నాచికు నుద్దేశించి, డులాచీ యిట్టులనెను.—

“మే మరుదెంచువఱకు నిచటనే యుండుము. భద్రమహా.”

వారంత ముందుకు సాగిరి. నాటికి కడు సంభకారబంధురమై, భీకరమై, దుస్సహమై యుండెను. సింహాకాంక్ష మొద్దునిట్టుర జెంది యున్నదోయన, ప్రదేశము కిడు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. కీచురాళ్ళ కీచుకీచురవంబులును, సురాసానాద్యనేక సౌఖ్యముల నిమగ్నులగు మొగలాయీసైనికుల కోలాహలమును మాత్ర మప్పుడప్పుడు విన నాయెను.

కొంత కర్తవ్యగిసనిదిప డులాచీ యిట్టులనెను.

కుమారా! దౌవారికుండు మనలను వారించెడు. ఆ భారము నాది. సాయుధుడై కాపుండు కొజ్జామాత్రము నీ వంతరు. సమయమును బట్టి కర్తవ్యమును నీవే నిర్ణయించుకొనవలయును. అవసర సమయమున, నీ రిరువురు నీకుఁ దోడ్పడుదురు.”

“వనమునందు మఱి యెవ్వరైన నుండురా?”

“నేను చూచినపుడు దర్బాను కొజ్జామాత్రమే యుండిరి. కాని, తోటకాపులు పదిమంది—యే మూలనో నివసించుచున్నారని విని యుంటిని. వారపుడు నిద్రించుచుండిరో, లేక, ఉత్సాహతమకమున నాగ్రాసగరమునకుఁ బోయిరో యెఱుంగను.”

అంతలో వారు ఖుస్రూబాగు సమీపించిరి. చులాచీ మందస్వరమున నిట్టులనెను.—

“మీరీ చెట్టుచాటున డాగియుండుడు. నేను ద్వారపాలకుని కుశల మరయుచు వానితో లోనికిఁ బోయెదను. ఈలమోగు సంతనే, మీరు రయముగా రండు. ఒక యరగంట కడచినను, ఈల విన రాదేని, నా కపాయ మెద్దియో వాటిల్లెనని గ్రహింపుము. మీ పుడు సమయోచితముగా మెలంగవలయును.”

“తల్లీ! నీ విట్టి భయంకరవ్యాపారమునకుఁ గడంగుట పాడి యగునా? వలదు.”

అట్లు దైన్యముగఁ బలుకు రాయని వారించి డులాలీ యిట్లు లనెను.—

“కుమారా! అపాయ మెచటలేదు? అక్కరకురాని పరితాప మును వీడి, యప్రమత్తఁడవై యుండుము.

ఆమె తోడనే యారాముము ప్రవేశించెను. రాయఁడు నిట్టూర్పు విడిచి, విపాదభరకంపితహృదయుడై, తత్సమీపవృక్షసరోక్షమునకుఁ జూచెను.

౧౯

రహస్యమందిరము

ద్వారమున దర్బారు లేడు. దీపము మాత్రము నిబ్బరముగా వెలుగుచుండెను. డులాలీ విస్మయాకులితచిత్తయాయెను. అప్రమత్తుడై గస్తీ తిరుగవలసిన ద్వారపాలకుఁ డేమగును? వాఁడుకూడ నాగ్రానగరమునకే పోయియుండునా? అసంభవము. ద్వారము తెఱచియే యున్నది. ఇక్కడనే యెక్కడనో యుండును.”

ఆమె యిట్లు లాలోచనాపరయై యుండ నీ పలుకులు విస
వచ్చెను.—

“అమ్మా! వచ్చితివా! నీ వింక నాననియు ప్రయత్నమంతయు
వ్యర్థమగుననియు ననుకొంటిని.”

డులాలీ మందహాస మొనరించి యిట్లులనెను.—

“ఓయీ! నమయము చేసినవిమ్మట, రాకుంచుమా? ఆడి తప్పట
మీ వంతు.”

“ఇట్టికార్యము లందుగాదు. లోనికిరమ్ము.”

వారా చెంతనున్న గదిలోనికిజోయి కూర్చుండిరి. అంతపఱకును
దన వస్త్రమున దాగియున్న సారాయిబుడ్డిని డులాలీ ప్రదర్శించెను.
దర్వాస పరమానందభరితుడై, “అదియేమి?” అని వడిగాబ్రశ్నిం
చెను. వాని హృదయము కరగునట్లునవి, డులాలీ యిట్లులనెను.

“మనకొకే. ఇటువంటి సహకారమున్నయెడల, మిగులనుతాహ
కరముగా నుండుగదా.”

ఆమహమ్మదీయుని హృదయము గంతులాడెను. వికవికనవ్వుచు,
వాడిట్లులనెను.—

“అదృష్టము! ఇందులకే నేను మక్కిలి తత్తరపడుచున్నాను.
రెండు రోజులనుండియు ఒక్కచుక్కయైనను చవిచూడలేదు. వీక
ఎండిపోయినది. నరములు లాగుచున్నవి. పాజాడీమందిరమునందై నను
దొరకునేమోయని ఇప్పుడే పోయిచూచితిని.”

“దొరకినదా?”

“లేదు. ఆమె యంతటి యవివేకురాలుకాదు.”

“పోనిమ్ము. కాలయాపన మొనరింపక, ఆ గ్లాసు నందుకొనుము.”

జల్లెడంతవీ సరిల్లిన మోముతో వాడాగ్లాసునందీయ, డులాలీయందు
సారాయి పోసెను. ఆ కాచపాత్రము వాని నోటికొనంగ, వాడిట్లు

లనెను.—

“అన్యాయము! ముందు నీవు రుచిచూడుము.”

“హిందువులము. ముందు పురుషులుపక్రమింపవలయును. ఇది మా సాంప్రదాయము.”

ఉత్సాహభిక్షముచే వికటముగా నవ్వి వాడో మధువునొక్క గుక్కను ద్రావివైచెను. వాని వదనమేలకో వికృతమాయెను.—

“ఎంత ఘోరుగానున్నది. బుట్టగిట్టున దిరుగుచున్నది.”

అట్టులనుచు వాడు డులాలీని ఆలింగన మొనరింపఁబోయి, చేయి చాచెను. డులాలీ మెఱపువలె స్రక్కకు లంఘించి, డాసి, తీవ్రముగ నొక్కతోపున నా చెంతనున్న పాన్పుపై వానిని గూలద్రోసెను. వాడు నడలుడయ్యి, నజలపగిది నిరోధింపఁజాలకపోయెను. పడిన వాడు లేచుటకై నను, సత్వము లేకపోయెను. జీవచ్ఛవమువలె, మ్రానువలె వాడు పడియుండెను. వాని నట్టిట్టు మాపి కదిపి చూచి, ఇక వానిందలంప నవసరములేదని గ్రహించి, దీపము నార్పి, యావ లకుఁ బోయి యా గది తలుపులను డులాలీ బిగించెను.

వనాంతర ప్రదేశమంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. సరసంచార మేమియుఁ దోఁపలేదు. కావున, డులాలీ వడివడి అవలకుఁబోయి ఈలవైచెను. శాలీపరాయణుడు అనుచరసమేతుడై తోడనే యామె చెంతకుఁ బోయెను. డులాలీ యిట్లు గుసగుసలాడెను.—

“దర్బాను నిద్రానక్తుడై మైమఱచి యున్నాడు. మనకు వాని వలన భయములేదు రండు.”

ఎలుకలను బట్టబోవు పిల్లలవలె వారు మెల్లమెల్లగఁ బ్రవేశించిరి. మనుజుల యలుకుడి యగునేమో యని వారు నడుమనడుమ నడకుడిగి వీనుల నిగుడించి యాలింపఁ గడంగిరి. భయకారణ మేమి యును లేదు. కొంత దవ్వరిగినపిమ్మట డులాలీ మెల్లగ నిట్టులనెను—

“మీ రిచటనే యుండుడు.”

ఆమె ముందుకు సాగెను. లతాకుటీరమున దీపము వెలుగుచుండెను. సాంద్రముగా నల్లబిల్లిగా నల్లుకొనియున్న లతలనుండి దీపపురిగిరణము లచ్చటచ్చట వెలువడుచుండెను. ఆ దీప కాంతివలెనే నన్నని యస్పష్టగారవము కూడ విసవచ్చుచుండెను. తోడనే, యామె వెనుదిరిగి తన మిత్రులను సమీపించి యిట్టులనెను—

“కొజ్జా మేల్కొనియే యున్నాడు. కావున, మీరంతలు బోయి కార్యము నెఱవేర్పుడు. తప్పని యవసరమగుచేసి, వాని జీవమును హరింపుడు. వాడు నోరుచేయుటకు మాత్రము అవకాశ మీయరాదు. పొండు. నే నిచటనే వేచియుందును.”

హారంతట లతాగృహమును సమీపించిరి. ఉచితస్థలమున నిలిచి పరికింప, తళతళ మెఱయు తుపాకిని ధరించియున్న కొజ్జా చిన్న రాగముఁ దీయుచు నిటునటుఁ బాచుచేయుచుండెను. నూతనాగతులెంత మెల్లగ నడిచినను, ఒక్కింత యలుకుడి యగుటచే వాడుఁ గొబ్బున వెనుదిరిగి పరికించెను. శాలీషరాయాదులు భద్రముగ నక్కియుండుటచే, వాని కేమియుఁ గాన్పింపలేదు. “ఛీ! ఈ వన ప్రదేశమును జరకాలమునుండియుఁ గనిపట్టికొనియున్న బక్కనక్క కావలయు. మనుష్యుడేమో యని ఊరక అనుమానించితిని. ఈ మారణయంత్రమును బూని నాయంత్రవాడు కావలియుండ నెవ్వడు రాగలడు?” అని తర్కించి, తననుదా సమాధానపఱచికొని ఆ కొజ్జా మఱల గస్తుతిరుగ నారంభించెను.

వాడు తిరుగ వైఖరిని గనిపట్టెను. రాయఁడైదు నిమిషములు నిరీక్షించెను. పరీక్ష పూర్తియాయెను. రాయఁడుఁగిరి బిగియబెట్టి, నయనముల నధిక్ విశాలాయతము లొనరించి, దీప్తోరుభుజములను జక్కగ నవరించి యేకాగ్రచిత్తుడైయుండ, నాకాపరి వానిని సమీ

పించి, మగుడ వెనుకకుఁ బోవుటకై వెనుదిరిగెను. వాడు వెనుజూపి సంతనే, హరిణముపై లంఘించు సింహమువలె రాయఁడు వానిపై నుఱికి తన బాహుపంజరమున వానిని గడు కఠినముగ బంధించెను. పాపము! ఏమి సంభవించెనో కొఞ్జా యెఱుగఁడు. భుజముపై నుండిన తుపాకి నేలపైఁ బడెను. వాడును నిలువజాలక నేలపైఁ బడెను : వానితోబాటు రాయఁడుగూడ భూపతనుఁడాయెను. కొఞ్జా బలవంతుఁడు. వాని ధైర్యస్థైర్యములు చూడ బ్రశంసనీయములు. కావుననే రోషనారా. వానినిఁ గాపుంచెను. కావున, ఊటుమని పిడుగువలెఁ దాకిన రాయని ధాకకు దాళఁజాలక ధరాతలమునఁ బడినను, వాడు ధైర్యధుర్యుఁడై లేవబోయెను. కాని, పింహబలుఁడగు తాయఁడట్టి యవకాశ మొసంగలేదు. అంతలో డులాలీ నేవకు లగుడెంచి, వాని వదనకర చరణములను బంధించిరి.

ఆనందడి నాలించి డులాలీ కూడ నరుడెంచి యిట్లు లనెను—

“మీ రిద్దరు ఏనిసి దవ్వనకుఁ గొనిపోండు. పాటిపోవుటకుగాని, నోరు తెఱచుటకుగాని యణుమాత్ర మైనను బ్రయత్నము చేయకుండ మీరు. కనిపట్టనలయును. నాయీల మ్రోగునంతనే మీరు రావలయును. తీరినియవనరము కలుగునేని, మీ బాకుల నుపయోగింపుడు.”

వారట్లులే యాకొఞ్జాను మోసికొనిపోయిరి. శాలీష. రాయాదు అంత నా లతామందిరమును బ్రవేశించిరి. దీపముండుటచే వా రా స్థలమును సుశువుగా పరీక్షింపఁగలిగిరి. కుడ్యమునం దొక యినుప తలు పమరియుండెను. అద్భుతవశమున బీగముకూడ నచటనే వ్రేలాడుచుండెను. డులాలీ సంతసించి యిట్లు లనెను—

నే నిచటఁ గావలియుండును. ఎవ్వరైన నరుడెంచినను, నా కేమైన నపాయము సంభవించ నున్నను ఈల వేయుదును. అప్పుడు మీరు

అనువుగాఁ బ్రవర్తింపుడు. ఇంక మీ రాతలుపు తెఱచిలోనికి జొచ్చి పరిశీలింపుడు. •దయానుయుండగు పరమాత్ముని నాహాయ్యముచే మీరు గుల్బహారును రక్షింతురుగాక.”

ఊలాళీ తోడనే యా స్థలమునువీడి, కొంతదప్పున కరిగి యప్రమత్తతతోఁ గావలియుండెను. రాయఁడు తలుపును నుళువుగాఁ దెఱచెను. ఇనుపతలుపు మిక్కిలి భారముగ నుండుననియు, తీయుట కిష్ట సాధ్యమనియు నాతఁడు భావించెను. కాని, కర్మకరుని నైపుణ్యముచే నయ్యది కడు సుళువుగా వీడెను. శబ్దమేమాత్రముకాలేదు. రాయఁడు విస్మయము నొందెను. ఆ తలుపుక్రింద సోపాన పరింపరలు కాన్పించెను. అందొక దీపరాజము కడు రమణీయముగా వెలుంగుచుండెను. రాయఁ డాశ్చర్యచకితచిత్తుడై యిట్లు చింతించెను—

“ఇయ్యది ధనాగారమని భ్రమింపరాదు. ఈ దీపమును గాంచ, నిత్యము వెలుంగునట్లులే తోచును. ధనాగారమే యెస యింత శ్రద్ధయేల? ఈ మెట్లువెంబడి దిగి యింక నేముండునో చూచెదనుగాక.”

రాయఁ డట్లు మెట్లుదిగి పరికించినంతనే, వాని విస్మయము శతాధికమాయెను. తత్ప్రదేశ నైభవమును గాంచినంతనే వాని మతిపోయెను. అది కలయో నిక్కువమో తెలియకుండెను. ఆసోపాన చయమున కిరువంకల గెండు విశాలమందిరము లుండెను. భూతలంబున నుండు నపూర్వరమణీయవస్తువు లందమరియుండెను. సహస్ర శాఖాయుత దీపరాజము లందందు నింపుగ వ్రేలాడుచుండెను. సవనీత సదృశమృదులములగు రత్నకంబళములు నేలభాగమును సుందరముగఁ గప్పియుండెను. సున్నిగ్ధకుడ్యములందు హేమచట్టబద్ధములగు చక్కని నిలువుటద్దములు సముచితముగ నమరియుండెను. ప్రణయ ప్రవూర్ణములను కాముకజనహృదయరంజకములు నగు చిత్రపటములు గోడలను గడు మనోహరముగా నలంకరించియుండెను. నవ

రత్న పీఠంబులగు కమనీయ హేమకలశములుగూడ నా నుందిరములం దుండెను. ఆ మందిరములు తదితర యపూర్వవస్తునిచయ సమోపేతములై, మనోహర శీతల సుగంధ బంధురోదంచితములై, యఖండవైభవ సమస్పృశములై కేవలము స్వర్గసమములుగ నుండెను. ఒక్క విశేషము. విచిత్ర సువర్ణాలంకార విరాజమానమగు నొక మొగమలుశయ్య కూడ నుండెను. అచటి కమనీయపరిమళమును గూడఁ జూడ, నయ్యది యొక రమణీమణి మనోహర శయ్యామందిరమువలె రామునకుఁ గాన్పించెను. అతఁడెట్లు చింతించెను—

“పాదుషావారి బీగము మహాలునందు క్రింద పీనుమహాలున్నదని విందును: పాదుషా యందు వేసవికాలమున, నిజప్రియాంగనాజన పరివృత్తుడై విశ్రమించునట: ఇయ్యది రోషనారాయొక్క పీనుమహాలు కావలయు.”

అంత రాయని మానసమున నొక యాహ యోకస్మికముగా నుదయించెను. వాని హృదయ మంతట దడదడ గంపించెను—“అహా! మందుడనై నే నెంతటి సాహసకార్యమునకుఁ బూనుకొంటిని! రోషనారా విజయుడగు సోదరుని గాంచబోయెనుగదా. ఈ ముహూర్తమున నిచటికి రాఁగూడదా? నచ్చిన, నాగతి యేమగును? పురుషగుణోపేతయగు నా ప్రచండ నారీమణి తన రహస్యాభ్యంతర మందిరమున నడుగిడ సాహసించిన నన్ను తక్షణము విగతాసు నొనరింపకుండునా? ఒక వేళ రోషనారా రాకుండుగాక. ఐన నేమగును? ఆమె ప్రధాన పరిచారకుడగు కొజ్జాగా మా పరిజననమే తుండై యిందెందో యుండరాదా? అప్పుడైనను నాకు మరణము తప్పదుగదా. ఛీ! ఏమిది? పురుషుడనయ్య నబలపగిది దైన్య మొందుట యవివేకము. కావున, నిశ్చలచిత్తుడనై నా హృదయేశ్వరి గుల్బహరును ఇందన్వేషించెదను.”

రాయుని భయము నహేతుకముగనే యుండెను. రోషనారా యొక్క యారామముఁ జొచ్చి యారహస్యమందిరమున నంచరించుట భయంకరసింహగహ్వరమును బరిశీలించుటవంటిది. కాని, రాయఁడు వెటపెటుంగని వీరుఁడు. మఱియు, నాతనికిఁ బ్రియతమమగు పదార్థ మందుండునేమో యను నాశయుండెను. కాన నాతఁడు నిశ్చల హృదయుఁడై యుండెను. ఐనను, తాను గాంచిన విషయములను వెంటనే డులాలీకి నెఱింగించిన బాగుండునేమోయని యాతఁ డొకసారి భావించెను. అంతలో నాతఁడు ఇటునటు బరికించి నవ్వుడి యేమైనను విననగునేమోయని వీనులను జూచి యాలించెను. ప్రదేశము కడు నిశ్శబ్దముగ నుండెను. ఆతఁడిట్లు చింతించెను—

“ఇందెవ్వరు లేరుకాబోలు. నేనూరక భ్రమబడితిని. షాజీడి యిందున్నను, లేకున్నను మందిరముల నిట్టా లాయ త్రవఱచి యుండుట సాంప్రదాయసిద్ధమై యుండనోవు. ఏమైన నేమి? ఇందుఁ బ్రవేశించి పరిశీలింతుఁగాక.”

ధగధగధాయమానముగ రాజిల్లు తెఱను నడలించి, రాయఁ డా చెంగట నున్న చిన్నగదిలోనికిఁ బోయెను. అయ్యది భోజనాగారము. అందుండవలసిన వివిధవస్తువివహము లుచితగతి నమరియుండెను. రాయఁడు పరికింప, వివిధాహార పదార్థ లేశములతోఁ గూడియున్న రెండు పళ్ళెరములు గోచరించెను. కావున, ఎవ్వరో యిరువురు అప్పుడే భోజనవ్యాపారమును నిర్వర్తించి నెడలి యందురని యాతఁడు గ్రహింపఁ గలిగెను.

అనంతరము రాయఁ డాప్రక్కనున్న మఱియొక గదిలోనికిఁ బోయెను. అయ్యది స్నానమందిరము. రాయఁ డట్టి మృజ్జననిలయము నెన్నఁడుఁ గాంచి యెఱుంగఁడు. అపురూపమైన ముత్రైపుజిప్పలతో దళితళ లాడుచు, వివిధమణిమయవిరాజితంబై నుందరతరమయూర

పింఛమునలె యెప్పుడొక్కోభాయమానముగ నొప్పు నామందిరమును గాంచినంతనే యాతడొడధిక విస్మయపరవశుడాయెను. అందు మఱి యొక ద్వారము కాసరాకుండుటచే నాతడడు వేసుకకు మఱిలి వేటొక మందిరముఁ జొచ్చెను.

ఆమందిరముకూడ వైభవసమన్వితమై దేదీప్యమానముగా నుండెను. కాని, ఆవైభవమును గాంచి నంభసించుటకు రాయని కవ కాశము చికిషోయెను. కారణమేమి? తెఱఱ దొలంగించినంతనే, దంతపు మంచముపైఁ బన్నులింపిన యొక యపూర్వసుందరాంగి గోచరించెను. రాయఁడు విభ్రాంతచిత్తుడాయెను. మంత్రముగ్ధుడగు ఘోరాజువలె నాతడడు పైతన్యవిహీనుఁ డాయెను. ఆమె రోషనారా యైయుండునా? రాయఁ డెఱుంగఁడు. కాని, రోషనారాయే యగునేని, ఆతని తనువు తెగుట తథ్యము.

రాయనకు వివేకము కల్గునంతలో, నాతని హృదయముచెంత నొక నిశితాసి మెఱపువలె మెఱసెను. మెఱపువలెనే యాతడడు తన యెదుటనున్న వ్యక్తిని నొక్కతావున నేలకుఁ బడద్రోసి, తత్తనువుపై నొక కాలిడి, రోషకషాయితాక్షుడై, పండ్లు పటపట కొఱికి, కాల సర్పనన్నిభంబగు నీజకృపాణమును సవరించి, కఠినముగ నిట్టులనెను—

“పెదవి కదలునేని, కంఠము తెగిపోవును. భద్రము!”

అట్టి మహానయమున, నుధారసపూరిత మధురమంజులాలాపము లిట్లు విన్నవాయెను—

“నీకుఁ బుణ్యముండును, ఫతేమాను జంపకుము!”

వృద్ధసార్వభౌముడు తన కుమారునిచేతనే బంధింపబడెను. ఎంత ఘోరము! ఎంత విపరీతము! ఐనను, షాజహాను విచారింపక పశ్చాత్తాపతప్తచిత్తుడై యిట్లు లనుకొనెను.

“నేను నాజనకునకు ద్రోహమొనరింపలేదా? కావుననే, ధర్మస్వరూపుడగు పరమాత్ముడు నా కీశీక్షవిధించెను. ఔరంగజేబు కేవలము కారణచూత్రుడు. కావున నేను విచారింపరాదు.”

తన జనకుని గాంచుటకు మోముచెల్లకనో మఱియేకారణము చేతనోగాని యాతని నౌరంగజేబు చూడలేదు. కావున, రారాజిట్లు వర్తమాన మొప్పెను.—

“సీ యభిప్రాయమేమి? నాసామ్రాజ్యమున, నారాజధానియందు నాదుర్గమున నన్ను బంధించితివి. ఇక నాకంతము నుత్తరింతువా యేమి?”

అందులకు సమాధానముగా, సహస్రక్షమార్పణప్రపూర్ణమగు నొక లేఖ నాతడొప్పెను.—

“జనకా! సామ్రాజ్యభారధురంధరుడనై యశస్సాంద్రుడవై యుంటివి. కాని నీ వివుడు జరాభారపీడితుడవు: ఓగార్తుడవు: శయ్యాగతుడవు. నీ యితర కుమారులన్ననో! నిరర్థకులు, గుణరహితులు, రాజ్యర్హులుకారు. కావుననే భోగభాగ్యములను వర్జించి, పరమాత్మ పాదసేవాపరాయణుడనై, ఫకీరుడనై జీవయాత్రను ముగింప సంకల్పించిన వాడనయ్యె, పరిస్థితులప్రోద్బలముచే, జేయు నదిలేక, రాజ్యపరిపాలనాభారమువహించితిని. నీ స్వేచ్ఛాగౌరవముల

కణమూత్రము భంగమురాదు. కఠినములగు రాజకీయములందుఁ బాల్గొనుట నీకు బాధకరముగనుండునుగాన నేనీనన్నాహము లొనరించితిని. అన్యథా తలంపకుము.”

అట్టి జాబును దిలకించినంతనే పాజహాను దుఃఖివివశ్చుడై నవ్వి కొని యిట్లు లిఖించిపంపెను.—

ఇతర కుమారుల యర్హతానర్హతలను జర్పించువాడనుగాను. భుజబలము కలదేని, సింహాసనమును వారే సంపాదించగలరు. కాని నీ సోదరి జహనారాగుఱించి యే మొనరింతువు?”

ఔరంగజేబు నవినయముగా నిట్లు వ్రాసెను.—

“సోదరి గుఱించి చింతింపవలదు. సోదరాభిమానపూరితస్వాంతుఁడగు నౌరంగజేబునకు పాజాడీ పూజనీయురాలు. అభ్యంతరములేని యెడల, రంగమహలునందే యుండవచ్చును. ఆమె యెచటనున్నను వలయు మనోవృత్తి మాసాంతమున సామముగాఁ బంపఁబడును.”

ఆ యుత్తరమును జహనారాకుఁజూపి పాదుషాయిట్లులనెను.—

“కుమారీ! ఇందు నీవుండుట క్షేమకరముకాదు. మానవవేష ధారుడగు నీ రక్కసుఁడు తక్కుంగల నాకుమారులను దప్పక కడతేర్చును. దారా, సూజా, మురాదులలో నొక్కఁడును మనజాలఁడు. హా! దైవమా! నా జనకునెడ నే నపరాధ మొనరించితిని. నిజము. కాని ఈపగిది కారాగృహమునఁ బడద్రోయలేదే. ఈ పాపాత్ముడో! కఠిన్ముడై, క్రూరుడై, దయారహితుడై నన్ను బంధించెనే! ఇట్టి ఘాతుకస్వభావుఁడు నా పుత్రపౌత్రులనుగూడ సుఖపుగా వధించును.”

జహనారా దుర్భరవిషాదాయ త్తచిత్తయైరుద్ధస్వరమున నిట్లులనెను.

“రాజాధిరాజా! ఇట్టి దుస్సహంపు బలుకులను బలుకకుడు. వినజాలను.”

“కుమారీ! వృధాభిమానమున కిదియధనుగాదు. వివేకమును

దొంగి, నీ విచటనే యుందువేని మరణము భవము. బుద్ధిపూర్వకముగా మృత్యుమందిరమున నుండుట మువివేకముగాదా? నేను నహింపజాలను. ఎందైననుండుము—శిల్పీనగరముననుండుము. లేదా లాహోరునం దుండుము. మఱియెందైననునరె. ఆ కుటిలాత్ముడు నీకేమైన నొసంగకపోయిననునరె, నష్టములేదు. నీకుఁ గల ధనముతో హాయిగాఁ గాలహరణ మొనరింపనగును.

అంత నా. పితృసేవాపరాయణ నిజజనకుని చరణాంభోరుహములపై వ్రాలి, వికచనరోజాయత నేత్రాంతర్గళిత బాష్పధారాకలిత కపోలద్వై, దీనావనతాననయై గద్గదస్వరమున నిట్లు లనెను—

“లోకైక సార్వభౌమా! ఇట్లు లాజ్ఞాపింపవలదు. నా ప్రాణము పోయినను బోవుగాక, భవదీయ పాదారవిందములను వీడజాలను. జనకా! జరాభారముచేఁ గ్రుంగి, యవయవపటుత్వముఁ దొంగి, కేవలము పరాధీనుఁడవై యున్న నీ కుపచారములు నలుపువారెవ్వరు? తండ్రీ! నిన్ను వీడజాలను. ఔరంగజేబు వధించిన వధించుగాక, నేను భయపడను. నీ విఁక. వేటువిధ మాలోచింపకుము.”

జహానారా యభిమానము అనంతము, అసాధారణము, అనదృశము, కేవలము ఆదర్శప్రాయము. పాజహాను నయనములనుండి బాష్ప బిందువుల విరళముగ జలజల వ్రాలెను. చెంతనున్న బందీలు నహింపఁ జాలక భారున నేడ్చిరి. హా! దిగంతముల పర్యంతము వ్యాపించిన మహాసామ్రాజ్యమును బాలించిన మహాపురుషుఁ డెంతటి దైన్యమునకుఁ బాల్పఁడెను! నకలజనహృదయ పారావారపూర్ణ శాంకుఁడై వెలింగిన రాజపుంగవుం డెంతటి హైన్యమునకుఁ పాల్పఁడెను! బందీలే యననేల? జీవరహితపరుషపాపాణములు మాత్రము కరగకుండునా?

ఆప్రకారము జహానారా జనకుని గనిపట్టియే యుండెను. వారిని ఔరంగజేబు స్థలాంతరమునకుఁ దొలగింపలేదు. బాహ్యప్రపంచ

మాతో నుత్తర బ్రతుకైతరములు జరుపుటకు మాత్ర మవకాశము లేకపోయెను. దాని బ్రహ్మదము వాటిల్లునని యెంచి ఔరంగజే బట్టు లొనరించెను. జాబులేకాదు. లోనిమాట పైకి, పైమాట లోని కీనిఁ దెలియకుండ, దుర్గరక్షకుఁ డప్రమత్తుడై యుండెను.

సూజా సైన్యసమేతుడై యాగ్రానగరముమీఁదకు సరుదెంచు చుండెనని తెలియవచ్చినంతనే ఔరంగజేబు సైన్యసమేతుడై అలహాబాదునకు వడివడి పోయెను. సాటిలేని మేటి తంత్రజ్ఞుడగు నా మహాసీయుడు యుద్ధసన్నద్ధుడయ్యి, నుపాయాంతరము సన్నేపించు చునే యుండెను. ఒలవంతులగు రసపుత్రనాయకులను దనదెవ్రిద్దఱు కొనవలయునని యాతఁడెంతయుఁ జూయింపెను. తత్ప్రసిద్ధపూరు ఘల హృదయములు సంతసోత్సాహములచే నుప్పొంగునట్టి కమ్మలను లిఖించి యాతఁడు వాతలకంపెను. యశవంతసింహ మహారాజు మిగుల ప్రబలుడు. ఆతఁడు దారాపక్షపాతియై ఫతేబాదు యుద్ధమున నౌరంగజేబును దాకెనుగదా. ఐనను, ఆ విషయమును లెక్కింపక నాతోని మానసము చంద్రసందర్శనావసరపారావారమువలె నుప్పొంగజాలు నుతివాక్యపూరితలేఖను ఔరంగజేబు లిఖించి యాతని కంపెను. యశవంతుడు సామాన్యుడుగాఁడు. వల్లెయని యాతఁ డౌరంగజేబునకుఁ బ్రత్యుత్తర మొసంగి, సూజాకు నిట్లు వ్రాసి పంపెను—

“మిత్రమా! ఔరంగజేబు నీపై సరుదెంచుచున్నవాడు. నీ వేమియు భీతిల్లక నెదిరించి పోరాడుము? నేను వెనుకనుండి వాని సైన్యముపై బడి చించి చెండాడెదను.”

కాని, కారణాంతరములచే సూజాయట్లు ఔరంగజేబు నెదిరింప లేకపోయెను. ఐనను, యశవంతుడుమాత్రము తాను సంకల్పించి నట్లు ఔరంగజేబు పిలువదలసైన్యమును దాకి, ఆమూల్యములగు శిబి

రములను దోపిడిచేసి యమితధనవంతుడై జీవ్వున నాగ్రాసగరమునకుఁ బోయెను. అహా! ఆమహారాజు ఎంత యనివేశము వ్రవర్తించెను! ఆనరాక్రమనంతకు నంకల్పించెనేని, దుర్భరకారాగారబద్ధుడై కంగు వృద్ధసార్వభౌముని సుఖపుగా విడిసింపజాలి యుండెను. షాజహానున కానమయమున స్వేచ్ఛ యలవడెనేని, భారతదేశ చారిత్ర మస్యభా పరిణమించి యుండెడిది. కాని, అట్లు లొనరింపక, రాజులని దారా రాకకై కొంతకాలము నిరీక్షించి, యనంతర మారనపుత్రనాయకుడు నిజదేశాభిముఖుడాయెను.

అచిరకాలమున నొరంగజేబు కదనరంగమున సూజాను పరాజితు నొనరించెను. వానిని వెన్నాడుటకై తనకుమారుని నియోగించి యొరంగజేబు ఢిల్లీనగరమునకుఁ బ్రయాణమాయెను. వ్యాఘ్రము వలె నెండ్రుడు నొరంగజేబు కుమారుని ధాకకుఁ దాళజాలక సుజా నకుటుంబముగా నారకానుదేశమునకుఁ బోయెను. అచ్చటి దేశపాల కుడు వారి సందఱను వధించెనని చెప్పుదురు. ఏమైనను, ఔరంగజేబు నకు సుజా సమస్య తీటిపోయెను.

అనంతర మాత్రుడు ఢిల్లీనగరమునకుఁ బోయి బాహుటుముగా సార్వభౌమ బిరుదాంకితుడాయెను. ఆతని నామముగల నాణెములు గూడ ముద్రింపబడెను. ఆతెఱంగున, షాజహాను, పాదుషా జీవించి యుండునో కుటిలవ్యాపారదత్తుండగు నొరంగజేబు శంకారహితుడై సామ్రాజ్యాధిపత్యమును వహించెను.

ఔరంగజేబును సంపూర్ణముగా విశ్వసించిన మురాదు మృత్యు మందిరమును బోలిన. గ్వాలియగు దుర్గమునకుఁ దరలింపబడెనుగదా. రెండవకుమారుండగు సూజా ఆరకానుదేశమున జచ్చెనో నొచ్చెనో యెఱుంగరాదు. వృద్ధరాజు తన నగరునందే నిస్సహాయుడై జీవ చ్చుకంటువలె బడియుండెను. కాని, దారా యేమాయెను? సామ్రాజ్య

మకుటమును ధరింపవలసిన యాచార్యులవంతు జేమామెను? కఠిన హృదయుడగు నారంగజేబు తనయన్నకు నిలుచుటకై న నవకాశ మొనంగలేదు. దావానలజ్వాలలవలె జుట్టివేయు సరిపైస్యముల నెదిరింపజాలు శక్తిస్థైర్యములు చాలక దారా నలిచిన తావున నిలువజాలక వడివడి బుగిడజొచ్చెను. ఆచార్యవృత్తవంతుని దారాపుత్రులు గూడ నాతనితోడనే యుండిరి. ఎండ కన్నెఱుంగక నహస్ర పరిచారికల యూజిగోపచారముల కలవాటుపడిన ఆ యాగర్భ శ్రీమంతులు పడినబాధలు దైవ మెఱుంగును. నడచుటకు శక్తిచాలక, తినుటకు దిండిలేక, త్రావుటకు నీరమైనను చిక్కక, ఆసుకుమారులు పడిన బాధలు కేవలము వర్ణనాతీతములు. తలంచినంతమాత్రమున డెందము దహించికొని పోవును. హృదయము. తుహినకణమువలె గరిగిపోవును; కట్టతెగిన ప్రవాహమువలె గన్నీరు మున్నీరై స్రవించును. పాపము! దుర్భరమార్గాయీసమును భరింపజాలక దారాయొక్క పెద్దదీగము దిక్కులేని యనదవిధమున మరణించెను. ఆతని రసపుత్రభార్య మాత్రము మగని ప్రోద్బలముచే దనపుట్టిసింటికి బోయెను. దారాయొక్క సైన్యవీభాగము క్రమముగాఁ బలుచబడెను. తుదకా మందభాగ్యుడు తన చిన్నిప్రాయంపు గొమరుతో బాటు నొకానొక మిత్రునింటఁ దలదాచుకొనఁ గడంగెను. ఓయీ! సార్వభౌమ కుమారా! నీవెంతబేలవు? మానవశబ్దము వృద్ధమనియు, మానవుడు క్రూరుడు, కఠినుడు పాపాత్ముడు స్వార్థపరుడు, మిత్ర ఘాతకుఁ డనియు నెఱుంగవు! ఆ సరాధముడు ధనాశాపరుడై దారాను ఔరంగజేబున కప్పగించెను.

ఔరంగజేబు ఎంతకఠినముగాఁ బ్రవర్తించెను! దారాయొక్క సుందరహస్తయుగళమునకు నిష్ఠుర నిగళయుగళమును దగిలించి తన పసికుమారునితో బాటు మదపుటేసుగొప్పై సగరిమంతయు నూరి

గించెను. హృదయవిదారకంబగు నా దుస్సహస్యశృంగులగాంచి జనుల సహింపజాలకపోయిరి. దుర్గర వివాదాగ్రహములచే వారి హృదయము ప్రక్కలాయెను. ఏ స్మృతంసుఁ డను కంపారహితుఁడై దారాను బట్టి యారంగజేబున కప్పగించెనో, యాకూరదానిపుఁడు సిశ్శిలుఁడై యా దృశ్యమును వీక్షించుచుండెను. ఆ యథమాథమునఁ గాంచి నంతనే యున్నాదులవలె జనులు ఆగ్రహాధికమున హుమ్మసి హంకరించి, పండ్లు పటపట కొటికి, వానిపై బడి ముక్క ముక్కలుగఁ జెక్కాడవలయునని ప్రయత్నించిరి. వానికట్టి దురవస్థ ప్రాప్తింపవలసినదే. అనివార్యమగు ప్రజాగ్రహవావానలమునఁబడి వాడు శలభమువలె మ్రుగ్గవలసినదే.

కాని. ఔరంగజేబు సైనికులు వానిని రక్షించిరి. వాడు రాజనగరమందుఁ దలదాచుకొనెను. వాని చట్లు పరిభవించిన జనానీకము పై నౌరంగజేబు కడుంగడు గుపితుఁడాయెను. ఎట్టికఠినహృదయమునైనను నిరు చేయఁజాలు దారా దురవస్థనుగాంచి యట్లు ప్రవర్తించిన జనులు ఏనుఁగు పాదములచే మట్టింపఁబడిరి. మిగిలిన జను లందఱు భయవిహ్వలులై గజగజవడంకిరి. తమ సవీరసార్వభౌముని స్వభావ మప్పుడే వారికి వ్యక్తమాయెను. ఇఁకముందు దామెట్టి యిక్కట్టులను గుడువవలసియుండునో యని వారు ప్రతిపేక్షిత హృదయులై విలపించిరి. పాజహాను పరిపాలించి నంతకాలము జనులు కష్టములెఱుంగక, ఈతిబాధలను మఱచి, కఠిన పరిపాలన మెట్టిదో తలంపఁజాలక నుఖజీవన మొనరించిరి. ఆమహారాజు పరిపాలనముననే భారతకళా వైభవము సంపూర్ణత్వము గాంచెను. అట్టి రామరాజ్య ముతరించెనని జనులు గుర్తించిరి.

తన ప్రవర్తనము : సమంజసముగా గాన్పింపవలయునని యెంచి, ఔరంగజేబు నిండుకర్మాగుఁడను దారాయొక్క నేరములను విమ

డించెను. ఆ సభయందు నారంగజేబుయొక్క మంత్రులును, గంభీర స్వహువులగు మహిష్నలునుగూడ నుండిరి. మత భ్రష్టుండనియు, కాఫరు అనియు దారాపై నేర మారోపించి యాతనికి మరణశిక్ష విధించిరి. అమానుషమగు నా తీర్పును బ్రకటించు ననంతమున భ్రాతృహంతకుండగు నారంగజేబు సోదరవాత్సల్య ముట్టిపడునట్లు బాష్పపూరిత నయనములను, అమితానంగీకార భావమునుగూడ ప్రదర్శించెను.

హృదయవిచ్ఛేదన మొనరింపజాలు ననంతర వృత్తాంతమును వర్ణించి పాతకులను దుర్భరవిచారసాగరనిర్మగ్నుల నొనరింపజాలము. కావలివాండ్లు తనకు విషాన్న మొనంగెధరని వెఱచి దారాస్వయముగా వంటజేయుచుండెను. ఆతని కుమారుండు సాయ మొనరించుచుండెను. అట్టి సమయమున హంతకులు ఖడ్గపాణులై యమదూతలవలె నాతనికి బాలియింప నరుదెంచిరి. ఆ వికృతాకారులను గాంచినంతనే దారా వారి యభిప్రాయమును గుర్తించి, చెంతనున్న కృపాణమునుబూని తన ప్రాణమును రక్షించుకొనఁ బ్రయత్నించెను. అంతలో నా దురాత్ములు దారామస్తకమును ఖండించి, చేతఁబూని పరుగునఁబోయిరి. తనతండ్రి మొండిశరీరముపై నాడింభకుండువ్రాలి రాలు కరఁగునట్లు గోలుగోలున నేడ్చెను. కాని, వాని నూరడించువారెవరు?

హంతకులు కేరుచుఁబోయి దారామస్తకమును దమ సార్వభౌముండగు నారంగజేబునకు సమర్పించిరి. దారానదనము రక్ష సిక్తమై, ధూళిధూసరితమై, రూపు చెడియుండెను. రాజాజ్ఞ ననుసరించి యా మొండితలను శుభ్రపఱచిరి. అయ్యది దారాశిరస్సేయని గుర్తించి, లోలోన సంతసించి, మాయావీయగు నారంగజేబు సావకాశముగా దనయన్నకై సంతత ధారాపాతముగా నేడ్చెను. దర్బారు

సలంకరించిన సభ్యుల సయనములనుండియును ఆశ్రుజలములు కాల్యలు కట్టి ప్రవహించెను.. కాని, వారి విషాదము క్రొత్తపాదుమావా. విషాదమువలెగాక సత్యమైనది.

పిడుగువంటి దారా దుర్మరణమర్పార్త నగరమంతయు న్యాపించెను. ఆ సద్గుణగరిష్ఠునిఁ బ్రేమింపని వారులేరు: ఆ వార్తవిని విలపింపని వారులేరు: ఔరంగజేబును దిట్టనివారులేరు. భయంకరానలపర్వతము వలె నగరప్రజాహృదయ ముడికిపోయెను. సాంద్రతరకృష్ణమేఘావృత వాతావరణమువలె వారిడెంద మంధకారబంధురమాయెను: శూన్య గేహమువలె శూన్యమాయెను. ఐననేమి? ఔరంగజేబునకు వెఱచి జనులు తమవిషాదమును వెలిబుచ్చుటకునైన సవకాశములేకపోయెను. జను లాప్రొద్దు నిరాశాశులై యుండిరి.

మొగలాయీసామ్రాజ్యము దారాతోడనే యంతరించెనని గమనింపవలయును.

౨౧

లాల్ బీబీ సాహీబు

దారాకుమారుని నామధేయము సులేమాను. మురిపెముకొలంది జనులందఱు నాసర్వాంగసుందరమనోహరాంగుని “లాల్ బీబీ సాహీబు” అని పిలుచుచుండిరి.

సులేమాను సూజాను వారించుటకై వెడలియుండెనుగదా. దారా కుమారుఁడు విజయలక్ష్మినమేతుండై, ఉల్తానాపూరితహృదయుండై రాజధానికి రయమునఁ బ్రయాణమాయెను. అంతలో ఫతేబాదు సమగరుయద్ధముల సమాచారములు తెలియవచ్చెను. రెండురంగము లంధును దారా పరాశితుఁ డాయెననియు; రసపుత్రనాయకులు తమ

తమ దేశములకుఁ బోయిరనియుఁగూడఁ దెలియవచ్చెను. తన జనకుని బంధించి బేరంగజేబు పాదుషా యాయెననియును దెలియవచ్చెను. ఆయావిషయములగుఱిచి చింతించి, దారాయదృష్టభానుఁడన్తమించెనని గ్రహించి, సులేమానుతోనుండి తాను సాధింపఁ జాలు నదేమియులేదని యెంచి, జయసింహుఁడు తన దేశమునకుఁ బ్రయాణమాయెను. దారా కుమారుఁ డెంతప్రతిమాలినను సరకుఁ జేయక మొగలాయీసైనికులుగూడ నాతని విడనాడిరి. నేతుశీతనగ మధ్యస్థవిశాలవసుంధరాతలమును వైభవముగఁ బాలింపవలసిన దారా కుమారుఁడు తుదకు దిక్కుమాలిన విధమున నేకాకి యాయెను.

ఒక్కొక్కణకాలమున నాపాదుషా పౌత్రుఁడు బంధురహితుఁడు, మిత్రరహితుఁడు, సైన్యరహితుఁడు, మీదుమిక్కిలి యదృష్టరహితుఁడు నాయెను. అనుక్షణము వంగివంగి వందనలములొసరించు సైనికు లొక్క నలమైన నొసరింపక, చూడనైనఁజూడక నిర్లక్ష్యముగ బోవుట గాంచిసంతనే, సులేమాను తన నయనములనుండి వెలువడు బాష్పస్రవంతిని వారింపనేరనివాఁడాయెను. “దైవమా! దయా మయుండవు, కరుణాస్వరూపుండవు. నేఁ డీతెఱంగున మాపై విజృంభించుట న్యాయమా? అహ! నాపితండ్రి యెంతటి క్రూర్యమొనరించెను! వృద్ధుఁడు, పరమపూజ్యుఁడగు తనతండ్రినే బంధించెగా! ఎంతయమా నుషము! ఎంతపాపము! అయ్యో! నాజనకుఁడేమాయె? రెండు రణరంగములం దోటువడిన మాతండ్రి యెందుఁగుండుచున్నవాఁడో గదా. తండ్రి! నేనుండియు నీకు నహాయ్యమొనరింపఁ జాలనైతిని. విధి! ఎంత నిర్దయురాలవైతివి! నేనేమి చేయఁగలను? ఏమిచేయఁ గలను?...”

ఆ తెఱంగున సులేమాను కాలకూటనన్నిభవిషాదానలతప్త చిత్తుఁడై, విలపించుచుండ నొక్క యాశ్శిక్కుఁడు రయమున నరుఁడెంచి

యిట్టులనెను.—

“రాజకుమారా! వీరుడవు, నీవిట్లు వికలస్వాంతుడవై యుంట పాడియగునా?”

దారాకుమారుడు దద్దరిల్లి, నయనదశములను దుడిచికొని యిట్టు లనెను.—

“మోతీ! నన్నెల్లరు విడనాడినను, నీవుమాత్రము విడనాడవని.”—

“హృదయాధిరాజా! ఈ పరిచారికకుఁ గష్టసుఖములు సమాన ములు. నేను భవదీయ చరణదాసినిగానా?”

“ప్రాణేశ్వరీ! నీ యాదార్యము కేవల మాదర్శప్రాయము. నిన్ను పాదుషాబీగము నొసరింపజాలుదునని యాశించియుంటిని. ఇంతలో సంతటివిఘాతము.—”

“మనోహరా! అట్టియాశ నాకెన్నడు లేదని యెఱుంగవా? నీ చరణసాన్నిధ్యముననుండు సంతకాలము నేను సార్వభౌమపత్ని ననియే సంతసించును.”

లాజ్ఞీ నిట్టూర్పువిడిచి దైన్యముగ నిట్టులనెను.—

“హృదయేశ్వరీ! నీగుణము నేనెఱుంగుదును. కాని నీవు నాతో డనే యుందువేని, నీప్రాణమున కపాయము వాటిల్లునేమోయని విచారించునాడను.”

“ప్రాణేశ్వరా! అంతకంటె భాగ్యమేముండును? నీతోడనే స్వర్గ మును జేరగలను. ఆ దిన్యలోకమున, లక్షమంది యారంగజేబు లైనను, మన సంబంధమును ఛేదింపజాలరు.”

“మోతీ! నిర్ధనుడను. రేపు మనకాహార మెట్లు లభించునో తెలియకున్నది.

“ఆర్యా! ఆ విషయమై కలశజెందకుండు. నావద్ద గొంతధన మున్నది.”

ఆ వెనుకనుండి యాకస్మికముగా నీ పలుకులు వెలువడెను.—

“మహారాజా! మీదయచే నేను ధనికుండనైతిని. నాధనమంతయు మీ యధీనము.”

ఆ పలుకుల నాలించినంతనే, మోతీయా లాల్జీలు ఉలికిపడి, వెనుదిరిగి పరికించిరి. చిరపరిచితుండగు జయమల్లు వారికి గోచరించెను. మొదట నీతండు చిన్నదుకాణదారుడనియు, లాల్జీయొక్క హృదయము నాకర్షించి, యాతని సైన్యమునకు భోజనసామగ్రిలు మొదలగు వానిని సరఫరాచేయు నుద్యోగమును సంపాదించెననియు పాఠకులెరింగియే యుందురు. అదృష్టమట్లు కలిసివచ్చుటచే, నాచిల్లరదుకాణదారుడు గొప్పవర్తకుడాయెను. లాల్జీ గద్గదకంఠుడై ఇట్టులనెను.—

“మల్లూ! నీవిశ్వాసము కడుశ్లాఘనీయము.”

జయమల్లు కరములు జోడించి యిట్టులనెను.—

“మహారాజా! ఇదియంతయు మీస్మష్టి. మీయుష్పదిని ధనవంతుడనైతిని. నేను విశ్వాసఘాతకుండను గాను.”

“ఓయీ! మాయుష్ప దినవారికి లెక్కలేదు. వారి కెవరికైన విశ్వాసము కలదా?

మోతీయా యిట్టులనెను.—

“రాజకుమారా! నీ వీపగిది తూలిపోరాదు. కష్టము లెవ్వరికి రాకుండును? అంతమాత్రమున ఘరుమండ నురుత్సాహమొందరాదు. మనము దైవమున కెగుదలంచువారముకాము. కాన పరమాత్ముడు మన కేలతోడ్పడకుండును? క్రూరాత్ముడగు నారంగజేబునకుఁ దగు నట్లు బుద్ధిచెప్పుటకునై మీ జనకుడు నముచిత ప్రయత్నముల నొనరించుచుండును. కావున నీవు దారాను గలియవలయును.”

“మోతీ! నీవుతక్క నాకు మిత్రులెవ్వరులేరు. నీ వేమిచెప్పిన

నట్లు చేయువాడను.”

“అగ్రాసగరమున మనకు మిత్రులుగలరు. పాదుషావారును జహానారాయును జీవించియున్నారుగదా. వారికివేళ బంధింపఁబడి యుండురుగాక. వంగరాణియును, శాలిషరాయఁడును గలరు. వారలు పైకై తమ ప్రాణములచై స నర్పింపఁగలరు.”

“కాని, అగ్రాసగరమిప్పుడు శాత్రువాధీనమై యున్నదిగదా. నే నెట్లు పోజాలుదును?”

“నీవు పోనవసరములేదు. జయమల్లు రాజధానికిఁబోయి పరిస్థితులను బరికించి, వలయు సమాచారములు నరసి, ధనసంగ్రహమొనరించి మనలను గుఱరాతదేశమునందుఁ గలియఁగలఁడు. దారాయును దద్దేశాభిముఖుఁడాయెననియే వినియుంటిని.”

“అట్లులే చేయుదము.”

“మఱియు, నీ పీఠస్థులను వర్జించి, సామాన్యవస్త్రములను ధరింప వలయును. నీ వొకసాధారణపౌరునివలె బ్రయాణము చేయవలయును. మనమింక గాలహరణమొనరింపక ఈచెంతనున్న యరణ్యసీమకుఁ బోదమురమ్ము. నీ వచట వేషధారణ మొనరింపవలయును. జయమల్లు అగ్రాసగరమునకు వెంటనే ప్రయాణము కావలయును.”

ఆ వర్తకుఁడు ముకుళిషహస్త్రిఁడై యిట్లులనెను.—

“నేను మిమ్మువిడనాడవలసిన యవసరములేదు. వలయుధనము నాతోడనే యున్నది.”

“మోతియూ సంగ్రహమచకితచిత్తయై యిట్లులనెను.—

“అయ్యా! నీవే రాజకుమారునకు నిక్కాబుమిత్రుఁడవు. ఈమహా విపత్సమయమున నీవొక్కఁడవే విడనాడకుంటివి. రాజకుమారుఁ డిప్పుడు నీమీఁదనేయాధారపడియున్నాఁడు. అగ్రాసగరవృత్తాంతముల నవశ్యమెఱుంగవలయును. కావున, నీవు ప్రయాణము కావలయును.”

“చిత్రము! అట్లులే గొలువరించును.”

అని పలికి జయమట్లు తన కక్షయందడగియున్న బంగారుకాసుల నంచినీ పీసి, లాష్ట్రీపాదముల మ్రోలఁబెట్టి, భక్తిపూర్వకముగా స్వాస్థాంగ మొనరించి, వినయపూర్వకముగా లెక్కకు మీతీసనలాము లొనరించి, యసంశయ మశ్వరూఢుడై మాయమాయెను. వాని నిరుపమాన వినయాభిమాన విశ్వాసములను గాంచిన లాష్ట్రీ యవీర రాక్షసుఁడారాష్ట్రసేత్రుడై, రుద్ధస్వరంబున నిట్టులనుకొనెను.—

“ప్రపంచమునఁగి నను మానవులన్నార. జనులందఱును రక్కసులు గారు.”

దుర్భరసంతాపము నడంపఁజాలక వెక్కి, మోతియా యిట్లు లనెను.—

“ప్రాణప్రీమా! ఇక వనమునకుఁ బోవుదము రమ్మ. శీఘ్రముగ నెదుర్తులను మార్చి, జనకునిఁ గలసికొందము.”

ప్రణయస్వరూపిణియగు నాయందుముఖుని గాఢాలింగన మొనరించి యపిచ్చిన్నముగ ముద్దాడి లాష్ట్రీ యిట్లులనెను—

“ప్రేయసీ! నీవే నాహృదయ దివ్యమంగళ విగ్రహమవు!”

ఃమీలితనయనమై యామె యిట్లులనెను—

“రాజకుమారా! నేను నీ చరణదాసిని.”

అంత వారిరువురును మాటాడక సరణ్యమునకుఁ బోయిరి. అచ్యుతి వివిధవృక్షసంక్రమై సాంద్రమై గభీరమైయుండెను. ఏతట్లు ఒరికించినను, మానవనివాసము గోచరించుటలేదు. మానవుని జాడ యైనను గానరాకుండెను. కావున, దారాకుమారున క్షాస్త్రదేశము నందపాయము వాటిల్లనేరదని మోతియా సంతసించెను. తన జనకునితోఁబాటు దననుగూడఁబట్టి బంధించి వధించుటకై యహారంగ జేబు ఒహుళవృక్షము లొనరించునని లాష్ట్రీ యెఱింగియుండెను.

కావున, దాను గడుజాగరూకతతో మెలంగవలయునని యాతడు గుర్తించెను. ఆ మహావిపత్సముద్రమునుండి దారాకుమారుని రక్షింపఁ జాలిన తెప్ప మోతియాయే.

లాట్జీని దనప్రాణముకంటె నెక్కువగా మోతియా ప్రేమించి యుండెను. ఆమెకుఁగల మేధాశక్తి యద్వితీయము. ఆమె ధైర్యశైల్యములు అనంతములు, కేవలము నిరుపమానములు. అవసరసమయమునం దామె భయంకరసింగంబునగిది : పాక్షమించునని లాట్జీ యెఱుంగును. ఆతఁడును, అమేయబలపరాక్రమవంతుడు. కావున దమ్మెవ్వరు సమీపింపజాలరని యాతడు ధైర్యము వహించెను.

చల్లని వృక్షచ్ఛాయయందు వాఁగువుగు నాసీనులైరి. కీతలవాత పోతములు మేను సోకినంతనే లాట్జీ యొకింత నేడదేఱెను. అనంతర మాతఁడు ఈ దుస్తలనువీడి, మోతియా మొసంగిన మోటువస్త్రములను చాల్చెను. ప్రస్థి వేషధారిణియగు మహాశీమొక్క శిష్యురాలగు మోతియా దారాకుమారు నొక్కతృటిలో వేఱుపుచున్నదిగ నొసరించెను. తన యాకృతిఁగాంచి లాట్జీయే విస్మయము నొందెను. మోతియా యిట్లునెను—

“రాక్షసుమారా! కడు బడలితివి. ఒకింత విక్రమింపుము. నేనెంత నున్న గ్రామమునకేగి యాహరిమాను గొని తెచ్చెను. రాక్షసియగు నంతనే, ప్రయాణ మొనరింతము.”

మృదుతమహంసతూలికాతల్పమున శయనించు సార్వభౌమ పాత్రుఁడు నేడు క్రూరవిధివశమున దిక్కుమాలిన తెరువదివిధమున తృణతల్పమున మేను జేర్చవలసి నాహాయెను. మోతియా వివర్ణవచనమై తన యూరుతలంబు నారాకొమరునకు దిండుగ నమగ్నెను. తన దురవస్థ యొకవంకను, అనుండరి స్నాన్ధత్యాగశీల మొకవంకను ఆతని హృదయమును బూర్తిగాఁ గలంచివైచెను—

“మోతీ! నీకింత శ్రమయేల? నీకు మిగుల బాధాకరము వలదు. లెమ్ము వలదు—”

అట్లు వారింపఁ బ్రయత్నించు నా రాజకుమారుని వారింపఁ మోలియా యిట్టులనెను—

“రాజా! పసితనమునుండియు బానిసనై క్రయవిక్రయ సమీరము లచే నిందందుఁబడి యనేక గృహములం దూడిగ మొనరించు నాకు శ్రమయేమి? బాధయేమి? సేవట్టులు వంత నొందకుము. అట్లుగాక ఇదియొక మహాభాగ్యమని సంతసించును.”

“ప్రేయసీ! నీ నిష్కలంక ప్రేమాభిమానములు నాచిత్తమునకుఁ దత్తరముఁ గలిగించుచున్నవి.”

“రాజపట్టి! నాకై విచారమా! నీయండనుండుటయే నాకుఁ బరమానందము. నీకుఁ బరిచర్య సలుపుటయే నాకుఁ బరమోల్లాసము. కాని, నూరు బీగములచేఁ బరివృత్తుండవై, సార్వభౌముండవై, మహావైభవసమన్వితుండవై యుండనలసినవాఁడవుగదా. అట్టి మహానీయునకు నేవఁజేయు భాగ్యము నాకుఁ బ్రత్యేకముగా లభించుట మహాభాగ్యము కాదా!”

౨౨

గ్వాలియరు దుర్గము

ఉన్నతపర్వతోపరిభాగమున నిర్మింపఁబడిన గ్వాలియరుదుర్గము శత్రుజనులకు దుస్సాధ్యము. లెక్కకు మీఱిన సైన్యము లాదుర్గమును ముట్టడించినను, ఒక యల్పసైన్య విభాగ మద్దానిని రక్షింపఁ

గలదు. ఎవ్వఁడైనను, సార్వభౌముఁ డగునంతనే, యాదుర్గరాజమును దొలుదొల్త నాక్రమింపఁ గడంగును. తదాక్రమణమునకంతరాయము ఘటిల్లునేని, తద్రక్షకభటులకు లంచమొసంగి యైనను, ఆకోటను స్వాధీనపఱచికొనును. అట్టి దుర్గము క్రమముగా మొగలాయీ రాజకుమారుల బండిఖానాగాఁ జరిపించెను. జహంగీరు జ్యేష్ఠ కుమారుఁడగు ఖుస్రూ నిజజనకుని నెదిరించినపుడు, అందేబంధింపఁ బడెను.

కాని, పాజహాను మాత్ర మట్టులోనరింప లేదు. ఖుస్రూ కారాగృహవాసమున కాతఁడు బాధ్యుఁడు కాడుగదా. ఆతని రెండవ సోదరుఁడగు పార్వేషు ఎట్లు వధ్యుఁడాయెనో గమనించితే యుంటిమి*. నూర్జహాను యొక్కపుత్రికను వివాహమాడిన పరియారు జహంగీరుయొక్క నాల్గవపుత్రుఁడు—కాశ్మీరు దేశమునందు వ్యాధిగ్రస్తఁడై, లాహోరునగరమున మరణించెను. కావున, పాజహాను గ్వాలియరుదుర్గమును కారాగారముగానుపయోగింపలేదు. ఔరంగజేబు విజృంభించినంతనే, యాదుర్గము మఱల చెఱసాలయాయెను. అందుఁ జొచ్చిన మొదటి యతిధి మురాదు. తనకు మహావిజయము చేకూఱినంతనే వాని నౌరంగజేబు గ్వాలియరునకుఁ బంపివై చెను.

మందుఁడగు మురాదు తానట్టి దుర్వస్థకుఁ బాల్పడుచునని యెఱుంగఁడు. విషపూరితనుగు సారాయి ద్రావినంతనే, యాతని స్మృతి తొలంగెను. ఏనుఁగు చెక్కుటయు, గ్వాలియరు జేరుటయును నాతఁ డెఱుంగఁడు. మత్తువదలి చుట్టును బరికించినంతనే, లోకమంతయు వేటువిధముగఁగోచరించెను. పాపమాహాశభాగ్యుఁడు అయ్యది కలయో నిక్కమో యెఱుంగ నేరకుండెను. కొంత తడవయ్యది స్వప్నమనియే యాశంపభ్రమించెను. కాని, యాతఁ డొకశిలాసన్నిభమగు

* ద్వితీయ సంపుటము, 6 ప్రకరణము.

పాన్సుపై నుండెను. ఆ మందిరము నిర్జనమై, శూన్యమై, యొకచీకటి కోణమువలె నుండెను. అమరపురసమానవైభవ మేమాయెను? తొలకరి మెఱుపులవలె నృత్యము నలుపు నుండరవిలాసిసీజనంబులు కానరేమి? మనోహరగానసుధారసధారలు వీనులకు విందొనరింప వేమి? కమ్మని సువాసన లేమాయెను?

మురాదు సంక్షుభితచిత్తుడై యిటునటు జూడ, వీవన బూని వీచుచుండిన యొక్కకాంత గోచరించెను. ఆమె చిరపరిచితయయ్యు, రాజకుమారుడు గుర్తింపనేరక, బీటువాటిన కుత్తుకను సవరించి యతిప్రయాసమున నిట్లు లఱచెను.—

“దాహము! ప్రాణము పోవుచున్నది. ఓసీ! నీరము!”

నీడవలె నంటియున్న యాపరిచారికతోడనే యొక్కగిన్నెడు సారాయి నందికొని యామందభాగ్యమహిపాల నందనుని నోటి యందు మెల్లమెల్లగఁ బోసెను. తోడనే, పోయినప్రాణము మురా దునకు మఱల లేచి వచ్చెను. బల్ మొకింత యలవడెను. మస్తిష్కము నావరించిన మాంద్యముగూడ నొకింత తొలంగ, నాతఁడు మఱియొకపాత్ర నపేక్షించెను. అయ్యదియును గొంతు దిగినంతనే, మురాదు లేచి గూర్చుండఁ గలిగెను. తానున్న కోణము నవలోకించి యాతఁడు క్రోధవిస్మయాక్రాంతుడై యిట్లు గర్జించెను—

“నీ వెవ్వతెవు?”

“స్వామీ! నీపరిచారికను, జుమేలా.”

“నే నిపు డెందున్నాను?”

“రాజా! గ్వాలియరు దుర్గమునందు.”

“గ్వాలియరు దుర్గమా? ఛీ!—” అట్లు అంకెవైచి, ఒక్కయదు టున శయ్యనుండి నేలకు లంఘించెను. హృదయము భగ్గున మండెను. నయనములు గిట్టున దిరిగెను. సర్వ మగమ్యమాయెను. పట్ట

రాని యాగ్రహము కతన మతిసెడి యాతఁ డున్నాడునివలె హుంకరించి, వినమ్రమయై కట్టెదుట గరముల ముకుళించియున్న బందీసేపాదముతో దన్ని, యిట్లు గడ్డించెను.

“ఓసీ! పాపాత్మా! నాయెదుట నిట్టి యన్యత మాడెదవా! పాపమానసి యెఱుంగవా! ఇంత కండకావరమా!...”

ఢిల్లీతరవిశ్వాసబద్ధయగు నాసరిచారిక యాదెబ్బతో నేలఁగూలెను. మురా దట్లు క్రుద్ధోక్తంజస్వరింబున నదకుచు నావలకఁబోయెను. రెండుగదులను దాటిసంతనే, యొకచిన్నయుద్వాసవసము కాన్పించెను. ఈదారామమాచుట్టు నాశనమునంటు గోడ లుండెను. ద్వార మొక్కటియే యుండెను. అచట ముప్పయ్యడగు నొక సిపాయి తుపాకి ధరించి మెలకువతోఁ గావలియుండెను. నమీషించుచున్న మురాదును వారించి వాఁ డిట్లు లెనెను—

“రాజకుమారా! నా యవిధేయతను మన్నింపుము; నీవీవైపు రారాదు; వచ్చిస, నీ తుపాకీతో నీవ్రాణము హరింపవలయునని యాజ్ఞ.”

ఒక సామాన్యపైనికుండు తన నట్లు లవమానించునని మురాదు కలనైనఁ దలంపలేదు. ఆగ్రహాపిన్నయాధికమున నాతఁడు చైతన్య విసీనుడై యట్టే నిలిచిపోయెను. గ్రహణముపట్టినదోయన జగమంతయు సంధకారబంధరముగ గోచరించెను. అమాజాడా యొకింత నిగ్రహించికొని, గంభీరముగ నిట్లు వ్రక్కించెను—

“ఓరీ! నీ నెన్నడనో యెఱుంగుదువా?”

“మురాదు రాజకుమారుండ వనియెఱుంగుచును.”

సారావారు సవినయముగచే పలికెను. మురాదు మాత్రము ఊగ్రజలధరమువలె నిట్లు లుఱిమెను—

“ఓరీ! దురాత్మా! ఇంకను రాజకుమారుండనే? సంగరరంగ

మున గెలుపొంది సార్వభౌముడనై తినని యెఱుంగవో?”

“అయ్యా! మీరిప్పుడు పాదుషావారి బందాలు.”

“బందా! యుద్ధమున దారాయే విజయుఁడాయెనా?”

“లేదు. దారా పరాజితుఁడై పలాయన మొనరించెను.”

“ఐన, నన్ను బంధించుట కెవ్వఁడు సాహసించును?”

“మహాసామ్రాజ్యాధిపతులు ఔరంగజేబు పాదుషావారు నిశ్చయించెయందుఁ బడపైచిరి.”

“ఏమేమీ! ఔరంగజేబుపాదుషా?”

“ఔను. మాజహాను సార్వభౌమత్వ ముంతరించెను. ఔరంగజేబే యిప్పుడు పాదుషా. కాని, నీ నదుపాయముల కాటంకము గల్గింపము నీ హద్దుమీఱుదేని, ఈ తుపాకిగుండు కావాలి కాగలవు.”

మురాదు స్థితి కడు దుర్భరముగఁ వర్ణనాతీతముగ నుండెను. యదార్థము తెల్లమాయెను. ఔరంగజేబు జేసిన మహామోసమప్పుడు వ్యక్తమాయెను. మాసవృండంతటిమాయాప్రవర్తకుఁడనియు, అంతటి ద్రోహియనియు, అంతటి విశ్వాసఘాతకుఁడనియు, అట్టి రక్కసుఁడనియు ఆ పాదుషాపుత్రుఁ డెప్పుడుఁ దలంపలేదు. నిరంతరభోగార్జవతరంగఁజోలికానిహారమేగాని, యాతఁడు మాయామర్మముల నెఱుంగఁడు. తన యన్న నత్యసంఘుడనియు, స్వార్థరహితుఁడనియు నాశఁ డింతకాలము పూర్తిగ విశ్వసించియుండెను. కావున, నౌరంగజేబుయొక్క క్రూరకౌటిల్యప్రవర్తనము వెల్లడియైనంతనే యాతఁడనిర్వాచ్యహృదయపరివేననాపీడితుఁడై, డింభకునిభంగి డిల్లపడి, మాఱుమాటాడనేరక వెనుకకు మఱలెను.

పాదతాడనంబున నేలగులిన పరిచారికవదనమునుండి రక్తము ప్రవించుచుండెను. పాప మాపడఁటి యొకమూల నాసీపయై తనచీరచెఱఁగుతో నెత్తురు నద్దుకొనుచుండెను. ఆ దృశ్యముఁ గాంచినంతనే

మురాదు దుఃఖవివశుడై, కడుదై న్యముగ నిట్టులనెను.—

“నుండరీ! ఒడలెలుంగక మహాపరాధమొనరించితిని. మన్నింపుము. లోకమంతయు నన్ను విడనాడినను, నీవుమాత్రము నన్నంటి యుంటివి.”

పశ్చాత్తాప సంజనిత ప్రేమవిచారములచే మురాదును, తదాలోక నావసరభవమానసోద్రేకముచే జుమేలాయును వేడికన్నీరు సపరళముగ విడిచిరి. గద్గదస్వరమున నాబందీ యిట్టులనెను.—

“రాజకుమారా! నానాటకేమి? నీకై నేనెంతయు విచారించును. అఖండవైభవనాగ్రమునుండి దుర్భరకారాగృహపంకమున ద్రోయబడిన వాడింకోకడైనచో, వెంటనే యున్నాడుగాఁడా?”

అత్యోయ్యలి యపూర్వవినయాభిమానముల కారాజకుమారుడలరి, తన దురవస్థనుమఱచి, ప్రేమార నాలింగనమొనరించి, చెక్కులను ముద్దాడెను. అంత నాతఁ డాచేరువనున్న జలముగొని యామె గాయమును గడిగెను. జుమేలా నేడదేటి, జరిగిన ఘోరవృత్తాంతమును సవిస్తరముగ తన స్వామికెఱిగించెను. మురాదిట్టులనెను.—

“నాయన్నయింతటి మాయావియని యెలుంగను. అహ! దురాత్ముడెంతటి ద్రోహమొనరించెను? ఇట్టి మోసమునకు దొరకొను పాఁడెట్టి క్రూర్యమునకునైన వెనుదీయఁడు. వాడు నాప్రాణమును గఱింపకమానఁడు. ఇందున్నచో, మరణముధృవము. కాని తప్పించుకొని బయటపడుట కవకాశములేదా?”

“అసాధ్యము. కావలీవాండు కడు సప్రమత్తులు: కడుకఠినులు.”

ఒక్క క్షణకాల మాలోచించి మురాదిట్టులనెను—

“నీవు నన్ను బ్రేమింతువుగదా?”

“ఈ బందీ హృదయము నిశ్చలమైనదని దేవర యెఱింగియే యుందురు.”

“క్షమింపుము. బేను. పురుషులకంటె స్త్రీలు చతురమతులు. మీ నూత్నజ్ఞానము మహత్తరమైనది. నే నీ ప్రదేశమును వీడుటకు వలయు సుపాయము నుపదేశింపుము.”

మురాదు పలుకులు కఱకుటములవలె నా కోమలాంగి హృదయమును ఛేదించెను. ఆమె మురాదును ద్వికరింపునగాఁ బ్రేమించెను. ఆ మందభాగ్యుని విడనాడఁజాలననేగదా, యామె వెంటడించెను. కాని, మురాదన్ననో! ఆమెగుఱిచి యించుకేసియుఁ దలంపక, కేవలము ఆత్మసంరక్షణోపాయమునకై తత్తరపడుచుండెను. ఆ కారణమున నామె హృదయము వ్రయ్యలాయెను. బాష్పపారితో నయనములు గిట్టిన దిరిగెను. ఐనను, నిజహృదయపరితాపము నడంచుకొని రుద్ధస్వరమున నిట్టులనెను.—

“రాజకుమారా! శక్తివంచనలేకుండ నే జేయగల ప్రయత్నము నొనరింతును.”

“నుందరీ! రాజ్యమును గాంక్షింపనునుమా! ఈ మాశవవేష ధారునకు బుద్ధిచెప్పవలయు, లేదేని, చచ్చిన యనంతరము నాకుఁ జిత్తశాంతికలుగదు.”

మురాదు మగుడ నిట్టులనెను.—

“మఱియు, నీ ప్రదేశమున నుండరాదు. ఈ దురాశ్ములు నాకు విషాన్నమిడి నన్ను నధింతురు. కావున, ఈరేయియే ఈ మృత్యు నిలయమును వీడవలయును.”

కాని, భాగ్యహీనుడగు మురాదు అట్లు ప్రయత్నించి, భగ్గు మనోరథుడాయెను. నిశానమయమున నాతఁడు పాటిపోవఁ బ్రయత్నించెను. కాని, పట్టుపడి శృంఖలాబద్ధుడై రాజధానియగు ఢిల్లీ నగరమునకుఁ గొంపోవఁజెను.

మురాదు ప్రయత్నమునకు జమేలా దోహదమాయెను. అతఁడు

భద్రముగ బయటపడునంతనే తానుగూడఁ దప్పించుకొనవలయునని ఆమె యోచించెను. కావున నాబందీమరణ శిక్షకుఁ బాత్రురాలా యెను. తెల్లవారునంతనే యామెను బహిరంగముగా వధింపవలయు నని మహాధిపతి నిశ్చయించెను.

సూర్యోదయ మైనంతచే మైదానము జనులతో నిండిపోయెను. సైనికులు తమ తమ స్థానములందు బాటులు తీర్చియుండిరి. ఆ సైనిక నికాయవలయును నడుమ నొక తలవరి భయంకర సీలాంబరములఁ దాల్చి, శశతశమేఱయు నిశితకుతూహమును ధరించి, మూర్తీభవించిన మృత్యువోయన వేచియుండెను. ఇఁక సఖిజననయనోత్సవకరముగ నరవధచేయుటకై జామేలాను గొనితేర నొక సైనికుఁడు రయమునఁ బోయెను.

వధించుటకుఁ దలవరియును, తన యధికారబలము వ్యక్తిము కావలయునని సైన్యాధిపతియును, ఆ దారుణకృత్యమును వీక్షింప వలయునని జననమూహములును నిరీక్షించుచుండిరి. కాని, ఎంత నిరీక్షించినను, ఆ కాంత రాకుండెను. కారణమేమి?

మురాదు పట్టువడెను. ఆతఁడొక వధ్యుఁడగుట తథ్యము. నిశా కాంతుఁడులేని నిశవలె, అడవిఁగాచిన వెన్నెలవలె, జనశూన్యమగు గేహమువలె, మురాదులేని జీవము వర్ణము. మఱియు నామెయుఁ దప్పక వధింపబడును. కావున, నాస్వార్థ త్యాగిని నిరంతరము దన చెంతనుండు వినము మెసవి నిశాసమయముననే మరణించెను.

తనయూజ్జ్వల వృధాయాయెనని సైన్యాధిపతి క్రోధవిసమయమయెను. ప్రాణము పోయిననేమి? ప్రేతమమీఁద నైనను బగదీర్చికొనవలయునని నిశ్చయించి యారక్కను డిట్టు లాజ్ఞాపించెను.—

“ఈ దురాత్మను దుర్గమునుండి యావలకు విసరివేయుఁడు. కుక్కలకు నక్కలకు నాహారమై యంతరించుగాక.”

అజ్ఞానువర్తులగు సైనికు లట్టులే యొసరించిరి. దాని, సైన్యాధి
పుని క్రూర్యమే వ్యక్తమాయెగాని, జమేలాకుఁ గలుగు నష్టమేమి ?
ఏపురుషునకుఁ దన హృదయము నర్పించెనో, యాపురుషునకై తన
ప్రాణమునుఁగూడ నర్పించిన యా మగువజన్మమే సార్థకము.
ఆమెయే ధన్యచరిత. ఆమెయే శీలవతి.

ఔరంగజేబానరించిన దానుణకృత్యముల వర్ణింపఁజాలము. దారా
వలెనే, మురాదుగూడ వధ్యుడాయెను. సోదరుని హస్తములకు
సంకెలువైచి, ఏనుఁగుపై నెక్కించి, ఔరంగజేబు ఊరేగించెను.
లాంఛనమునకు లోటులేకుండ మురాదు నేరములుగూడ విమర్శింపఁ
బడెను. ఆతఁడు మరణశిక్షకుఁ బాత్రుడాయెనని వేటుగఁ జెప్ప
వలయునా ?

ధర్మస్వరూపుడగు దారా యాయధర్మ ప్రపంచమున వీడెను.
తనయన్న తన్ను సామ్రాట్టు నొనరించునని విశ్వసించిన మురాదు
భ్రాతృద్రోహనలమునఁబడి మ్రగ్గెను. సూజాకూడా మరణించెననియే
చెప్పవలయును. భ్రాతృరుధిర పారావారము నట్టుదాటి, ఔరంగ
జేబు సింహాసనాఘ్రాఘ్నే సామ్రాజ్యమేల నారంభించెను. కాని,
ఆమహానీయునితోడనే మేటి మొగలాయి సామ్రాజ్యమంతరించెను.
సోదరరక్త సముద్రములో నా మహాసామ్రాజ్యము కొట్టుకొనిపోయెను.

౨౩

లాల్లీ దురదృష్టము

చల్లని చెట్లనీడయందు లాల్లీ మైమఱచి నిద్రించెను. నిద్రాదేవి
నిజముగాఁ బరమపూజ్యురాలు. అమె ప్రత్యక్షుడై వమని చెప్పిన

సతిశయోక్తి కానేరదు. మానవునకుఁ బ్రాణవాయు వెంతయావశ్యకమో నిద్రయు సంతయావశ్యకమే. నిద్రాసౌఖ్యము నెఱుంగని మనుజుడు శీఘ్రముగా మతిభ్రష్టుఁడగును. సర్వదుఃఖనివారిణియగు నిద్రాదేవి కరుణాతిశయముచే నా ర్థాశకుమారుడు తాత్కాలికముగనైనను కఠినప్రపంచ విషయములను మఱచి హాయిగనుండెను.

౨ వన్యప్రదేశము విశాలవృక్షసమృద్ధింబై యుండెను. ఉగ్రానల సన్నిభుడై లోకమును దహించివేయులోకభాంధవుని వేడిమి భరింపఁ జాలక గుఱ్ఱుగారెరిగిన యాకులచాటున బత్తులు విశ్రమించెను. వ్యాఘ్రుని క్రూరమృగములుకూడ నమతమ స్థలములకుఁ బోయి దాగిపోయెను. ప్రదేశము కడు నిశ్శబ్దముగనుండెను.

లాల్లీ నిదురించియున్నను, మోతినూమాత్ర మప్రమత్తయై యుండెను. ఆమె హృదయము నుఖదుఃఖముల నడుమ విపరీతముగ నూగులాడుచుండెను. మానవతికి విజహృదయాధినాథు పాదసేవా పరాయణత్వముకంటె సౌఖ్యమేముండును? కాని హంసతూలికా తల్పమునఁ బవ్వళింపవలసిన పాదుపావుత్రుఁడు దిక్కుమాలిన పక్షి విధమున నిర్జరారణ్యసీమ వట్టిభూమిపై శయనించుటఁగాంచు కాంత యెట్లు సహింపఁగలదు?

లాల్లీ మొగలాయీరాజవంశమున జనింపక ఒకపేదకటుంబమున నుదయించెనేని, అట్టి కష్టముల ననుభవించుకొండెడినాఁడు. కాని, విధివిధానము నెవ్వఁడు తప్పింపఁగలఁడు?

లాల్లీయొక్క దురవస్థకై వగచుచు నామె యాలోచనాసాగరమున మునిగి ప్రపంచమును మఱచియుండ, నడుగుల చప్పుడు మెల్లగ వినవచ్చెను. వెనుదిరిగి చూచినంతనే, నొకభయంకర వ్యాఘ్రము గోచరించెను! తన గొఱ్ఱము జొచ్చిన జీవులు తన కొఱకే యరుదెంచియుందుగను నిర్భయముతోఁ గాఁబోలు, నాఘాతు

కమ్మగము తన విచిత్రదీర్ఘవాలమును నుందరముగనాడించుచు నల్ల నరుదెంచుచుండెను. మోతీయాభయవిహ్వలయై మాన్పడెను. ఐనను, అనమాన ధైర్యసైర్యసమన్వితయగుటచే స్థిరచిత్తయై, రాజ కుమారుని యుత్తమాంగమ్మను భద్రముగ భూమికిఁ జేర్చి, చెంత నున్న చేతితుపాకిని జేబూని, మోకరించి, గుఱిచూచి, అరణ్యము ప్రతిధ్వనిచేయునట్లు లామె ఖెళ్ళునఁ బ్రేల్చెను.

అనంతర మేమాయెనో మోతీయా యెఱుంగదు. తుపాకి మ్రోగుటయు, వ్యాఘ్రము గర్జించుటయు, అరణ్యము ఘూర్జిల్లుటయు, దెబ్బతీన్న బెబ్బులివెనుకకుఁదగ్గి యొక్క యుదుటన నావేటకత్తెపై లంఘించుటయు నొక్కముహూర్తమున సంభవించెను. ఒక్కవినురుని నాకాంత ధరాశలంబునం బొరలెను. ఆమె ధైర్యమూని కాల్పేతులను నవరించుకొని లేచి తిలకించునంతలో, నాదుష్టమృగము లాల్పినిఁ జంపఁబోవుచుండెను. ధారా కుమారుఁ డాభయఁజూపఁజొచ్చి భయచే మేల్కొంచెను. ఆతఁ డేమి చేయుచుండెనో పరికించుటకుఁ చూశిచూ కవకాశము లేకపోయెను. తన ప్రాణకాంతుని నురచిందఁ జెరిగిచిన యాక్రాంత ఉన్నాదినివలెఁ జయ్యనఁబోయి, తన దీర్ఘకరవాలముతో నావ్యాఘ్రమును శక్తికొలది పొడిచెను. తోడనే బెబ్బులి యొక్కఁజంకవైచి గొబ్బన నేలపై వ్రాలెను. ఉద్రేకపూరితమైయున్న యానీరవనిత యా మృగమును మఱియొకపోటు సోడిచి చంపెను. మోతీయా దేహ మంతయు రక్తసిక్త మాయెను.

“ఈవ్యాఘ్రమెంత భయంకరముగనున్నది! ఎట్టు లరుదెంచెను? నేను నిద్రించుచుంటిఁ గాఁబోలు!”

విస్మయపారవశ్యమున నట్లుపలుకు లాల్పినిఁ గాంచి, రోజుచు

మోతియా తత్తరముగ నిట్లు ప్రశ్నించెను.—

“ఆర్యా! మీకు జ్ఞేమమేగదా?”

“జ్ఞేమమే, కాని, పరమాత్మనకు మనపై దయలేదు కాబోలు. జనపదములను వీడినను, మనకుఁ గట్టములు దాపించుచున్నవి.”

“కాని, ఆ క్రూరజంతువిక జచ్చినదిగోదా?”

“ఇప్పుడా! నాపై బడినపుడే దానిబ్రతుక తెల్లవాఁజెను. కాదేని, నే నీసరికి మరణించియే యుందును.”

“రాజకుమారా! ఈతుపాకితో. ముందుఁ గొట్టితిని.”

“కావుననే బెబ్బులిబుట్ట వ్రయ్యలై యుండెను. కాని, నాయుత్సాహమును జంపివేసితివి. వ్యాఘ్ర మరుదెంచింతనే నన్ను మేల్కొలుపలేకపోతివా? ఎన్నియో వ్యాఘ్రములను జంపియుంటిని—”

“ఆర్యా! ఏమి యీ బేలతనము! మృత్యువువలె సాక్షాత్కరించిన క్రూరమృగమును సంహరింపఁ గడంగవలయునా? లేక మైమఱచి నిద్రించునిన్ను లేపవలయునా?”

“నుందరీ! క్షమింపుము. సీప్రవర్తనము కడు శ్లాఘనీయము. ప్రేయసీ! నీవు ఢిల్లీసామ్రాజ్యాధిపత్యము వహింపఁ దగియున్నావు. నూర్జహానుకంటె మిన్నగ సామ్రాజ్యమును శాసింపఁగలవు. కాని దైవ మన్యథా తలంచెను.”

“రాజకుమారా! నేను జక్రవర్తినిఁ గావలయునని యాసింపను. నీ చరణసేవయే నాకు సామ్రాజ్యము.”

“నీ గుణశీలము లనమానములు. కాని, నీ యెడలంతయు రక్తముతో నిండియున్నది. నీవు శ్రీఘ్రముగ స్నానమాచరింపవలయును.”

ఆ సమీపమున నొక చిన్ననది ప్రవహించుచుండెను. కావున వారు తమ యశ్వములను సడిపించుకొని యాస్థలమునకుఁ బ్రయాణమైరి. లాల్జీ మందహాస మొనరించి యిట్లులనెను.—

“ప్రేయసీ! నీ మృగయానైపుణ్యము నెవ్వరు వీక్షింపలేదని మిక్కిలి వగచువాడను. దీనిని వీడిపోవలయుగదాయని మతియు విచారించెదను.”

“నీవు నా కైవసువు, నీవు వీక్షించితివిగదా. మరియొకరుచూచినను, చూడకున్నను నాకు లోపేమి?”

లాజ్ఞీయాపలుకుల కెంతయునలరి, యానుండరాంగినిదనయక్కునం జేర్చి వెన్నెలజేనివలె గలకలలాడు నాముద్దియ నెమ్మోము ముద్దాడి, నిట్టూర్పువిడిచి యిట్టులనెను.—

“ప్రేయసీ! సాగరమువలె గభీరమై, యనంతమై, పూర్ణసుధాకర బింబమువలె నిర్మలమై నిష్కళంకమైన ప్రేమకు నేనర్హుడనుగాను.”

నదీసవాహము కలకలారవంబు లొసరించుచు, సభాసమక్షమున నృత్యముసలుపు విలాసినిభాతి వింతవింత తెఱంగుల సుందరముగఁ జిందులాడుచు బ్రవహించుచుండెను. నీరమును గాంచిసంతనే యశ్వములు మిగుల దత్తరసజ్జఞులైను. తోడనే యయ్యవి నీటనిగి దురంతమగు దాహబాధను నివారణజేసికొనఁగడంగెను.

యమతీయువకులిద్దరును డమతమ పుట్టంబులెగగట్టి, కరములను మోములను బ్రక్షాళన మొనరించిరి. ఆ యేకాంతప్రదేశము ఆమిధు సమునకు సాటిలేని వింతయానందము నొడఁగూర్చెను. నిజమనోకాంత సుందరముఖేందుబింబమును కాంతుఁడును, నిజమనోకాంతుని పరిస్ఫుటభాసురవదనమును కాంతయును దుడిచి యనిర్వాచ్యానంద సాగరతరంగఙ్ఞోలిక లందు వారుయ్యెలలూగిరి. రాజధానియందలి రంగమహలునందైన సంతటి యానందము కానరాదు.

సాయంకాలమాయెను, విహంగసంతానములు సందడిఁ గావించుచుఁ దమ తమ తావులకుఁ బోవుచుండెను. అరణ్యమంతయుఁ గలకలారవంబులతో నిండిపోయెను. జలాశయములను వెదకికొను

వ్యాఘ్రాని యరణ్యమృగముల భయంకరగర్జనలు వివృతమృగములనుండి బయల్పడలు చుండెను. ఆకసమంతయుఁ గుంకము చల్లినట్లు మనోహరముగ నెఱవారి యుండెను.

న్నాన మొసరించిన యనంతరము మోతియూ యిట్లు పలికెను—

“రాజకుమారా! దేశమునందంతటను శత్రువులు విడిపియున్నారు. కావున, మనము రాత్రియందే ప్రయాణమొనరించి గుజరాతుఁ జేర వలయును.”

“అట్లులే యొసరింతము.”

“మన మీప్రదేశమున నిక. నిలువరాదు. ఆలసింపక వెంటనే పోదము. ఆహారమును మార్గమధ్యమునఁ గైకొందము.”

“తరుణీ నాకాహారమేల?”

“ఆర్యా! నిరుత్సాహము వలదు. అపదఘటిల్లునపుడే పురుషుఁడు కార్యదీక్షాపరతంత్రుఁడు కావలయును.”

లాల్జీ మాతాడలేదు. వారంత సశ్వాసూధులై ప్రయాణము సలుపఁదొడంగిరి. రాత్రియగుటచే నగ మంధకారబంధురమాయెను. విశాలనీలాకాశమున నక్షత్రములు వజ్రములవలె రాజిల్లుచుండెను. ఉడునంతతినుండి బయల్పడలు నన్నసికాంతిలో సరణ్యప్రకృతి దృశ్యములు కడుమనోహరముగఁ గాస్పించుచుండెను. పుల్లకునుమవ్రాత పరిమళచోరకుండగు వాయుడింభకుఁడు కమ్మనిమందమారుతమును బ్రసరింపఁజేయుచుండెను. లాల్జీ చిత్త మెంత సంక్రోభించియున్నను, ఆతఁడు తాత్కాలికసౌఖ్య మనుభవించెను. మోతియూ చెంత నుండుటచేతనే యాతని దుర్భరదుఃఖభారము చాలతగ్గెను. ప్రేమ స్వరూపిణియగు నాకాంతామణి కన్నతల్లివలె నా రాజకుమారుని నోముచు నాతనికి సర్వోపచారము లొనర్పించుచుండెను.

కొన్నిదినము లట్లు కడచెను. అదృష్టము ప్రతికూలించుటచే

భూమండలాధీశుడగు సార్వభౌమునిపూత్రుడు ఒక్క పరిచారికతో నొక దిగ్భాగమునుండి వేతొక దిగ్భాగమునకు, నిలిచిన స్థలమున నిలువక, వడివడి ప్రయాణమొనరించుచుండెను. దిక్కుమాలిన బిచ్చగానివలె నాప్రసిద్ధసార్వభౌమవంశోద్భవుడు అంగడులచేంగట యశనము పేక్షించి వడివడి పోవలసినవాడాయెను. సూర్యుడుదయించు సంతనే సిద్ధనానాన్యసేమయందునడంగి దొంగవలె, హంతకునివలె నిశాచరునివలె భయంకర నీకేధనమయమున యానమొనరింపవలసిన వాడాయెను. ఒక్కొక్క సమయమున విధి యిట్లు లత్యంత క్రూరముగఁ బరిణమించును. అల్పవృద్ధునిమీసపుఁ డేమిచేయఁగలడు?

ఒకనాఁడు లాల్లీ యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“నీవొక ఖరారు చేయనలయును. ఏమందువు?”

“రాజకుమారా! నీయాజ్ఞ నెన్నఁడు సతిక్రమించుదానఁగాను. నా ప్రాణమునైనఁ జీరికింగొనక కృతకృత్యనాయెదను. సెలవిమ్ము.” మోతీయా యిట్లు సవినయముగ బలుక, అధికవిషాదానల-తప్త చిత్తుడై, వివర్ణుడై, రుద్ధస్వరంబున లాల్లీ యిట్లు వైన్యముగఁ బలికెను.—

“ప్రేయసీ! ఏమిచెప్పుదును? చిత్తమునీరగుచున్నది. జనకుడు సజేవుడై యుండఁడని తోచుచున్నది. ఎంతచింతించినను, ఈదుష్ట తలంపు తొలంగకున్నది.”

“రాజకుమారా! పౌరుషవంతుడవు నీవిట్లు కుండనగునా? పరమ పూజ్యుడగు నీజనకునకుభయములేదు. మనమచిరకాలమున గలియ గలము.”

బెగడువడిన లాల్లీచిత్తమున కంతేమాత్రమున శాంతి యలవడ దాయెను. ఉన్నరని నిట్టూర్పువిడిచి యాతఁడు నీనావసతవదనుడై యిట్లులనెను—

“మోతీ! నీ హితవచనములు నిరర్థకములు. పరమాత్ముడు మాయెడవిముఖుడాయెను. మాయదృష్టభానుడస్తంగతుఁడాయెను. జనకుని ప్రాణముని కపాయము వాటిల్లెనని నాయంతరాత్మయొక్క విధమున ఘోషించుచున్నది. నాకీవాటి స్వాతంత్ర్యమైనను నిలుచునని భావింపను. భయంకరగ్వాళియరు దుర్గద్వారము న్నాకై యెదురు చూచుచున్నది. నా చిన్న సోదరుడీనరికి ఆరక్కసిమందిరమున కంపఁ బడి యుండును. ప్రేయసీ! ఆస్థలమెట్టిదో నీనెఱుంగవు. అయ్యది కేవలము మృత్యునిలయము. అందుండు దురదృష్టవంతుఁడే మగునో బాహ్యప్రపంచమెఱుంగదు. విషప్రయోగమున నెందఱుమరణించిరో లెక్కలేదు.

మోతీయా భయవిహ్వలయై, యిట్టులనెను—

“రాజకుమారా! ఇట్టి యనవసర యసంగత ప్రసంగమును దల పెట్టి నాకు భయముగల్గింపకుము. భూతదయాపరతంత్రుడవు. ధర్మ స్వరూపుడవు. నీకపాయమేల వాటిల్లును? ఈ బొందెలో జీవమున్నంత కాలము నిన్ను వీడుదాననుకాను. మన పరస్పరసంబంధ మాస్మృప్తి కారుడైనను భేదింపజాలడు.”

౨౪

ఆఖరుమాట

లాజ్ఞీనయనములు బాష్పజలపూరితములాయెను. ఆ హతభాగ్యుడు దుర్భరవిషాదభరమున మోమెత్తజూలకపోయెను. ఆ సుకుమార రాణిమారుని యసామాన్య దైన్యావస్థఁగాంచిన మోతీయా హృదయము చెక్కలాయెను. దారాకుమారుని యవస్థ నిక్కముగఁ గడు

ప్రమాదం రమ్మగనే యుండెను. కాని, నీజమ్మగదూరనోశనము నెంత యడంపఁ బ్రయత్నించినను, నిర్భక్తిమాయెను. ఆ నెలంశ నహజ దైర్ఘ్యపైర్వము లా ననుయమున వ్యర్థమాయెను. ఆమె యెంతటి సుస్థిరపర్యాక్రమనమస్వీకృతయోగను, అబలయోగదా.

కొంత తడవైనవిమ్మట, తన దుఃఖమును దిగ్గ్రుంగి ఆమె యిట్లు లనెను—

“ఈ నమీనమున నొకచిన్న జమీందారుడున్నాడు. రేవు వాని రాజధానిఁ జేరగలము. ఈ భూమికి నాతండ్రి యమితోప కారమొనరించెను. కాన, నాతడు మనకు సాదరణముగా, శృతజ్ఞతా పూర్వకముగా నాతిధ్యమొనంగునని విశ్వసించును. కాన, నాతని నగరమునఁ దలదాచికొనవలయునని నిశ్చయించితిని.”

రాజకుమారా! వలదు. నీవు శీఘ్రముగఁ బోయి నీజనకునిఁ జేరుటయే మిగుల జ్ఞేయకరము. మఱియొక యాలోచనవలదు.”

లాల్లీ భగ్నహృయుడై, పెద్ద నిట్టూర్పువిడిచి యిట్లులనెను—

“కలగంటిని—నోరాడకున్నది. పూజ్యుడగు నాజనకుఁ డీలోక మువాడుకాడు.”

“నాథా! ఏల నీవట్లు బెగ్గొందెదవు? స్వప్నగతవృత్తాంతము గుఱించి యింతగ గుందుట పాడికాదు. దైవము దారాను రక్షించు గాత.”

“వట్టిభ్రమ. నాపలుకు లనత్యముకావు. నాతండ్రి యీ లోక మునలేడు. కాన, వృధాప్రయత్నము వలదు. ఈ జమీందారుడే మనకు శరణ్యుడు.”

“కాని, యాతడు విశ్వసనీయుడని యెట్లు విశ్వసించనగును?”

“ఉపకారము నందినవాడు తప్పక ప్రత్యుపకార మొనరించును. ఇదియే నా నిబ్బరము. ప్రపంచమంత పాడువడెనని తలంపను. ఈతఁ

దును నన్ను వంచింతునేని, ఈజగమున మానవజాతి యంతరించెనని తలంపవలయును: భూలోకమునాశ్రయించి జీవించునది మానవవర్గము కాదు, దానవవర్గము కావలయు. ఇట్టి మైన్యప్రపంచమున జీవించిన నేమి మరణించిన నేమి? మరణమే వాంఛనీయముగదా.”

“రాజకుమారా! ఈకార్యము యుక్తముకాదు. ఒకని యధీన మగుట వివేకముకాదు. తీవ్రపడకము.”

“గత్యంతరములేదు. నే నెంతకాల మిందండగ నిరంతరము సంచ రింపఁగలను? ఈదొంగబ్రతుకు దుర్భరము, దుస్సహము, నొందఁగలము”

“కానిమ్మ. జగద్రక్షకుఁడే మనలను రక్షించుగాక.”

“కాని, ఒకవేళ ఈతఁడు ద్రోహమొనరించుగాక; నన్ను బంధించి యశారంగజేబు చెంతకుఁ గొంపోదురుగాక; నీవు మాత్రము నన్ను వీడవుగదా? వీడనని ప్రమాణమొనరింపుము.”

“ప్రమాణమవసరమా? నా హృదయము నెఱుంగవా; నిన్ను వీడి యీనిర్భాగ్యురాలెందుండును?”

“కాని, నన్ను బంధింతురేని నిన్ను రానివ్వరే.”

“రాజకుమారా! నీ కావించారములదు. నన్నెవ్వరు వారింపఁ జాలరు.”

లాల్జీ పూర్ణముగ నిరుత్సాహపరుడై పిహ్వలహృదయుడై నయ నములఁజిమ్ము బాష్పవారిసి దుడిచికొని, రుద్ధకంఠమున సట్టులనెను.

“ప్రేయసీ! నాకట్టి దురస్థ యొక వేళ పట్టునేని—పట్టవలయునని కాదునుమా!—నీ పెట్టులైన సవకాశము చిక్కించుకొని నన్ను తాజ మహలుచెంత నొక్కనారి కలిసికొనుము. బాసచేయుము. పరమ పావనచరితయుఁ సద్గుణస్వరూపిణీయుఁగు నాపితామహి సమాధిచెంత జగన్నిర్మాత కొక్కసారి హృదయపూర్వక ప్రార్థన లర్పింతము.”

దుస్సహవిషాద మేఘచ్ఛాదితనదనపింబయై, మోతీయా యట్టులే

బాసచేసెను. అనంతరము వారు మగుడఁ బ్రయాణము సలిపిరి. అరుణుఁడునింగినండి తొంగిచూచుచుండెను. ప్రత్యూషశీతలమందానిలము డస్సిసశరీరమాససములకు హాయిఁ గలిగించుచుండెను. మోతియా దారాకుమారులు తమప్రయాణకష్టమునుమఱచి, చిత్తమును దహించి వైచెడు చీకాకును మఱచి యరుణోదయావసరప్రకృతిసౌందర్యవైభవములను గాంచి యానందింపఁగలిగిరి. లాల్జీ హర్షప్రఫుల్లహృదయారవిందుడై యిట్లులనెను.—

“మోతీ! నీ పలుకు లమోఘములు. నేను వృధావిహ్వలచిత్తుఁడనై పరితపించితినిఁ నకలసద్గుణవిరాజనూనుఁడగు నాతండ్రి కపాయమేల వాటిల్లును? కావున, కొన్నిదినము లీజమిందారుని గృహమున విశ్రమించి, గుజరాతు దేశమునకుఁ బోదము.”

మోతియా నిరుత్తరయాయెను. జపించినదాది పలుకష్టముల ననుభవించి విశేషలోకానుభవము గడించిన యాకాంత కాకాంతుని పలుకులు బాలకుని యవ్యక్తాలాపములవలె నసంబద్ధముగ నర్థరహితముగనుండెను. ఆనంపన్నుని విశ్వసించుట యవివేకమని యామె గుర్తించెను. మిగుల నపాయకరమని యెఱింగెను. ఎఱింగియు, నాతని మాట కెదురాడక మానమువహించి యాశనివెంట సరిగెను.

ఆసమీపమున నొక చిన్నకొండపై నొకచిన్న దుర్గముండెను. కొండదిగువనొక గ్రామముకూడగలదు. అయ్యదే జమిందారుని నిలయము. సూర్యోదయముతోఁ బాటు మనయువతీయువకులు గూడ నాదుర్గద్వారముచేత నుదయించిరి. వారిహృదయ మెటులుండునో వర్ణింపనలవికాదు.

లాల్జీయవస్థ కడుదుర్భరముగ నుండెను. ఆ నుగుణవంతుని జీవితమును గిట్టిన మార్చివేయఁజాలు మహాముహూర్త మరుదెంచెను. ఆ ముహూర్తమున నాయల్పభూపాలుఁడే భువనేశ సార్వభౌమ

పాత్రునిభాగ్య నిర్మాతయై యుండెను. దారాకుమారున కాశ్రయ మొనంగి యాతఁడు యశోవంతుఁ డగునా? లేక, ఆ సుకుమార రాకుమారుని విశ్వానఘాతకుఁడై యాచరిగ జేయున కప్పగించి యప యశము గడించునా? లాజ్ఞీహృదయము తటతటఁ గొట్టుకొనెను. మోతియా హృదయమున్ననో, సోరాశతోఁ బూర్తిగ క్షోభఁజెంది శరీరమున నుడుకు నెత్తురు ప్రవహించెనోయన, భగ్గుభగ్గున చహించు కొనిపోవుచుండెను. తమకిఁగి సౌఖ్యము సున్నయని ఆ యలమణి యెఱింగియుండెను.

దారాకుమారునకు జమిందారుఁడు సున్నాగతమొనంగి, అట్టి యపూర్వాతిధికి వలయు బ్రత్యేక సౌకర్యములను సముచితముగా నొనరించెను. లాజ్ఞీ సంతృప్తాంతరంగుఁ డాయెను. మోతియాకూడ సంతసించెను. ఐనను, ఆమె డేదము నావరించిన సందేహము వీడ లేదు. కాన నామె యొక్క క్షణమైనను వీడక, ఒక్క యంగుళ మైనను దవ్వునకుఁ దొలంగక దారాకుమారు నంటియుండెను.

రాత్రియామెను. లాజ్ఞీ మోతియాలు భోజనమారగించి శయ్యా గారమునకుఁబోయిరి. వారిరువుగును వేర్వేరు మందిరములఁ బరుండఁ జెట్టవలయునని గృహాధిపతి సవినయముగ, సభిమాన ముట్టిపడు నట్టుగాఁ బలికెను. కాని వారనుమతింపలేదు. జమిందారుఁడు విఫలమనోరథుఁడై వెడలెను.

మార్గమధ్యమునఁ బడరాని పాట్లుపడిన దారాకుమారున కా సామాన్యమందిరము స్వర్గమువలె గాన్పించెను. పెన్నిధిఁగాంచిన పేదవలె నాతఁ డనరిమితానందభరితుఁడాయెను. అత్యల్పలోకాను భవముగల యా రాకుమారుఁడు వేఱు పిచారమెఱుంగక తోడనే మైమఱచి నిద్రించెను. కాని మోతియా చిత్తమునకు శాంతినున్న. ఏ క్షణమున నే యుపద్రవము సంభవించునోయని ఆకాంత విచ్ఛ

కత్తింజేతఁబూని, కిండ్లుమూయక నప్రమత్తతతోఁ గావలియుండెను. కాని, కడు బడలియుండిన కారణమున నామానిని క్రమముగా నిద్రాపరవశయాయెను.

మోతియా యాకస్మికముగఁ ద్రుల్లిపడి మేల్కొంచెను. కారణమేమి? ఆకాంతమేల్కొంచి పరికించి క్షాంచునరికి సర్వము మారిపోయెను; ఆమెకఠినపాశబద్ధయై యుండెను. నిశితకరవాలముచెంతనే యుండెను కాని, నిరర్థకము. కాల్పేతులు స్వాధీనమునలేవు. లేచి కూర్చుండుట కేయవక్రాశము లేకుండెను. అక్షణముననే ఇరువదిమంది సాయుధులై బిఱబిఱ నరుదెంచిరి. వారిచేతులందు దీపములు గూడఁ గలవు. హా! ఎంతవిపరీతము! లాల్జీనహితము. పాశబద్ధుడై, సిస్సహాయుడై, కఱకునేలపైఁ బడియుండెను.

దండతాడితభుజంగమువలె మోతియా కడు గనలి, పాశములను ద్రొంపివైచి తనఖడ్గమును ఒట్టవలయునని ప్రయత్నించెను. కాని ఆమె యడిదమంతకుముం దేమాయెను: పాశవిచ్ఛేదమసాధ్యము. కావున, నామెపట్టువడిన పామువలె ఘూర్జిల్లి మిక్కికుండవలసిన దాయెను. వివేకవంతురాలగుటచే నామెయౌగ్రహము దిగమింగి, తమకు సంభవించిన మహావిపత్తునుండి తప్పించుకొనజాలు నుపాయమును జింతింపఁదొడంగెను. అంత వారిని జుట్టిన వారిలో బ్రధాని లాల్జీనుద్దేశించి యిట్లులనెను—

“రాజకుమారా! మాప్రభువు నిన్ను బంధింపవలసివచ్చెను—”

అంతటి మహాకష్టము ఘట్టిల్లినను, అమహారాజకుమారుఁ డావంతేనియు జలింపక, నిశ్చలస్వంతరుడై గభీరహృదయుడై యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“కారణమేమి? ఓయీ! ఎవరియాజ్ఞ?”

నాయకుడిట్లు బదులాడెను.—

“పాదుసావారీ యాజ్ఞ. రాజకుమారా! ఎటుంగవు కాబోలు. నిశండ్రియు, నిసండ్రియును మరణశిక్షకుఁ బాత్రులై లోకాంతర గతులైరి. ఔరంగజేబు సార్వభౌముఁ డాయెను. రాజన్యులెల్లను నాతని సార్వభౌమత్వము నామోదించిరి. సృష్టరాజు తన దుర్గముననే. అంధి తుండై యున్నవాడు. ఆర్యా! ఈనుగ్గాధిపతి యల్పుఁడు: అనామ ధేయుఁడు. కావున, మీకాశ్రయమొనంగి పాదుసావారితోడి వైరము నపేక్షింపఁ జాలఁడు. ఔరంగజేబు ఆగ్రహించునని, ఈదుర్గముతోఁ బాటు మాప్రభువును మే మందఱముగూడ నొక్కతృటిలో భిన్నమై పోదుము. కాబట్టి, సార్వభౌమనాజ్ఞ శరములఁదాల్చి యిట్టులొన రింపవలసి వచ్చెను.”

“మిత్రమా! కానిమ్ము. ఇదియే మీస్వామి చూడఁగలకృతజ్ఞత. ఏమైనను, నాతండ్రియే మృత్యువున కావలతియైనపుడు, నేను నాకై విచారించువాడఁగాను. పుట్టిన మనుజుఁ డెన్నఁడైన గిట్టకతప్పదు. నేను సంసిద్ధుఁడనై యున్నవాడను. ప్రసిద్ధమొగలాయీగర్భనంజాతు నకు మరణము తృణప్రాయము. కాని, నాయనుచరుఁ డొనరించిన యపరాధమేమి? నేరస్థునివలె బంధింపనేల?”

“రాజకుమారా! వానితో మాకుఁబనిలేదు. కాని, క్రోధవినతుఁ డై యొడలెటుంగక తుంటరితన మొనరించునేమోయని యిట్టు లొన రించితిమి.”

“అట్లులై న, దత్తాత్రేయములను నడలించి విడిచిపెట్టుఁడు. నన్నెచటకుఁ గొంపోయెదరు?”

“ధిల్లినగర్జమునకు; పాదుసావారి సమక్షమునకు.”

“అంతవఱకును మే మిటువురము గలసియుందుము.”

“వలదు. అతఁడు నీతో నుండుటకు వీలులేదు. వాని గుఱ్ఱమును వాని కిచ్చివేసెదము. ఏనుగు నెక్కించి నిన్నుఁ గొంపోయెదము.

ఈతఁడు తన యశస్విణు నాదోహించి నీవెంటరావచ్చును.”

మోతిగూ డందహ్యమామననయయ్య, నిశ్చలస్వరమున నిట్లు లనెను.—

రాజకుమారా! నాకై తల్లడిల్లకుము. నిన్ను విడనాడను. భగవంతుఁడైనను మనలను వేఱుఁజూపజాలఁడు.”

అంత సైనికుఁడు సవిస్థయముగా నిట్లు పలికెను.—

“దేవా! క్షమింపుము. నిన్ను గనిపట్టి యొక అబల నీతోఁ బరిభ్రమించుచుండెనని యాలించితిని. యదార్థముగనేని, పల్లకి నాయుత్తపఱచెదము—”

నానిని జూరచురజూచి, మోతియూ యిట్లు లనెను.—

“నేనబలవై నను, నబలనై నను నీ ప్రవర్తనమునకు సంతసించితిని. కృతఘ్నుఁడు, విశ్వాసఘాతుకుఁడు, అతిధిఘాతుకుఁడు, నరాధముఁడు, అధమాధముఁడనగు నీస్వామిదయ నర్థింపనని యెఱింగింపుము.”

కోపోద్విగ్నచిత్తయై మోతియూ యట్లు పలుక, నాయకుఁడు నిరుత్తరుఁడై దారాకుమారు నావలకుఁ గొంపోయెను. ఆతఁ డాతెఱంగున నెడలునచుయమునఁ గడరుచేసిన సమయము మఱువరాదని తన ప్రాణకాంతను హెచ్చరించెను. రుద్ధస్వరమున నామె యిట్లు బదులాడెను—

“రాజకుమారా! పరమాత్మునియందు నాకు నిండువిశ్వాసము కలదేని, మనము తప్పక తాజమహాలు సమక్షమునఁగలియఁగలము. నాకై బెగ్గొందకుము : దైర్యమూనుము : పరమాత్మునిదేభారము.”

తమ సమయము మఱువరాదనిలాల్చి మఱల దైస్యముగ హెచ్చరించెను. మోతియూ గాఢపూరితనయనయై యిట్లు లనెను.—

“రాజకుమారా! ఈ ప్రపంచ మంతరించిన సంతరించుగాక,

మోతి అడితప్పదు.”

లాల్జీ యామె దృష్టివధమునుండి తొలంగెను. నీటిప్రవాహము నిలిచినిలిచి యాకస్మికముగ నొక్కనారి యానకట్టును దెగగొట్టి నిరాఘాటముగఁ బ్రవహించునట్లు, ఇంతవఱకును నాపడఁతి నయనము లందు నిలిచియుండిన బొప్పివారి ధారాపాతముగఁ బ్రవహించెను. ఆమె సహజమనోధైర్యము మంచునలఁ గరగిపోయెను. ఉత్సాహము పూర్తిగ నంతరించెను. జీవరహితమగు మొఱఁడువలె నామె ఛైతన్యవిహీనయై, నిశ్చేష్టితయై, దుర్భరవిషాదానలతప్తచిత్తయాయెను.

౨౫

జౌరంగశ్శేఖు కపటము

దారాకుమారుడు సులేమాను శృంఖలాబద్ధుడై, గజామాధుడై, ప్రయాణమొనరించుచుండెను. తనజనకునకు మరణశిక్ష విధించిన క్రూరాత్ముడు తన నూరకబోనియడని లాల్జీయెఱింగి యుండెను. జమిందారుడు విశ్వాసఘాతకుడై నిర్దయుడై దారుణముగఁ బ్రవర్తించినను, ఆతని పైనికులుమాత్రము పాదుషాపౌత్రున కెట్టికొఱతయు రాసీయక నవినయముగ నాతని సదుపాయముల నరయుచుండిరి.

మోతియా అతని వెనువెంటనేయుండెను. రక్షకజన మామెనువారింప లేదు. ఒక్కొక్కప్పుడామె తన ప్రాణకాంతునితోఁబాటు హాదాయందే కూర్చుండి ప్రయాణమొనరించుచుండెను. సార్వభౌముడు కావలసిన సార్వభౌమకుమారుఁ డొక పేరస్థునివలె కంటకునివలె, హంతకునివలె రక్షకజనపరివృత్తుడై దుర్భరనిగళవీడితహస్సుడై యుండెను. అట్టి దృశ్యము మోతియాకుఁ గడు దుస్సహముగానుండెను.

స్వాతంత్ర్య సంగ్రామంలోనే యూరప్ దేశాల్లో కుమారులకు జగముంధ కారముగ నొచ్చెను. అట్టిలాల్టికి మోతియానూగమన మగునోదయ ప్రాయముగా నుండెను. ఈ కుమారుల ననుకొని సౌఖ్యము నున్నయని నాదేశీయ సంగ్రామమునకు సిద్ధముగ నుండిరి. మోతియా యిట్లు పలికెను.

“ప్రాణేశ్వరా! మన యానందనిసములంతురించెను. ఐననేమి? మరణానంతరము స్వర్గమున కేగి సుస్థిరముగ నుండగలము. అచట మనల నెవ్వరు పిడచియజాలరు.”

“ప్రేయసీ! మరణమునకై వగచువాడనుగాను. పరాక్రమనిలయ మగు మొగలాయీసంశయముల ననుచియు, పీరుడనయ్యు, వీరపురుషోచితముగ సాయుధుడనై రణరంగమున స్వైరవిహార మొనరించి వైరిజనము న్నకవీడారణ న్యాపారపారంగతుడనై దివికేగకుండ, తుద్రజన శీరచ్ఛేదన శ్రీయాశంకితమగు మోటుఖడ్గముచే వధ్యుడై గావలయునని మాత్రము మిక్కిలి విచారించెదను.”

మోతియా హృదయము భగ్గునమండిపోయెను. ఐనను, డెండమునఁ బెల్లుబుకు విసాదము నడంచి యీ సతీమణి యిట్లు దైర్యము కలుపెను.

“నాథా! సుగుణవంతుడవు. నీకట్టి గతయెల పట్టును? నీవెట్టులైనను తాజమహాలున కిరుదేలుము. మనము కేవల మనహాయిలము కాము. మన కాగ్రానగరమున మిత్రులుకలరు. మనము మోవనవనరము లేదు.”

నిజమనోవ్యధాభారమును దెల్పజాలు పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి, లాల్జీ యిట్లులనెను.—

“ప్రేయసీ! యెఱుంగుదును. శాలీషరాయడు నాకై తనప్రాణము న్నేన నర్పింపగలడు. గుల్బహారు ఈ మానవప్రపంచమున నుండునేని శక్తికొలది బ్రయత్నించును. డులాలీ యాగ్రానగరమున నుండునేని, సాహాయ్యమునకు లోటులేదు.”

“మనకు మఱియొక మిత్రుడు కలడు. భవంతిగారు జయమల్లు మనకెంతయేని సహాయము మొనరించిరి. ఇంకా భవంతిగారు మహిమ యనంతము.”

రక్షకభటు లనకాశ మొనరించుచున్నట్లు నాయునతీయునకులు కలిసి యాతెరింగున సంభాషించుచుండిరి. నాని సంభాషణము బాష్ప ధారతో నారంభించి బాష్పధారతోడనే ముగియుచుండెను. అనుహ కష్టసమయమున మోతియా సహవాసభాగ్యము లేకపోయినచో, చారా కుమారుడు వికలాస్వాంతుడై మతిచెడిపోవలసివచ్చె. ఆమరదృష్ట వంతుని విచ్చిన్నహృదయ మానుధురచాణి చూచుచు లాపసుధారన వృష్టిచే నిలువజాలెను.

అనారోగ్యము వ్యక్తపడిన యనంతప్రేమాభిమానములు రక్షక భటుల హృదయము గలించివైచెను. అకోకిలనాణి మృదుమధుర సంభాషణముచే వారు మఱింత విప్రమూలైరి. ఆకాశమున వారు లాల్చికి నర్పితచారము లొనరించుచుండిరి. మోతియా చూచునీ పక్ష కుండ నాతని చెంతనే యుండుట కవకాశము కలిగెను.

భటులు వారినంతగా గనిపట్టియుండుట క్రమముగా మానివైచిరి. ఒకానొక సమయమున మోతియా రహస్యముగా చారాకుమారు నితో నిట్లు పలికెను—

“రాజకుమారా! భటులందఱు దమతమ కార్యములలో నిమగ్ను లై యేమరియున్నారు. పలాయన మొనరించి తప్పించుకొనుట కిదియే మంచి సమయము. ఏమందువు?”

“నుండరీ! అనంభవము. తప్పక పట్టుపడుదుము. అట్టి వ్యర్థ ప్రయత్న మొనరింతుమేని, ఇంక నిన్ను నాచెంతకు రానియరు. ఏకాకి నగుదునేని, ఢిల్లీనగరమును జేరువఱకు నైనను జీవించజాలను. తండ్రి పథ్యుడాయెను. సోదరు జేమాయెనో యెఱుంగరాదు. తల్లియు

నితర బంధుజనులను ఎట్టి దురవస్థకుఁ బాల్పడినో తలంపఁజాలను. నేనేల జీవింపవలయును ? ”

“రాజకుమారా ! అదైర్యమేల ? కష్టములు కలుగునపుడే దైర్యస్థైర్యములను వహింపవలయును. దయామయుడగు పరమాత్ముడు నీకుఁ గ్రూరవిధి విధింపఁజాలడు. తాజమహలుచెంత మాత్రము తప్పక కలసికొందము. అనంతర కర్తవ్యమపుడు విచారితము.”

మోతియా యట్లు రుద్ధస్వరమునఁ బలుక, లాజ్ఞీ యవనతవదనుడై దైర్యముగ నిట్లు పలికెను—

“ప్రేయసీ ! నాకు భయమేల ? కాని, మన సమయమును మాత్రము మఱవకుము. ఔరంగజేబు నాకు మరణశిక్ష విధించిన విధించుగాక ; మత్పితామహి సమాధిచెంత నొక్కసారి ప్రార్థించుట కనుజ్ఞ నొసంగవలయునని వేడెడను. ఆతఁ డెంతటి కఠినాత్ముడైనను, నాకడసారి మఱవిని నిరాకరింపఁడని విశ్వసించును.”

“ఆకలుపాత్ముడు దయారహితుడై నీమనవి నిరాకరించుగాక. ఐనను, నీకు సాహాయ్య మొనరింపఁగలను. పాదుషా నిన్ను గనిపట్టి యుండఁగా గదా. ధనసాహాయ్యమున సాధ్యముకాని కార్యముండను. రక్షకభటుల నెట్లులైన వశపరచికొని, మనము తాజమహలు చెంత నొక్కసారి కలయుట కవకాశముఁ గల్పించుము.”

“అదియే నాజన్మాంతసౌఖ్యము.” అని హీనస్వరమున లాజ్ఞీ బదులాడెను.

ప్రయాణము పూర్తి కావచ్చెను. ఒక్కదిగములో వారాగ్రా సగరము చేరగలరు. మధ్యాహ్న సమయమునఁ బరివారజనులు చల్లని చెట్లు నీడను విడిసి భోజన ప్రయత్నము లొనరించుకొనుచుండిరి. అట్టి సమయమున నొరింగజే బంపిన మొగలాయి సైనికులరుదెంచిరి. లాజ్ఞీ వారి వశమాయెను. జమీందారుని భటులు తమ

దేశమునకుఁ బోయిరి.

మొగలాయీ సైనికు లేతెంచినంతనే, లాల్లీ యవస్థ కఠినతరమై దుర్భరమై దుస్సహమాయెను. జమీందారుని సేవకులు వినయ విధేయ తాభిమాన పూరితహృదయులై, యధికారపదచ్యుతయై ననులేమానునకు సర్వోపచారము లొనర్చించుచుండిరి. మొగలు లన్ననో, మొఱకులై, కఠినులై, కేవలము సత్ప్రాయముగ మెలంగ జొచ్చిరి. నిన్నటివఱకును లాల్లీ పాదధూళి తమ మేను సాకిన గడు సదృష్టమని భావించు నాతులువలు నేఁ డామహాసీయుని నొక సాధారణపు తైదీవలైఁ గఠినముగాఁ జూడఁ దొడంగిరి. అట్టి వైషణ్యము కడుంగడు దుస్సహమగుటచే నాశని హృదయము ప్రయ్యలాయెను.

ఔరంగజేబు ఢిల్లీనగరమును వీడి, ఆగ్రానగరము చొన విడిసి యుండెననియు, సచిరకాలమున దక్షిణదేశమునకుఁ బ్రయాణమగు ననియు లాల్లీ తెలుసుకొనెను.

దారాకుమారుని చిత్త మొకింత సేదదేతెను. ఢిల్లీనగరమున నాతని కెవ్వరు మిత్రులులేరు. మఱియు సంతకూరమున నున్నచో, తాజమహలున కరుదెంచుట దుర్లభమగును. కావున, ఔరంగజేబు ఆగ్రానగర సమీపమున నుండుట లాల్లీకి దృష్టికరముగ నుండెను.

కాని, యాతఁడు వేటొక కారణముచే విహ్వలహృదయు డాయెను. అంతలో నేమి సంభవించెను? ఆ స్వప్నకూమారుని హృదయ సీమను వెల్లిగొల్పు పూర్ణసుధాకరబింబము—మోతిచూ—కాదాదాయెను. ఎంతపరికించినను ఆమె గోచరింపలేదు. ఐనన, ఆమె స్వభావము నెఱింగిన వాడగుటచే నా క్షాంత తనను వీడదని యాతఁడు ధైర్యముగ నుండెను.

ఢిల్లీ పురజనులు తొల్లి దారాపై సమితాభిమానపరులై యుండిరి. కావున, దారాకుమారు నచటికి రప్పించినచో జనానీక ముద్రేక

పూరితమై యల్లరిఁ గావించునని యారంగజే బనుమానించెను. ఆగ్రాగరమునకు రానిచ్చుట మాటియుఁ బ్రమాదకరము. కావున, నా కెండునగరములకు దూరముగ శిబిరము వైచి లాల్జీ గుఱించి విమర్శింపవలయునని ఉపాయశాలియగు నారంగజేబు నిశ్చయించెను.

లాల్జీ మొగలుసైనికజనపరివృతుడై మఱికొంత దవ్వరిగెను. దినకరుఁ డస్తమించినంతనే వా గుచితస్థలమున విడిసిరి. ప్రదేశ మంతయు విహంగతీక్షణలకలారవములతో నిండిపోయెను. చీకటి రాసులు క్రమముగాఁ జెలఁజేసి పృథ్వీతలమును వశపఱచుకొనెను. కాని, మోతియా యింకను గానరాకుండెను. రాజకుమారుని చిత్తము తత్తరపడఁజొచ్చెను. ఆ నవమోహనాకారుని చరణదాసి, ప్రాణదాత్రి ప్రాణకాంత, తోడునీడ, మోతియా యేమాయెను? అతనికై తన ప్రాణము నొక తృణముగ గణించు నాస్థూర్ణ త్యాగిని ఆకస్మికముగా నేల మాయము కావలయును? ఆ ప్రణయస్వగూఢిణి తన హృదయాధినాథుని మహాకష్టసమయమున దుర్భరదుఃఖనాగరనిర్మగ్ను నొనరించునా? ఆ కోమలాంగి యట్టి కఠినాత్మకాదు. మాయావిని కాదు. ఐననేమి ప్రయోజనము? ఆ పల్లవాధర తన చెంతనుండునంత కాలము దనకు ఘట్టిల్లిన ఘోరవిపత్తును రాజకుమారుడు లక్ష్మము చేయలేదు. కాని, ఆమె యదృశ్యమైనంతనే, తన దురవస్థ యాతనికి హృదయగోచరమాయెను. అతని హైర్యమంతరించెను. అఖిలబంధుజన వివర్జితుడైన యా దురదృష్టవంతుడు దురంతపరితాపమును భరింప జాలక రేయియెల్ల జాగరమొనరించెను. తజ్జాగరోద్భూత వదనమై వర్ణము చూచుట కెంతయో భయంకరముగ నుండెను. సర్వాంగ నుండరాంగుడు, సర్వసుందరయువతీజనమన్మథుడును నగు నాతలిరు (బ్రాయంపు) రాకొమరుని వదనము సూర్యోదయావసర రజనీకాంతుని వలె జీవరహితమై, శోభాదరిద్రాణమై ఎంతటి కఠినచిత్తుని చిత్తము

నైసను నిరుజేసి యధికదుఃఖవివశ్చ నొసరించెనాటి యుండెను.

ఉదయమైనంతనే యాహతభాగ్యుడు మరల గజాహుఁ డాయెను. సైనికులు జయజయధ్వానములొనరించుచు స్రయాణ మొన రించిరి. ఎనిమిదిగంటలకు నరికి వారికి హదుమావారి కేబిరము సయక గోచరమాయెను. అది యొక చిన్ననగరమని చెప్పెదగును. ఏఁబది వేలసైనికులు తమ తమ స్థలంబుల నముచితముగ విడిసియుండిరి. తెల్లని గుడారము లనేకము లచ్చటచట నుండవలయునని ననుదయించెను. నక్షత్రసమాహమధ్యస్థుఁ డగు చంద్రునివలె నామధ్యభాగమున సార్వభౌముని గుడారము కడుగమణీయముగ రాజిల్లుచుండెను. తస్మాదిర బాహ్యప్రదేశమున మహమ్మదీయసాంప్రదాయసిద్ధమగు బాలశశాంకదీపితకేతన మాకనమున నగర్వముగ నెగురుచుండెను.

మొగలాయీధీరు లందందు దర్పమెప్పుఁ బాచారు చేయుచుండిరి. ఆమీరులు ఉద్రావులును సార్వభౌమునిఁ బరివేష్టించియుండిరి. మాల్వీలు తమ పొడుగాటి గడ్డములను నవరించుకొనుచు నగర్వముగ నిటునటుఁ దిరుగుచుండిరి. వారి ప్రతిభకడు నెక్కుడాయెను. వా రఖిలజనమస్తక ప్రదేశమున స్వైరవిహార మొనరించు గాల మరుదెంచెను. దర్బారు నందు గూడ వారే సర్వమునై యుండిరి. వారి మాటకుఁ దిరుగులేదు. మహమ్మదీయమతోద్రేకము, మాయాప్రవర్తనమును, మిన్నంతును. రసపుత్రనాయకు లేకాభిప్రాయబద్ధులు కానేరక మొగలాయీ దర్బారునుండి తొలంగి తమ దేశమునకుబోయిరి. కాని, వారియవస్థ యెంత నికృష్టముగ, దారుణముగ, బీభత్సముగఁ బరిణమింప నుండెనో, యామందబుద్ధు లెఱుంగరైరి.

ఔరంగజేబు నాదార్యము.

జగద్విఖ్యాతి గాంచిన మాజహను సార్వభౌముని ప్రియపాత్రుడు కఠినశృంఖలాబద్ధుడై మొగలాయీ శిబిరములచుట్టును దొంగవలె, హంతకునివలె ద్రిష్టబడెను. కాని అట్టి దురంతదురాచారముచే నౌరంగజేబుయొక్క దయారహితకఠినస్వభావము మాత్రమే వ్యక్తమాయెను గాని, ఆశ్మశౌరనముగల మానవులెల్లరు లోలోన “ఛీ! ఛీ!!” యని యాతని బ్రుచ్చుచిట్టిరి. హృదయసిదారణ మొనరించునట్టి యనూనుపదృశ్యమును వీక్షింపజాలక, అనేకులు మోములను ద్రిష్టకొనిరి. మఱికొందఱు తమ హృదయప్రేరణము ననుసరించి బాష్పపూరితులై శౌరవాభిమానపూర్వకముగా నేలను ముద్దాడి సలాము లొనరించిరి. ప్రదేశమంతయు బ్రశాంతమాయెను. వాయువు సహితము విచారాధిక్యముచేతనో యన వివకుండెను. దారాయొక్క వైరులు మాత్రము జయజయధ్వను లొనరించిరి.

రాజకుమారుడు మాత్రము నిర్వికారుడై యుండెను. మృత్యు వానస్సమై యున్నను, ఆ ధీరవరుడు సహజగాంభీర్యమును వీడలేదు. ఆ సుందరాంగుని వదన మెంత మనోహరముగనుండెనో యంత గంభీరముగనుండెను. ఆ కారణమున నాతడు ప్రజాహృదయమును మఱితో యాకర్షించెను. కాని, అట్టి యభిమానము కేవలము నిర్లభకముగదా. ఆ కుటిలసార్వభౌము నెవ్వడు ప్రశ్నింపసాహసించగలడు!

ఔరంగజేబు దర్బారు చేయుచుండెను. మంత్రులందఱు దమ తమ స్థానముల గూర్చుండిరి. ఒక ప్రధానస్థలమున మహ్మదీయ మతపారంగతులగు ముల్లాలు నిబ్బరముగా నుపవిష్టులై యుండిరి.

పాదుషావారి వెనుక మణిమయాంచితసువర్ణ వేత్రములఁ బూనిన భటు లాడంబరముగ నలంకరించికొని నిలుచుండిరి. సార్వభౌముని యెదుట మొగలాయీ యోధవరులు విచ్చుకత్తులను బూనియుండిరి. ఆదృశ్యము గభీరమై, నిశ్చలమై, వర్ణనాతీతమై యుండెను.

కౌరంగజేబు తెల్లని సామాన్యవసనముల ధరించి యుండెను. అతఁడు కేవలమొక సన్యాసివలె నిరాడంబరముగ నిగర్వముగ నుండెను. ఆదర్బారునందలి మహావైభవమంతయు నెవ్వరిదో, యెవ్వరికో యను నట్లు యుండెను.

అట్టి సమయమున, శృంఖలాబద్ధుడగు దారాకుమారునిఁ బ్రవేశ పెట్టిరి. ఆ పాదుషా పౌత్రుని నుందరగంభీరాకృతిఁ దిలకించిన సభా సదులు దుఃఖివివశులై యవనతశిరస్కులైరి.

లాటీనిఁ గాంచిసంతనే యకౌరంగజేబు 'నిరవధికవిస్మయోద్రేకము నభినయించెను—

“ఏమిది! మాయనుంగుకుమారు నిట్టి హైన్యమున కెవ్వరు పాల్పేసిరి? ఎవరికంత కండకావరము?”

భటులు భయభ్రాంతులై యేమియు నొనరింపజాలక మిన్నకుండిరి. పాదుషా యిట్లు గర్జించెను—

“మట్టిబొమ్మలవలె మాటాడక చూచెదరేమి? సంకెలను వెంటనే తీసివేయుడు.”

దారా కుమారుడు తోడనే తదయోపాశములనుండి విముక్తుఁ డాయెను. అతనిఁ గాంచి, సార్వభౌముఁ డిట్టులనెను—

“కుమారా! నామంత్రులందఱుఁ గలసి విమర్శించి నీజనకుఁడు మత్త్రోహియని నిరూపించిరి. ఆకారణమున నాతఁడు మరణశిక్షకుఁ బాత్రుఁడాయెను. నాచిత్తమెంత క్షోభఁజెందినను, చేయునది లేక నే నియ్యకొనవలసిన వాడనైతిని. నేనెంత దుఃఖించితి నో యెల్ల

రెటుంగుమకు. నామ్మాదయ నింకను భ్రాతృవియోగానలముచే దహించుకొని పోవుచున్నది.”

అపలుకులు సగకుం జేయక లాట్టి యిట్లు గంభీరముగఁ బ్రశ్నించెను—

“నాకేశికి విధించెదనో దయయుంచి నత్పూరి మెఱింగింపుము.”

పాదుషా మిక్కిలి విస్మయముఁ జెందెను—

“ఏమి నీప్రశ్న! నీవు బాలుడవు. నీనొనరింపఁజాలు నేరమెద్ది? కుమారా! అట్టి తలంపులు నల్లగు. రాజ్యధనాగారమునుండి నీశారవమునకు వలయు బత్తెయు నేర్పఱచెదను. పూజ్యుడగు మనీయజనకుని ముద్దులనునమడవని యెఱుంగనా?”

“నేనెందు నినసింపవలయును?”

“కుమారా! రాజ్యపరిపాలనము మిగుల దుర్భరము. గృహచ్ఛిద్రములచే మేటి మొగలాయి సామ్రాజ్యము సుఖపుగా విచ్ఛిన్నమగును. కుటుంబకలహములచేతనే గదా హైందవు లిట్టి దైన్యము నకుఁ బాల్పడిరి! మన సామ్రాజ్య మాచంద్రార్కము సుస్థిరముగ నిలువవలదా?”

“తప్పక నిలువవలయును.”

“మనవంశముపై సామ్రాజ్యముపై నీకుఁ గలయభిమానము స్లాఘనీయము. కుమారా! కాబట్టి నీవు దర్బారునకు దవ్వసనున్నగాని, మనవంశకలహదావాగ్ని చల్లారనేరదు. కాన నీవు కొంతకాలము వేఱొక దూరదేశమున నుండవలయును.”

“నే నెచటికిఁ బోవలయునని యాజ్ఞాపింతువు?”

“కుమారా! నీసోదరుని సశారవముగా గ్వాలియరు దుర్గమున కంపితిని. వాడచట సుఖియై యున్నాఁడు. నీవుగూడ నచటనే హాయిగ నుండవచ్చును.”

“గ్వాలియరు దుర్గప్రవాసమెట్టిదో యెఱుంగనిదికాదు. ఆ భయానక గహ్వరమునఁబడి యేవిషమో తెలియక మెనవి మరణించుటకంటె శిరచ్ఛేదనమే వాంఛనీయము. కాన, దయయుంచి, అట్టులే యాజ్ఞాపింపుము.”

ఔరంగజేబు చెవులుమూసికొని, యిట్లులెను.—

“కుమారా! ఎంతనూటాడితివ్! నా వీనుల పట్టినచనములను జొరనీయకుము, సహింపఁజాలను. ఎప్పుడైతెను నిన్నగౌరవంప సాహించు నేని, తక్షణము పథ్యుడగును. కుమారా! నిస్సంగుడనగు నన్యూసిని; అట్టి పరుషభాషణములను సహింపఁ జాలను.”

“ఆర్యా! నీయాజ్ఞ యమోఘము. ఉల్లంఘింపజాలను. కావున, నేనిదె గ్వాలియరు దుర్గమునకుఁబోయి, చచ్చు వఱకును బందానై యందుఁ గుందువాఁడను.”

“ఛీ! ఛీ! అట్టి కఠినోక్తుల నాడకుము.”

ఆ పలుకులను జీరికింగొనక, లాల్చీ యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“తాతగారి నొక్కసారి సందర్శింపగునా?”

“కుమారా! పూజ్యుడగు జనకున కెట్టి భాధయు, ఎట్టి శ్రమయు, ఎట్టి యిబ్బందియు రాకుండ నుండవలయునని నేను మిగులఁ దత్పరిపడుచుందును. మహారాజు జరాభాచీడితుండై, న్యాభిగ్రస్తుండై, కడుంగడు దుర్బలుండై, శయ్యగతుండై యున్నవాడు. అట్టివానినిగతినరాజకీయములచే మఱిత నొవ్వజేయుట తగదు. మిగులఁ బ్రమాదకరము. కాన, నీవు పోరాదని చెప్పుట కెంతయు వగచుచున్నాను.”

“కానిమ్ము. గ్వాలియరున కేదినమే పోవలయునా?”

“కుమారా! ఒక్కదినమైన నీ విచటఁ దడయరాదు. నీ జనకుని విరోధు లనేకులున్నారు. వారి వలన నీకెట్టియపాయము వాటిల్లునో యెఱుంగరాదు. కాన, నీవు వెంటనే ప్రయాణమొనరింపవలయును.”

“సార్వభౌమా! నాకడసారి ప్రార్థన—”

“ఏమిది; నీ గోరిక చెల్లించుట నాకు మిగుల నానంద దాయకము.”

“గ్వాలియరు నుండి మగిడి రానేరనని యెఱుంగుదును. కావున నొకసారి మత్పితామహిసమాధిచెంత మనసారఁ బ్రార్థింపవలయునని నాచిత్త మెంతయో తత్తరపడుచున్నది. అనుజ్ఞ దయచేయుము.”

ఔరంగజేబు యొక్క నిర్వికారత్వము తోడనే యంతరించెను. ఆతఁడు తీవ్రాలోచనానిమగ్నుడై, రాజకుమారుని వదనముపై దీక్షణపీక్షణములను నిల్పెను. అతఁ డట్టికోరిక నేలకోరవలయును? కారణమేమైన నుండునా? ఆతఁడును, అతని జనకుఁడును నాగ్రానగరమునఁ జిరకాలమునుండి ప్రజాభిమానశౌరముల కెంతయుఁ బ్రాప్తులై యుండిరి. షాజహాను జహానారాలపై గూడ నాప్రజాభి కెక్కు డభిమానము. కావున, లాల్జీని తాజమహాలుచెంతకుఁ బోనిచ్చినచో నేప్రమాదమైనను సంభవింపవచ్చును.

ఆ తెఱంగున నౌరంగజేబు చింతింపుచు మిన్నకుండుటచే, తదభిప్రాయమును గుర్తించి సులేమానిట్టులనెను—

“నీవితగ, జింతింప సవసరములేదు. హృదయపూర్వకముగా నొక్కసారి యాభవ్యచరిత సమాధిచెంతఁ బ్రార్థించుటయే మదాశయము. అన్యథా తలంపకుము. మొగలాయీరాజవంశోద్భవునిపలుకులు సత్యదూరములుకావని యెఱింగియేయుండువు.”

“కుమారా! ఎఱుంగకేమి? కాని, అగ్రానగరప్రవేశమువలన నీ కపాయ మేమైన—”

“అయ్యా! నీభటులు నన్ను జుట్టియేయుందురు. జనులు నన్ను గాంపకుండ, నిశానమయముననైనను నన్ను బోనిమ్ము. దాన నే ప్రమాదము వాటిల్లనేరదుగదా.”

“నీకోరిక జెల్లించుటకును, జెల్లించుటకును గూడ నేను సమర్థుడనాను. ఇపు తండ్రిజేసిబిడ్డవు, కావున, నీ జ్ఞేమమరయు బాధ్యత నాపైనున్నది. పరమపావన మా జననసమాధి నొక్క సారి వీక్షింపనుత్సహించుట సహజము. కాని, దాన నీ కపాయము కలుగునేమోయని భయపడుదును. కావున, నా మంత్రులతో ముచ్చటించి పిమ్మట నా యభిప్రాయ మెఱింగించెదను.”

“మఱియొక మనవి—”

“కుమారా! ఉపాధ్వాతమేల? సత్వరము తెల్పుము. నీ కోర్కెల జెల్లించవలయునని నే నేతయు గుతూహలపడుదును.”

“నీ నేవకలచేతి యీహారమును భుజింపను. విషమునకు లోటు లేదు—”

“కుమారా! ఇంత బేలతనమా? సిగ్గుచేటు, ఇట్టి పలుకులు వలదు. ఎవనిపై నీకు సమ్మకముకలదో, వాడే నీ కాహారమొసంగ గలడు.”

“జయమల్లు అనువాడు నా సైన్యమునకు సరఫరా చేయుచుండెను. వాడు నాకాహారమును దయారుచేయవలయును. వేరొకనిని విశ్వసింపను. నీ వందులకు సమ్మతించవేని, నిరాహారుడనై శుష్కించి మరణించెదను.”

బొరంగజేబు బదులాడకముందే యొకమంత్రి యిట్లులనెను.—

“మహారాజా! జయమల్లివుడు ఏలినవారి నేవకుడు. అతడే మన సైన్యమునకు ముఖ్యమైన సరఫరాదారుడు.”

మిగిలిన మంత్రులుగూడ జయమల్లునకు యోగ్యతావ్రత నొనంగిరి.

లాట్టియొక్క దయకుఁ బాత్రుడగుటచేతనే దరిద్రుడగు జయమల్లు ధనవంతుడాయెను. వాడు పాదుషావారి దయకుఁగూడఁ

బొత్తుండగుటచే నచిరకాలమునకు గోటీశ్వరుడయెను. ప్రస్తుత మితఁడు బొరంగజేబుయొక్క నేవకుఁడైనను, తనను దారిద్ర్య పంకమునుండి లేవదీసిన లాల్జీయే వానిహృదయాధినాథుఁడై యుండెను. దారాకుమారున కప్పిలైన సహాయ్య మొసరింపవలయునని యాతఁడు సంకల్పించెను. లాల్జీని వీక్షింపనాటెనుండియు నాతఁడు తత్కార్యసాధనాయత్తచిత్తుఁడై యుండెను; వలయు నుపాయముల సన్నేపించుచునేయుండెను. ముల్లాలు హాల్వీలు మర్దనులు మొదలగు ప్రధానపూనులకుఁ జేతులునిండ లంచములొసంగి చూడఁడు సార్వభౌమసైన్యమునకు సరఫరాదారుఁడు గాఁగిలిగెను. వానిపలుకులకి క్రమముగా నధికమాయెను. వానికి సాధ్యముకాని కార్యమేనియు జేకుండెను. మొగలాయిదర్బారునందు లంచములకు వశులు కాని వారరుదు.

అంత నొక యమాత్యుడలేచి పాదుషావారితో నిట్లు విన్నవించెను.—

“సార్వభౌమా! నులేమాను పలాయనమొసరించిన యుదంతము నెఱింగించినవాఁ డీ జయమల్లే. ఈ రాజభక్తుఁడట్లు తోడ్పడకుండ నిచో, దారా కుమారుఁడు మనకుఁ జిక్కువాఁడు గాఁడు.”

ఆపలుకుల నాలించినంతనే లాల్జీ మ్రొన్నడెను. హృదయము భగ్గున మండిపోయెను. “జయమల్లు సహితము విశ్వాసఘాతుకుఁ డాయెనా? ఇక నీ జగమంతయు ద్రోహపూరితము. ఇక విశ్వాస మనెడు మాటనే మఱవవలయును. కాని, ధనాశాపరుఁడై వాఁడీ తెఱంగునఁబాడి తొఱింగినఁ దొఱంగుగాక, ఐనను, వాడు నన్ను వినము గుడిపించి చంపఁ గడంగు వాఁడుకాఁడు.”

దారా కుమారుఁ డట్టులాలోచనాపరుఁడై యుండ, నోరొగజే బిట్టులనెను.—

“కుమారా! నీ యభిమత మెట్టులో యట్టులే యగుగాక. జయ మట్లే నీ కాహారమునంగలదు. ఈ రేయి నీవు గ్వాలియరునకఁ బ్రయాణము కావలయు. అంతవరకవిశ్రాంతి నొందుము. కుమారా! పాము.”

లాట్జీ మాతాడక నిర్వికారుడై రక్షకభటపరివృత్తుడై యావ లకుఁబోయెను. ఔరంగజేబిట్లు చింతించెను—

“దారాకుమారుని విశ్వసింపరాదు. అనుకంపయత్తచిత్తుడనై వీనిని తానుమహలు చెంతకుఁ బోనిత్తుకేని, ప్రమాదమైనను సంభ వించవచ్చును. నా ప్రభుత్వమింకను బాగుగ నెలకొనలేదు. మాన వనులగు రాజపుత్రులింకను సఖిర్వగర్వముతో నున్నారు. వారికి విప్లవమును రగులఁ గొల్పవచ్చును. కావున, నులేమానును జాగు నేయక సాగనంపవలయును.”

౨౨

శత్రు మధ్యమున

లాట్జీ చేతుల కిప్పుడు సంకెలులైవు. ఔరంగజేబాపాటిగౌరవమును బ్రదర్శించెను. సైనికులు సహిత మాననిని సముచితముగా సగౌరవ ముగా జూడఁ దొడంగిరి. ఏమైనను, ఆతఁడు ఖైదీయేగదా. ఆయుధ వాహులైన సార్వభౌమ సైనికులారేనిజాట్టి యుండిరి.

సైనికు లాతని జక్కని గుఱారమునందుఁ బ్రవేశపెట్టిరి. అందలి పరికరములు గూడ బాగుగనే యుండెను. కాని, యందుఁ ఘరా వాండ్రు పెక్కుండ్రు అప్రమత్తతతో గన్తు తిరుగుచుండిరి. వారిని గన్పట్టినచో వారియొద్ద ముందుట యసాధ్యము. పలాయనమున

రించినను, ప్రయోజనమేమి? మాయావియగు నా దేవతలు కావచ్చుముగా నైనను దారాకుమారుని గౌరవించుచుండెను. కాని మాయావియే తప్పించుకొనఁ ద్రయత్నించుచునని, బౌరంగజేబు తనదొడ్డి నేలను గుచ్చే మట్టింది చంపించును. కావున, ఎలాఁదా ము గుఱించి తలంప నైనను దలంపరాదు.

లాల్జీ సార్వభౌముని సమక్షమున నున్నంతకాలము నిఘ్నానయ పరివేదనము నడంచుకొని గంభీరముగ నుండెను. గుడారముఁ బ్రవేశించినంతనే యాతని వనోదైర్యమంతయు నుండినెను. ఆసీర స్వాంతుని హృదయము వ్రయ్యలాయెను. భాతనియన్తః కడుదుర్భరముగ నున్నహముగ నుండెను. భయంకరభీకరనీలనాగ కమునఁబడిన మందభాగ్యునివలె నాతఁ డసహాయుడై దైర్యరహితుడై నీలత్సహఃకుఁడై దిక్కుమాలిన యచదవిధమున నుండెను. అతఁ డేదెఱంగున నేక్షణమునఁ గడతేనునో యెఱుంగరాదు. అతఁ డెట్లు విఘ్నాలచిత్తుడై దుర్భరసంతాపానలతప్తుండై యుండఁ, మోతియాజ్ఞప్తివచ్చెను—

“ప్రేయసీ! ప్రాణధాత్రీ! నీవైనను గాఢరావేమి? నీవు నాయుని నుండబట్టియే యింతవఱకు ప్రాణముతో నుండఁజాలితిని.”

దారా కుమారుడు కొంతతడవట్లు విలపించెను. బౌరంగజేబు యొక్క ప్రవర్తనమంతయు స్మరణకు వచ్చెను. ఆసార్వభౌముఁ డోల గమునఁ బ్రదర్శించిన ప్రేమాభిమానములను లాల్జీ విశ్వసించలేదు. అతఁడు వివేకవంతుడగు మాయావియగుటచేఁ దన కౌటిల్యమును మఱుగుపఱచి, లేనియాదార్యము నభినయించెనని యాతఁడు గుర్తించెను. బౌరంగజేబు తనకు బహిరంగముగ మరణశిక్ష విధింపఁజాలఁ డనికూడ నాతఁ డెఱింగియుండెను. గ్వాలియరు దుర్గము మృత్యు నిలయమనియు, దన జీవయాత్రయందు ముగియుననియుగూడ నాతఁ డెఱింగియుండెను. కావునాతనియవస్థి వట్టి సాతీశముగ గడుదుర్భరముగ

నుండెను. అట్టి కష్టసమయమున నానినికి దైవము: గణప-
తాయది మోతాయొక్కతయే. కాని నా ముండ్లొక్క భాములే
గుడించి చింతించుచుండఁ జదుగులనప్పగివచ్చెను. కేవల వర్ణించు
టకై హతకుఁ డరుదెంచియుండునని నారాకమారుడు దప్పిల్లి
దిగ్గునలేచి ప్రశంపితహృదయుడై యబురకింప, నాహారపదార్థము
లను కేతబూనిన పరిచారకుడు గోచరించెను. వానివెనుక జయ
మల్లు నవినయముగా సలాములొనరించి యిట్టలనెను—

“రాజకుమారా! పాదుషావారి యాజ్ఞయగుటచే నీ ఢలాహార
ములఁ గొనితెచ్చితిని! ఈ సేవకుడు నావాడు, విశ్వాసపాత్రుడు.
చేటినుండియు వీడు నీ పరిచారకుడు. ఇవి పాదుషావారియాజ్ఞ.”

అంశ వాడు లాల్లీని సమీపించి యూసనిచెవిలో మెల్లగ నిట్ట
లనెను—

“ఈ సేవకుడు ద్రోహ మొనరించువాడుకాదు. పూర్తిగ విశ్వ-
సింపవచ్చును.”

“కాని, జయమల్లా! ఇంతటిచారుణమా? నాజాడ నేవే యెఱిం-
గించి నన్ను బంధింపజేసితివట?”

“నట్టిబూటకము! రాజకుమారా! కేవల మనత్యము. నీకై
నా ప్రాణములనైన నర్పింపగలను. ధనమొనంగి దర్బారు సభ్యు
లను బెక్కండ్రను నశపటచుగొంటివి. నీవు మిత్రరహితుడవనియు,
అసహాయుడవనియు బెగడొందకుము. ఇక్కడ విశేషము మాట
లాడుటకు విలులేదు, ఒరులేమన్నను విశ్వసింపకుము.”

అంత జయమల్లు పరిచారకు నుద్దేశించి, బిగ్గరగ నిట్టలనెను.—

“రామదీనూ! భీష్టి స్నానమునకై నిర్మలోదరము గొనితె-
చ్చును. ఈ లోపున, నీవు వలయు సన్నాహము లొనరింపుము.”

జయమల్లు వెడలెను. సేవకుడు ఢలాహారము బల్కెమును.

గ్రంథిం బోధింతు. ఉత్తర దేశస్థులను వాదాత్మక పుస్తకానుభవించెను. అ పాఠానుభవము, నవదేశంధుఁడైన ప్రేలామ గడ్డిమును గలిసి వాని ముఖాకృతి సోకింత కన్నీళ్లు చెను. సార్వభౌమ శిబిరమున నట్టి కూలివాండు వేసజేలుందురు. కావున, వానిగుఱించి విచారించుట యవసరమని యెంచి, బాల్మీ యొక ఫలమునందుకొని పరికించుచుండ నా పరిచారికుఁడ తని చెవిలో రహస్యముగ నిట్లు పలికెను.—

“రాజకుమారా! భయపడకుము—”

దారాకుమారుఁడు పదవిడిచి, ఛంగున లుఱియించి, ఉడ్చిగ్నపూద యుద్ధకై రుద్ధకంఠమున “మోతీ! నీవా!—మోతీ! ఏమి?... ” యని సాశ్చర్యముగఁ బలికెను.—అతని వారింపి మోతీయో యిట్లు పలికెను—

“రాజకుమారా! భద్రము. ఈ దాసి భవదీయపాదపద్మములను పీడించాలదు. ముందు స్నానమాచరించి, భోజన మారంభింపుము. అనంతరము సర్వమెఱింగించెదను.”

“సుందరీ! నా కాహారమేల? వలదు.”

ఏనవదనుఁడై యశనమపేక్షింపని దారాకుమారుఁడు మోతీయొ యిట్లు సైర్యముగ గటపెను.—

“రాజకుమారా! ఇట్టి పాటలు నలదు. అధిక సంభాషణమున కీ ప్రదేశము తగదు. నారహస్యము బయల్పడునేని, నన్నీ రిక్కనాలు ముక్కముక్కలుగ ఖండింతురు. నిన్ను ప్రియంబు బ్రయత్నించుట కవ కాశ ముండదు. కావున, రయమున స్నానమునరించి, తృప్త్యాభి నివారించుకొనుము. అమ్మ.”

లాల్మీ మాటాడనేరక, కృతజ్ఞతాపూర్వకముగా నా స్వార్థరహిత సుందరానముపై దృష్టి నిలుప నామె యటఁ జిహికాలము క్షణముట కవకాశము లేని కారణమున దాఁ దెచ్చిన ఫలానుభవమున భద్రపఱచి, కమ్మని మగరథవాసన పెడు

జ్ఞుల చంపకజైలమును దీసి తన కోమల కంఠంబులకు వ్రాకినది, విన్మయవిస్ఫారితలోచనంబై పక్షింపు నిజహృదయాధినాథుని కోమల శరీరమున కలదజొచ్చెను. పిమ్మట వారిరువురు స్నానముండుకొని జొచ్చిరి. లాట్టి యధికసంతాపభారముఁ బామునకుఁ జేసెనుచు దళ ప్రాణకాంతను ముద్దాడెను. మోతియూ చేష్టపెట్టెను మాయెను. ఆహా! వారి ప్రేమ యపూర్వమైనది; వారి యపథ్యము కష్టార్థము. ప్రేమస్వరూపులగు నా యపఠీయునకుఁ కే కష్టము పథ్యులగుచుగో యెఱుంగరాదు. వారు సేసెనునది మృత్యుమందిరము నదా.

మోతియూ సాహాయ్యముఁ నాతఁడు కృతస్నాతఁడాయెను. తాను సాయంకాలము మఱల నరుదెంచునని పలికి, లాట్టిని భుజంపఁ జేసి, యామె వెడలెను.

మోతియూ సుందరవదనబింబ మదృశ్యమైసంతనే దారా కుమారుని మానసము మఱల సంధికారిబంధుర మాయెను. ఆ సతీమణి వదనసందర్శనముచే మొలకెత్తిన ధైర్యోత్సాహము యామె వెడలి సంతనే యంతరించెను. ఆతఁడు మఱల గభీరనిరుత్సాహసాగర నిర్మగ్నుఁడాయెను.

ఆతని చిత్తము పరిపరివిధములఁ బరుగులిడుచుండెను. ఆ ప్రదేశ మును వీడువఱకును దారా కుమారునకుఁ బ్రాణభయములేదు. ఔరంగజే బచటనే వధింప నుద్దేశించెనేని, ఇంక నేల నుపేక్షించును? గ్వాలియరు దుర్గమన్న, మృత్యుమందిరము. అందు మరణించుట తథ్యము. కాని, అట్టి నికృష్టమరణము కంటె, తలారి కఠోరకుఠారముచే మరణించుటయే మేలు. కాని, మరణము తప్పనా? లాట్టి యవస్థ అంత నిరాధారముగ నుండెనా? జయచుల్లు తన శక్తివంచన లేకుండ బ్రయత్నించును. మోతియూ యింకను నిరాశ చేసికొనలేదు. డులాలీ యింకను నజీవ్వియై యున్నది. కావున,

దాదా సమానుఁ డింకను జేసింది యుండఁగలజేమా. ఛీ! ఎంత యాన? బేరంగి జేబునకుఁ జక్కినవాఁడు తప్పించికొనఁగలడా? వ్యాఘ్రవదనగవ్వారమునఁ బడినవాఁడు జీవింపఁజాలువేని, లాల్లీయును జీవింపఁగలఁడు.

ఆ తెఱంగున ఆశానిరాశాతరంగముల నడుమబడి లాల్లీ పడరాని పాట్లు పడుచుండెను. ఒకసెచ్చే జచ్చుటకంటె దానే విషముఁ దిని యా దుర్భరజవయాత్ర ముగించి నిజాంగనానమేతుఁడై లోకాంత రమున హాయిగ నుండవలయునని యాతఁడు నిశ్చయించెను. అతఁడట్లు భావనాప్రపంచమున మునింగియుండ, సాయంకాలము కావచ్చెను. అంత నొక మహమ్మదీయ సైన్యాధిపతి యరుదెంచి యిట్లు పలికెను—

“రాజకుమారా! నీవు తాజనుహలు నకుఁ బోరాదు. చీకటి యగునంతనే మనము గ్వాలియరు నగరాభిముఖులము గావలయును. ఇది పాదుషావారి యాజ్ఞ. గజేంద్రము నీకై వేచియుండును. నీగౌర వమున కనుగుణముగా వేయి యాశ్వికదళము వీవెంట నుండును. తత్సైన్యమునకు నేనే యధినాథుఁడను.”

“ఆర్యా! పాదుషావారి యాజ్ఞ యమోఘము. కాని, దయా మయా! నేవకునొకనిఁ గొనిరావచ్చునా?”

“పాదుషావారి యాజ్ఞలేదు. ఐనను, నీ నేవకుఁ డెవఁడో యెఱింగింతువేని, పాదుషావారితో విన్నవించి, వారి యభిమత మరయు వాడ.”

“సరఫరాదారుఁడు జయమల్లొక్కఁడే సమ్మదగినవాఁడు. అతఁడు తెచ్చిన నేవకుఁడే నాతో నుండవలయును.”

“అందుల కభ్యంతర ముండరాదు. ఐనను, పాదుషావారు ప్రభువులు : వారికి నివేదింతును. నీవు ప్రయాణమునకు సిద్ధముగా నుండుము.”

నేనాని వెడలెను. లాట్టి మఱుల నాలోచనాపరుడాయెను. సాయం కాలమాయెను. మర్నీచిప్పుడై వెలిచి నాశివయూఖుడు పశ్చి మాంబుధిలోఁ బడెను. పక్షుల కలకలారవంబులు చెలకేగెను. మోతీయా యింకను రాలేదు. ఆ కాంతామణి యేల రాకొందు? ప్రమాదము సంభవించి యుండదు గదా? చివరకై పశ్చిమం నామె మిథ్యాప్రవర్తనము బహుబుద్ధియందునా? పక్షియి, క్రూరముగ వధింపఁజేసా? నా మాణవ్యములగు రాజభటు జాకోనులాచోని పర్వతసమున్నతమత్రైభుమచే మట్టించిన కాబోలా. ఆహా! అట్టి దారుణమరణమునకు దానే కారకుడు గదా.

దారా కమాను డాతెజంగున సుశ్మాదునివలె నివిధమరంత తీవ్రాలోచనలచే విహ్వలుడాయెను. ఒక్కచో గూర్చుండఁజాలక, బోనులోఁ బడ్డ మృగరాజువలె వడివడి చూచుచేయఁ దొడంగెను. ఆహా! అఖండఖండలనన్నిభవైభవోపేతుండగు పాపమును సార్వభౌ ముని క్రియపాత్రుడైట్టి సైన్యావస్థకు జాల్పడెను! ఆనర్వసన్నకాల వాలుడు మొగలాయీ కంశమన నేల జుంచెను? ఒక కేదకుటుం బమున నుదయించినచో స్వచ్ఛందముగ, హాయిగ నుండెడివాడే కాని, విధివిధాన మనుల్లంఘనీయము.

ఒగనుంధకారబంధురమాయెను. రాజకుమారుని హృదయావేదన శతాధికమాయెను. ఆక్షేత్రమున లక్షజనులు విడిసియుండిరి. వారందఱు విచారమెఱుంగక, తమతమ కార్యముల నొనరింపుచు సంతృప్తాంతరంగులై హాయిగ నుండిరి. లాట్టి మొక్కడే దుర్భావిచారా నలత ప్రచిత్తుడై యుండెను. శౌరంగజేబునకుఁ జిక్కిన వెంటనే వధ్యుడైనచో నిట్టి దుర్భరాందోళనము లేకుండెడిది.

అంతలో మొగలాయీ సైన్యాధిపతి యరుదెంచి రయమున నిట్లు పలికెను. —

“రాజకుమారా! రమ్మ! గజము సిద్ధముగ నున్నదిలెమ్ము.”

“జయమల్లు నొక్కసారి సంపుము. వానితో నొక్కసారి మాటాడవలయు. నేను సిద్ధముగా నున్నాడను.”

“రాజకుమారా! రాజకార్యార్థియై జయమల్లు మధ్యాహ్నమే ఢిల్లీనగరమునకు బ్రయాణమాయెను.”

లాట్టీ విశతద్దైర్యుడై, విహ్వలచిత్తుడై “వానిసేవకూడేనూయె?” నని గద్గదస్వరమున బ్రశ్నించెను.

“ఏ సేవకూడె?”

“నాకీ దినము పరిచర్యనలిపినవాడు.”

“వాడా! వాడెన్నడో తెలియదు. వాడు జయమల్లునెంటు బోయెనేనో.”

లాట్టీ మాటాడక యావలకుబోయి, తనకై వేచియున్న హస్తినీ గాంచెను. విచ్చిన్నహృదయముతో దారాకుమారు డంబారీయం దానీనుడాయెను. దుర్భరపరివేదనాదూయమాననుడై, శూన్యమనస్కుడై యుండ, మృదుమధుర మందస్వరమున నీ పలుకులు వెలువడెను—

“రాజకుమారా! అరుదెంచితిని.”

౨౩

ప్రో తి వా దొ ర కు ట

ప్రపంచము మైమఱచి నిద్రించుచుండిన సమయమున లాట్టీ గ్వాలియరు యాత్రాపరుడైనపుడే, శాలీషరాయాదులు రోషనారాయారామమున గన్యాస్వేషణాకారైకతత్పరులై యుండిరి.

డులాలీ యనుమానము యదార్థమాయెను. గుల్బహారును దన పీనుమహలునందు రోషనారా దాచియుంచెను. ఆరహస్య మొక్క ఫతేమా మాత్ర మెఱింగియుండెను. కావున, డులాలీ రంగమహలునందుండుట సార్థకమాయెను. గుల్బహారుయొక్క ప్రవాసరహస్యమును మఱియిరువురుగూడ నెఱుంగుదురు. వారిలో నొకఁడు పంజేబీ. రెండవవాఁడు మహారాజా యశవంతసింహుఁడు. వా రిరువురు నా సమయమున తాజమహలు పరిసరముననుండిరి. ఒక బాలిక నెవ్వరో ఖుస్రూబాగునైపు గొంపోవుచుండుట వారు కాంచిరి. ఆబాలిక యెవ్వతెయో, ఆచార్యక్రియాదక్షు లెవ్వరోమాత్రము వారెఱుంగరు. అట్టి కృత్యము సామాన్యమగుటచే, వారాయనాథ బాలికను విడిపించుటకుఁ బ్రయత్నింపరైరి. సరామర్చింపనైన బరామర్చింపరైరి.

గుల్బహారును వివాహమాడవలయునని మందుండగు మురాదును రోషనారా పురికొల్పేనేగాని, ఆమె నిజాభిప్రాయము వేఱుగ నుండెనని పాఠకులెఱింగియే యున్నారు. సోదరి జహనారాను ప్రసన్నచిత్త నొనరింపవలయును. కామోదేకపూరితుండగు మురాదు నాకర్షించుట రోషనారా ప్రథానాశయము. తానాకాంతను వివాహమాడుదునని యాతఁడు మూర్ఖముగఁ బట్టువట్టెను. తన శాసనమున కయ్యది విరుద్ధముగ నుండుటచే వృద్ధరాజు క్రుద్ధుడాయెను. గుఱోపేక్షుండగు లాల్జీకి భార్యగా నొసంగవలయునని యాసించిన జహనారా మూగ్రహముచే మండిపడెను. తన ప్రాణకాంత యేమాయెనో యని శాలీషరాయని హృదయము వ్రయ్యలాయెను. అతని జ్ఞేమ మరయు డులాలీ తద్రహస్యభేదనాయత్తచిత్త యాయెను. లాల్జీ హృదయముకూడ మిక్కిలి సంక్షోభించెను.

మురాదు గతి యేమగునో రోషనారా యెఱింగియుండెను. ఔరంగ

జేబే సామ్రాజ్యాధిపతి యగుననియు నామె యెఱుంగును. కావున నాతని కుమారుడగు నుల్తాను మహమ్మదునకు గుల్బున యును భార్యగా నొసంగవలయునని రోషనారా యోచించెను. అట్లు సంకల్పించి, యామె మురాదున కట్లు వర్తమానమంపెను—

“నీకాంత యీరేయి తాజుపూలు చెంతే కరుదెంచును. నీమనుష్యుల నచట గాపుంచి, యామెను వశపఱచికొనుము.”

రోషనారా యభిప్రాయమేమి? తనపై నేయనునూసము బడిరాదని, ఆమె చొట్టుకొనరించెను. రోషనారా ధీశాలిని, ఉపాయశాలిని, మాయావిని. కాని, నామె నాధిపతీని కార్చి ముండనేరదు. తన పరిచారిక ఫతేమా సాహాయ్యముచే నామె యెట్టి మామోపాయమును బ్రయోగించి, గుల్బుహరును దుగ్గమునుండి తరలించెనో గమనించి యుంటిమి. అట్లు లొనరించుటయే గాక మురాదు భటులను భంగపఱచి యాబాలిని దన యారామమునకు గొని తెచ్చుటకై తన భటులను నియోగించెను. ఆమె పన్నెన వ్యూహము కడు నిఘ్నముగ నుండెను. ఫతేమా తా జేయవలసిన కార్యమును బ్రశంసనీయముగ నిర్వహించెను. కాని, నారెటుంగఁజాలని విఘాతము లాకస్మికముగా నడ్డు తగులుటచే గన్యావహరణము కష్టసాధ్యమాయెను.

గనీయొక్క మనుష్యులు, డులాలీ శాలీవరాయులును వారిని వారింపఁ బ్రయత్నించిరి. జహనారా భటులు నిహతులైరి. మురాదు భటులు తొందరపాటున ఫతేమాను బంధించి కొంపోయిరి. ఆ భటులు దారా కుమారుని గాంచి, పల్లకిని విడిచి పాటిరి. తనకుఁ జిక్కినది యెవ్వతెయో యాతఁ డెఱుంగఁడు. ఆమెను దుర్గమునకు కొంపోవలయునని తన భటుల నాతఁ డాజ్ఞాపించుటయు, నమయము గనిపట్టి ఫతేమా మాయ మగుటయు మనకు విదితమే. ఆమె

తిన్నగా దన యేలికసాని యారామమునకుఁ బోయెను. అనంతర వృత్తాంతము గూడ మనకుఁ దెలిసియే యున్నది.

శమకుఁ జిక్కిన ఫతేమాను లాల్లీ భటు లప్రమత్తతతో దుర్గము నకుఁ గొనిపోయి యుండిరేని, గుల్బహారు శాలీషరాయాదులకుఁ జిక్కి యట్టులే యుండెనేని, రోషనారా కుటిలప్రవర్తనము బయల్పడి యుండెడిది : గుల్బహారు సుభువుగా శత్రుగాఢినుండి తప్పించివొని యుండెడిది. కాని, విధివిధాన మెట్టులో యట్టులుజరుగవలయునుగదా. ఆ నిశీధనమయమునఁ దన మిత్రులను గుర్తింపజాలక, వారి వలన దనకెట్టి యపాయము వాటిల్లునో యని వెఱచి, తప్పించుకొని గుల్బహారు తుదకు శత్రుయధీనమాయెను. అచేతఁ బొంచియుండిన ఆ రోషనారా భటు లామెను బట్టి వాగ్బంధనమొనరించి యతెరయమున ఖుస్రూబాగునకుఁ గొంపోయిరి.

ఈ చిత్రనాటకము పండేజీ యశవంతసింహుల కంటఁబడెను. నిశాచరుఁడగు పండేజీ కారహస్య మెద్దియో యరయహాయునని కుతూహలము జనించెను. వాఁ డిట్లు చింతించెను.—“ఈ మ్రుచ్చు లెవ్వరో యొక బాలికను దొంగిలించిరి. వీ రెవ్వరై యుందురు? ఎవ్వరైనను గావచ్చును. మఱియొకరు వీరిని నియోగింప వచ్చును. ఎవరు, ఎవరిని ఎందులకుఁ గొంపోవుచున్నను, నాకేల్? కాని, ఇట్లు లుపేక్షింపరాదు. ఈ సమాచార మొకప్పుడు లాభప్రదము కావచ్చును. ధనసంపాదన మొనరింపనగును.” అట్లు తర్కించి పండేజీ వారిని రహస్యముగ వెంబడించెను. వాఁ డిట్లు చూచుచుండగానే, దురాత్ము లా బాలికను ఖుస్రూబాగునకుఁ గొంపోయిరి. కావున, రోషనారాయే ఆ యకార్యమును జేయించెనని వాఁడు గ్రహించెను. కాని, ఆ బాలిక యెవ్వతెయో మాత్రము వాఁ డాసమయమున నెఱుంగఁడు. మఱునాఁడు, గుల్బహారు నెవ్వరో

యనహరించిరను వార్త సంగరమగుచువ్యాపించెను. తెలివినీనుడు గాని పండేజీ తాను రేయిని గాంచిను బాళికి గుల్బహారు కావలయు నని నుభువుగా గ్రహించెను. కావుననే వాడొరహస్యమును బహు నారా కెఱిగించి ధనవంతుడు గావలయునని ప్రయత్నించెను.

కాని, పండేజీ దురదృష్టవశమున, " పొని నచసములను శాసీమ రాయడు నిశ్చసింపలేదు. ఆ సమాచారము నాశుడు లాల్జీ కెఱిగించెను; అశుడు మోతియానో నాలోనించెను. అంత నామె ప్రచ్ఛన్న వేషమున హింగనుఖాను గృహముజొచ్చి, యీ మూర్ఖుని ద్రావించి గుల్బహారుజాడ నరయఁ బ్రయత్నించెను. ఆ చెంతనే లాల్జీ సాయుధభటసహాయ్యుడై యుండెను.

అంతర చిత్రశిఖ పాఠకులకుఁ దెలిసియేయున్నది. హింగను గ్రహింపలేకపోయినను, ఒక గూఢచారిణి తన మిత్రునింట్లఁ బ్రవేశించెనని పండేజీగుర్తించి, తన బాక్సలో మోతియాను బొడువఁ బోయెను. కాని, ఆ వివేకవతి దీపము నార్పివైచి, ఆ ప్రదేశము నుండి మెఱపువలెఁ దొలంగెను. అంధకారమున తొంగరపాటున పండేజీ ఖానును బొడిచెను. అంతలో లాల్జీయొక్క భటు లరుదెంచి యా దురాత్ముల నిర్వృతనుబంధించి కొంపోయి, దుర్గమునందలి కారాగృహముననుంచిరి. వారివలన గుల్బహారున్న రహస్యప్రదేశము నరయవలయునని లాల్జీ యుద్దేశించెను. అంతలో నారంగజేబు విజయవార్త పెనుప్రళయమువలెఁ దెలియవచ్చెను. హింగను పండేజీలగుఱించి యరయుట కవకాశములేకపోయెను. దారాకుమారుడు యుద్ధనన్నధుఁడై యతిరయమున శాస్త్రానగరమును వీడవలసినవాడాయెను. వారేల బంధింపబడిరో పారావాండ్రెఱుంగరు. బంధితులను రాజాజ్ఞ లేకుండ విడువరాదు. కాన నా దురాత్ములకు స్వేచ్ఛా హరివిహారములు దూరమాయెను. వారి ప్రాణములు పోకుండ

మాత్రము అశన మొకటిగా నాజభిటులు పడివేయుచుండిరి. అస్థిపంజర మాత్రశరీరులై నడు విక్రితాకారులై నా శబ్దములతో నజీవులై యుండిరి. అంశ నారంగజేలు సార్వభౌముడాయెను. గుర్గాధిపతి వేటాడెడు నియమింపబడెను. ఆనా డా ఖైదీలనుగాంచి ప్రశ్నించెను. హింగనుఖాను గోషనారా మూసానవభ్యుత్తై న కారణమున జెఱునుండి విడుదలయెను. కాని, నాడు మిశ్రేషకాలము మనలేదు. మన్నపోతునంటి మాఖానుడు కారాగారమున శిల్పవశిష్టుడై తన యిల్లుజేరి వ్యాధిగ్రస్తుడై, శయ్యాగతుడై, తువక మరణగ్రస్తుడాయెను.

రెండవ దురాత్ముడు పండేజీశివుడు బాత్రుడాయెను. కొరడా లతో నూరుదెబ్బలు తినవలయునని అడ్డ ఆయెను. రాజభటు లాపాపాత్ముని రెక్కలు నొత్తిచిన్నట్టి బహిరంగ ప్రదేశమునకు నడిపిడి గొంపోయిరి. ఆ ప్రదర్శనమును నీక్షించుటకై జనులనేకులు కాతూ హూయ త్తచిత్తులై యసందేహిని సాములనుబోలిన కొరడాలను బూని రాజభటులు యమకింకరులవలె దమకార్యమును సిర్పర్తిం చిరి. బాధకోర్యజాలక, పండేజీ గోలుగోలున నేడ్చెను. వాడు గోదన మొనరించుకొలిగి, ప్రేక్షకుల యుత్సాహ మధిక మాయెను. వాని దైన్యావస్థగాంచి యెవ్వరు గసకారమూనలేదు. ముట్టవలసిన సంభాసన పూర్తిగ ముట్టినపిమ్మట, ముక్కముక్కలు తెగి రక్తముకారు శరీరముతో పండేజీ తనదాటినిబోయెను. అసం తరము వాడేమాయెనో యెవ్వరెఱుంగరు.

గుల్బహారు చిత్రకథను గాంచిన రెండవవాడు మార్వారు రాజ్యాధిపతియగు యశవంత సింహుడు. ఆనుహారాజారేయి యము నానదీజలంబున విహరించుచుండెను. కొందఱు ముష్కరు లెవ్వరో యొకబాలిక నెవ్వరెనో ఖుస్రూబాగునకుఁ గొంపోవుట యాతనికంటఁ

బడెను. ఆసమయమున నాతఁ డావిషయమును బాఁకింపలేదు. కాని, గుల్బహారు మాయెమాయెనని మఱునాఁడు తెలిసికొననే, యశవంతు నకు విషయము తెల్లమాయెను. రోషనారా యాబాలిక సపహరించి తన యారామమున దాచియుంచెనని యతఁడు గ్రహించెను. మురాదు కొఱకే యామె యట్టులానరించినచో, నాబాలికనేల సుగూఢముగ దాచునని యశవంతుడు లెస్సగ విశేషించెను. కావున, నామె వేఱొక కారణముచే నట్టులానరించి యుండును :—

“అట్లులే నేను మాత్ర మాక్షిన్యనేల సపహరింపరాదు. తన సోద రిని వందించి రోషనారా గుల్బహారును దొంగిలించెను. నేనేల రోష నారాను గన్నుబ్రామి, యాబాలికను నాయధీన మొనరించుకొన రాదు?”

గుల్బహారున్న రహస్యప్రదేశ మెఱింగి, ఆ బాలికను దిన యధీన మొనరించు కొనవలయునని సంకల్పించి, యనంతర మాతఁడు మురా దునుజూడఁబోయెను. వారి సంభాషణమును గమనించితే యుంటిమి. నిజముగ నాతఁడు జహనారా పుత్రికను మురాదున కొనంగియుం డునో వేదో యెఱుంగరాదు. కాని, ఆ పాదుమాపుత్రుని తన రాజ ధానియందు బంధింపవలయునని యశవంతుడు యోచించెను. ఆతని మాయోపాయము భగ్నమగుటచే నాతఁ డావిషయమును మఱచిపోయెను. మురాదారంగజేబులతో యుద్ధ మొనరించుటకై యాతఁడు రయమునఁ బోయెను. అనంతర వృత్తాంతము స్పష్టము.

“నీకు బుణ్యముండును, ఫతేమాను జంపకుము,” అని పలుకులు శాలీషరాయుని వీనులఁ బడెనుగదా. తోడనే, యాతఁ డాపరిచారిక కాల్పేతులను దన పాగాగుడ్డతో బిగ్గఱగఁ గలియఁగట్టి, గుల్బహారుతో నిట్టులనెను—

“సుందరీ! ఒక్కక్షణమైనదడయరాదు. ఆలసించినదో, మన

ప్రాణములకు భంగము వాటిల్లును. లేమ్ము, రమ్ము.”

నామోదయము శరణాగతి నానలకు బోయిరి. ద్వారముచేత
సంక్రమించి ప్రత్యక్షమయెను. ఆమె సంభ్రమ సంతోషపారవశ్యమున
దస్త్రముగ నిట్లులనెను—

“బావా! యిదిదెంచితివా! రమ్ము కుమారా! నాయూహ నిజ
మైనది. కాని, ఇందు మనలిన బ్రమాదము. పోదము రండు.”

కోమల హృదయముగ గుల్బహర్షిట్టులనెను—

“ఇట్లేనూ! నన్ను నిక్కిలి యభిమానముతో జూచుచుండెను.
నా కేయిబ్బందియులేక హాయిగా నుంటిని. అట్టి యబలను గతినముగ
గర్హిస్తాచితిని. నేను సహింపజాలను. పాపమామె బాధ సహింప
జాలక మరణించును. ఇలావరామా! ఇంతకాగిన్యమేల?”

“కోమల! నీవీటికి భయములేదు, తలుపు తెరిచిదే యున్నది.
సూర్యోదయ మగునంతనే తోటవాండ్రు నిన్మతద్వారమునుగాంచి
శలకించి లోనికిపోయి ఘోషమానుగాంచి కట్టులను విప్పివేయుదురు.
ఇంతలో బ్రాణభయములేదు. కావున, భీతిదక్కియందుము,
రమ్ము.”

అంతలో గొంతదవ్వున నాకస్మికముగఁ గేకలు విననాయెను.
అదిగనే ఇదివరామాదులు భయభ్రాంతులై ముందువెనుక లరయక
నాయువేగమున బయటికి. ప్రదేశమంతయు బ్రశాంతముగ నుండెను.
ఖుస్రూబాగునుండి వెలువడినంతనే, డులాల్ యిట్లులనెను—

“అకోలాహలమేమియో యింకను సరాగలేదు. ఉత్సవముకారణ
మున బయలుదేలు నుత్సాహమా? కాదు. ఆసవ్వడి క్రమముగా నిట్లు
సమీపించుచున్నది. తర్కించుటవలన లాభములేదు. రండు, రండు;
అలసింపరాదు.”

సవ్వడి యంతకంతకు సతిశయించెను. మనుష్యుల సందడియేగాక,

వడివడి బరుగుచు నశ్వముల డెక్కలచప్పుడుగూడ దడదడ వినుచున్నను భయంకర శక్తి ధ్వనిములుగూడ బయల్పడలు చుండెను. శాలిష రాక్షసులు సదీతీరముజేరి. దులాలి యిట్లులనెను—

“గొప్ప యుపద్రవమెద్దియో సంభవించి యుండును. పోగాటము బడుచుండుట స్పష్టము. మన రహస్యవ్యాస రిమాను రాక్షసులు కనిపెట్టిరేమో యెఱుంగరాదు. రండు, రండు.”

సిక్కిలిమికిలించి వారు పరుగులిడి, తమనావను జేరిరి. ఎర్రగుండ్ర పేలిచినంతనే, దడదడ విన్పడదేవులమునఁ బోయెను. వారిచుపట్ట కడు ప్రమాదకరముగ నుండెను. వారి హృదయములు దడదడ గొట్టుకొనెను. మాటాడుటకునైన నవకాశము లేకపోయెను. కేలము, వైశ్యము దొఱంగిన చిత్రములవలె ఎఱుపండిరి.

అనంతటి క్రమముగా సదీతీరమును సమీపించెను. వేయిగుఱ్ఱములు కళ్ళు చూడఁజొగ్గునట్లు దడదడ నరుడెంచుచుండెను. ఆ వెనుక భయంకరజనసంక్షోభముగూడ విసనాయెను. లెక్కలేని ప్రజాసమూహ మేకారణముచేతనో భయముఁజెంది మఱిచెడి హాహాకారరవంబు భ్రాస రించుచుండిరి. కాటుకలధరములనుండి వెలువడు నుఱుములంబోలిన ఉన్నతగుడగ జేద్రభయంకరఘోరనినదంబులు రోదసీకుహరమదరులైన శాలిష రాక్షసులు హృదయములు ప్రవణ్యులగునట్లు విన నయ్యెను. ఎద్దియో యతిఘోరప్రమాదము సంభవించి యుండునని వారు గ్రహించిరి. కాని, ఏమి యానైవరీత్యము?

పొర త్త గిరీశ వర వ ల్లి

నూనెపై నుంచును. లాగి యాగోహించిన ముప్పై గుర్రుల వడినడిచి బోవుచుండెను. వినువలకల యాశ్వికలు ముందును, గురిని, యెను వందలమందియుఁ బోయిచును గ్రమముగా నేగుచుండిరి. వారిని దస్పించుకొని పోయెడి లాగ్జికె నసాధ్యము. బాబాకుమానుఁ డొకవేళ యుక్తాయుక్తముల నీలందరికి పీఠపడి పలాయన మొనరింగఁ బ్రయత్నించెనేని, తుపాకీగుండుచే నాగిన మరణించుట శోధ్యము. గార్వభీమనాథానన మటు లుండెను. అనఁ! దారాశ మామన కెంతటి సిపహు ఘటిల్లెను. గ్వాలియరు గుర్గము మృశ్యనిలయముః అటు బోయిన, మరణముః నమఁది ఎలా మన పెనునదిగ బూనిన, మరణము. నీలంబూనినను, భయంగచూపుదేవత లాగ్జికె గోచరించుచుండెను.

నా నాకు నూనెదేవు హతాశుడై, విహ్వలచిత్తుడై, ఉన్నాను పెద్ద
 స్త్రీయొక్క విడిచి యాలోచనాపరుడై యుండ, నీ పలుకులు విని
 నచ్చెను—

“ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ! ”

అమ్మో నిన్నయ్య! క్రాంతచిత్తుడాయెను. తానును మానవతీయును
దప్ప నొరు లానెంత భేదం. గణమును మొగలాయీపై నికు లైన
మత్తతల్లో జుట్టి యుండిరి. కావున, నావలకు లెవ్వరివి? అది క
యగునా? లాల్జీ వీనులార నాలించెను. కలయనియు, భ్రమయనియు
నెట్లు లనదగును?

అంతలో నా యెలవగు నుత్తర నక్షత్ర విసవశ్చేను—

“రాజకుమారా! దగ్గరకు రమ్ము. భద్రము!”

పూవటియే యట్లు పలికెను లాట్టి. యామి ప్రహేళికగనె. కాని, వాడెవడు? తన నీల సంబోధనలందును? తనకు లగల కింకరు లందఱు గజకుగనుండి, నీ పలుకులు విన్నవై మువ్వకప్రాయముగ నుండనేల? దారాకుమారుని కేమియు దోషమండెను. అంతలో నా పూవటియే మెల్లగ నానసి నటించుచుండెను. చీకటిగ నుండుటచే, సైనికు లాపేషయమును గనునింపలేదు.

తన యంబాకీని సమీపించిన న్యస్తనిగాంచి నాగదా, “ని వెవరవు?” అని లాట్టి ప్రశ్నించెను. ఆవ్యక్త మాయు దగ్గరకు పని చేంచి, మధురమండస్వరంబున నిట్లు లనెను—

“నీ ప్రాణకాంత మోతియా.”

లాట్టి విస్మయానంది పగవకు డాయెను. పోయిన జెప్పినట్లునా? తిదుద్రేకమున నాతడు నోరునిచ్చి బిగ్గాని లాఠిలెనినదే. డెంత మున బొంగిపొజులు నుత్సాహము నడంపజాలరే, “మోతీ! మోతీ!” యని యటవబోయెను. అతడు యెంత ప్రేమించెను! అన్యైవ వశమున, దారా కుమారుడు విస్మయాభూతుడై ముగ్గులూరి నేరని పోయెను. మోతియా మెల్లగ నిట్లు లనెను—

“రాజకుమారా! ఎలుగెత్తకుము. సైనికు లాటించినచో, నీకు గత్యంతరములేదు.”

రాజకుమారుని విస్మయము వర్ణనాతీతము. సైనికారము వడలిన తన ప్రాణకాంత తనకింకగానరాదని భావించి యాతడు చింతా క్రాంతచిత్తుడై యుండెను. నిజహృదయాంధకారము సంతరింపజేసి సంతస మొడగూర్చు నానుందరసుధాశరబింబమింక నుదయింపదన యెంచి యారాకొమరుడు దుఃఖివనకుడాయెను. నిరాశాంధకార ఘన మునిగిని యా హతభాగ్యుడు నిఘననో హతాశుని, ప్రాణకాంతిని

గానినెంతోనే యనిర్వాచ్యమందపరమశుభంబు యెను. అనంతస్తు, యపారస్థి, నిష్కలంకస్థి, సునివహనమైయున్న నాకాంతప్రమదగాంచి యానందంబు నొక్కప్పుడును యెను. మోక్షియగు నిక్కలి సాహసపంతురా లని యానంద జెలుంగుగాని, యానందంబు సతిసాహసమొనరించు నని నానాకుమారుడు నెల్లవై నది జెలుంగెను. మందస్వరముననానంద శబ్దంబు ప్రశ్నించెను.—

“నానంద! నాకాంతకు నీవట్టులగుదలదీని?”

“రాజకుమారా! ప్రచండయమునానందప్రవాహము సాగరము నేరగింపి నాచింపవలెగునేని, నన్నును నాచింపనగును. నేయుమంచి నానందంబు నొక్కప్పుడునగు, భవనీయచరణగాని భవనీయచరణ గమలములు నెరిగియేయుండును?”

నానందకు తడియార, నారాకుమారుని శబ్దాలునెను.—

“ప్రయాస! కోరిక స్థములనూ మెల్లికొందివు? ముప్పై గాలు నీయగిలినాటు. ప్రవనర్థసముద్రనిష్కృతనా, నన్ను వధింపక నూనని.”

“అర్యా! వారదయసపేక్షించునానందగాను. కాని, మెల్లిగిలినాటు ము. నీకును నాకునుగూడ ముప్పైవాటిల్లును.”

“ప్రయాస! నా కీతినువేలి! నాయునిలగునందరికీ. గ్వాలియరు దుర్గమునందలి శివనము ప్రాణముతోడి సమాధివంటిది. అట్టినిర్వాణ్యులకు భయమేల?”

“అర్యా! అట్టులాడకుము. నీతోబాటు నేనును గ్వాలియరు దుర్గమున నుండగోరెదను.”

“నీవా! వలదు, వలదు. నేనచటజీవించునని భ్రమింతువుకాబోలు. అరక్కసులునన్ను విహన్యమును దినిపించి విగతజీవు నొనరింతురు.”

“అర్యా! విషము నాకాంతనేగలదు. నేను నిష్క్రమించునా?”

“ప్రాయశీ! నీవుచున్నమాటలేవు. నిమ్మకంటినుగుణవిరాళయగు బేషపు. నా వాటిభాగ్యదేవతలు పాపభూయస్యులును ప్రపంచము నీవోటి పాపనాశకుని నానాభాగ్యముగాను.”

“రాజరాజుమా! నీవేరాజభూమినివగు బేషపుడనుచును, నీవు స్వదురుసులకుఁగిరివడగనవారంబును నీవు చూచిన నుజుంబులును.”

“ప్రాణేశ్వరీ! దుర్భరనిరంజనగరిమను నరింపఁగలము దివ్యామలము నీచెందగలదుగానా. తోత సుహృద్యమున నీ సేనపులుఁ డొందె, సిక్కులొందె, మౌళి వైష్ణవసేనాగములు నోలరాడఁ గలము. నునకు భయపాలు?”

“నర్మ! మన మీరాజునులు బంధువులఁ జేర్చుచుకొని గల మను నానీ నా కంటిను గలదు. కావుననే ఇంకను బంధించుననుదానను. నముచితప్రయాన్నిమును నముచితముగ నొకరినియొకరిని ననయము నీరీక్షించి నిగూఢముగఁ బలాయన మొనరింప వలయును.”

“బాలా! ఇంక బేలనననా? వేయిమంది పురుషులు నాముస పాపపుట్టి రిక్కినులనల కావచ్చు, స్త్రీలు మూలొనున లో? స్వర్గప్రయత్నము లొనరింపకుము.”

“రాజకుమారా! భయపడికుము. గగ్గరసాగరిమునఁ బండిన యభాగ్యుఁడైనను స్వీయనందన. నావాయము సుగంధకుంజంబు. కావున, నిరాశపలదు. రాజసూత్రానా సేనమునకుఁ బాతక నీమూఢులు గృహంబున నుండుమేన, బేరంగజేబువలన మన కెట్టి భయంబును వారయనేరదు. తొట్టి, దుర్వారముగు నిజజనకు నాగ్రహమున కోపాటించి, మాజనను సార్వభౌముఁ డీవిధముననే నురక్షితముగ నుండఁ జాలెనని వినియుందుముగదా.”

“కాని, నా కంటికి యదృష్టమా? స్వాతంత్ర్యవిరహితుఁడను;

భవముగదా. కావున, నిన్ను విడిచిపెట్టక నే నెంతయు ప్రయత్నించుచున్నాను. మొనరింపరాదా? ”

లావణ్య సవిపాదముగా నిట్టూర్పు విడిచి, యిట్లు అనెను—

“నుండరీ! నీప్రేమ నిరుపమానము: నీదైత్య మనంతము. నా కావంతయు నందియముచేదు. కాని నీ ప్రయత్నము వ్యర్థమగు ననియే భావించును? ”

“కేదాక. నే నేల ప్రయత్నింపరాదు? ”

లావణ్య యొక్క ఊహలు వినినప్పుడు నహించి, జయమల్లు గుఱించి ప్రశ్నించెను. మోతియా యిట్లు బదులొడెను—

“అర్యా! నర్వజనభయంకరుండగు కౌగంకజేలును నందింపఁ బ్రయత్నించుచున్నదానను. నీముహూర్తముననే నను, జయమల్లు అనుమానమునకు గుఱికావచ్చును. తీర్ప్రమాదము మరయకుండ, వాడెద్దియో నెవముకల్పించి, ఖిల్లినగరమునకుఁ బ్రయాణమాయెను. వాడెప్పుడును మనవాడే. మనకు దారి నెచ్చమునిమిత్తము పెక్కు బంగారుకానులనొసంగెను. ఇదిగో, ఈనందియందు భద్రపఱచితిని.”

ఆ కాంత యాలెఱుంగునఁ బలుకుచుండగనే, వారిమఠ్తేభ మాన స్మికముగా నిలిచిపోయెను. కారణమేమి? నిజానమయమగుటచే నా విషయమును మొగలులెఱుంగఁజాలకపోయిరి. దంతి నెనుకసడచు తొలివరుస గుఱ్ఱములు యథాప్రకారము నాలుగడుగులువైచి, యచ లాకృతిఁబోలిన దంతావళమును దాఁకెను. కరీంద్రము సహింపఁ జాలక, నిజపాదతాడనంబుల నాఱు వాగునములను రాఘవతోబాటు భూమిపైబడఁద్రోసెను. ఆశ్వికదళము కారణము తెలియకనే యటునిటు జెదరిపోయెను. గుఱ్ఱముపై గుఱ్ఱము, రాతుపై గుఱ్ఱము,—ఈవిధముగ నాదళము చీకాకుపడి కలవరముపడు చీమలబాఱునలెవిరిసి, రయమున మాయమాయెను. ఆ దృశ్యము కేవలము వర్ణనాతీతముగనుండెను.

అనంతర మానుష్టేభము భయమి యదరున్లు భయంకర ఘీంకార
 మొనరించి, తొండుమునెత్తి, తెగబడి, పరుగిడజొచ్చెను. ఇనుప
 కంబమువలెన యాహస్తిహస్త ప్రహరణములచే ముందటి యాశ్వి
 కులు కొందఱు భగ్నశరీరులై నారున మరణించిరి. తక్కుంగల
 నారు భయాతిరేకమున నిటునటు రయమునఁ బాటిరి. ఈ తెఱంగున
 దారాకుమారుని జుట్టియుండిన గుట్టపుదళము ప్రచండనమిరణో
 ఘాత జలధరమువలె నొక నిమేషమాత్రకాలమునఁ బటాపంచ
 లాయెను. ఇభము వాయువేగమున బరుగిడుచుండెను. లాల్జీ యవస్థ
 కడు ప్రమాదకరముగనుండెను. క్రిందకుబడకుండ సంబారీయందు
 గూర్చుండుట కడు కష్టసాధ్యముగనుండెను.

ఆ యున్నతమత్రేభము పాదములక్రిందబడి మరణించిన యశ్వము
 లకును సైనికులకును లెక్కలేదు. ప్రపంచమంతయు నిద్రాసౌఖ్యము
 ననుభవించు నా నిశీధనమయమున, ఆ నిర్మానుష్య ప్రదేశమున
 నా మొగలాగూసైన్యమునకెంతటి ఘోరవిపత్తు సంభవించెను!
 వర్ణించుట యసాధ్యము. అందలిసైనికులు కొందఱు ధైర్యము
 నహించి యమ్ములను, గుండ్రను, ఆ యిభముపై వదలిరి. ఆకారణ
 ముగ నామత్తగజము మఱియు నుద్రేకించెను.

వారణ మాతెఱంగునవిజృంభించి, భయంకరముగ గర్జించుచు
 నాయువేగమున జిత్తమువచ్చిన మార్గముగ బరుగిడుచున్నను,
 మోతియా యించుకేనియు వెఱగందలేదు. అదృష్టవశమున నామ
 చక్రవర్తినియొయుండెనేని సూర్యహను నీనడించి యుండెడిది. ఆమె
 నిరుపమాన సాహసమును, మానవాతీతములగు ధైర్యస్థైర్యములను
 గాంచి లాల్జీ విస్మయపరపఁజూడాయెను.

దంతావళము సరణ్యమార్గమునకుఁ ద్రొప్పవలయునని మోతియా
 చాల ప్రయత్నించెను. కాని, ఆమె ప్రయాశ్చము నిర్భరకమామెను.

తాబ్రెయోగించిన యోషాభ్రభావముచే నా జులవునూర్తిగ వశము తప్పిపోయెను. దాని గమనము నిరోధించి తన కనువగు మార్గమునఁ దిప్పట యసాధ్యమాయెను. నట్టునలుగల యామునిని పట్టువీడక ప్రయత్నించుచునేయుండెను. మేనెల్ల ఘర్మనాగిచేసిండి పోయెను. కాని, మదగజమునూత్రము లొంగగఁడెను. తుపాను సమయమునందు చుక్కానితెగిన నానచందమున, నాద్విపము మాన వాఘికారము నించుకేయు సరకుగొక, తానీతెంచిన మార్గమునే ఒట్టి యుగ్రానగరమునకుఁ బ్రయాణమాయెను. ముష్కలొనర్గమేఘ ధ్యానములతోలిస ఆ యున్నానవారణ భయంకర ఘీంకారి సినాదంబుల కారణమున, నిద్రించుపౌరులు దద్దరిల్లి మేల్కొని, ప్రళయకాల ముప్పుడే యగుదెంచెనాయని యశ్యంశభయవిహ్వలై తమ తమ దైవములను సంస్మరింపఁ దొడంగిరి.

అంత నాయేనుగు మోతియాను జట్టుటకై తొండమును నిసర నారంభించెను. అవిషయ మెఱింగినంతనే లాజ్ఞీ భయముఁజెంది, స్థైర్యము నహించి, అతిదైర్యముగవంగి చేయిచాచి తన ప్రయకాంక్ష నాబాలోలోకి లాగ, యిట్టులనెను.—

“అవునీ! ఎ.తననిఁజేసితివి?”

“అర్హా! ఏమి చేసితిసి! అధములగు మొగలాయినినికులు కొండలుచుట్టిన ప్రమాదమేమి?”

“నుండీ! నా యభిప్రాయమకెకాదు. నీప్రయత్న మెల్లు పరిణామించెనో చూచితివా? ఈ క్రోధోన్మత్త ముత్తగము బానినుండి నష్టించుకొననేరదు.”

“రాశకమారా! నాప్రయత్నమింకను విఫలముకాలేదు. తరుణ మింకను మించిపోలేదు.”

“ఈవేదండ మెటుపోవుచున్నది?”

“అగ్రానగరిమునంకఁ గావలయు.”

దంతావశమింకను బరుగిడుచునేయుండెను. ఆ నగరగొడవొండము పైకెత్తి గుట్టిముకంటే కీమ్రుశరముగ బోవుమండెను. దిండు కొలదలు మొగలురొత్తులు వట్టి వీడక పెద్దనరకకి నొకటి నొకటి చెడి డించుచుండిరి. కాని, నాని చాల దవ్వననుండిరి.

“మోతీ! ఇగ్గుడు కర్తవ్యమేమి?” అని లాట్టి ప్రశ్నించి, నామి యిట్లు బదులొడెను.

“కదలక మెదిలక నిశ్చలుముగ గూర్చుండుటయే కర్తవ్యము. తీవ్రపడి పుడమికి లఘ్వితుమేసి, మరణము తప్పదు. ఈ దంతి యెచటనై నను నిలువక తప్పదు.”

“ఎస నేనులాధిము? నువలను నేలకుబడద్రొబ్బి మట్టి చంపును.”

“ఎసను మనము తీవ్రపడిరాదు.”

“మన మెట్టులో ఈ యుపద్రవము గడచినను, రాజభటులకుఁ జిక్కెదము. బొంగిజేబు మన కత్తుకల నుగ్గరించును.”

“అంతకుముందే ప్రాణములను వీడుదము.”

అట్టి గుణనంతరాలిని రాజకుమారుఁ డెన్నఁడు గాంచి యెఱుంగఁడు. మ్రాస్పడి యొక్కి తడవాతఁడు మాటాడనేరకపోయెను. అతని యవస్థ కడు మనస్సహముగ నుండెను. అట్టి విపరీతపు దైన్యా వస్థకెవ్వరు బాల్పడియుండిరు. అఖండ భూమండిలాధీశక్రియ పోతుండా! సీవెట్టి సంకటమునకుఁ బాల్పడితివి?

మనగణము విద్యుద్దేగమునఁ బరుగిడుచుండెను. అదృష్టవశమున మార్గసాధ్యమున వృత్తాదులు లేవు. ఏ మహావృక్షమో యడ్డుగ నుండినచో నా యంబూరీ తుత్తునియలు కావలసినదే. లాట్టి మోతి యాలు భగ్నశరీరులు కావలసినదే. కాని, అట్టి యుపద్రవము సంభవింపలేదు.

అంత నా గజేంద్రము రాజహంసము పోడి, పల్కితొ నెరిశీయుల
డిన మైదానములపైను. ఆ యంధకారమునను గా నెటువోవుచుండే—
ఆ యువతీయువకు లనియారాలవోయి. ముచ్చటనునెల జుట్టగా
మారుతమువలె భయంకర స్థిరంగాఁగనలలు. అది నెలసము భూమ్యా
కాశముల సీనడించుచు బోవుచుండెను. అంతలో మోతీయా నంత
సోద్రేకపూరితచిత్తయై యిట్టా బడచెను—

“రాజకుమారా! బ్రతికితిమి! గుంటము కడచినది!”

మోతీయా యభిప్రాయమేమి?.

౩౦

న దీ యం క ము న

యమునానది ముందటఁ బ్రవహించుచుండెను. హిము నహించు
కొనిపోవుచుండుటచే నా వేదండము నదీతీరమునకు నడివడిబోయెను.
మొగలుసైనికులు కొందఱింకను వెంబడించుచునే యుండిరి. అప్పు
డప్పుడు వారు తుపాకిగుండ్లను వదలుచుండిరి. కాని, ఏనుఁగు దప్పున
నుండుటచేతను, చీకటిగనుండుటచేతను ఆ గుండ్లు తప్పిపోయెను.
భయంకరగజేంద్రబృంహితపరంపరచే జనులెల్లరు త్రుళ్ళిపడి
మేల్కొంచిరి. తుపాకిశబ్దములచే వారి కలవరము మతియు నధిక
మాయెను. వైరు లాకస్మికముగ దుర్గముపైఁ బడుచుండిరేమోయను
భయమొకటి యావహించెను. అట్టి సమయములందు మ్రోగెడు
గంటలు ప్రజాహృదయము భగ్నమగునట్లు మ్రోగఁగదొడంగెను.
రిప్పుసైనికు లే ముహూర్తమున నరుదెంచి తమ ధనాచులను దోచి

చేసి కారితోడుగోయని పోరులు భయవిహ్వములై సగము చెచ్చి యుండిరి. కాని, యధార్థము నా కేలుగదా. అగ్రానగరమున కెద్దయో గొప్ప యావద సంభవించెనని మాత్రము వారు విశ్వసించిరి.

యమనాసని నయనగోచరమైనంతే, మోతీయా భయము తిరించెను.—

“రాజకుమారా! మనకది భయములేదు. ఈగ్రాము సునియంత్రంబుగైత్రుచున్నది. ఎట్టులైనను మనము క్రిందకు లంఘింపవలయును.”

“కష్టము. ఈజంతువు మనలఁ గాంచునేని, నీటిలో ముంచి వేయును.”

సిట్టూర్పువిడిచి మోతీయా యిట్టులనెను—

“రాజకుమారా! ఉపాయాంతరములేదు. అట్లు చూసరింపవలయును; నే నబలసయ్య నావంతయు భీతిల్లను; నీవు మహానీరుఁడవు. సాహసము బ్రదర్శింపవలసిన సమయమున వెనుగీయుదువా?”

“మోతీ! నీవు మనుజుకాంతపుకావు. నేనో? మనుష్య మాత్రుఁడను.”

“ఆర్యా! ఆలసింపవలదు. వస్త్రములను సాధ్యమగుంతవలెకును విసర్జింపుము. ఈ మహానదీప్రవాహమునఁబడి యీది దరిఁజేరవలయును. ఈ నువ్వర్ణనాణెములు మిక్కిలి భారముగనున్నవి. ఇట్టి భారముతో నీదుట మిగులగట్టము. కావున, నీవినిగూడ భారవేయుదును.”

అట్లు పలుకుచు, విడనాడఁగల వనసములను మోతీయా విడిచి యేకవస్త్రధారిణి యాయెను. లాఠీ యంత సమీపాదముగా నిట్టులనెను—

“ప్రేయాసీ! నీవెలుకు లమోఘములు. ఈ యపాయమునుండి

తప్పించుకొనుట యసంభవము. నీ లోపమేమియులేదు. చేయగల ప్రయత్న మొనరించితివి. కాని, ఇంకఁ బ్రయాశ్నమేల? ఇంక నేటి యాస? మనోహరిణీ! నీ చెంతనున్న విషమిమ్ము.”

మోతియా పండ్లుకొఱికి, యధరపుటము లడర నిట్టులనెన —

“రాజకుమారా! సర్వము విడనాడి, కృపాణమును, విషమును మాత్రము భద్రపఱచితిని, చూడుము. ఈ పరికరములతోఁ బాటు నాశయు నిలిచియున్నది. ఆకాభంగ మగునేని, ఈకైదువు అక్కరకు వచ్చును. అదియు నిర్భకమగునేని, విషము గలదు.

అంతలో నా ద్విజము నదీజలము నమోపించి, యొక్క-క్షణమట్ట నిలిచెను. ఆ ముహూర్తమున మోతియా వర్జయములగునస్త్రముల నేనుగొముందు బాటవైచెను. హస్త తన హస్తముచే నావనన ముల నట్టిట్లు కదలింపఁదొడంగెను. లాల్జీ యాలోచనాపరుడై యుండెను. వేదండ మాఁజెఱంగుననేమరియున్న నమయమున, మోతియా యంబారీనుండి యేనుగొ మెడపైకి చంగున లంఘించెను. కరమున నిసితాసి తళతళ మెఱయుచుంచెను. ఆకాంత యట్లు లంఘించినంతనే సుస్థిరబలపరాక్రమసంపన్నయై యా ఖడ్గమును ననలీమి గొలఁది యా హస్తము న్నకమునఁ గ్రచ్చెను. దుర్భర బాధాభక్తిముచే నా మనగల మాకనము చిల్లిపడునట్లు, పాత నిరణ మంతయు భయంతరముగ ఘూర్జిల్లునట్లు లఱచి, గొక్క పిసురుని నదీగర్భము జొచ్చెను.

గము నెలుగుటయు, మోతియా వస్త్రములను చిరదుటయు, ద్విరదము వాని నట్టిట్లు త్రిప్పటయు, అంబారీనుండి మోతియా యేనుగొ మెడపై లంఘించుటయు, లంఘించి కృపాణముతోఁ బొడుచుటయు, వేదండ మఱచి నీట దుముకుటయు నొక్క దెప్పఁబట్టి కాలమున సంభవించెను. ఏమియు నేజుంగని దాఁకాకుమారుఁ

దేశ్యుల విగ్రహసారసత్యం హరిగృహాదుల సమయం, సత్తా పాటున మోతియా యిట్టులనెను—

“రాజకుమారా! ఆలసంపకుము. రయమున జలమునబడుము. జైళ్లబలముకొలది యీదుము. సైనికు లదెయరు దెంచుచున్నారు. త్వరపడుము!”

సైన్యాధిపతి యాజ్ఞనుమన్నించు సైనికునివలె, లాల్మీ తోడనేనీటిలో దుమికెను, మోతియాయును నీటబడెను. రాజకుమారుడేనుగు వెనుకనుండి దుముకుటచే సచట సంశలోతుగలేదు. మోతియా లోతునీటనేబడెను. ఆమె లాఘవముగఁ బైకిలేచి, యీది, లాల్మీని డాసెను. అంత వారిరువురు రయమునగభీరవదీమధ్యభాగమునుజేరిరి.

మొగలుసైనికులంతలో సనీతీరమున కేతెంచిరి. ప్రదేశ మంధ కారబంధురమై యుండుటచే వారా యువతీయువకులను గాంచజాలక పోయిరి. ఒక్కొక్కసిమిషము గడచుకొలదివారానగీ ప్రవాహమును బట్టి మఱింత దవ్వన కేగుచుండిరి.

ఏనుగుతోఁబాటు దారాకుమారుడును సనీతోయములబడి చచ్చియుండునని సైనికులు సహజముగా భావించిరి. కాని, ఎంత విపరీతము! ఎవరు విశ్వసించురు? చండశాసనుడగు సార్వభౌముడేమనునోయని వారు భయవిహ్వలులైరి. ఔరంగజేబు కుపితుడై వారినిదప్పక వధించును. కావున, కర్తవ్యమేమి? తమ ప్రాణము లనునిలిపికొనజాలునుపాయమెద్ది? కొంతతడవువారువిచారించిరి. రాజ కుమారుని మరణవృత్తాంతమును మఱుగుపఱచవలయుననియే వారు నిశ్చయించిరి. మదపుటేనుగు మఱిచెడి యాగ్రానగరమువంక బరు గిడుచుండెననియు, ఆ కారణమున దారాకుమారుని అశ్వముపై నెక్కించి గ్వాలియరుదుర్గమునకుఁ గొంపోతిమనియు, పాదుషావారికి విఘ్నేదంపవలయునని సైనికులు యోచించిరి.

అట్టి యువయతు సమం సమనియు, శ్రేష్ఠకరమనియు, నిర్భయ నీయమనియు చెంది వారు తొంటియాట్లు ముఱుగ్గాలియగుచూర్గము ఒట్టిరి. వాహనమిందిన మోసమును జౌరంగజేయింగఁడు. దారా కుమారుడగు సులేమాను గ్వాలియరుదుర్గము జేసనియే యాతఁడు విశ్వసించెను. తన దుష్టసంకల్పము నెఱవేఱెనని యాతఁడు సంతోషుండగుఁడాయెను. సాక్ష్యశౌముడన్యథా యెట్లు భావింపఁగలడు? ఈ కారణముచేఁ జరిత్రకారులు సహితము దారాకుమారుఁడు గ్వాలి యరుగుఁగమున మరణించెననియే వ్రాసెదరు. కాని, అమెయన్దిర్య బలసాహసోపాయధురీణయగు మోతీయా సాహాయ్యముచే నానుకు మారరాకొమరుఁ జౌరంగజేబు బారినుండి తప్పించుకొనఁజాలెనని మన మెఱుంగుదుము. కాని, నాటి రేయినుండియు దారాకుమారు నెవ్వరుఁ గాంచలేదు. చరిత్రయందు సులేమానుసాత్ర కానరాదు.

యమునాసనీ తోయముల సుత్తరించుచు మోతీయా లాఠీలు తాజమహాలు సమీపించిరి. ప్రదేశమొకను గాఢాంధకారబంధు రమైయుండెను. తాజమహాలు జాసినంతనే, లాఠీ యిట్టులనెను—

“ప్రేయసీ! దయామయుడగు బరమాత్ముఁడు మనలను మృత్యు ముఖమునుండి తప్పించెను. కాన, అనఘాత్మయగు మత్స్యతామహి సమాధిచెంతకుఁబోయి హృదయమలరఁ బ్రార్థితము, రమ్ము”

“ఆర్యా! ఆ యాశవీడుము. ఈదరిజేరుట మిగుల బ్రమాద కరము. కాలయాపన మొనరింపక, ఆకూలముఁ జేరవలయును.”

“మోతీ! మన మొనరిందిన సమయము ముఱువరాదు. కాదనకుము.”

“రాజభటులకంటఁ బడుదుమేని, మనగతి యేమగునో యోచింపుము. నాకై విచారించుధానఁగాను. యుక్తాయుక్తములను గమనింపుము.”

“నుండలీ! సర్వజన భయంకరుండగు ఔరంగజేబు బాటినుండియు భయంకర మృత్యునన్నిభయంకరు నుస్మత్తమశ్శరజము బారినుండియు రక్షించిన రక్షకుని శివుడే ఉచిత్రించును? కాన, భయమువలన, రమ్ము.”

“ఆర్యా! శరజము. పదివేలమంది నైనికులైనను, మనలను విడదీయజాలరు. మానవుడే యననో? దేవుడైనను మన సంబంధమును ఛేదించజాలడు.”

“దేవీ! నీవు నా దేవతవు. ఆహా! సర్వసద్గుణోపేతవగు నీకు ఢిల్లీసామ్రాజ్యాధిపత్య మొనంగజాలనైతి గదాయని విచారించువాడను.”

“రాజకుమారా! ఇట్టి వాక్యవరంబురచే నిరంశరము నిన్ను నొప్పజేయుట న్యాయముకాదు. రాజ్యమునాసింపను: సామ్రాజ్యము గుఱించి తలంపనైనను దలంపను. యాభంగరములగు భోగ భాగ్యములతో మనకు బనియోమి? నిర్మానుష్యముగు సాంద్రారణ్య సీమకుఁజని ఘోరములమై, నిశ్చలచిత్తముతో నిర్విచారముగ నిర్మల సౌఖ్యానందము ననుభవితము.”

అనుదళి గుణాతిశయమున కెంతయువలరి, పట్టజాలక, యమునా తరంగిణి యంశతలంబున జలదేవతవలెనొప్పు నా నీరజాక్షిని జేరదీసి, లాల్చి యా నిద్దంపుజెక్కుటద్దముల నవిరళముగ ముద్దాడెను. మోతియా యనిర్వచనీయానందము ననుభవించి, గద్గదస్వరమున నిట్టులనెను—

“రాజకుమారా! సహస్ర ఢిల్లీసామ్రాజ్యాధిపత్యములకంటె నా కియ్యదె యధికతరసౌఖ్యనాయకము.”

ఆ ముహూర్తముననే యొకశబ్దము వినవచ్చెను. ఆనవ్వుడియేమి? శైడ్డుచప్పు డాకస్మికముగ నా నమింపమున బయల్పడెను. అంత

వాడును నులికిపడి వెనుదిరిగి పడిపోయింది. అంతలోనే నీల
యంగునరాకుండును. అంతవఱకు నారి కేనానయు మూర్ఛనాధ్యమున
గోచరింపలేదు. ఈనాకే యేల రావలయును? ఆ కాలమున నీటి
దొంగలు విస్తారముగ నుండిరి. ఆ దురాత్ములకు వెఱచి నిశ్శీధనమయ
మున నెవ్వరు నొంటరిగ బోజాలకుండిరి. ఒక వేళ ఎవ్వరైనా దెలి
యక ప్రయాణమొందిరినై, నశిస్తున్నారని నిశ్చయముల
దాగియుండు ముచ్చట నానలపై బడి, తత్ప్రయాణములను బెదరిం
చిననా, లేక చచ్చిపోయినా, నాటి నాటి స్థితిస్థాయి నొందవచ్చును.
అట్టిచోట్లను బయలుదేలి యుండునా? అట్టిచోట్లను మూలముండి
నొకటియు యిట్లులేదు—

“రాజకుమారా! అది యొక సామాన్యమైన కానీపును.”

“కాజాలదు. నిశానమయమున బ్రయాణ మొనరించుట
కానీ వికారము.”

“మనము శీఘ్రముగ దరిజేరి దాగియుండుము.”

“తీరము చాలా దూరము నున్నది. మఱియు, మాడుము! ఆనాక
మనలను నమీషించినది.”

“ఔను. మానమువహించి నిశ్శబ్దముగ నుండుము : దాన బ్రమా
దము తొలంగును.”

“ఇక నేటిమాత్రం? నహస్రాత్ముడగు చారంగజేలు మనల
జట్టుటకై యంపిననావయది. మాన ప్రయత్నములు నిరర్థకములు.
ప్రేయసీ! ఇక గాలయాపనముచేయ. చారంగజేలునుకలజక్కి
చావనేల? విషమునిమ్ము, ఇమ్ము!”

“రాజకుమారా! తీవ్రపడకుము. అయ్యది రాజనాక కాకపోన
చ్చును. విషము, మనలను గుర్తింపకపోవచ్చును. ధైర్యస్థైర్యములను
నీడరాదు.”

“చూచితివా? నౌక మనముచేత యేతెంచుచున్నది. ఇంకను నందేహమా? ఇంకను నాశయా? ఇమ్ము, విడుము నమ్ము.”

“ఇచ్చెదను: కాని, నీ నౌక బాసచేయువలయు.”

“రయాముగఁ బలుకుము తలఁప నాస్త్వమున నీ నౌక బాలను.”

“నేను నీవము ప్రుంగునఁబడు సీపు సరిక్షించెదలను. మనము నిక్కముగ శత్రువులకు జక్కించుచుని, నేను ముందుగ నీనముమీనవ వలయును, ఎప్పుట సీపు.”

“కానిమ్ము. నిన్నుఁబోసి నీ నౌక త్రొక్కించును మనఁజాలను.”

మోతీయా ఎవము నౌక చిన్న భరణయందుంచి, తన నడుమున భద్రముగఁ బొందువఱచెను. పదుదినే యా డబ్బి నూడదీసి, కడు ప్రయాణకరముగ నొన్నను నహించికొని, ఆమె యద్దాసిని దెబ్బచి అంగిలి గొనుక మాశ్రమ రాజకుమారున కొసంగెను. ఆ ముహూర్తముననే యా క్రొత్తనౌక మెఱపువలె వానిని సమీపించెను. తోడనే, వారు ఊపరి బిగముబట్టి నృత్యభేరములవలె దేలిపోయిరి. ఆ యోడ నారి నమీషమునుండియే బాతెను. కాని, విద్యుత్స్వరిత గమనమునఁ బోయిన యా నౌక యందుండినవారెవ్వరో మన యుపతీయనకులు గుర్తింపఁజాలకపోయిరి. ఆ యంభ కారమున గుర్తించుట యసాధ్యము.

ఇందు, ఆ నౌకనుండి ననితాకంతధ్వనిమాశ్రము వెలువడెను. మోతీయా లాల్లీలు విన్నయాక్రాంతచిత్తులైరి. ఆ కాంత యెవ్వరు? అట్టి పచయమున నా తెలింగున రాగతంబేమి?

వారల్లు విన్నయపారసశ్యమున నాలోచనాపరులై యుండ, నా పడవ యా సమీపముననే వెనుదిరిగి తట్టిల్లవలె వారిని జూసెను. తోడనే మోతీయా విన్నయానందపరవశయై, విస్ఫురితవదనయై, యసమీపనేత్రయై, రాజకుమారుని చేతియందలి విషము నత్యాతుర

ముతో లాకొని, సంతసోద్రేకమున నిట్లు అనెను—

“రాజకుమారా! ఇది భయములేదు. నీ నడుమనప్పుడెవరు వరమేళ్ళరుడు మన సాహాయ్యముచేత మన ప్రాముఖ్యము మూలీ సంపాదించును!”

౩౧

భయమలేదు

గుల్బహారును రోషనారా యారామమునుండి తప్పించి, యామెను బడవనెక్కించి డులాలీ శాలీవరాయలు వశిష్టి బోధించుండిరి. కాని, ఆ నమయముననే శిలీంక్రమీంకారరవంబులు భయంకరముగ వేలు వడిను: గుట్టపుడెక్కల చప్పుడు గుండె లనబుట్టు డెరుడమ నిస నాయెను. డులాలీ భయభ్రాంతచిత్త యాయెను. రోషనారాభటులు వెన్నాడుచుండిరేమో యని యామె అనునూనించెను. ఐనను, ఆ మగువ స్థైర్యము వీడక, నొక నొక ముఖమున నేతమునకుఁ జేర్చి, వీక్షింపఁ దొడంగెను. ఆ రోలాహల మెట్లు లున్ననెంచెనో, యట్టులే యాశస్తికముగా నంతరించెను. డులాలీ కొంతతడవు వేచి, యుప ద్రవము తొలంగెనని యెంచి, మగుడఁ బ్రసాదించునాయెను. ఆ యలుకుడు నాలించియే లాల్వీ మోతియాలు భయాధిముచే శవముల వలె దేలిపోయిరి. దీర్ఘదర్శినియగు డులాలీ యంధకారముగ నున్నను వారిని గుర్తించెను. కాని, మోతియా లాల్వీలు మరణించిరని యెంచి, దుర్భరవిషాదాయత్తచిత్తయై యామె తన నొకను నెనుకకు మఱి లించెను. మోతియా యపుడు డులాలీని గుర్తించి యమందానందాతి రేకమునఁ గెళ్ళున సఱచెను.

మోతీయా బాల్జీలు మిక్కిలి యలసిపోయిరి. అట్టి యాంధ్రుల గడిచి, గజ్జరానంతజలరాసితో నంతకాలము పోరాడిన పిమ్మట మానవశరీరమునకు నల్ప మేటలు లుండును? లేమ హస్తములఁ బాట వా రా నొకను బట్టుకొనిరి. శాలీషరాయఁడు మోతీయాను ఓడ లోనకి జేర్పబోయెను. అతనిని వారించి, రాజకుమారుని ముందు జేర్పవలయునని యామె పలికెను. ఆ మానవతిశీలమున కెంతయు లోలోన నంతసించి రాయఁ డట్లు నొనరించెను. నొకాసాధుఁడై నంతనే లాల్జీ తన ప్రాణకాంత కోమలకరాజ్జముఁ బట్టి యామెను నానప్పై జేగ్గును. గుల్లహారును గాంచి నంతనే మోతీయా యమం దానందపరవశ యాయెను. వా రిరువురు బరన్పర విరుద్ధమతములకుఁ జెరిగిన సూరలయ్యు, నేకోదరలవలె నన్యోన్యాయురారాగ పాశబద్ధులై రంగ నుహలునందు బ్రవర్తిల్లిరి. కావున, డెందమునఁ బొంగి పోకలు నంతోపమును బట్టజాలక మోతీయా యా బాలికను గాఢాలింగన నొనగించి తనివీడిర ముద్దాడెను.

చులాళీని గాంచి లాల్జీ యిట్లు లనెను:

“దయారహితుడగు నొరంగజేబు బారిసుండి మోతీయా నన్ను రక్షించెను. కాని, ఇంతమాత్రమున నుపద్రవము తొలంగెనని తలంపరాదు. ఒరంగజేబు సామాన్యుఁడు గాఁడు. న న్నుద్ధరించు భారము నయిది. నేను నీప్రేర బూర్తిగ నాధారపడి యున్నవాడను. నీవు తక్కు వేటొకరు నన్ను రక్షింపజాలరు.”

“రాజకుమారా! ఒరంగజేబు సహస్రసైన్యసమేతుఁడై యరు డెంచినను, నిన్నేమియుఁ జేయఁజాలఁడు. భీతి దక్కియుండుము.”

“రాజకుమారా! అవసరమగునేని, నీకై యీ ప్రాణము నర్పింపఁగలను” అని శాలీషరాయఁ డభిమానోద్రేకపూరితవృద్ధయుఁడై పలికెను. చాలా కుమారుఁడు సంతృప్తాంతరంగుఁడై తన కృతజ్ఞతను

సముచితభాషణంబుల వెలిసిచ్చి, గుల్బహారు వృత్తాంతము సరయూ గోలెను. ఆ విషయము నెఱుకనజచ్చి చులాలీ యిట్లు లెనెను.—

“ఇతేమా ఖాన్ ఖాన్ ఖాన్ గుర్ఖిని యుండును. అంతటి మరాఠ్కురాలు మానవప్రపంచమున నెంతోకాలే కానరాదు. ఏగయు నుహలుండదు నే నుండినది స్వల్పకాలమే, కాని, ఆయుషమాత్మ గొట్టిచి కాల గ్రహించినాను. రాయడం ప్రచ్ఛన్నహాసము నున్నను, ఆకు గ్రహించితిమి. ఈ గుండల మెక్కిరిసంతనే, ఇయ్యది మా ప్రభావమేయను. ఖాన్ ఖాన్ సెప్పని కానుమానించును.”

లాల్లీ ప్రకటనగాత్రంబు జూడెను—

“శ్రీ! ను; నునెను ఇట్లుటై గామాను నాని యనుచుకున్నాను. బాటు గోపనారా వలపును.”

“ఈ రత్న ప్రమాదము సభాసంపరాదు. ఇతేమాయును కొట్టి యును సాక్షిములచే గట్టువడియున్నానుగదా. దర్వాను ఉదయమగు నజకు నొడ విశుంధికి సత్తు పడియుండును.”

“కాని, సూర్యోదయమగునంతనే రహస్యము నెల్లడిచుగును. అప్పుడు రక్షణ సాయ పోవు?”

“అయ్యో! చింతించుదానను. ప్రచ్ఛన్నహాస మొకప్పుడు చాలా క్షేమకరముగా నుండును. మోతీయా నెప్పుడు గుర్తంబునలరు. దుర్గమునందలి యామె పరిచయస్థులైనను అరయజాలరు. ప్రస్తుతము మన గృహమునకుఁ బోవుదము. అచట గర్భవ్యము నిర్ణయింతుము.”

మార్గమధ్యమున లాల్లీ మోతీయా రెనునరించిన సాహసకృత్యముల నభివర్ణించెను. చులాలీ యదరిపడి యిట్లు లెనెను—

“మోతీ! ఎంతసాహసము! నాకుసహితము మిక్కిలి యాశ్చర్యముఁ గొలుపుచున్నదే. కాని, ఇంత సాహసమా! ఇంత బేలతనమా!”

“శ్రీ! నే న్యధా ప్రవర్తించినచో, ఈజుమారుని గతి

యేమగును?”

“నీవు ప్రదర్శించిన సాహస మన్నితీయుము. దైవ మనుకూలించుటచే, ససాధ్యులుగా కార్యమును నీవు సాధింపఁజాలితివి. కాని, ఆ మాతంగ మేమాయెను!”

“శిరముపైఁ దగిలిన గాయము బలిమిచేఁ బాలమట్టుకు పచ్చి యుండును. అల్లదె! ఆ మహాకాయ మీనైపుననే ఏతెంచుచున్నది.”

జులాలీ యధికతర శస్త్రయ పగవశమాయెను—

“ఎంత సహనము! ఎంత బలము! ఎంత శైర్వము!”

సూళియూ స్వేరాసనమై యిట్లులనెను—

“మెదడుపై వ్రేలు పడనేని, విశేషబల మావనరములేదు. ”

అంతలో నొక ఘట్టముఁ జేరెను. తోడనే నారందఱు సేలకుఁ జిగిరి. జులాలీ పడవవానిని గాంచి యిట్లులనెను—

“ఓహీ! నీవు కాశీసగరమునకుఁ బోయి యచట మాకొఱకు నిరీక్షింపుము. మే మేతెంచువఱకు సచటనే యుండుము. పొమ్ము.”

ఆమెను వారింది మోతియా యిట్లులనెను—

“ఈ యోడ యిచట నుండుటయే నాంఛనీయము. అవనరముగు నేని, మన మిందు రయంబునఁ బలాయన మొనరింపనగును.”

“అట్లు కాదు. ఈ నౌకనుగాంచిన మన నైరు లనుమానింతురు. గృహముఁ జొచ్చి యీ విషయము విచారింపము, రంకు.”

వా రంతట నా మందిరముఁ బ్రవేశించి సుఖోపచ్ఛిన్నులైరి. జులాలీ యిట్లు లనెను—

“మనము కడు జాగరూకతతో మెలఁగవలయును. భారంగజేలు భటులో, రోషసారా భటులో మనలను వెన్నాడకుండు రని యెట్లు భావింపనగును?”

రాజకుమారుడు వీరరసోద్రేకపూరితుడై యిట్లులనెను—

“ఎవ్వరనుచుచినను నరె, లెక్కనేయను. ఇచ్చట నాయుధములు కలవుగదా. శస్త్రముల దాన్ని కీరముగనుచితిమిగా మరణింప నచ్చును.”

శాలీషరాయణుగూడ నట్టులే వలికను. డులాలీ యంత తిరస్కారనూచకముగా నిట్టులనెను.

“బ్రతికియుండుట కష్టము, కాని, మరణించుట యంతకష్టము కాదు. బుద్ధిమంతు లెల్లప్పుడు మరణమును బహిష్కరింప బ్రయత్నింతురు. ఇప్పుడు ప్రథమ కర్తవ్యమెద్దియన, మీ హావములు మాటవలయును; లేదేని, ఆదురాత్ములు మనలను గుర్తించి బంధింపగలరు.”

“నీవు చెప్పిన చొప్పున మేమెల్లరము బ్రవర్తంతుము.”

లాల్జీ యట్లువలక, డులాలీ యిట్టులనెను.—

“అపత్కాలమున మనము విధిప్రేరితమని యెంచి ప్రయత్నము వీడరాదు. మఱియు, నెక్కువ తక్కువ యని యభిమానమూసక నమయానుకూలముగ మెలంగవలయును. రాజగుమారా! ప్రకృతము నీవు నావల్లకి మోయువాని వేషము ధరింపవలయును. అభ్యంతరము చెప్పకుము.”

దారా కుమారుడు భిన్నమనస్కుడై యిట్టులనెను.

“నేను పలుకష్టముల ననుభవించితిని. ఇక నెంతటి శ్రమయైనను నెనుదీయను. చాలకాలము జీవితముపై గోసి, మరణము నావశ్యనించుచుంటిని. ఇప్పుడో! తదవస్థ మాటిపోయినది. మృత్యువదన గహ్వరము జొచ్చియు, నీవలబడి, మిమ్ముగాంచు భాగ్యముగాంచితిని. ఎన్నటికైనను, పూజ్యుడగు మజ్జనకుని వధించిన ఆ యుధ మాత్మునిపై, గసితీర్చుకొనవలయును.”

“రాజగుమారా! నీవేల మరణింపవలయును? వీరుడు మరణ

మును నలంపడు : అశాస్త్రానిత్యమై సదా శాస్త్రసాధనమునే యరయు చుండును? నిన్ను దూరదేశమున కంపనలయనున యొకప్పుడు యొచిందితిని. కాని, నీవు నన్ను వీడియుండుట ష్టేమకరము కాదు.”

అతనిముచే స్వరము కంపింప లాల్చి యిట్లునెను.

“నేనును నిన్ను వీడుట కిచ్చగింపను.”

“నేనును నీవు చాలా వినారించితిని. నీవు నాచెంతనుండుటయే మేలు. నీ ప్రాంత యాస్పతి దాల్చిన పిమ్మట నెవ్వరు గుర్తింప జాలరు.”

“అన్యజ్ఞుల దుస్సాధ్యమై, మిగుల నాశ్చర్యకరమై, అత్యంత శ్లాఘనీయమై యొప్పు నీ ప్రభావము నేనెఱుంగనిది కాదు. కాని, ఈ ప్రదేశమునఁ దడయుటకంటె నీ నావ నాగోహించి పలాయన మొనఁగించుటచే ష్టేమకరమని భావించును.”

“అట్టి భ్రమ. ఔరంగజేబు నాగ్రహమునకుఁ బాత్రులమై యెంత దూరము పోగలము? ఎందుడొగి యుండగలము? ఎచటనున్నను, రాజభటులు కనిపట్టి బంధింపఁగలరు. మఱియు, నేదలపెట్టిన కార్య మింకను బూర్తికాలేదు. పాదుషా వారిని మఱియొకసారి చూడ నలయును.”

“దర్శన మొనంగునా?”

“అర్థించెదను.”

నారందఱు విస్మయాక్రాంతచిత్తులై యొక్కపెట్టున, “నీవు నిక్కముగా సార్వభౌమునిఁ జూడఁబోయెదవా?” యని ప్రశ్నించిరి. డులాలీ గంభీరముగా నిట్లు పలికెను—

“సార్వభౌముని యనుమాన మంతరించినగాని, మనకు ష్టేమము నున్నది. కాన నే నాతని సమక్షమునకుఁ బోవలయును.”

“కోయిలాయముః బిశేషే!” అని లాల్లీ పలుక, చులాల్లీ యిట్లు బదులాడెను—

“తప్పదు; ఉపాయాంతరములేదు. అపాయమునతిక్రమించుటకై యపాయముః జీవలయును. మౌనముగ నుండుటకేబు చింతకేగుట ప్రమాదభూయిష్టమని యెఱుంగుచును. పోకిరియు, సచటికి బోవలయును.”

లాల్లీ భీతచేతస్కుండై యిట్లు ప్రశ్నించెను—

“మేముకూడ రావలయునా?”

“నచ్చుటయే కడుంగడు క్షేమకరము. నీవు నా పల్లెనబోయి లాల్లీ నొకడవై యుందువేని, నిన్నెవ్వ రనుమానింపజాలరు.”

“మేమెచట నుండవలయును?” అని మోతికూ ప్రశ్నింప, “మీరును ఏతేరవలయు,” నని చులాల్లీబదులాడెను. లాల్లీపిన్నయను ద్విగుణీకృతమాయెను—

“వారినికూడ నెట్లు కొంపొయెదవు?”

“వారు నా పరిచారికలు. నా పరిచారికల నెవ్వరనుమానింతురు? మన మీరేయే బయలుదేరివలయును. ఉదయమున నొరంగ జేబును గాంచవలయును. ఇంతలో నాతని కేమియుఁ దెలియఁజాలదు. కావున, నా చండశాసనుఁ డనుమానించుట కవకాశముండదు.”

ఘల్లల్లీ కడు సాహసకార్య మొనరింప సమకృష్టము. ఎంత యపాయకరము! ఐనను, ఆమె యభిప్రాయముతో సందఱు సేకభవించిరి. ప్రచ్ఛన్న వేషధారణమునం దత్యంత నిఘ్నబడని సేరుగాంచిన బెహళీయొక్క పుత్రిక యగు చులాల్లీ తస్మానూన పాండిత్యమును గడించెను. ఆ మహనీయురాలి ప్రభావముచే, లాల్లీశాలీషరాయ లొక్కతృటిలోఁ బల్లకి బోయిలైపోయిరి. ఆ వేషము లెంతయనువు గానుండెనన, జనకుండగు దారాయైనను దన పుత్రుండగు లాల్లీని

గుర్తింపుట దుర్లభము. వాచి యాకృతి వారికే విస్మయముకల
ముగా నుండెను.

ఆ యువకుల నిలదూరము, గాంచి మోతియాగుబ్బహరులు
పక పక నవ్విరి. గట్టిగ నవ్వుట మర్యాదకాదని యెంచి, నిసను,
పట్టజాలక, తమ కోమలకరపద్మములతో నుండరాననుమలను
మఱిగునొచ్చి మఱియు నవలయు నున్నదొడంగిరి. లోకైకసార్వ
భౌముడగు పాపహను ప్రియమై త్రుడు లాభియా, యీతఁడు!

ఆత్మముననీ, డులాల్ మోతియాగుబ్బహరులను వంగి దేశపు
నుండరులుగ నూర్చివై చెను. చెంతనున్న యద్వమునందన రూపు
గాంచి మోతియా యదరిపడెను. “దైవమా! ఇదియేమి? నుండర
నుధాకి రబింబమునంటి మోతియా వదనము ఘోరవికారాకారము
దాల్చెను.

వేషధారణము ముగిసి పుట్టు డులాల్ యిట్టల నెను—

“ఇది లుక్మోరుగు గుర్తుల జాలరు: ఎవ్వరు ననుమానము
జాలరు. అంతమాత్రమున నుద్రచము తొలంగెను. నీలంబనలును,
మసము, ప్యామ్రుమందిరము బ్రవేశింపనున్నారము. కడు బాగాక
తతో నుండెనునును. మీకొన్నెడు మాటాడరాదు. మూగవానికి
నైరులుండరను నాగ్యోక్తి తెలియునుగదా. కాన, మానము నహించి
భద్రముగ నుండవలయును.”

అంతలో సేవకండరుడెంచి, పల్లకయగు, డోలీలును సిద్ధముగ
నున్నవని ఎఱిగించెను. తోడనే, వారందఱు నావలకుఁబోయిరి.
డులాల్ పల్లకి యందును, మోతియా గుబ్బహరులు డోలీల యం
దును నాసీనులైరి. లాభీశాలీషరాయలు బోయిలలోఁ గలసిపోయిరి.
వారందఱు బాకులను విషమును భద్రపఱుగుకొని యుండిరి. దుర
దృష్టవిశమునఁ బట్టుపడినచో నాత్మహత్య యొనరింప వలయునని

వారందఱు గృతసిశ్చయులై యుండిరి. డులాలీ ముగ్గలాయీసన
మొనరింపక, తన పరివారముతో రయమున బ్రయోగమునొనెను.

రాజకుమారుని హృదయాందోళనము నెవ్వఁడు న్నొంపగలఁడు? సవరత్నదీపిత కిరీటము ధరించి మహాసామ్రాజ్యము పశులితవైభవముతో బాలింపవలసిన ఆ యువజనకలశాభి ష్టాస్థిచంద్రుఁ డెట్లయధమావస్థకుఁ బాల్పెడెను. పాప మాభాగ్యమునందు తన చురింత కష్టములను స్మరించుకొని, దండపాదసంసారసన్నిధి, భీష్మమనస్కుడై పల్లకివెంబడి నడిచుచుండెను. విగ్రహానుమృత్తిది.

౩౨

నాగభూమిపూర్వ ప్రవేశము

మహాసామ్రాజ్య సంపాదన మొనరించినను, దీనిని జేచినను ఆగ్రానగరముఁ బ్రవేశింపలేదు. దుర్గముఁ జొచ్చి దుర్గమునెగలచుట్టకు సాహసము చాలకపోయెను. దురాశాపీడితుడై బసకుని రాజ్యమున భ్రష్టు నొనరించి, యా దురదృష్టవంతుని స్వేచ్ఛాస్వేచ్ఛలశ్రమముల నరికట్టిన మహానీయునకు మోమొట్టుచెల్లును? సర్వస్వోపాసనంజీతంబుగ దారాను ఆతడు సిద్ధయుడై వధించెను. ద్వితీయా సోదరుడగు నుజాను అతడే తఱిమితఱిమి చంపించెను. మురాదున కరచేత స్వర్గమును బ్రదర్శించి, అనసరము తీతనివిస్మయము, నా తెఱంగున హింసించెను. అట్టి యత్యాచారముల నొనరించిన యకారంగజేబు పసికుని సమక్షమున కెట్టుపోగలఁడు? వెంటను, పృథ్విజని సమపాయముల

కాశాఁ డెట్టిలోపము కలుగనియలేదు. పాజహను గౌరనమున కెట్టి భంగము వాటిల్లలేదు. రాచాజు ఖచ్చువెద్యములనెల్లను నౌరంగ జేబే ధారాశముగా భరించుచుండెను, కాని, నుర్గము, వీడుటకు మాత్రము పాజహనునకు స్వాతంత్ర్యము లేకపోయెను. విశాలధరణి సామ్రాజ్యమును శాసించిన మహాపురుషుడు స్వాతంత్ర్యసరహితుఁ డై యెట్లు మనఁగలడు ?

తండ్రి యుల్లము రంజింపజేసి, కెండు హర్షములను నాశింపవలయునని యౌరంగజేబు ప్రయత్నించెను. కాని, యాతఁడు భగ్ను మనోరథుఁడాయెను. దారామొక్కపుత్రిక నుర్గమునం దుండెను. ఆ బాలికను దన పుత్రునకు వివాహ మొనరింపవలయునని యౌరంగ జేబు వాంఛించెను : కాని, పాజహను తిరస్కరించెను.

పాజహనుచెంత సమూల్యములుగు సమర్థులులు చెక్కలుండె ను. తనకు గొన్ని ముఖుల నిమ్మని యౌరంగజేబు కోచెను. ఈ నిమియక్తై శత్రుఁకఃమారులు శత్రుప్రత్యక్షములు చాలమందిం జరిగెను. ఔరంగజేబుచాలప్రయత్నించెను. కాని, యాతఁ డిందును విఫలమనోరథుఁ డాయెను. పాజహను విస్పృష్టముగా నిరాకిరించెను. ఆ తెఱంగున, శరములనుండియు, సంచితమైన యనంతధన రాసియంతయు నాతని యధీనముననే యుండెను. జహనారా రంగ మహాలునందుండి నృధ్ధజనకుని సర్వవిధముల నోముచుండెను. రోష నారా బీగముమహాలు వీడునపుడు తన తండ్రిని దర్శించి యాతని పాదధూళి తన యకాదల ధరింపవలయునని ప్రయత్నించెను. గాని, పాజహను దర్పన మొనంగలేదు. కాని, అచట నీలుచుట కిచ్చగింపక ఆ కాలత జనకునిఁ జూడకయే నిర్గమించెను.

ఔరంగజేబుమొక్క యనుజ్ఞ వడయకుండ, దుష్ప్రవేశ మొనరిండుటకుగాని, దుర్గమువీడుటకుగాని ఎట్వరికి స్వాతంత్ర్యములేదు. దుర్గము

చుట్టును సార్వభౌముని సైన్యములు కాపుండెను. పురమున ననతి దూరమున నాతడు శత సహస్రసైన్య పరిపూర్ణముగ గొప్ప శిబిరమును వైచికొనియుండెను. సమగ్రతాపూరితులగు సైనికు లెవ్వరిపై దండెత్తెదమా, ఏరాజ్య మాక్రమించెదమా యని చర్చించుచుండిరి.

సూర్యవయ మైసంతనే డులూరి నవనివారముగా సార్వభౌముశిబిరము సమీపించెను. తా జేయవలసిన విజ్ఞాపనమును తీసిచి యామకొసతెచ్చెను. సార్వభౌముని పరిచారకు నొకనిని జరి, నాని కొక బహువరాసము నొసంగి వానిద్వారా యా పత్రము నామపంపెను. పాదుషా యజ్ఞానిం గాంచి, తత్తరపాటున నిట్లు ప్రశ్నించెను—

“అమెతో ముక్తి యెవ్వగున్నాడు?”

“బోయిలును, డోలీలయం నిగువురు పరిచారకులును గలరు.”

బౌరంగజే బొక్కతొమ్మిది విచారించి, యిట్లు జెను.

“అమెను గొసరమ్ము. కాని, ఆ కాలత పిలువందనే నిలుపవలయు. కను నప్రమత్తతతో నుండవలయును. ఆ పనిత యేమాత్రము నిరీగధముగా బ్రవర్తించినను, మీసమేములు లెక్క లపడి తీక్షణము తలఁ ద్రుంపవలయును. ముక్తియెవ్వరిని బ్రవేశపెట్టవలదు. పొమ్ము.”

బౌరంగజేలు సామూహ్యవస్త్రములను ధరించి సాధారణ నిలవడి ముపై నాసీనుడై జపమాలఁ ద్రిష్టుచుండెను. డులూరి యంతటఁ బ్రవేశించెను. తన వెనుక రాజభిషేకుడు ఖడ్గపాగ్గయై యంటఁ ఆమె కాంచెను. వాడు మూర్తీభవించిన మృత్యువువలె నుండెను. ఏమిటా ముసనై న నాకృపాణము తన కంటమును దెగనలకనుచ్చనని యామె గ్రహించెను. మొగ్గలాయాదర్శనముఁ బాలకాలము సంచరించిన యా మగువ యిండుకేనియుఁ జలించక, పాదుషాను గాంచి సంతనే నవించుముగఁ బ్రణమిల్లి, కిరిములు జోడించి నిలుచుండెను.

పాదుషావా యనుజ్ఞ కాకుండ మాటాడరాదు. ఆ సాంస్రదాయము నెత్తిగినదగుటచే, డులాలీ మానము దాల్చి, యశ్చై నిలుచుం జెను. ఔరంగజే బిట్టులనెను—

“నీ పూర్వవృత్తాంతమంతయు వినియుంటిమి. మా జనకునకు నీ వొనగించిన సాహాయ్య మనంతమనియు, నర్థనాశీలమనియు నెఱుంగుదుము. అందులకు నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుడను. నా యన్యత్త ముచే నిన్నుఁ గాంచితిని. కాని, ఈ వింతమర్యాదలే? విజ్ఞాపనము లిచ్చించియుండనేల? నీవు ధారాపముగా నురుదేరవచ్చును. నాకు సాధ్యమగునంతవఱకు నీ కోరికలఁ జెల్లించఁ గడంగెదను.”

ఆహా! ఎంత వినయము! ఎంత యభిమానము! ఎంత యాదార్య ము! నిజ సోదరులను గడతేర్చి సామ్రాజ్య మాక్రమించిన దుష్టాత్ముడేనా యీ యాంరంగజేబు?

“సార్వభౌమా!—”

అట్లు నగోరవముగా బోధించిన డులాలీని వూరించి, ఔరంగజేబు తత్తరముతో నిట్లులనెను—

“ఈ నీనాత్ముడు రాజకుమారుడేగాని సార్వభౌముడు గాడు. జరాభారపీడితుడగు జనకుడు కఠినములగు రాజకీయములఁ జూడఁ జాలడని యెంచి, తత్ప్రభుత్వాధికారభారము నేను వహించితిని. మా తండ్రి శాంతచిత్తుడై సుఖయై కాలహరణమొనరింపవచ్చును. ఎప్పుడైనను, ఆ పరమపూజ్యుడే సార్వభౌముడు.”

“ఆ మహానీయుడు నదా నాపై దయగలిగియుండు.”

“మత్రియసోదరి రోషనారా నీ యుదంతమంతయు మా కెఱింగించెను.”

‘రోషనారా’ యనినంతనే, డులాలీ హృదయము కంపించెను. ఆమె జహనారాపక్షము వహించెగదా. కావున రోషనారా తనపై

నెన్నియైన నేరముల నారంగజేబుతోఁ జెప్పియుండునని యలాఁచి గ్రహించెను. కోఁది యపాయసాగరమున నుఱికితి నని యామె చింతించెను. ఐనను, నీచ హృదయాదోషము నడంచుకొని, యామె నవినయము నిట్టులనెను—

“సార్వభౌమా! బీగముమహలునం దుండినంతకాలము నీ నాగి దెల్లరి యభీమానమునకుఁ గాత్రుగాలై హాయిగానుండెను.”

అంత నామెనైఁ గొనముగ నృప్తి నిల్పి, యారంగజేబు అల్లన నిట్లు ప్రశ్నించెను—

“అంతటి సౌఖ్యము నాకస్మికముగా నేల విడనాడితివి?”

“కుటుంబకలహ ముత్పన్నమైనంతనే, యందు నిలువఁజాలక, ఈవల కేఁతెంచితిని. తొల్లి, నీ తండ్రియు, తాతయును బరస్పరయుద్ధ సన్నద్ధులైన దారుణవిషయము నా కనుభవైకవేద్యము. నాఁటితో నాకు రోత జనించెను. కావున, నీ సమయమున వెంటనే రంగ మహలునుండి వెడలితిని.”

“ఓహో! ఇట్టి సంఘటనము నీవు చక్కగా నెఱింగినదేగదా?” అని యారంగజేబు మందహాస మొనరించి నలుక, డులాఁచి యిట్లు లనెను.—

“నేఁ గాంచిన పోరాటము తండ్రికుమారులకు సంబంధించినది. ఇయ్యది యన్నదమ్ముల సంగరము.”

“ఔను, అస్పగాఁ బలికితివి. కాని, నీ దేశస్థుఁ డెందున్నవాడోఁ యెఱుంగుదువా?”

“ఎఱుంగను. కాని, నులేమాను రాకొమరునితో నుండెనని విని యుంటిని.”

దారాకుఘారునివెంట నొక యువకుఁ డుండెనని యారంగజేబు చ్ఛాదులనలనఁ దెలిసికొనెను. అతఁడు శాలీషరాయుడే కావలయునని

పాగునూ యిప్పుడు నహుజముగా గ్రహించెను. అసంతర మాత్రము జులూబీని గాంచి, యూమె రాకకు గతం బెన్ని యని యడిగెను. ఆమె యిట్లు విన్నవించెను—

“సార్వభౌమా! ఈ విశాలస్థరగేసామ్రాజ్యము నీ యధీనమున నున్నది. నీ జనకుడు నాస్థైర్యముగ వహించి నా మగనిం దూర్పు బంగాళా దేశమునకు నుబేదాగు నొసరించెను. నా భర్త పరమపదించెను. రాష్ట్రపరిపాలనమునకు నాకుమారుని నియోగించి, యే నింత కాలము సిద్ధియాత్రల గ్రమ్మరితిని దయామయుడవగు నీవు నా రోగపుత్రునకు, దదున్నతాధికారము నొసంగి, యొక ఘరానా దయచేయవలయునని ప్రార్థించుచానను.”

“అవశ్య మొసంగెదను. నీయెడల నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను. మఱియు, మా జనకుఁ డొసంగిన యుద్ధోగాదులను దప్పక మన్నింతుము. నీ కుమారుని రాష్ట్రాధిపత్యమునకు భంగము కలుగదు. యాత్రుఘరానూల దగ్భాగమునకు నడయగలఁడు. నీవు కోరువని మఱియేమి?”

“సార్వభౌమా? మఱియొక మనవి కలను. ఇక నా దేశమునకుఁ బోయెదను. కావున, నొక్కసారి పాఠశాలను సార్వభౌముని దర్శించి, యా మహనీయుని పవిత్రపాదభూమి నడయవలయునని నా చిత్తము శత్రురహమయ్యది. కరుణించి యనుజ్ఞ దయచేయుము. ఇది నా కడ సారి ప్రార్థన.”

జులూబీ యదృష్టము బాగుండెను. లాల్టీ తప్పించికొనెననిగాని, గుల్బహాగు రోషనారాయారామమనుండి పాఠశాలనిగాని యారంగజే బెఱుంగఁడు. దారా, సూజా, మురాదాలు మరణించిరి. వారి పుత్రులును వధూలైరి. హతశేఖలు గ్వాలియగు నుర్దమున బంధితులై యుండిరి. కావున, ఈ వృద్ధకాలము, ఈ యబలను సార్వభౌముని

చెంతకుఁ బోనిచ్చిన, ప్రమాదమేమి? డులాలీ యవారమేధావంతు
రాలగుగాక; నాహుత్య విగహితయగు నా వసత కేసు సాధ్యము
కాగలదు! సార్వభౌమునితోఁ గలసి కుట్రసలుపుట యసంభవము,
కేవల మనంబుద్ధము. ఒకవేళ, తీవ్రపడునని, తత్ఫలము గుఱుచును.
మఱియు, విశేషలోకానుభవముగల డులాలీ అంతటి యాంశస్య మున
నింపఁ బ్రయత్నింపడు.

ఆ తెలుగున లోలోనఁ జింతించి, యారంగజే నిట్లులనెను—

“పాదుషానారి చిత్తశాంతికి భుగము వాటిల్లునని యెంచి,
యెవ్వరినిఁబోసీయము. కాని, నీ విషయ నుసాధారణము. నీవు,
యుక్తాయుక్తముల నెఱుంగుదువు. కావున, నీ కనుజ్ఞ నొనంగితి.”

డులాలీకిఁ బట్టరాని యానంద మొదనెను. హృదయమునఁ
బొంగు సంతోషము నెట్లులో యడంచి, యామె యిట్లులనెను—

“బాల్యకాలమున రాజకీయములందుఁ జేయఁ జేసికొని, చాల
యనుభవము గడించితిని. సార్వభౌమా! నిక్కము దాపనేల! అంత
టితో నాకు సంపూర్ణవిముఖత కలిగెను. వృద్ధసార్వభౌము నొక సారి
దర్శించి, తోడనే నా దేశమునకుఁ బోయెనను.”

“మంచిది. నీ కనుజ్ఞ నొనంగితి. అంతటి పారావాంఛు నిగోధింప
కండ, నొక పెద్ద యుద్యోగిని నీవెంట నంపెదను.”

డులాలీ సవినయముగాఁ బ్రణమిల్లి, కరములు ముకళించిచైన్య
ముట్టిపడ నిట్లులనెను—

“సార్వభౌమా! నీవు సద్గణగర్వితుడవు; కేవలము ధర్మస్వరూపుఁ
డవు. నీ యకాదార్యము కడుంగడు శ్లాఘాపాత్రము. నా కృతజ్ఞత
వెలిబుచ్చుట కీ జిహ్వాచాలదు.”

సార్వభౌముని కనునన్నఁగాంచి, డులాలీ విఱుండనుండిన రాజ
భటుఁడు వెడలెను, అంత డులాలీ వినయగౌరవపూర్వకముగాఁ బ్రణా

మంబు లొసగించుచు నెరలగ జేబు నచుక్రమునుండి తొలంగెను. ఆకొలనుచుటలు చిత్తము తెలులుండెనో వర్జింపఁ జాలవొకాడూ. సద్విజ్ఞానభావంబునకుఁడగు కలిస సాక్షాత్తామని యెదుటకుఁ బోయిన మఱాచీ కెట్టి యంపద ఘటిల్లునో యను భావ మొకవంకను, తమరిని రాక్షసియు తెవ్వొను గుర్తింతురేనా యను నెఱి ప్రిశంపంకను వారి చిత్తమును గఱప నలక్ష్యోభిపక్షేయుచుండెను. అన్యస్థునశమున దను తిను కార్యములతో నిమగ్నులై యున్న గాఢనీనకులు వారిని బరిశీలింపలేదు. గోలిచునుకకు గొంతడవ్వసబోయిలు అనందచాయకమగు భూమసాన మొసరించుచుండిరి. లాజీ శాఖీయరాయలువారి కొకంక సూరముగాఁ గూర్చుండి, యప్రమత్తతతో ముచ్చటించుచుండిరి. సునిశిత కరవాలములు వారి నస్త్రముల నడంగియుండెను. అననరము కలుగు నేని తదస్త్రములను సవయోచితముగాఁ బ్రయోగించుటకు వారు సంసిద్ధులైయుండిరి. వారి హృదయాందోళనము పదసములఁ గాండవించుచునే యుండెను. వారి నెన్నఁదనఁ గాంచినచో సుఖపుగా ననుసూనించియుండుట. అన్యస్థునశమున పట్టి యన్యస్థము నంభిపింపఁ లేదు. ఇలాచీ రాక్షక్త వారు తత్తరచాటుతో నిగ్రహించుచుండిరి.

మోక్షియొ గుల్బునకులు యన్యస్థయును గఱప దుస్సహముగా నుండెను. డోల తెరల పడిలిండుటకునై నను వారికి సాహసము చాలకపోయెను. అచాటునుండియే యా కాంత లిట్లాటూ బరికింపఁ దొడంగిరి. వారి యన్యస్థ క్రొత్తగ బంబరమున బంభంపఁబడిన పెట్టిల యన్యస్థనలఁ గఱప దుర్భరముగా నుండెను.

అట్టి సమయమున ఇలాచీ యనుదెంచి “నెంటు నే యాగ్రాసగిరము నకుఁ బోవలయు! లెండు, లెండు!” అని ప్రకంపిత స్వరమునఁ బలికినది. అట్లు పలుకుచునే యా కాంత తన పల్లకి నానోహించెను. దారాకుమారుఁడు నిస్సయు విభ్రాంతచిత్తుడై యేమియో ప్రశ్నింపఁ

బోయెను. కాని, యది యదనుకూడినియెంచి, వెల్లువలంట నాశించు పరుగుడును బోయెను.

దూరాకుమారుడే కాదు : పొంగిపోయినాడు : సృష్టిత సిద్ధి యాకులితచిత్తులై యుండిరి. పొంగుకొను సుఖమును పొందిన కథ నాలించుటకు వారిచి త్ర మంతయు దత్తరసములయెను. కాని, నిలిచి ప్రశ్నించుట కనకాశము లేనబోయెను. డూలాళీ : సృష్టయ సాధించ ననిమాత్రము వారి గ్రహంబెగిరిగె.

తుదకు డూలాళీ మకారంగజేటును నుంచుచున్న !

౩౩

“ప్రసంగము”

సల్లకీ డోలీలు రయమున నాగ్రాసగిరిసంగముఁ బ్రవేశించెను. తన యన్నదమ్మలయెడల నెంత క్రూరుముగా నుండునో, బేరంగజేటు కేవలము గుణరహితుడనియు, కేవలము పొంగునస్వభావమైయు దలంపరాదు. తన జనకునివలనఁ దనకల్గె యసాయము నుభవింప రాదని యెంచి, యాతని దుర్గమునుండి వెడలునీచులేడు. కాని, బేరంగజేటుతని శౌరవసదుసాయముల కల్గె బోవముఁ గలిగింప లేడు. వికలస్వాంతుడైన తన వృద్ధజనకుఁ డొకంతసంతసించుచునియే యాతఁడు డూలీని బానిచ్చెను. బేరంగజేటు సమ్మతించుటకు మతియొక కారణము కలదు. డూలాళీ కొన్ని పదాసములక్రిందట నరుడెంచి యనుజ్ఞ నపేక్షించెనేని, యాతఁడు సిరాకరించినో యుండును. బేరంగజేటు మార్గము క్రమముగా నిష్క్రమింపఁజూచెను. సామ్రాజ్యసంపాదన కార్యక్రమములైన నెంతయును వారింప

నలసిను దాగా ముదలగువారలు పోగట్టచుగి. అనేకులొకమోదంబు
సంగ్రహము చూపుచిన మహాసామ్రాజ్య మహాసేన ముగ్ధులమౌదును.
ఒకనిం దలంచి నెలవచులసిను యచనము పోవుచున్నాను. అది
అగ్రాసగరము వీడి సిగ్గులచి త్తముతో శ్రీశ్రీపరముగా రావధిచిగ
నొనరించెను. ఆతని ప్రభుత్వము నాకోసెను.

శత్రువ్యమే, శౌరంగజేబు సైన్యాధిపతి నుండి పుచ్చుకొన్న
నియమసం బోలు, అగ్రాసగర ముగ్ధులతోకల నీస గార్యములు సభి
మతము నెఱింగించెను. కావున, డులూరి ను ముగ్రహ ముగ్ధులై నుండు
నిరాఘాటముగాఁ బ్రవేశపఁగలిగెను. వీరి ము మహాబుధులతో నుం
నారా పద్ధ కొట్టెగనీ యుండెను. వానిం గొందఱి, డులూరి యుట్టు
లనెను—

“నాజాడ! మహారంగజేబు సల నొనంగుటచే, పొయ్యి పొయ్యి
రాను జూడి సరుదెంచితిని. నాతో నున్నగు పుచ్చుకొనిలు గూడి
నున్నాడు.”

మిగిలిన కొట్టెలు పల్లకిం గొందినంతనే యుత్సాహతో నెక్కుమము
నొందరి. చిరకాలమునుండి యన్యులందు సరుదెంచుటలేదు. అట్లగు
వారి నెక్కుయముసకుం గారము. నాని తమ శత్రుమును మఱచి
తదాలోకనాధీన మననుకల్పె యుండి, గనీ యుట్టు బుహులాడెను—

“తల్లీ! నీ కథ్యంతరమేమి? ఐనను, ఈమధ్య పెక్కు విషయ
పరిపత్తసములు జరిగియుండుటచే, నీ రాసిగూతించి నాజాడికి ముం
దుగ నెఱింగించెదను.”

గనీ నెడలినంతనే యితర కొట్టెలూ గొంది డులూరి యుట్టులనెను—

“ఒక్కసారి మీ రాసలకుంబొందు. నా సరుదెంచుటతో మాటాడ
నలయును.”

ఆమె నారలకు నుపరిచిత శాదు. పాదుషాకును, పాదుషా పుత్రి

కిక్కును ఆమెపై గల గౌరవాభిమానముల వెలగియుండును. కావున, వారు మాతాడికి వెంటనే పోయిరి.

అనంతరము డులూలీ బాల్లీరాయలను పిలిచెను. వారు ప్రశంసిత పృథ్వీయై పల్లక డాయ, నాశు యిట్టలనెను—

“కుమారులారా! భయంకర న్యాయవంతునినినుండి తప్పించు కొంటిను. వాస్తవముకాని, మనకీరికి నున్న మునుములేను. ఈ భేషమును వీడినంగాని సంతసింపరాదు. మన కిక్కడి శత్రువులు లేకపోయినను, ఏమి ప్రమాదము సంభవించునో యెఱుంగరాదు. కావున గడు సప్రచుత్తులై యుండివలయును.”

అంతలో గనీ యరుడెంచి, సవిశయముగ నిట్లు పలికెను—

“అమిత గౌరవముతో నీన్నుఁ బ్రవేశపెట్టవలయును. పొంజీ యాహ్వానించినది. దయచేయుము.”

“గనీ! నాతో నిరువురు పరిచారికులున్నారు.”

“అమ్మా! వారును రావచ్చును.”

“నా పరిచారికులో?”

“వారిని సగౌరవముగాఁ గనిపెట్టించుదుము.”

డోలీ కాంతుక్కులుగు. మోతియా గుల్బహారులు వెంట నడుగేసి, డులూలీ రంగమహలు వడినడిఁ బ్రవేశించెను. ఆ కాంతుక్కులు నా దివ్యభవనమునుండి వెడలిసి నాటి యవస్థ యెటులుండెను! ప్రస్తుతావస్థ యెటులున్నది? నాఁ డింకను ఔరంగజేబు నిశ్చయించి సామ్రాజ్యభార దురంధరుండు గాలేదు. కుత్సితమతియగు రోషనారాయణుని లోలోపలనే మంత్రసంఘ లాచరించుచుండెను. పరను ధార్మికుండు దారాయణుని సామ్రాజ్యయంత్రమును ద్రిష్టించుండెను. ఇప్పడెన్నినో! పరిస్థితులు పూర్తిగ మాటిపోయెను. ఒక యుగ మంతరించి వేతొక యుగ ముదయించినటులుండెను. సామ్రాజ్య

మన భారతదేశమున నెట్టి వింతమాగు లుప్పజేలెచో యెఱుంగరాదు. అద్భుతవశమున నొకండు భయంకరమృగమును జేసివేయవడినది. ఐనను, వారి క్షితి త్రేమకరముగా లేదు. అతడు మేఘము లింకనునూరి జట్టియేయుండెను. ఇట్టి వారిహృదయోవస్థ వ్యసాతీ భేషముగ నుండెను.

కాని, డులూనీ యెంతపని యొనరించెను! లాల్తీ శాఖీషరాయలు గూడ నేల గొనిరావలయును? రాయుండు సురక్షితముగాఁ దనదేశము నకుఁ బోగలఁడు. వానితో దారాకుమారుఁడుం బోయిన బాగుండెడిది. అదియే వాంఛనీయము. అట్లుగాక, సురక్షితప్రదేశమున పైర్చివిహార మొనరింపఁ జాలు సుందరతరళుకరాజముం దెచ్చి మూర్ఖాలము చెంగట బడద్రోయుకరణి, వారిని గరాళ మృత్యువందరము నేల మెట్టింపవలయును? వారి కేమియపాయము వాటిల్లునో యని వారి ప్రియకాంత లభికముగ బెగఁదొందిరి. కాని, గనీ ప్రవర్తనముఁ గాంచి వారు వెఱపుఁ దొఱంగిరి.

జహనారా పిన్దయసంభ్రమ వ్యాకులితచిత్తయై డులూలీకొఱకు నిరీక్షించుచుండెను? ఆమె నయనగోచర మైనంతనే యా షాజాడీ యెదురేగి, యమందానంద ప్రకంపిత కోమల కరపద్మముం జూచి, యభిమానముట్టివడ నిట్టులనెను—

“సోదరీ, దయచేయుము. నీరాక నా కెంతయు నానందదాయకము. కాని, నీ వీదుర్గప్రవేశ మొనరించుట కడు నాశ్చర్యకరము. ఔరంగజేబు నీ కనుజ్జ నొనంగెనటగదా! నాటినుండియు నిందున్న వారిందుండుటయేగాని, యన్యు లేతెంచుట కవకాశము లేదు. క్రొత్తవారు వచ్చుట కిదియే ప్రారంభము.”

“షాజాడా యౌరంగజేబునకు వందనము లొనరింపవలయును. కాని, ఇట్లు నమ్మితిమనని కలనైనఁ దలంపలేదు. అతని శిబిరము

“అవును, సామంతాధిపతిని దర్శించుట ననుజ్ఞ దయచేయవలయు నని ప్రార్థించితిని.”

“పాజాడా! ఇంకను పాజాడా యసలే! తన సార్వభౌమత్వము కారంగాజేసి ప్రవర్తించినాడని. పాదుషావారు జీవించియుండగ నే యట్లు గొనరించెను. మేమిందు క్షుణ్ణిలనలె నున్నారము: కాని సోదన! ఈ యిగువురెవ్వరు?”

“నా పరిచారికలు స్త్రీతో రహస్యముగఁ గొంచెము సలభాసింప వలయును.”

“రమ్ము, పాదుషావారుగూడ నిన్నుఁ గాంచి మిక్కిలి యానందించును.”

తోడనే వారొకమందిరముఁ బ్రవేశించిరి. పాజాడీ చెవిలో డులాలీ దోమియో గుసగుసలాడెను? జహానారా యలికిపడి చుట్టుం బరికించెను. అపారవిస్మయ సంభ్రమ పారనశ్యమున ననిమిషలోచన నై, ప్రచ్ఛన్న సూషమునున్న మోతియా బ్రోతివాలపై దృష్టి నిల్పి తన పరిచారికల నుద్దేశించి జహానారా యిట్లులనెను—

“డులాలీతో రహస్యముగా మాటాడవలయు: మీ రాసలహాఁ గొందు.”

ఆ బంగీలు తొలంగినంతనే, యా పాజాడీ స్వయముగాఁ నలుపు గడియవైచి, ఇంతనటకు సడంగియుండిన విస్మయమును వెల్లిబుచ్చెను—

“ఏమి మహిమ! అతీతము! అభూతము! విశ్వసింపఁజాలను.”

అంత డులాలీ తన చేతనున్న మందసముఁ దెలిచి, యిట్లులనెను—

“ఈ పరికరముల సాహాయ్యముచే నీ కార్యము సుసాధ్యము.”

“నీ ప్రభావ మద్వితీయము, పర్ణనాతీతము. ఎవ్వరు గుర్తింపఁ జాలరే!”

కాని, మోతియా బ్రోతివాల హృదయావస్థ యెటులుండెను?

జూరూరూ చున్నట్లు వడయ్యకండ త్రొక్కిచాడు. రంగమహలును వీడిరి గదా. ఆ కాగుముఖు మాజాడీ దేవోమనునో యగు శల్పిట్టును నా గునియైనయనలు చేట్టలుడిగి నుండగతగ నుంధంజనకవలె నట్లు నడిచిపోయిరి.

అధీశహరిశేఖరుడుడాసి, యభిమాన పురస్కరముగా హరితెంపలు వాల్చించి, మధుగమంగహాసవిరాజితాననయై మాజాడీ యిట్టులనెను.—

“వీరగా! కొంజు బాలికలారా, యగు దెంచినా?”

కాని, అంతలు దుర్భర హృదయావేగము నడంపఁ జూపి, జహానారా నాలింగన మొసరించి భాసురవదన సరోజములు రమణీయ సంభ్రామణరాగము సందము వహింప, నేడ్చిరి. ఆదృశ్య మశ్శయ్యతముగ నుండెను.

ఆ కోమలాంగులు కాంచుటకెంతయు ససహ్యకరముగా నున్నను, వారిని మాజాడీ ముద్దాడెను. ఆ బాలికల నామె తన పుత్ర కలవలెఁ బ్రేమించెగదా! అంతనామె శులాళీ నుద్దేశించి యిట్లు లనెను.—

“సోదరీ! ఈ వికారాకారములఁ జూడఁ జాలను. ఈ యిందువదన ల్లకు సహజసౌందర్యము నలవడఁ జేయుము. నీశక్తివైపుణ్యములు నన్నాశ్చర్య సాగరమున ముంచివేయుచున్నవి. కాని, నామోతియా ప్రోతివాలను నాకొనంగుము.”

“ప్రహాదకరమేమో! నీపరిచారికలను విశ్వసింపఁ జాలను. ఔరంగజేబునకుఁ దెలియునేని, మావని నఱి.”

“నీయనుమానము సమంజసము. కాని, భయములేదు.”

“ఈదేశము వీడినగాని, మాకుఁ గుశలములేదు.”

“సోదరీ! నీ దేశమునకు నీవు పోవచ్చును. అచట నీ బంధుగు లున్నారు. కాన, నేను గాదనుదానగాను. కాని, వియగ్నాడఁ

అయ్యో! ఈయనకు బిడ్డలు పేడలకాను.”

దులాళి మంత్రము నాశాలికల యువకులను పట్టించుకొని నెత్తిం
గిరించెను. జహనాగా గంగీవదనయై యిట్లులెను.—

“జంగమజేబేయియే కేయలాలడు. చారా” పుత్రికను దస
పుష్పంకొనంగి వినాపామెనరింప నలయునని ముగిసినకాశం జెంత
గోధించెను! కాని, వాని ప్రయత్నము వ్యర్థమయెను. నామగ్గు
శాలికలనుగాని నాచరిచారికలను గాని పోలించుట సాధ్యము సాహ
సింనును?”

సాహసి ముగించినంతనే, యామెచెవిలో దులాళి రేపియెడలా
చెప్పెను. తోడనే, యాకాంతారత్న సుదరిపడి, లంఘించి, యపార
విస్మయభరవ్యగ్రాంతరంగయై చుడకంతస్వప్నమున పట్టులెను.

“సమీ! వాస్తవమే? మాకన్నతండ్రి లాటి!”

“భద్రము! గోడకు జెవులుండును.”

తన్నారీజనపరివృత్తయై యాగదనుండి వెడలి కత్తూరితరంబులు
గడచి, యొక చిన్నగదిజొచ్చి జహనాగా యిట్లులెను.

“సాదనీ! కూర్చుండుము. పిల్లలారా! ఈ యాననములెంత
కొనుడు. ఈ మందిరమతి నిగూఢము. మన మిచట నిర్భయముగా
ముచ్చటింపవచ్చును. ఇక రహస్యకథా క్రమమెఱింగింపుము.”

వారండలు సుఖాసీనలైన పిమ్మట దులాళి పూసగుచ్చిన విధ
మున నావిషయమును వివరితరముగ విశదపఱచెను. ఆ యువతీ
యువకుల ప్రణయ పరిణామముగూడ నామె విన్నవముగాఁ దలియఁ
బఱచెను. పాదుషావారి యభిమతియు సనుసరించి దారా
కుమారుని బరిణయమాడవలసిన ప్రోతివా శాలీషరాయకుమారుని
ప్రేమించుటయు, రంగమహాలుసందు నిరంతరము సంచరించు లెక్క
లేని పరిచారికలలో నొక్కయెగు మోతయొను పాదుషావారి

ప్రియశ్రోత్రుడు ప్రమిదబుయును గూడ నున్నాడు యెల్లప్పుడును. శౌరంగజేబు దుర్వారదురాగ్రహదావాసలమును వ్రుచ్చలనిన లాల్లీబి రక్షించుటకై మోతీయా వ్యక్తిని పంపింపి యాహూమోవ్య సాహూహి హానా బలపరాక్రమములు గూడ నాచి యోగ్యులచేను. అపద్మముఖులు సూర్యాస్తమయానసరి పద్మద్వయము పగిలి నమిత లజ్జాభరమును యననతవదనమై, మోనముద్రాభీముప్రదంతై యుండిరి. హానారా గభీరాలోచనాపరమై యల్ల నుట్టుల నెను—

“సోదరీ! మన యనుంగుకుమారశ్రేష్ఠుని కవయము నొరయ కుండ నెట్టులైనను గాపాడవలయును. లాల్లీ యిందుండరాదు. అనిహస్య మెట్టులైన దెలియునేని, యారక్కముఁ డిక్కుమారునిం దప్పక జెక్కాడును.”

“పరిస్థితులను బరికింప, చారాకుమారుఁ డౌరంగజేబును గూఢ ప్రోలి సింహాసనము నలకిరించు పవకాశములేదనియో స్ఫులిలదు చెప్పెను.”

“అయ్యా! యిది లేదు.”

“కావున, ఈతఁడు నాతోఁగూటఁ గలిపి దేశమువీడుటగోక్షేను కిరము, అచింతయము. దూరదేశమున రాజకుమారుఁడు తన స్రమంగన మోతీయాతో సహముగ సురక్షితముగా నుండఁగలడు. ఎందైనను గవీరధారియై యుండునేని, ఎన్నిటికైన సామ్రాజ్యాధి పత్యములభింపఁబును. ఇందున్నచో పశ్చ్యుండగుట తథ్యముగదా.”

అలోచనాపరతంత్రయై యుండిన హానారా మాటాడలేదు. చులాలీ మగుడ నిట్లుల నెను—

“ప్రతిపానహిత మిందుండరాదు. మాజాని రోషనారా యెఱుంగునేని, మోసము సంభవించును.”

హానారా యంత దిగ్గునలేచి యిట్లుల నెను—

“మీ చెల్లెలు నింగేయుండును. నేను నవ్వనము పాపమునను
సమక్రిమునకుఁబోయి, సర్వముజేరించి యగుటంబును.”

ఆకాంతాలలాను తోడినే యీ మందిరిమునునది, నది కిపాయును
రాకరంపి తొలిమువైచి, నభివశిబోయెను.

౩౪

స మ వ్ర

మనముకాంచుదృశ్యము కేవలము నిరంజనునము. ముందరి మును
హాసచంద్రకాంత శిలావినిర్మితంబై, వివిధాభి సుమధ్యుల తోచును
నిహంగతతి విరాజితంబై, మనోహరంబై యుండెను. ముందుగోచరి
భాగము సువర్ణమయమై, నానా మణిగణరాగి ప్రభావితంబై,
వర్ణనాతీతమై కండ్లు విఱుమిట్లుగొలుపుచుండెను. సిగతవింతలగు
కాంతులీను సహస్రశాఖాయుతసేహజము లుచితస్థిలబంధు సులన
రముగ వ్రేలాడుచు, కమ్మచి సువాసనల పెదజల్లుచుండెను. సంస్కృ
ధవళమల్లికాకుసుమగుళుచ్ఛములు దీపపుంగవములకంటి మనో
హరతోరణములు గట్టియుండెను. బంగారుపట్టబద్ధములగు నిలుపు
టద్దములును, రివకళ లుట్టిపడు చిత్రపటములును కుద్యభాగముల
నలంకరించెను. ప్రసిద్ధమొగలాయీ సార్వభౌములు—, బేలూరి,
హుమయూను, అక్బరు, జహంగీరు, షాహానుల చిత్రరూపులు
ఆయాసార్వభౌములందఱు నొక్కసారి యనుదలచిగో యనునట్లు
దర్శనీయములై యుండెను. నేలభాగమంతయుఁ ప్రసిద్ధిమగు మృత్తు
మొగములతోఁ గప్పబడియుండెను. నడిది రావూర్వ సుందరివ

సమహాసముద్ధృతిని పాపము మహామందిరము స్వర్గమును భోగము మహాస్వాభాసమును సులరాగిమందును.

సముచితస్థలమును సంగమమును సార్వభౌముని సప్రసిద్ధముయూ రాసముండును. తదపూర్వసింహాసన సౌందర్యవైభవములు నట్లు వర్ణన గలము? కోటానుకోట్ల ప్రవృత్తు సచ్చించి యజ్ఞానిని పాపమును నిర్మించెను. ఆ మయూరముయొక్క సుందరస్థిసింహాసన మూల్యమణిగణాచితమై యత్యంత శోభాయుతమై యుండెను. ప్రాకారమున నయనములను మిఱుమిట్లు గొల్పునట్టి యఖండవైభవో నేతమగు సింహాసనము భూమండలమున నేదేశమునందును, ఏకాలమునందును గానరాదు.

ఆ సింహాసనమున శ్రీరసాగరముంబోలిన జెల్లనిసాన్నుపై సునరియున్న శివమేత్తని దిండులపై సృష్టసార్వభౌముడు వ్రాలియుండెను. అపుడర్ధరాత్రి యగుటచే గడు సశ్శబ్దముగా నుండెను. రంగమహాలు సందేశగాక దుర్గమునందు సహితమేశబ్దము విసరాకుండెను. ప్రపంచ మంతయు శాంతి యధీనమై నటులుండెను. తదవస్థ గంభీరముగా, భయజనకముగా నుండెను.

సుందరాంగులగు బందీలిర్వు రాడంబరముగా నలంకరించికొని, సువర్ణచామరంబులబూని యదుప్రక్కలనుండి పీచుచుండెరి. సార్వభౌమ నియపుత్రిక జహనారా యాప్రక్కనే యాసీనయై యుండెను.

సులేమాను రాజకుమారుడు సార్వభౌముని కిచ్చెదుట మోకరించెను. మోతియా కాంచినాంబరధారిణియై, యమూల్యాభరణాలంకృతయై యాప్రక్కనే యుండెను. వారల సౌందర్య లావణ్యప్రభలనే నామందిరివైభవము శతాధికమాయెను. వారివెనుక శాలీషభాయాకుమారుడు ప్రతివాసమేతుడై నుండెను. వారును సముచిత

నిండరచననంబులు కించి ప్రశంసనీయముగ నుండిరి.

అట్టి యపూర్వప్రదర్శనము నిరవమానముగ నా!

వృద్ధసార్వభౌముని గాంచినంతనే హృదయము చొక్కిలుగును. నిశ్చిన్రియాంగ నావియోగానల దండస్యామానమానసాగ్ధి, సహభార కీడితుడై, యఖండనామ్రాఘాపనీహృదయాగ్ధి, నిలచిస్వారోహిణి విరహితుడై, శిల్పావశిష్టుడై, మందభాగ్యముగించిలుని సుర్భర దురవస్థగాంచి యెవ్వరు సహించగలరు? ఆతని భాగభాగ్యముల కింతరాయములేకుండులు సత్యము. చాన నేమిద్రయోజనము? పాప మాశండు మూర్త్యునించిని నుఖమునకు, చార్భాగ్యమునలె నుండెను.

వృదులమందస్వరంబునఁ జొనునా యిట్లులనెన—

“ఈమాగా! నాయనసాసకాలమున నిన్నుఁగాంచు భాగ్యముల నడెను. మనీయాశిఖిలహృదయమున నమృతము కుళిసిసలులున్నది. నాయధాంగియు మప్తాజమపాలు నన్నెడబాసినతోడనే, ప్రవచన ముపై రోణ జనించెను. లోకమునగుండియు లోకమునకు నిర్హర మైతిని. సర్వము గోల్పోయితిని. సర్భులదౌర్భాగ్యాంధకారాన్ని నిర్మగ్నుడనైతిని. నాఁటఁ గోతె, కష్టము నుఖముల నెలుంగని మోఁడువోలె బడియున్న నాడ. కుమారా! నీనిలంబురచు. బంగళాదేశమునకుఁ బొమ్ము. అన్యజ్ఞున నభిషి. ముగిలూ యావంత జాడు సింహాసనాసీనుడగునంతనే సౌఖ్యముఁ గోల్పోవును. రాక్షసు సైన్య యెన్నఁడుఁ బ్రయాత్నింపకుము; కల్పనైన దలంపకుము. సింహ గల కూర్మి కేర్మినట్టి యనుమాల్యహిత పదేశముగఁ గలుపెత్.”

సార్వభౌముని మాత్రపదేశము ముగిసెను. హృదయవిచారిణ మొనరించు నా మహనీయు నాణాపముఁగానించినంతనే, వారసధర్మము లశ్రవణపూరితములాయెను. అధిక విషాదావరుద్ధకింపఁడై మోఁడి

బోయియు, లాల్లీ మాటలడనేరకపోయెను. పాదాపా సహితము కంఠ నడిపెట్టి యత్నించుచు నుమాన నిగ్రహించుకొని, యల్లననీచునెను.—

“క్రియకమారా! లాల్లీ! నీ ప్రాణదాత్రీ మోతియను నీవు వివాహమాడుట నిశ్చయనంగితి. ఈ బాలిక కారణముననే నీ నీచు హావముగా రుగ్గిలిగివి. మోతియం నిశ్చయశంసనీయురాలు.”

పాదాపా గిభీరసిశ్యమేర్పడెను. పాదాపా మగుడ నిట్టలనెను.—

“ఈ వృద్ధమానిసి జపసత్త్వములు చాలకాలముక్రిందు నుడిగెన. నా జీవితేశ్వరిని గోల్పోయి, యాశారహితుడనై, జీవరహితుడనై యున్న నాదూరవృద్ధ ధారా కారణమున, కుమారా! నీకారణమున గొంతకొంత తొలంగెను. దైవ మీసౌఖ్యమునకుఁగూడ భంగము కలిగించెను. కుమారా, అనుజ్ఞనొనంగితి బొమ్ము.”

పాదాపా యవస్థ కడుదుర్భరముగానుండెను. మాటాడుకొలది నా దూరదృష్టసార్వభౌముని శిథిలహృదయము ప్రక్కలగుచుండెనని వారందఱు గుర్తించిరి. జహనారా సయనోత్పలములనుండి కన్నీరు మున్నీరై ప్రవహింపఁజొచ్చెను. తక్కుంగలవారందఱుగూడ బాష్ప వారి వారింపజాలకపోయిరి. అవిధశాశ్రుజలార్ద్ర శరీరములతో లాల్లీ మోతియూలు మెల్లగలేచి, యారాజపుంగవుని పవిత్రపదకంజాతములఁ దాఁకిరి. జహనారా నుద్దేశించి మాఁజహ నిట్టలనెను.—

“తల్లీ! విచారింపకుము. నీవు నాయండనుండి నన్ను సహస్ర సయనములతోఁ గనిపట్టుటచేతనే, శరీరధారణ మొనరించియుంటి. ఈవధూవరుల. యశాదలలపై నాహస్తముల నుంచుము. మత్రియ కుమారుని మనసార నాశీర్వాదింపవలయు.”

అహ! సహస్రరణరంగభీముఁడెంతటి దైవ్యమునకుఁ బొల్పడెను. రారాజు నిజపుత్రికాసాహాయ్యమునఁ దన జీవరహితకరపత్రముల లాల్లీ మోతియాల శరములపై నిడి “దీర్ఘాయురారోగ్యసౌఖ్యముల

ననుభవించుచున్న యాశీర్వాదించెను. దాదాకుమారుడు మర్యాద గూఢవివర్తనలై, సుగంధరసమున్నగునున్న ద్వివిధాక్షరసయనముగఁగెనై, ముంసకీయకీయమహాపక్షిప్రపంచేనుహానునృత్యశిరసుగఁగెనై, దుష్టస్వరమున నిట్టలనెను.—

“సార్వభౌమం! నిన్ను పీడిపోజాలను, పోజాలను. ఇలవగుతు కన్నుల దయచేయుము.”

లాక్షి యింక మాటాడకేరిక, దీనాననుష్ఠై, యసమిపఁగొంచునై పాదపాదనముపై దృష్టినిల్పెను. సార్వభౌముడు చాలసేపు నిగు న్నగునై, దుస్సహమనోవ్యధాసూచకముగా స్వల్పముగ్గువిడిచెను. అశ్యంతమృదులములగు నాశుక్లియంబులే యాతనికి దుస్సహము లాయెను. అమహనీయుని గురవస్థ చూపరులకుఁ గడుదుర్భరమయెను. దుఃఖాతిగేకమున వారిసయనములు మంచుముక్కలవలె గరగుచుండ, పాదుపా యిట్టలనెను.—

“కుమారా! అనహాయుడను: శత్రుహస్తమునుండిసిన్ను రక్షింపఁ జాలను.”

దాదా కుమారుడు వెక్కిరిచెక్కిరి యిట్టలనెను.—

“పోఁ జాలను: ఇచటనే మరణించెదను.”

“తనూజా! వలదు, వలదు. ఈబొందెనాశ్రయించియున్న జీవము తోడనే యంతరించును. నీవు సజీవుఁడవై యున్న వైనము విన్నగాని సిశ్చింతతో మరణింపజాలను. పుత్రకా! బంగాళా దేశమునకుఁ బొమ్ము. నా మాటజవదాటకుము. నేడు నిన్ను పవిత్రపివాహపాత్ర బద్ధుఁడ నొనరించితి. దూరదేశమున సుఖవైయుండుము. ప్రియతమ మగు మయాసంహసనారోహణము నాకు నేటితోపరి. ఇదియే కడసారి.”

పూర్వకలశలవలె వారి సయనములు కన్నీటితో నిండిపోయెను.

